ВП 7-00(03).01

ДОВІДНИК РЕЗЕРВІСТА

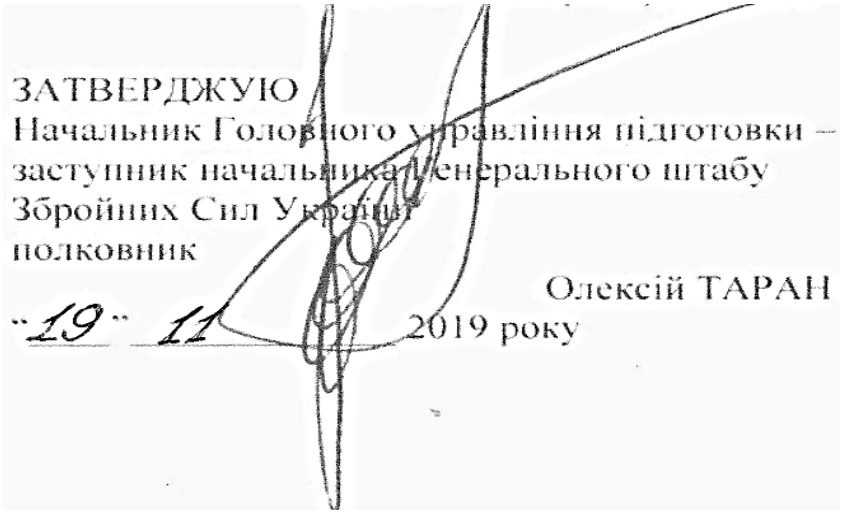

ЛИСТОПАД 2019
ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:
обмежень для розповсюдження немає.
ЦЕНТР ОПЕРАТИВНИХ СТАНДАРТІВ І МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО З ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Прим. №__

ВП 7-00(03).01

ДОВІДНИК РЕЗЕРВІСТА

Військова навчально-методична публікація для підготовки резервістів Збройних Сил України

ЛИСТОПАД 2019
ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:
обмежень для розповсюдження немає.
ЦЕНТР ОПЕРАТИВНИХ СТАНДАРТІВ І МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО З ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ПЕРЕДМОВА

Цю військову навчально-методичну публікацію (далі – Довідник) розроблено в Центрі оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України спільно з Головним управлінням підготовки Збройних Сил України.

Довідник резервіста погоджено з зацікавленими органами військового управління Збройних Сил України.

Усі питання, що стосуються цього Довідника резервіста, надсилати до:

управління бойової підготовки Головного управління підготовки Збройних Сил України на адресу: 030168, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 6, Головне управління підготовки Збройних Сил України, АСУ “Дніпро” usvir@ysvr.dod.ua, АСУ “Сєдо-М” – індекс 348 (контактний телефон розробників для надання зауважень та пропозицій – 62-22-297);

Центру оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України на алресу: 10014, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 17а, Центр оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України, АСУ “Дніпро” standart@kvdv.dod.ua, АСУ “Сєдо-М” – індекс 360 (контактний телефон розробників для надання зауважень та пропозицій – 68-32-050).

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	2
	ВСТУП	8
	ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ	9
	ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	10
	ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	11
1	ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	13
1.1	Орієнтовний розрахунок виплат резервістам та військовозобов'язаним ЗС України за участь у навчальних зборах	13
1.2	Порядок звільнення (відрахування) резервістів від проходження навчальних зборів	16
2	ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА	18
2.1	Мета і завдання навчання з тактичної підготовки	18
2.2	Тактика дій	20
2.3	Основи ведення оборонного бою	20
2.3.2	Відділення в оборонному бою	21
2.3.2	Ведення відділенням оборонного бою	23
2.3.3	Особливості оборони вночі	25
2.3.4	Дії відділення в складі бойових груп в обороні	26
2.4	Основи ведення наступального бою взводом (відділенням)	28
2.4.1	Підготовка відділення до наступу	29
2.4.2	Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником	30
2.4.3	Ведення наступу з ходу	33
2.4.4	Особливості наступу вночі	34
2.4.5	Дії відділення в складі бойових груп у наступі	34
2.4.6	Прийоми та способи дій бойових груп на полі бою	35
2.5	Порядок обладнання вогневої позиції в обороні	36
2.6	Спостереження у бою, визначення відстані до цілі, цілевказання та корегування вогню у бою	38
2.7	Прийоми та способи пересування особового складу на полі бою в наступі	43
2.7.1	Переміщення в "двійці"	45
2.7.2	Переміщення в "трійці"	46
2.7.3	Переміщення по одному	49
2.7.4	Переміщення всіх наступаючих	50
2.7.5	Фактор часу	51
2.8	Особливості ведення бою при здійсненні маршу у разі засідки противника	52
2.8.1	Варіанти дій при зустрічі з противником	54
2.9	Особливості виконання завдань в охороні (в секреті, патрулі, блок-посту)	55
2.10	Особливості ведення бою у місті	60
3	ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА	66
3.1	Заходи безпеки під час поводження зі зброєю та боєприпасами	66

	(засобами імітації), проведення стрільб	
3.2	Відповідальність за викрадення, привласнення військовослужбовцем зброї та бойових припасів або інших бойових речовин, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем	68
3.3	Тактико-технічні характеристики основних зразків озброєння	69
3.4	Можливі затримки, які можуть виникати при стрільбі зі стрілецької зброї та способи їх усунення	73
3.5	Підготовка стрілецької зброї та боєприпасів до бою. Догляд за зброєю	75
3.6	Боєприпаси (набої, постріли)	76
3.7	Перевірка стрілецької зброї та приведення її до нормального бою	78
3.7.1	Перевірка бою стрілецької зброї	78
3.7.2	Приведення зброї до нормального бою	80
3.7.3	Перевірка бою гранатомета ГП-25 та приведення його до нормального бою	81
3.8	Прийоми та правила стрільби	83
3.8.1	Приготування до стрільби з використанням різноманітних укриттів і місцевих предметів	83
3.8.2	Порядок прицілювання. Ведення вогню по декільком цілям. Правила стрільби зі стрілецької зброї	83
3.8.3	Особливості ведення вогню у ночі. Тактико-технічні характеристики засобів спостереження та нічних прицілів	84
4	ПІДГОТОВКА ЗІ ЗВ’ЯЗКУ	87
4.1	Тактико-технічні характеристики основних засобів зв’язку у відділенні – взводі – роті	87
4.2	Використання мобільних телефонів в бойових умовах	88
4.2.1	Правила користування мобільним зв’язком	88
4.2.2	Найпростіші прийоми маскування переговорів	89
4.3	Порядок та правила ведення переговорів	89
4.3.1	Порядок ведення переговорів із використанням засобів зв’язку	89
4.3.2	Правила ведення переговорів по технічним засобам зв’язку	90
4.3.3	Особливості використання для передачі інформації каналів засекреченого зв’язку	91
4.3.4	Відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю	92
4.3.5	Безпека зв’язку	92
5	ВІЙСЬКОВА ТОПОГРАФІЯ	93
5.1	Способи орієнтування карти	93
5.1.1	Орієнтування карти по лінії місцевості	93
5.1.2	Орієнтування карти за напрямком на орієнтир	94
5.1.3	Орієнтування карти за компасом	94
5.2	Способи визначення точки стояння	95
5.2.1	Визначення точки стояння окомірно за найближчими орієнтирами	95
5.2.2	Визначення точки стояння способом перпендикуляра	95

5.2.3	Визначення точки стояння за створом і лінійним орієнтиром	95
5.2.4	Визначення точки стояння за створом і боковим орієнтиром	96
5.2.5	Визначення точки стояння зворотньою засічкою	96
5.2.6	Визначення точки стояння способом Болотова	97
5.3	Звірення карти з місцевістю	98
5.4	Орієнтування на місцевості без карти	98
5.5	Способи визначення сторін горизонту	98
5.5.1	Компас і користування ним	99
5.5.2	Визначення сторін горизонту компасом	99
5.5.3	Визначення сторін горизонту за Сонцем	100
5.5.4	Визначення сторін горизонту за Сонцем і годинником	101
5.5.5	Визначення сторін горизонту за Місяцем	103
5.5.6	Визначення сторін горизонту за Полярною зіркою	104
5.5.7	Визначення сторін горизонту за різними ознаками місцевих предметів	104
5.6	Вибір та використання орієнтирів	105
5.7	Цілевказівка від орієнтира, за азимутом та дальності до цілі	106
5.8	Способи визначення відстаней на місцевості	107
5.8.1	Визначення відстаней окомірно	107
5.8.2	Вимірювання відстані кроками	108
5.8.3	Визначення відстані за кутовими розмірами предметів	108
5.8.4	Визначення відстані за лінійними розмірами предметів	111
5.8.5	Визначення відстані за співвідношенням швидкості звуку і світла	111
5.8.6	Визначення відстані на слух	112
5.8.7	Визначення відстані побудовою трикутника на місцевості	112
6	ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА	113
6.1	Основні принципи надання домедичної допомоги в умовах бойових дій	113
6.2	Надання домедичної допомоги в секторі обстрілу (знеболювання, зупинка кровотечі)	114
6.2.1	Переведення пораненого в положення на боці (животі)	114
6.2.2	Зупинка зовнішьої кровотечі з рани шиї	115
6.2.3	Зупинка зовнішньої кровотечі з рани тулуба	115
6.2.4	Зупинка кровотечі з рани верхньої кінцівки (взаємодопомога)	116
6.2.5	Зупинка кровотечі з рани нижньої кінцівки (взаємодопомога)	117
6.2.6	Зупинка кровотечі за допомогою спеціальних джгутів (самодопомога)	118
6.2.7	Основні правила накладання джгута	119
6.3	Транспортування (евакуація) пораненого в сектор укриття	119
6.3.1	Транспортування пораненого однією особою в положенні лежачи	119
6.3.2	Транспортування пораненого в положенні стоячи	121
6.3.3	Транспортування пораненого двома особами	121
6.4	Надання допомоги в секторі укриття	122
6.4.1	Первинний огляд пораненого, визначення ознак життя	122
6.4.2	Найбільш характерні ознаки психологічних розладів	123

6.4.3	Проведення серцево-легеневої реанімації	123
6.4.4	Переведення пораненого в стабільне положення	124
6.4.5	Накладання пов′язки на грудну клітку	124
6.4.6	Накладання джгута на кінцівки	125
6.4.7	Накладання пов′язки на голову	125
6.4.8	Накладання пов′язки на живіт	126
6.4.9	Зупинка кровотечі з рани тулуба за допомогою гемостатичних засобів	126
6.4.10	Зупинка кровотечі з рани кінцівки за допомогою спеціальних перев′язувальних пакетів	127
7	ВИЖИВАННЯ СОЛДАТА У РІЗНОМАНІТНИХ УМОВАХ.	129
7.1	Мінна безпека	129
7.1.1	Заходи безпеки в ході виконання завдань в районах з вибухонебезпечними предметами та у разі виявлення вибухонебезпечних предметів	129
7.1.2	Попереджувальні знаки небезпечних районів	130
7.1.3	Демаскуючі ознаки районів, що становлять мінну небезпеку	132
7.1.4	Найбільш імовірні місця встановлення мін, мін-пасток та виявлення вибухонебезпечних предметів	133
7.1.5	Дії підрозділу, що потрапив в заміновану зону	133
7.2	Вибір місця розташування для відпочинку, обладнання нічлігу, встановлення намету (шалашу)	135
7.2.1	Вибір місця розташування для відпочинку	135
7.2.2	Обладнання нічлігу. Встановлення намету	137
7.3	Розведення (добування) вогню, обігрів у зимових умовах	137
7.3.1	Розведення і добування вогню	137
7.3.2	Розведення вогню без сірників	140
7.3.3	Маскування слідів свого перебування	141
7.3.4	Обігрів у зимових умовах	141
7.4	Способи добування води та її знезараження, добування їжі та способи її приготування	144
7.4.1	Засоби добування води	144
7.4.2	Знезараження води	145
7.4.3	Способи добування їжі	147
7.4.4	Способи приготування їжі	149
8	БЕЗПЕКА БОЮ	150
8.1	Захист від засобів вогневого ураження противника	150
8.1.1	Розвідувальні ознаки застосування противником реактивних систем залпового вогню	150
8.2	Інженерні заходи захисту	151
8.2.1	Укриття для особового складу	151
8.3	Захист особового складу від ураження стрілецької зброї, гранатометів, ручних осколочних гранат та озброєння бойових машин (танків)	154
8.4	Поради військовослужбовцю по захисту від засобів ураження	154
8.4.1	Захист особового складу від снайперського вогню	155

8.4.2	Поради з протидії вогневому ураженню від снайперського вогню	155
8.5	Способи боротьби з безпілотними літальними апаратами (БПЛА)	156
9	ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ВНОЧІ	157
9.1	Ведення вогню зі стрілецької зброї вночі	157
9.2	Визначення місця цілі та її характеру за звуками та спалахами пострілів	160
9.3	Особливості дій особового складу вночі	161
9.3.1	Знищення противника прицільним вогнем при освітленні місцевості	161
9.3.2	Стрільба з нічними прицілами	163
9.3.3	Дотримання тиші, прийоми безшумного руху та подолання перешкод вночі	165
10	ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ	167
10.1	Основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права	167
10.2	Заборонені методи і засоби ведення воєнних дій	171
10.3	Пам'ятка військовослужбовця при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань	172
Додатки:		
1	Обов’язки резервіста	175
2	Журнал контролю виконання основних заходів навчального збору	177
3	Проблемні питання під час проведення навчального збору. Пропозиції щодо удосконалення проведення навчальних зборів	178
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ДЖЕРЕЛ)	179
	ДЛЯ ЗАМІТОК	180

ВСТУП

Довідник резервіста (далі – Довідник) розроблений у відповідності з вимогами наказів і директив Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України з питань бойової підготовки, з урахуванням практичного досвіду підготовки резервістів під час проведення зборів у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил України, які залучаються до Операції об'єднаних сил (раніше – Антитерористичній операції, на території Донецької та Луганської областей) і за участі іноземних інструкторів збройних сил країн – учасників НАТО в підготовці підрозділів Збройних Сил України.

Даний Довідник включає основні питання бойової діяльності та призначений для удосконалення індивідуальної підготовки резервістів під час зборів у військових частинах і підрозділах Збройних Сил України.

ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

Позначка військової публікації	Повне найменування військової публікації
	Наказ Міністра оборони України від 12.03.2007 № 80 “Про затвердження Інструкції про умови виплати грошового забезпечення та заохочення військовозобов’язаних та резервістів, грошової виплати резервістам”
ВКДП 1-00(03).01	Наказ Генерального штабу ЗС України від 26.12.2018 № 460 “Про затвердження Тимчасового порядку оформлення військових публікацій у Збройних Силах України”
КРП 03.032.056. 2018-(03)	Наказ Генерального штабу ЗС України від 17.04.2018 № 160 “Про затвердження Курсу стрільб зі стрілецької зброї та бойових машин”
	Наказ командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 25.05.2016 № 238 “Про затведження бойового статута механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина ІІІ. Взвод, відділення, екіпаж”

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Військовий резерв – компонент у Збройних Силах України, що складається з резервістів, які у добровільному порядку уклали контракт на проходження служби у військовому резерві або були зараховані в обов'язковому порядку до оперативного резерву в особливий період та військовозобов'язаних, які перебувають на військовому обліку у військових комісаріатах.

Військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави.

Індивідуальна підготовка резервістів – складова частина підготовки, яка здійснюється з метою розкриття та розвитку індивідуальних спроможностей резервіста для його ефективного використання під час самостійного виконання завдань та в складі органу військового управління, військової частини (підрозділу).

Курс фахової підготовки – здобуття або відновлення теоретичних знань, практичних навичок резервістами для забезпечення відповідного рівня підготовки за військово-обліковою спеціальністю, необхідною для виконання обов'язків за посадою згідно з контрактом.

Навчальні збори резервістів – форма підготовки резервістів, яка проводиться з метою відновлення набутих під час проходження військової служби індивідуальних навичок та забезпечення поступового оволодіння всіма стандартами підготовки підрозділу під час дій на посадах у складі підрозділів.

Особливий період – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Підготовка резервістів – комплекс заходів, які проводяться з резервістами протягом служби у військовому резерві для забезпечення їх спроможності виконувати в складі підрозділів завдання за призначенням за стандартами підготовки підрозділу. Вона поділяється на індивідуальну підготовку та підготовку в складі підрозділів.

Проходження служби у військовому резерві – виконання резервістами обов'язків служби, у тому числі з підготовки, відповідно до завдань, покладених на органи військового управління, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації в яких вони проходять службу у військовому резерві на відповідних посадах, згідно з вимогами законодавства та умовами контракту.

Резервісти – особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний (воєнний) час та особливий період. Обовязки резервіста наведено в додатку 1.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Скорочення та умовні позначення	Повне словосполучення та поняття, що скорочуються
1	2
АТО	Антитерористична операція
АГС	Автоматичний гранатомет станковий
АСТ	Артилерійська стереотруба
БТ	Базовий табір
БД	Бойові дії
БП	Блокпост
БМП	Бойова машина піхоти
БТР	Бронетранспортер
ББМ	Броньовані бойові машини
БМ	Бойові машини
БПЛА	Безпілотний літальний апарат
ВУП	Вогневе ураження противника
ВОП	Взводний опорний пункт
ВСТ	Велика стереотруба
ГПЗ	Головна похідна застава
ГД	Головний дозор
ДРГ	Диверсійно-розвідувальна група
Двід	Дозорне відділення
ЗМУ	Засоби масового ураження
ЗМІ	Засоби масової інформації
ЗПН	Засоби повітряного нападу
ІСП	Інженерний спостережний пост
ІПП	Індивідуально-перев’язочний пакет
ІА	Індивідуальна аптечка
КСП	Командно-спостережний пункт
КПП	Контрольно-перепускний пункт
КП	Командний пункт
МВЗ	Мінно-вибухові загородження
МПБ	Медичний пункт батальйону
МСП	Мобільні спостережні пости
МП	Медичний пункт (пост)
ОВТ	Озброєння і військова техніка
ОНБ	Окуляри нічного бачення
ООС	Операції об’єднаних сил
НЗФ	Незаконне збройне формування
НЛЦ	Низько-летючі цілі
ПНБ	Прилад нічного бачення

1	2
ПКП	Передовий командний пункт
ППО	Протиповітряна оборона
ПТКР	Протитанкова керована ракета
ПЗРК	Переносний зенітно-ракетний комплекс
РАО	Ракетно-артилерійське озброєння
РПГ	Ручний протитанковий гранатомет
РЕБ	Радіоелектронна боротьба
РПГр	Розвідувально-пошукові групи
РОУП	Реактивний освітлювальний патрон удосконалений
РОП	Ротний опорний пункт
РД	Рейдові дії
САБ	Світова авіаційна бомба
САУ	Самохідні артилерійські установки
СП	Спостережний пост
СМП	світло-маскувальний пристрій
РЗ	Розвідувальний загін
ТТХ	Тактико-технічні характеристики
ТЗК	Труба зенітна командирська
АТО	Антитерористична операція
АГС	Автоматичний гранатомет станковий
АСТ	Артилерійська стереотруба

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Орієнтовний розрахунок виплат резервістам та військовозобов'язаним Збройних Сил України за участь у навчальних зборах

Відповідно до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2006 року №1644 "Про порядок і розміри грошового забезпечення та заохочення військовозобов'язаних та резервістів, грошової виплати резервістам":

а) військовозобов'язаним та резервістам (далі – військовозобов'язані), призваним на збори, за кожний день перебування на зборах з урахуванням часу перебування в дорозі від військового комісаріату до місця проведення зборів і назад виплачуються добові (у відсотках від добових за кожний день при службових відрядженнях) у таких розмірах:

вищому офіцерському складу	– 50 %
старшому офіцерському складу	– 40 %
молодшому офіцерському складу	– 35 %
сержантському і старшинському складу:	
прапорщикам, старшим прапорщикам, мічманам, старшим мічманам	– 35 %
молодшим сержантам, сержантам, старшим сержантам, старшинам, старшинам 2 статті, старшинам 1 статті, головним старшинам, головним корабельним старшинам	– 30 %
рядовому складу	– 20 %

а) резервістам за весь час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюються грошові виплати в таких розмірах (кількість прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 01 січня календарного року):

вищому офіцерському складу	– 2,0
старшому офіцерському складу	– 1,9
молодшому офіцерському складу	– 1,8
сержантському і старшинському складу:	
прапорщикам, старшим прапорщикам, мічманам, старшим мічманам	– 1,7
молодшим сержантам, сержантам, старшим сержантам, старшинам, старшинам 2 статті, старшинам 1 статті, головним старшинам, головним корабельним старшинам	– 1,6
рядовому складу	– 1,5

Військовозобов’язаним, які на день призову на збори не працюють, за весь період зборів, ураховуючи час проїзду до місця їх проведення і назад, за їх заявами про те, що вони на день призову на збори не працюють, виплачується грошове забезпечення, виходячи з розрахунку одного прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 01 січня календарного року на місяць.

Здійснення військовозобов’язаним вищеперерахованих виплат, провадиться військовими частинами за місцем проведення зборів.

За військовозобов'язаними, призваними на збори, зберігається на весь період зборів, уключаючи час проїзду до місця їх проведення і назад, місце роботи, займана посада та середній заробіток як на основній, так і на сумісних роботах.

Зазначені особи не підлягають звільненню з роботи з ініціативи власника або вповноваженого ним органу незалежно від підпорядкування і форм власності з дня отримання повістки про призов і до повернення, крім випадків ліквідації установи, підприємства, організації тощо, де вони працювали.

У разі реорганізації підприємства (злиття, приєднання, поділу, відокремлення), на якому працює військовозобов'язаний, за період зборів виплати йому здійснюють:

у разі злиття підприємства з іншим підприємством – підприємство, що виникло в результаті злиття;

у разі приєднання одного підприємства до іншого підприємства – останнє;

у разі поділу підприємства або відокремлення від нього – нове підприємство, що утворилося в результаті цього поділу, у якому залишився працювати військовозобов'язаний;

у разі перетворення одного підприємства в інше – підприємство, яке в результаті виникло.

Особам, зайнятим на сезонних роботах, які працюють за трудовим договором на визначений строк, установлений за погодженням сторін, а також тимчасовим працівникам, призваним на збори, за місцем роботи виплачується середня заробітна плата протягом усього часу тривалості зборів та перебування в дорозі до військової частини і назад. Займана посада (місце роботи) за ними зберігається на час цих робіт, обумовлених трудовим договором.

Особам, призваним на збори, виплачується заробітна плата за відпрацьований час до дня припинення роботи у зв'язку з від'їздом на збори, а також середня заробітна плата за перші півмісяця зборів.

За решту часу перебування на зборах виплата заробітної плати провадиться у звичайні строки, установлені на підприємстві, в установі чи організації, де працює військовозобов'язаний.

Особи, які проходять збори з відривом від виробництва, використовують вихідні, святкові та неробочі дні згідно з розпорядком, установленим командуванням, що проводить збори.

У разі, якщо військовозобов'язаний був призваний на збори зі щорічної чи додаткової відпустки, останні підлягають продовженню після закінчення зборів або перенесенню на інший строк.

Виплата середнього заробітку військовозобов'язаним, призваним на збори, проводиться підприємствами, установами та організаціями, де працюють (працювали) призвані на збори, з подальшим відшкодуванням цих витрат військовими комісаріатами.

Резервістам, які виконали програму підготовки, не вчиняли правопорушень, пов'язаних з проходженням служби у військовому резерві, виплачується одноразове грошове заохочення (далі – заохочення) у таких розмірах (у грн.) на рік:

вищому офіцерському складу	– 3100
старшому офіцерському складу	– 2800
молодшому офіцерському складу	– 2500
сержантському і старшинському складу:	
прапорщикам, старшим прапорщикам, мічманам, старшим мічманам	– 2200
молодшим сержантам, сержантам, старшим сержантам, старшинам, старшинам 2 статті, старшинам 1 статті, головним старшинам, головним корабельним старшинам	– 1900
рядовому складу	– 1600

Заохочення виплачується за місцем проходження служби в військовому резерві.

Резервістам, які прослужили у військовому резерві Збройних Сил України неповний календарний рік, заохочення виплачується пропорційно прослуженому часу з розрахунку 1/12 річного розміру заохочення за кожний повний календарний місяць служби.

Неповні календарні місяці служби до розрахунку не беруться.

У разі виплати заохочення резервістам за неповний календарний рік період служби обчислюється:

тим, які протягом року прийняті на службу у військовому резерві:

які уклали контракт про проходження служби у військовому резерві, – із дня набрання контрактом чинності, але не раніше дня видання наказу командира військової частини про прийняття громадянина на службу у військовому резерві та призначення його на посаду;

які зараховані на службу у військовому оперативному резерві першої черги, – із дня видання наказу командира військової частини про зарахування військовослужбовців строкової військової служби або військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період на службу у військовому оперативному резерві першої черги;

тим, які протягом року звільнені зі служби у військовому резерві:

які уклали контракт про проходження служби у військовому резерві, – до дня закінчення дії (розірвання) контракту, але не раніше дня видання наказу командира військової частини про звільнення громадянина зі служби у військовому резерві;

які зараховані на службу у військовому оперативному резерві першої черги, – до дня видання наказу командира військової частини про звільнення громадянина зі служби у військовому оперативному резерві після завершення особливого періоду.

Командир (начальник) має право позбавляти резервістів одноразового грошового заохочення повністю або частково тільки за:

вживання алкогольних напоїв (наркотичних речовин) у службовий час, прибуття на службу в нетверезому стані (стані наркотичного сп'яніння);

порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо збереження державної таємниці;

порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів, які призвели до поломок військової (спеціальної) техніки й озброєння, пошкодження майна, інших матеріальних збитків, а також завдали шкоди здоров'ю військовослужбовців або інших осіб;

порушення статутних правил несення вартової (вахтової), внутрішньої служб, патрулювання, що не спричинило тяжких наслідків;

порушення статутних правил взаємовідносин між резервістами (військовослужбовцями), що не містять у собі складу злочину;

недбале ставлення до служби в резерві, якщо це не містить у собі складу злочину;

невихід резервіста на заняття (збори), а також самовільне залишення місця проведення занять (зборів) без поважних причин більше 3 годин протягом робочого дня;

невиконання програми підготовки.

Одноразове грошове заохочення не виплачується резервістам:

які звільняються зі служби у військовому резерві за службовою невідповідністю та у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, яким призначено покарання у вигляді позбавлення волі, обмеження волі, позбавлення військового звання чи права займати певні посади;

у разі скоєння у військовій частині аварій, подій, пов'язаних із загибеллю людей з вини резервістів під час виконання ними службових обов'язків, чи вчинення злочинів;

у зв'язку із систематичним невиконанням резервістом умов контракту.

1.2. Порядок звільнення (відрахування) резервістів від проходження навчальних зборів

Резервіст може бути звільнений від проходження навчальних зборів, наказом командира (начальника) військової частини (установи), в складі якої він проходить навчальні збори, відповідно до вимог пункту 35 “Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України”, зокрема у зв’язку з:

смертю близького родича (батьки, дружина, чоловік, дитина, рідний брат, сестра, дід, баба) або близького родича дружини (чоловіка);

хворобою або необхідністю догляду за хворою дружиною (чоловіком), дитиною чи батьками своїми або дружини (чоловіка), які проживають разом із резервістом, у разі неможливості догляду за хворим іншим близьким родичем;

складанням державних іспитів у вищих навчальних закладах;

іншими обставинами – за рішенням командира (начальника) військової частини (установи).

Звільнення резервіста від виконання обов'язків служби у військовому резерві здійснюється командиром (начальником) військової частини (установи) на підставі рапорту резервіста або заяви члена його сім'ї, до яких додаються відповідні документи.

Резервісти під час виконання обов'язків служби у військовому резерві мають право на відпустку за сімейними обставинами та з інших причин згідно із законодавством.

У випадку звільнення резервіста від проходження навчальних зборів, обов'язково в день звільнення повідомляється районний (міський) військовий комісаріат, де резервіст перебуває на військовому обліку, та направляється відповідне письмове підтвердження (витяги з наказів, копії протоколів, постанов, повідомлень, довідок тощо).

Резервіст може бути звільнений від проходження навчальних зборів та відрахований з оперативного резерву першої черги наказом командира (начальника) військової частини (установи), в складі якої він проходить навчальні збори, відповідно до вимог статті 26^2 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу", як такий що за своїми професійно-психологічними якостями не відповідає вимогам щодо проходження служби у військовому резерві.

Підставами для складання наказу командира (начальника) військової частини (установи) про звільнення резервіста від проходження навчальних зборів та відрахування з оперативного резерву першої черги є:

відповідний рапорт командира підрозділу (на його підставі складаються накази командира військової частини про підсумки службового розслідування (за необхідністю);

відомість (акт) результатів обстеження професійно-психологічних якостей;

постанова про скоєння адміністративного правопорушення.

Рішення щодо звільнення резервіста від проходження навчальних зборів та його виключення з оперативного резерву першої черги повинно прийматися тільки після прийняття виключних заходів щодо виховного, дисциплінарного та адміністративного впливу.

У випадку звільнення резервіста від проходження навчальних зборів та відрахування з оперативного резерву першої черги забезпечується його передача безпосередньо представнику військового комісаріату з обов'язковим наданням відповідних документів (витягів з наказів, копій протоколів, постанов тощо).

У випадку самовільного залишення резервістом розташування військової частини (місця виконання обов'язків служби у військовому резерві, навчальних

зборів) командуванням військової частини (установи) встановленим порядком організовується його розшук, про зазначене повідомляється зональне відділення військової служби правопорядку Збройних Сил України та районний (міський) військовий комісаріат, де він перебуває на військовому обліку. За результатами розшуку та з'ясування причин самовільного залишення розташування військової частини (місця виконання обов'язків служби у військовому резерві, навчальних зборів) резервіст може бути звільнений від проходження навчальних зборів та відрахований з оперативного резерву першої черги.

В останній день проходження підготовки резервісти заповнюють журнал контролю виконання основних заходів навчального збору (див. додаток 2), визначають проблемні питання його проведення та надають пропозиції щодо удосконалення проведення навчальних зборів (див. додаток 3).

2. ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

2.1. Мета і завдання тактичної підготовки

Тактична підготовка – це головний вид бойової підготовки військ, основа польової виучки. Її спрямовують на:

відпрацювання навичок, ініціативи та самостійності в прийнятті рішень під час виконання поставленого завдання;

вивчення бойових можливостей своїх сил, у тому числі й взаємодіючих, та тактики їхніх дій;

вивчення бойових можливостей сил та засобів імовірного противника і тактичних прийомів їх використання; вивчення питань правового регламентування засобів і методів ведення бойових дій як на морі, так і на суші.

Основна мета тактичної підготовки – виробити у кожного воїна й у підрозділів в цілому практичні навички, уміння і якості, необхідні для успішного ведення сучасного бою.

Завдання тактичної підготовки:

навчити особовий склад різних прийомів і способів бойових дій у складі підрозділів, умілого застосування індивідуальної і групової зброї та бойової техніки в складних умовах бойової обстановки, на різноманітній місцевості, удень і вночі;

виробляти та вдосконалювати навички й уміння командира в організації, забезпеченні бойових дій і безперервному управлінні відділенням і вогнем у бою;

підготувати відділення до ведення вмілих і злагоджених дій у сучасному загальновійськовому бою, в умовах застосування ядерної і звичайної зброї;

формувати у особового складу високі морально-бойові, психологічні, фізичні якості та свідому військову дисципліну.

Усі заняття з тактичної підготовки спрямовані на те, щоб навчити:

командира відділення – організовувати бій на місцевості, швидко приймати команди (сигнали) командира взводу (роти) і чітко ставити завдання особовому складу, уміло управляти відділенням і його вогнем у бою, грамотно використовувати місцевість, міць своєї зброї і бойової техніки, безперервно вести спостереження за полем бою, уміло визначати найбільш важливі цілі та своєчасно подавати команди на їх знищення, підтримувати озброєння і військову техніку в постійній бойовій готовності і спроможність відділення до ведення бойових дій в умовах застосування противником зброї масового ураження;

навідника-оператора (навідника кулемета) – безперервно вести спостереження за полем бою, своєчасно виявляти цілі та негайно їх знищувати за командою командира взводу (відділення) або самостійно, уміло працювати на радіостанції і переговорному пристрої; правильно готувати, оглядати й укладати боєприпаси, систематично перевіряти озброєння і підтримувати його в постійній бойовій готовності;

механіка-водія (водія) – уміло використовувати місцевість під час водіння БМП (БТР) у будь-яких умовах обстановки, пори року і доби, долати перешкоди, загородження і водні перешкоди, витримувати встановлене місце в похідному і бойовому порядках взводу, забезпечувати найкращі умови для ведення вогню з гармати (кулемета), доповідати про виявлення цілей і коригувати вогонь, зберігати БМП (БТР) від прицільного вогню противника під час пересування на поле бою, усувати несправності або ушкодження БМП (БТР);

інший особовий склад відділення – злагоджено діяти в різних видах бою, у будь-якій обстановці, у всяку пору року і доби, безперервно спостерігати за полем бою і доповідати командиру відділення про виявлені цілі, за командою командира або самостійно знищувати їх вогнем, уміло використовувати свою зброю і бойову техніку, засоби захисту.

У результаті тактичної підготовки відділення повинно навчитися:

організованого переходу до оборони завчасно або в ході бою, за відсутності безпосереднього зіткнення з противником і в умовах зіткнення з ним;

ведення наступу на противника, що обороняється, з ходу і з положення безпосереднього зіткнення з ним як удень, так і вночі;

здійснення маршу (пересування своїм ходом) і перевезення різними видами транспорту в умовах передбачення вступу в бій або поза загрозою зіткнення з противником, як правило, уночі або в інших умовах обмеженої видимості;

дій у складі повітряного і морського десантів;

прихованого розташування на місці та дій у сторожовій охороні, а також умілих дій в усіх видах бойового забезпечення.

2.2. Тактичні дії

Тактичні дії – організовані дії підрозділів і військових частин під час виконання поставлених завдань.

Основні види тактичних дій: оборона, наступ, пересування, розташування на місці.

Основні форми тактичних дій: бій, удар і маневр.

Бій – організовані й узгоджені дії підрозділів і військових частин з метою знищення (розгрому) противника, відбиття його ударів і виконання інших завдань в обмеженому районі протягом короткого часу. Основним засобом знищення (розгрому) противника в бою є вогонь. Вогонь – ураження противника стрільбою (пуском) із різних видів зброї (озброєння).

Удар – одночасне та короткочасне ураження угруповань військ і об'єктів противника шляхом потужного впливу на них усіма наявними засобами ураження.

Маневр – організоване пересування підрозділів (вогневих засобів, військовослужбовців) під час виконання поставлених завдань з метою заняття вигідного положення для ведення вогню по найбільш уразливих місцях у бойовому порядку противника, особливо у фланг і тил, а також для виведення підрозділів з-під удару противника. Маневр здійснюється підрозділами (вогневими засобами) і вогнем.

Видами маневру підрозділом є: охоплення, обхід, відхід.

Охоплення – маневр, який здійснюється підрозділами для виходу у фланг противнику.

Обхід – більш глибокий маневр, який здійснюється підрозділами для виходу в тил противника.

Охоплення і обхід здійснюється в тактичній і вогневій взаємодії з підрозділами, які наступають з фронту, а іноді й з тактичним повітряним (морським) десантом (далі – ТакПД (ТакМД).

Відхід – маневр, який здійснюється підрозділами (вогневими засобами) з метою виходу з-під ударів сил противника, що переважають, недопущення оточення або для зайняття більш вигідного положення для подальших дій. Відхід проводиться тільки з дозволу або за наказом старшого командира.

2.3. Основи ведення оборонного бою

Оборонний бій – вид загальновійськового бою, який ведеться з метою відбиття наступу противника, завдання йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об’єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ або ведення інших дій.

Оборонний бій взводу (відділення, танка) включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є: нанесення ураження підрозділам противника при їх розгортанні і переході в атаку перед переднім краєм оборони; відбиття атаки противника і утримання зайнятого опорного пункту

(позиції); знищення противника, який увірвався на передній край та вклинився в оборону.

Взвод (відділення, танк) повинен бути готовим до тривалого ведення оборонного бою в умовах застосування противником усіх видів зброї та засобів радіоелектронної боротьби (далі – РЕБ) і здатним відбити атаку переважаючих сил танків і піхоти, які підтримуються вогнем артилерії та ударами авіації, активними діями повітряних (морських) десантів та диверсійно-розвідувальних сил (далі – ДРС). Підрозділ повинен стійко утримувати опорний пункт (позицію) і не залишати його без наказу старшого командира. Дії особового складу повинні бути стійкими і активними.

Підрозділи можуть переходити до ведення оборонного бою навмисно або вимушено, в умовах відсутності зіткнення з противником або безпосереднього зіткнення з ним. Оборонний бій організовується завчасно або в ході бою, протягом тривалого часу або у стислі терміни.

2.3.1. Відділення в оборонному бою

Відділення в оборонному бою діє, як правило, у складі взводу (рисунок 1), а також може призначатись у вогневу засідку. Бойові машини (далі – БМП (БТР)) без десанту може виділятись для дій у вогневій засідці, у якості кочуючого вогневого засобу, у склад групи бойових машин взводу або бронегрупи батальйону (роти).

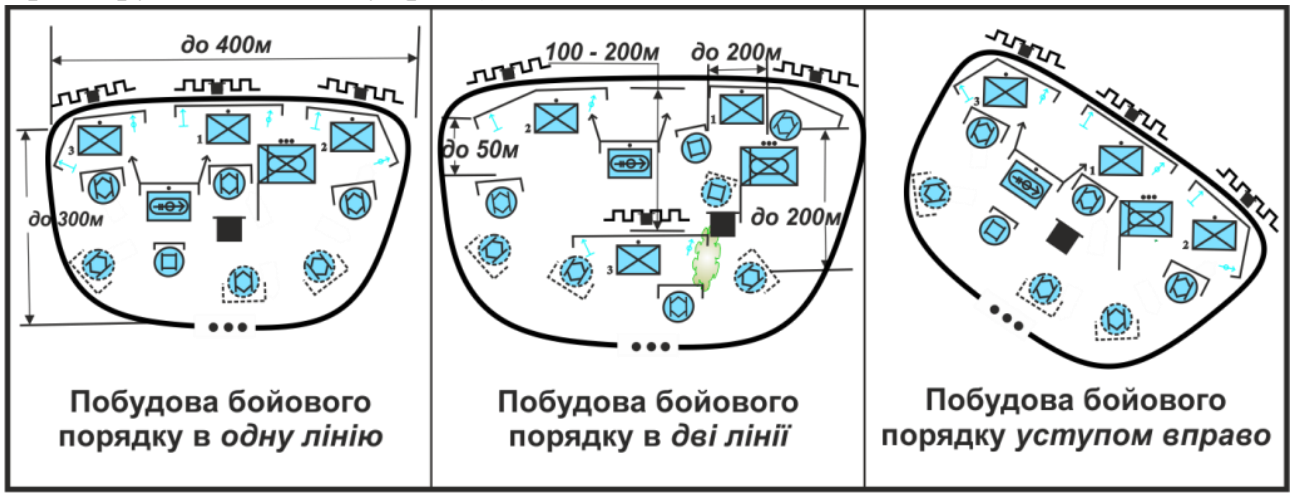

Рисунок 1 – бойовий порядок відділення у складі взводу в обороні.

Відділення в оборонному бою займає і обороняє бойову позицію до 100 м по фронту (рисунок 2), на якій обладнуються основні і запасні (тимчасові) позиції для вогневих засобів, що забезпечують можливість знищувати противника вогнем разом з сусідніми відділеннями перед фронтом і на флангах опорного пункту взводу. Усі підступи до неї повинні бути під дійсним, особливо фланговим і перехресним вогнем, а загородження і перешкоди добре проглядатися і простріловатися.

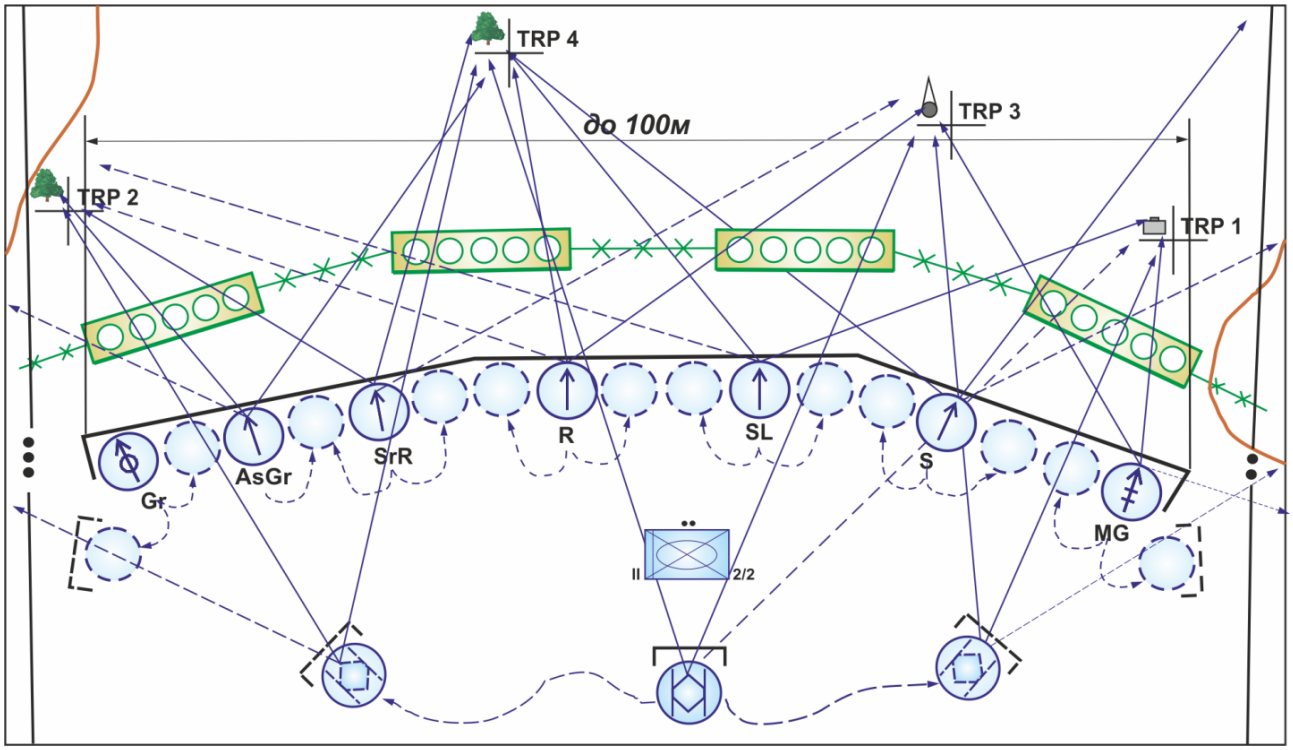

Рисунок 2 – відділення в оборонному бою.

У межах бойової позиції відділення обладнуються окопи для основної і запасної (тимчасової) вогневої позиції БМП (БТР), ручного кулемета, гранатомета, місць для стрільби стрільців, командира відділення, укриття для особового складу (перекрита ділянка траншеї, щілина, бліндаж), хід сполучення до БМП (БТР), ніші для бойових і господарських запасів, розширення для забезпечення зустрічного руху, відхоже місце, дренажна яма. При наявності часу може обладнуватись укриття для БМП (БТР). На бойовій позиції відділення або на її фланзі можуть розташовуватись вогневі засоби старшого командира.

Вогнева позиція для БМП (БТР) може обладнуватись у центрі бойової позиції відділення, на її фланзі або позаду неї на віддаленні до 50 м з таким розрахунком, щоб забезпечувалось прикриття відділення вогнем бойової машини, ураження противника з максимальної відстані та безпека особового складу відділення.

Бойова позиція відділення, що розміщується на другій лінії опорного пункту взводу (запасній), повинна мати добрий обстріл перед своїм фронтом, у проміжках між відділеннями, що знаходяться попереду, а також у тил опорного пункту взводу.

Командир відділення на бойовій позиції розташовується у такому місці, звідки зручніше керувати підлеглими, спостерігати за місцевістю і сигналами командира взводу.

Відділення повинно бути готовим до здійснення маневру на загрозливий напрямок, ведення оборонного бою вночі та інших умовах обмеженої видимості, а також у випадку оточення.

Бойовий порядок відділення – бойова лінія і БМП (БТР). Залежно від обстановки і рішення командира стрільці, кулеметник і гранатометник відділення у бойовій лінії розміщуються рівномірно або розосереджено у складі бойових груп (“двійками”, “трійками”). Відстань між військовослужбовцями при рівномірному розміщенні може бути до 14 – 16 м, між бойовими групами – 20 – 30 м, а між собою в групі – до 5 м.

Бойові машини, як правило, знаходиться у бойовому порядку відділення.

2.3.2.Ведення відділенням оборонного бою

Особовий склад відділення перебуває у постійній готовності до відбиття нападу противника, його ДРГ і вертольотів (літаків).

До переходу противника у наступ на позиції відділення постійно несе службу спостерігач. Для відбиття раптового нападу противника і знищення його дрібних груп, які ведуть розвідку, намагаються пророблювати проходи в загородженнях або намагаються просочитись у глибину оборони, призначається черговий вогневий засіб (кулеметник або стрілець), який розташовується, як правило, на запасній (тимчасовій) вогневій позиції. Якщо черговим вогневим засобом призначається БМП (БТР), у ній розміщуються механік-водій (водій) і навідник-оператор (навідник кулемету БТР), які ведуть спостереження за противником і місцевістю у готовності до негайного відкриття вогню. Решта особового складу, залежно від обстановки, проводить інженерне дообладнання позиції, займається бойовою підготовкою, допомагає механіку-водію (водію) у технічному обслуговуванні БМП (БТР) або відпочиває.

Поодиноких військовослужбовців і дрібні групи противника, які намагаються вести розвідку, діяти перед переднім краєм або на флангах бойової позиції, відділення захоплює у полон, а у разі неможливості захоплення – знищує вогнем, як правило, чергового вогневого засобу із запасної (тимчасової) вогневої позиції. Великі групи противника, що наближаються до позиції відділення, знищуються вогнем кулемета або БМП (БТР), а за потреби – вогнем усього відділення. Вогонь відкривається за командою командира відділення.

Під час вогневої підготовки атаки противника командир відділення і спостерігач ведуть спостереження, а решта особового складу укривається в окопах з протиосколковими козирками, підбрустверних протиосколкових нішах, щілинах і бліндажах або в БМП (БТР) у готовності швидко зайняти свої місця на позиції. З отриманням сигналу про безпосередню загрозу застосування противником засобів масового ураження (далі – ЗМУ) (у разі нанесення противником ядерного удару) особовий склад відділення застосовує засоби індивідуального захисту, а після проходження ударної хвилі готується до відбиття атаки противника.

Виявивши перехід противника в атаку, за командою командира (сигналом спостерігача) “Відділення – до БОЮ”, особовий склад негайно займає позиції і готується до відкриття вогню. Вогонь по противнику відкривається з наближенням його на дальність ефективного вогню зброї відділення: спочатку з ПТРК, БМП (БТР), потім з кулеметів, а з дистанції 400 – 600 м – з усієї зброї відділення і вогонь доводиться до найвищої напруги. Танки й інші броньовані машини противника знищуються ПТКР, вогнем БМП, гранатометів і реактивними протитанковими гранатами, а піхота, що спішилася, – відсікається від танків та знищується вогнем кулеметів і автоматів.

Вогонь протитанкових засобів відділення зосереджується насамперед на головному танку або танку з тралом, який долає загородження перед переднім краєм оборони, а потім на інших танках і броньованих машинах, що атакують. З метою знищення танків, які долають загородження перед позицією відділення, командир може вислати вперед гранатометника з помічником (стрільця з реактивними протитанковими гранатами). Біля найбільш імовірного місця пророоблення противником проходу в загородженнях може обладнуватись окоп і хід сполучення до нього (влаштовується вогнева засідка). В окопі розташовується гранатометник або кулеметник (стрілець), а також заздалегідь може готуватись мінний шлагбаум.

Кулеметник (стрілець) і снайпер у боротьбі з танками зосереджують свій вогонь на їх приладах прицілювання і спостереження. У разі виходу танка противника безпосередньо до позиції відділення він уражається реактивними протитанковими гранатами в борт або кормову частину. Екіпаж, який залишає уражений танк, знищується вогнем стрілецької зброї.

З підходом піхоти противника на відстань 30 – 40 м відділення застосовує гранати. Противник, що увірвався на позицію відділення, знищується вогнем упритул, гранатами і в рукопашному бою. Розповсюдження противника траншеєю і ходом сполучення негайно затримується вогнем і швидким встановленням заздалегідь підготовлених рогаток, їжаків та інших переносних загороджень.

У ході оборонного бою БМП (БТР) веде вогонь самостійно і за командами (сигналами) командира відділення. У разі обходу або вклинення противника в оборону БМП (БТР) під прикриттям вогню відділення та аерозольних (димових) завіс займає запасну вогневу позицію і знищує його вогнем у фланг і тил. Зміна вогневих позицій здійснюється тільки за наказом командира взводу.

У разі пошкодження БМП (БТР) екіпаж за можливості продовжує вогнем знищувати противника, вживаючи одночасно заходи щодо усунення пошкодження. Екіпаж має право залишити БМП (БТР), якщо машина горить і всі вжиті для гасіння пожежі заходи виявилися безрезультатними. Під час залишення бойової машини екіпаж забирає закріплені за ним стрілецьку зброю, боєприпаси до неї і гранати, за можливості демонтує спарені кулемети (екіпаж

БМП, крім того, ПТРК і ракети до нього), займає місце на позиції відділення і доповідає командиру відділення причину залишення машини.

У тих випадках, коли танкам і піхоті противника вдалося вийти на позицію відділення, солдат, на якого рухається танк, укривається на дні траншеї, пропускає його через траншею, а потім знищує протитанковою гранатою. Піхота знищується вогнем упритул, гранатами й у рукопашному бою.

Якщо противник атакує позицію відділення з фронту й одночасно частиною сил прорвався в глибину оборони, відділення насамперед знищує противника, який атакує з фронту. Танки, що прорвалися, і піхота будуть знищуватися підрозділами, які обороняються в глибині.

У випадку обходу противником позиції відділення повинно продовжувати бій в оточенні, для чого командир організує кругову оборону, уточнює завдання вогневим засобам, частина з них націлюється на прикриття підступів до позиції відділення з флангів і з тилу.

В оборонному бою може скластися обстановка, коли відділенню необхідно буде лишити свою позицію і перейти на іншу, більш вигідну для даної обстановки. Виконується цей маневр тільки за наказом старшого начальника. Для відходу необхідно зупинити противника вогнем і змусити його залягти або відступити та, використовуючи траншеї і ходи сполучення, здійснити маневр під прикриттям вогню й аерозольних завіс, зайняти нову позицію на вигідному рубежі.

2.3.3. Особливості оборони вночі

Успіх нічного бою багато в чому залежить від того, наскільки ретельно він був підготовлений у світлий час. Уночі важливо своєчасно виявити дії розвідки противника і перехід його в наступ з тим, щоб підготуватися до відбиття і не допустити раптовості. Для цього з настанням темноти за допомогою приладів нічного бачення ведеться ретельне спостереження за підступами до позиції відділення, а також підслуховування.

Командир відділення протягом ночі повинен неодноразово перевіряти пильність чергових вогневих засобів і солдатів, призначених для спостереження і підслуховування. Місцевість перед позицією відділення періодично повинна освітлюватися. З наближенням противника до переднього краю оборони освітлення місцевості має посилюватися. Знищення солдатів противника, що ведуть розвідку або намагаються проробити проходи в загородженнях, здійснюється вогнем чергових вогневих засобів. Противник, який атакує, повинен знищуватися вогнем усіх вогневих засобів відділення, що ведуть вогонь по спалахах пострілів противника, по силуетах, що проектуються на фоні неба, із використанням приладів нічного бачення.

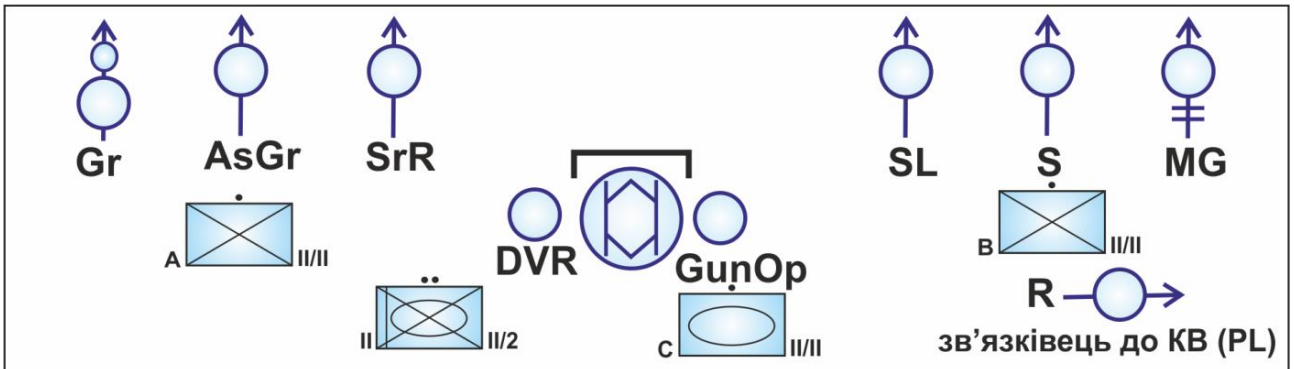
2.3.4. Дії відділення в складі бойових груп в обороні

Склад бойових груп в обороні (рисунок 3):

1-а група – старший стрілець, стрілець – гранатометник та стрілець – помічник гранатометника;

2-а група – командир БМ – командир відділення, снайпер, кулеметник та стрілець:

3-я група – заступник командира БМ – навідник (оператор) та механік-водій.

№№ з.п.	УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	ПОСАДА
1.	SL	КОМАНДИР БМ - КОМАНДИР ВІДДІЛЕННЯ
2.	GunOp	ЗАСТ. КОМАНДИРА БМ - НАВІДНИК - ОПЕРАТОР
3.	DVR	МЕХАНІК - ВОДІЙ (СТАРШИЙ МЕХАНІК - ВОДІЙ)
4.	SrR	СТАРШИЙ СТРІЛЕЦЬ
5.	Gr	СТРІЛЕЦЬ - ГРАНАТОМЕТНИК
6.	AsGr	СТРІЛЕЦЬ - ПОМІЧНИК ГРАНАТОМЕТНИКА
7.	MG	КУЛЕМЕТНИК
8.	S	СНАЙПЕР
9.	R	СТРІЛЕЦЬ

Рисунок 3 – розподіл механізованого відділення на бойові групи (варіант).

Завдання бойових груп і БМП (БТР):

1-а група: ведення розвідки на дальність 500 – 700 м; знищення живої сили і неброньованих засобів противника на відстанях 500 – 300 м;

використання найбільш навченого та сміливого солдата в резерві для посилення небезпечних місць (діє за обстановкою);

2-а група: ведення розвідки на дальність 500 – 700 м; знищення живої сили і броньованих засобів противника на відстанях 500 – 300 м; охорона командира відділення;

3-я група: ведення розвідки з використанням оптичних засобів розвідки на дальність до 2000 м; знищення живої сили противника на відстанях 1200 – 1100 м; знищення броньованих цілей противника на відстанях: БМП – 1500 м, БТР – 1000 м.

Оборона механізованого відділення у складі бойових груп (рисунок 4).

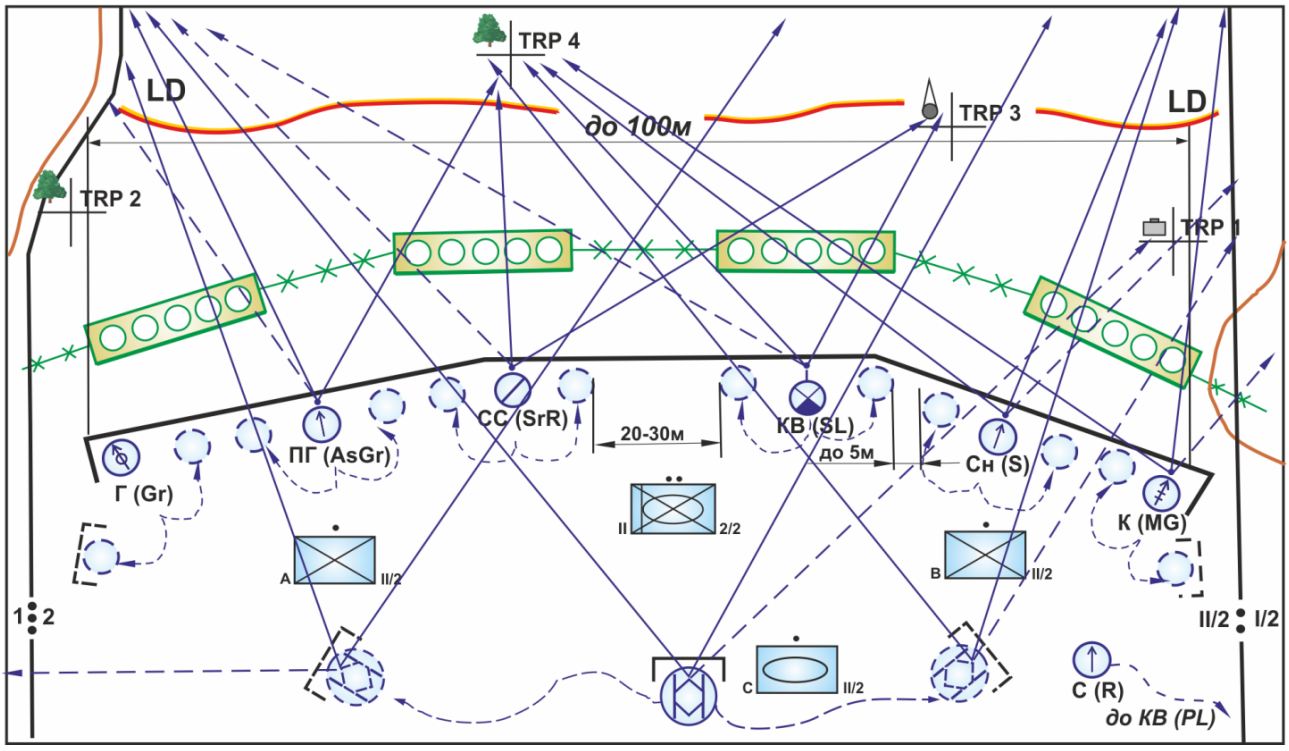

Рисунок 4 – оборона механізованого відділення у складі бойових груп (варіант).

Кожний стрілець має 2 – 3 вогневі позиції (робить декілька коротких черг з однієї позиції, потім міняє її). Кожному солдату призначаються сектори стрільби – основний і додатковий, що перекривають один одного (не менше ніж на 15 тисячних), створюючи зону суцільного вогню. Сектор обстрілу для кулеметника в обороні – 120^0, для стрільця – 40^0.

Щоб не допустити знищення бойових машин вогнем ПТУР, їх розташовують в укриттях (за оберненими схилами висот, у ярах, лісі). Для кожної бойової машини обладнується 2 – 3 вогневі позиції на найбільш небезпечних напрямках наступу противника. На кожну вогневу позицію забезпечується вихід з укриття не менше ніж по двох маршрутах.

2.4. Основи ведення наступального бою взводом (відділенням)

Наступ проводиться з метою розгрому (знищення) противника й оволодіння важливими районами (рубежами, об'єктами) місцевості. Він полягає в ураженні противника всіма наявними засобами, рішучій атаці, стрімкому просуванні військ у глибину його розташування, знищенні й полоненні живої сили, захопленні зброї, військової техніки та намічених районів (рубежів) місцевості.

Наступ взводу (відділення) на противника, що обороняється, здійснюється з положення безпосереднього зіткнення з ним або з ходу.

Для організованого висування, розгортання й одночасного переходу в атаку взводу (відділенню) призначаються: маршрут висування, вихідний рубіж (пункт), рубежі розгортання, переходу в атаку, безпечного віддалення і спішування (посадки десантом на танки).

Механізований взвод наступає на фронті до 300 м, а відділення в пішому порядку – до 50 м.

Бойовий порядок механізованого взводу, що наступає на БМП (БТР), складається з бойової лінії бойових машин з інтервалами між ними до 100 м і засобів посилення, що діють у бойовій лінії або за нею.

Бойовий порядок механізованого взводу, що наступає в пішому порядку, може будуватися в одну або дві лінії і складається з бойових порядків відділень з інтервалами між ними до 50 м, групи управління і вогневої підтримки, засобів посилення, які залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира взводу. Крім того (за відсутності у відділеннях засобів зв'язку), у взводі може створюватися група БМП (БТР) під управлінням заступника командира взводу.

Бойовий порядок механізованого відділення, що наступає в пішому порядку, складається з лінії з інтервалами між солдатами 6 – 8 м (8 – 12 кроків) і БМП (БТР).

Для ведення бою в траншеях, ходах сполучення, у лісі, горах, під час виконання завдань у глибині оборони противника та в інших випадках, а також для кращої взаємодії у відділенні завчасно або в ході наступу можуть створюватися бойові групи (“двійки”, “трійки”). При цьому інтервал між бойовими групами може бути 15 – 20 м, а між солдатами 3 – 5 м. Під час ведення наступу на місцевості, що забезпечує вогневу підтримку між бойовими групами, вони переміщаються по черзі під прикриттям вогню сусідніх груп. Бойова група, яка висунулася на зазначений командиром відділення рубіж, готується до ведення вогню і прикриває висування бойової групи, що залишилася позаду.

Для зручності ведення вогню і кращого використання місцевості (місцевих предметів) солдати в лінії можуть висуватися вперед або зміщатися вбік, не порушуючи загального фронту наступу лінії і не заважаючи діям сусідів. БМП (БТР) діє за лінією відділення, на її фланзі або безпосередньо в лінії.

Бойовий порядок протитанкового взводу, що діє на БМП (БТР) у повному складі – бойова лінія бойових машин з інтервалами між машинами до 150 м.

Бойовий порядок гранатометного, протитанкового взводів, що діють у пішому порядку в повному складі, складається з бойових порядків відділень з інтервалом між ними до 50 м. Бойовий порядок гранатометного і протитанкового відділень, що діють у пішому порядку, складається з розрахунків, розгорнутих по фронту з інтервалами між гранатометами 10 – 20 м, між установками ПТУР – не менше 15 м, і БМП (БТР).

Під час атаки на БМП (БТР) відділення діють у бойовій лінії взводу за танками на відстані 100 – 200 м. Під час атаки в пішому порядку особовий склад діє в лінії безпосередньо за бойовою лінією танків на відстані, що гарантує його безпеку від розривів снарядів своєї артилерії і підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї. У цьому випадку БМП (БТР), використовуючи складки місцевості, стрибками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просуваються за своїми відділеннями, забезпечуючи підтримку вогнем своєї зброї танків, що атакують, та особового складу, а іноді діють безпосередньо в лінії відділень.

Гранатометний і протитанковий взводи (відділення) наступають за бойовими порядками механізованих рот першого ешелону на віддаленні до 300 м, у проміжках між ними або на одному із флангів батальйону. За потреби вони можуть висуватися безпосередньо в бойових порядках того підрозділу, атаку якого підтримують.

Протитанкове відділення роти наступає, як правило, в бойових порядках механізованих взводів, у проміжках між ними або на фланзі роти.

Бойове завдання механізованого взводу (відділення) у наступі включає об'єкт атаки і напрямок продовження наступу. В окремих випадках, коли перед фронтом наступу противник не розвіданий, коли бойове завдання ставиться по радіо, а також під час наступу в особливих умовах взводу (відділенню) може бути зазначений тільки напрямок атаки або напрямок продовження наступу.

Об'єктом атаки механізованого взводу (відділення) звичайно є жива сила в окопах або в інших фортифікаційних спорудженнях, що спостерігаються, а також танки, гармати, протитанкові ракетні комплекси, кулемети й інші вогневі засоби противника, розташовані в першій траншеї або в найближчій глибині.

Напрямок продовження наступу взводу (відділення) визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання роти (взводу).

З оволодінням визначеним об'єктом атаки механізований взвод (відділення) продовжує безупинний наступ в зазначеному напрямку, у ході якого йому ставиться нове бойове завдання.

Гранатометному і протитанковому взводам (відділенням) у наступі вказуються напрямок стрільби і цілі для ураження, напрямок наступу (порядок переміщення в ході бою), а також рубежі вогневих позицій.

2.4.1. Підготовка відділення до наступу

До переходу в наступ з ходу відділення в складі взводу розташовується у вихідному районі. Особовий склад розміщається поблизу БМП (БТР). За наявності часу для особового складу відривається щілина, а для БМП (БТР) –

окоп. Потім щілини, якщо можливо перекриваються і маскуються. Відділення повинно бути в постійній готовності до відбиття наземного, повітряного противника та знищення його диверсійно-розвідувальних груп.

Вихідним положенням для наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником, як правило, є траншея (окоп) на позиції підрозділів, що обороняються, або спеціально відрита для цього напередодні наступу.

У вихідному положенні для наступу відділення повинно бути в постійній готовності до відбиття можливого наступу противника. Після того як відділення займе вихідне положення, командир відділення організує спостереження за противником і ставить завдання на відбиття можливого наступу противника. У разі потреби командир відділення організує роботу з дообладнання траншеї і підготовки її до оборони. Ця траншея є одночасно й рубежем переходу в атаку.

Гранатометне й протитанкове відділення, як правило, займають вогневі позиції, на яких відривають і обладнують окопи.

До початку наступу командир відділення готує особовий склад, озброєння і військову техніку до майбутнього бою, а з одержанням бойового завдання організує бій.

Під час підготовки відділення до наступу особовий склад виконує такі заходи:

командир відділення – організує спостереження і вогонь на випадок переходу противника в наступ, а також по його повітряних цілях, що низько летять; повідомляє сигнали оповіщення, місця укриттів і порядок їх зайняття; ставить завдання особовому складу з підготовки озброєння, військової техніки до майбутнього бою, з дообладнання траншеї у вихідному положенні для наступу; перевіряє засоби зв'язку, наявність боєприпасів, засобів захисту, пально-мастильних матеріалів, продовольства, медикаментів, уживає заходів для їхнього поповнення; контролює виконання заходів з підготовки до бойових дій;

навідник-оператор (навідник кулемета) – оглядає озброєння, боєприпаси, прицільні пристрої, механізми заряджання і наведення, усуває несправності; перевіряє вивірку прицільних пристроїв і спареного кулемета; перевіряє справність приладів спостереження, наявність і стан інструменту та запасних частин до озброєння; надає допомогу механіку-водію (водію) в обслуговуванні БМП (БТР);

механік-водій (водій) – перевіряє технічний стан БМП (БТР), наявність і стан інструменту, запасних частин, наявність пально-мастильних матеріалів, усуває виявлені несправності і за наказом командира відділення проводить заправку (дозаправлення) машини;

інший особовий склад – готує своє озброєння, боєприпаси, спорядження і засоби захисту до майбутніх дій та обладнує укриття.

2.4.2. Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником

Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником здійснюється, як правило, у пішому порядку, а за сприятливих умов

обстановки, коли противник на передньому краї оборони надійно подавлений – на БМП (БТР).

Під час вогневої підготовки командир відділення особисто веде спостереження, визначає ступінь подавлення вогневих засобів і живої сили противника в напрямку дії відділення та ставить завдання особовому складу на знищення уцілілих і знову виявлених кулеметів, гранатометів, установок ПТУР й інших вогневих засобів, а також живої сили противника.

З підходом танків до траншеї командир відділення наказує визначеним солдатам позначити прохід для танків через траншею.

Коли танки підійдуть до вихідного положення, командир відділення подає команду: “Відділення, приготуватися до атаки”. За цією командою особовий склад заряджає зброю і готує гранати. Як тільки танки пройдуть траншею у вихідному положенні, командир відділення подає команду: “Відділення – в атаку, ВПЕРЕД”, за якою солдати швидко вистрибують із траншеї (окопу) і прискореним кроком або бігом слідом за танком або самостійно за підтримкою вогню БМП (БТР) атакують противника.

Мінне поле долається, як правило, слідом за танком по його коліях або по проробленому проходу бігом у складі взводу.

Першою мінне поле долає маневрена група (рисунок 5), дії якої підтримуються вогнем вогневої групи та бойової машини. Після подолання мінного поля перша група вогнем з вигідних позицій підтримує переміщення через мінне поле другої групи, яка може долати його одночасно в повному складі або по черзі. Подолання мінного поля бойовими групами підтримується вогнем групи управління та вогневої підтримки взводу, а також вогнем з вигідного рубежу групи бойових машин, якщо вона створюється.

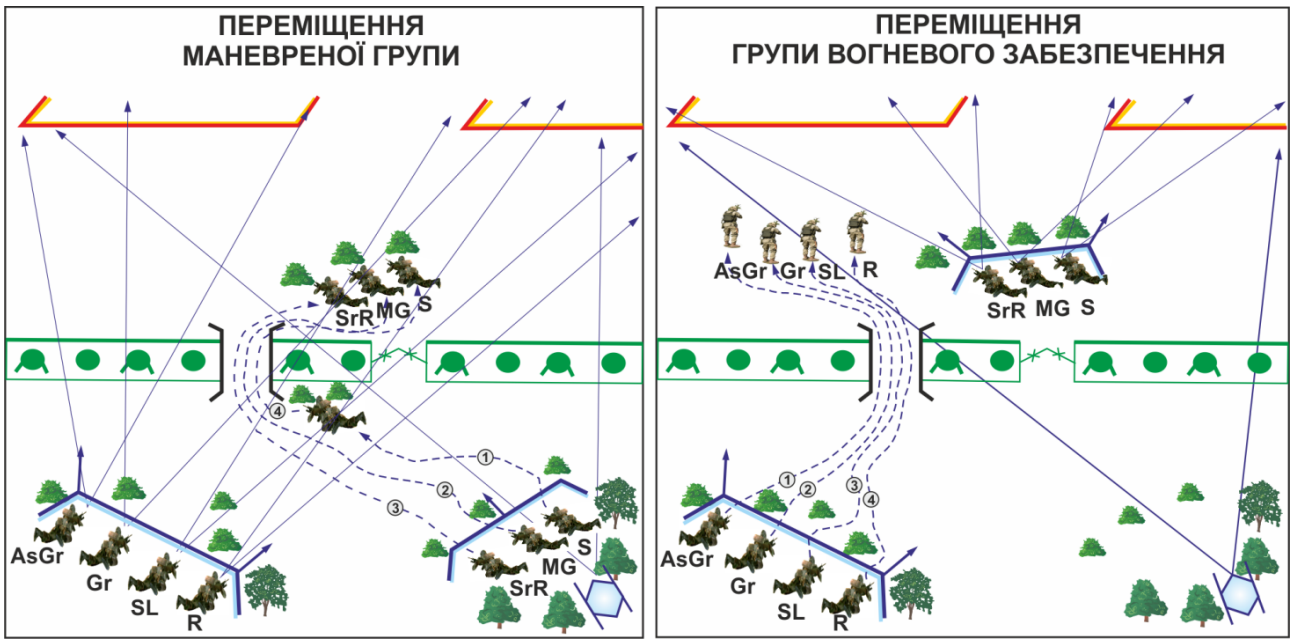

Рисунок 5 – подолання мінно-вибухового загородження механізованим відділенням (варіант).

Подолавши загородження, відділення за командою командира “Відділення, на такий-то предмет (рубіж) – до бою, ВПЕРЕД” розгортається в лінію і, ведучи вогонь, стрімко наближається до переднього краю оборони противника, а наблизившись до нього на 25 – 30 м, за командою “Відділення, гранатами – ВОГОНЬ” закидає його гранатами і з криком “Ура” вривається на передній край оборони, знищуючи противника вогнем упритул. БМП (БТР), просуваючись від укриття до укриття, підтримує відділення вогнем.

Знищивши противника на передньому краю, відділення, не затримуючись, просувається вперед. У міру ослаблення опору противника особовий склад за командою командира взводу робить посадку в БМП (БТР) або десантом на танк і продовжує наступ.

У глибині оборони противника відділення, використовуючи складки місцевості, стрімко виходить у фланг або в тил противнику та рішучою атакою знищує його.

Знищивши противника в глибині оборони, відділення, не затримуючись, просувається на БМП (БТР) уперед. Якщо противник чинить завзятий опір і наступ на БМП (БТР) неможливий, відділення за командою командира швидко спішується, розгортається в бойовий порядок і продовжує наступ, ведучи вогонь на ходу.

Мінно-вибухові загородження, завали, важкопрохідні ділянки в глибині оборони противника відділення обходить або долає по проробленому проходу. Мінні поля, установлені системами дистанційного мінування противника перед підрозділами, що атакують, долаються у взводних (у лінію відділень) колонах із наступним розгортанням у бойовий порядок.

Ділянки місцевості, заражені отруйними речовинами і біологічними засобами, відділення долає в засобах індивідуального захисту або обходить.

Контратаку противника відділення відбиває вогнем з місця, а потім стрімкою і сміливої атакою разом із сусідами завершує знищення противника та продовжує наступ в зазначеному напрямку.

Якщо противник почне відхід, відділення стрімко переслідує його, знищуючи вогнем усіх засобів.

Командир відділення, просуваючись у бойовому порядку, на ходу уточнює об'єкт атаки відділення, порядок подолання загороджень і ставить (уточнює) завдання кулеметнику, гранатометнику й автоматникам.

Під час атаки на БМП (БТР) посадка в них здійснюється з їх підходом до вихідного положення для наступу. За командами командира відділення “До машини”, “По місцях” особовий склад робить посадку, готується для ведення вогню на ходу й атакує противника.

Загородження долаються за допомогою трала, а в разі відсутності трала – по проходу в порядку, зазначеному командиром взводу. Після подолання загородження по проходу відділення знову виходить на своє місце в бойовій лінії, стрімко вривається на передній край оборони противника і знищує його.

2.4.3. Ведення наступу з ходу

З вихідного району до розгортання взводу в бойовий порядок відділення висувається в колоні взводу (рисунок 6).

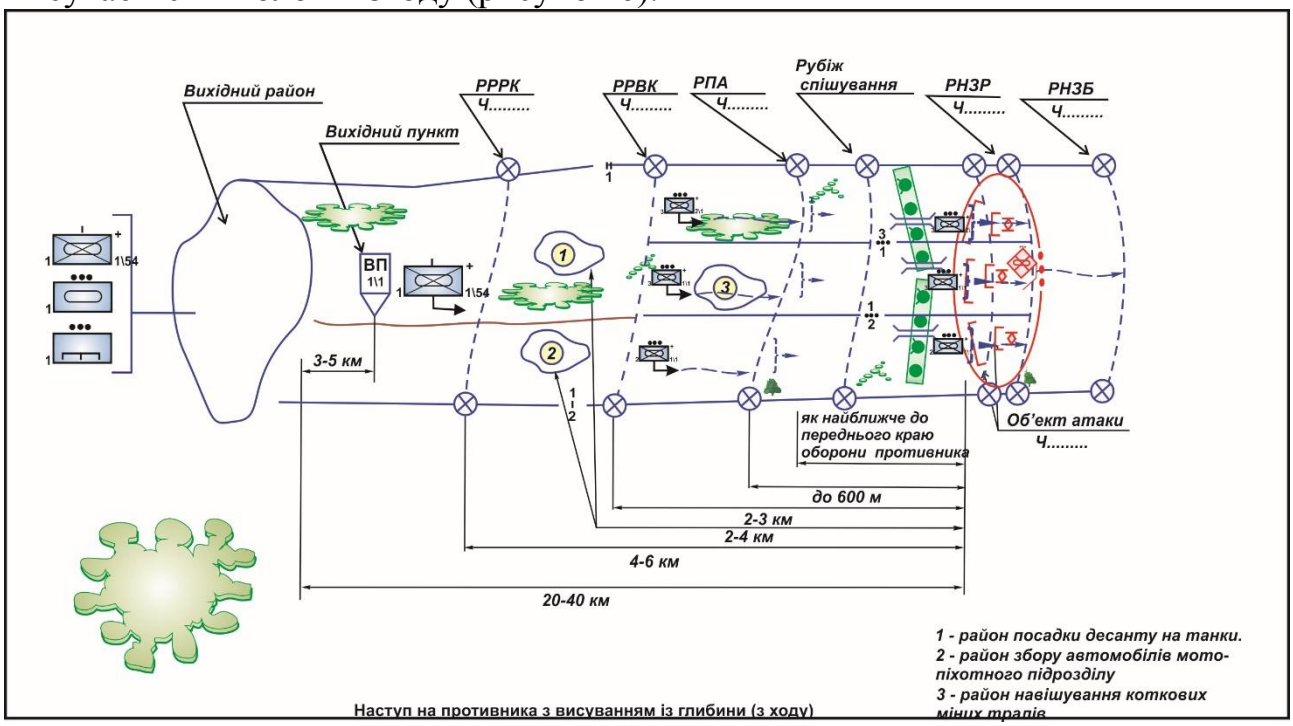

Рисунок 6 – наступ на противника з висування із глибини (з ходу).

З початком розгортання взводу в бойову лінію командир відділення виводить БМП (БТР) на свій напрямок, уточнює навіднику-оператору (навіднику кулемета) і механіку-водію (водію) об'єкт атаки (цілі), напрямок продовження наступу, місце проходу в загородженнях та управляє вогнем відділення.

Якщо оборона противника надійно подавлена, відділення атакує на БМП (БТР) без спішування. Після розгортання взводу в бойовий порядок відділення продовжує висування до переднього краю оборони противника, знищуючи виявлені вогневі засоби вогнем зі зброї БМП (БТР) та зі стрілецької зброї через бійниці.

Під час атаки десантом на танку відділення розміщується головним чином на його кормовій частині над силовим відділенням. Командир відділення займає місце справа біля башти і входить у зв'язок із командиром танка через танковий переговорний пристрій (ТПУ). Для ведення вогню солдати розміщаються: кулеметник – у центрі танка, безпосередньо за його баштою; стрільці – справа й зліва від башти; гранатометник розташовується з командиром відділення і веде спостереження за сигналами командира взводу. Під час руху десантом на танку відділення веде спостереження, за командою командира відділення і самостійно знищує виявлені цілі противника, особливо протитанкові засоби ближнього бою. Командир відділення попереджає командира танка про загородження і природні перешкоди, які знаходяться попереду.

У тих випадках, коли атака здійснюється в пішому порядку, за сигналом командира взводу відділення спішується і продовжує атаку. Для спішування призначається місце спішування. Воно вибирається якнайближче до переднього краю оборони противника і повинно бути укрите від вогню кулеметів і протитанкових засобів ближнього бою противника. Наближаючись до місця спішування, командир відділення подає команду механіку-водію: “Прискорити рух”, а відділенню – “Відділення, приготуватися до спішування”. За цими командами БМП (БТР) наздоганяють танки, особовий склад ставить зброю на запобіжники, виймає його з бійниць і готується до спішування. За командою командира взводу “Взвод – до машин” механік-водій уповільнює рух машини, а якщо на шляху є укриття, робить коротку зупинку. За командою командира відділення “До машини” особовий склад вистрибує з машини (спішується), а за командою “Відділення, у напрямку такого-то предмета, направляючий такий-то, до бою, ВПЕРЕД” або “Відділення, за мною – ДО БОЮ” розгортається в бойовий порядок і, ведучи вогонь на ходу, продовжує атаку. Подолання мінного поля, атака переднього краю оборони противника і розвиток наступу в глибині здійснюються в такому ж порядку, як і під час наступу із безпосереднього зіткнення з противником.

2.4.4. Особливості наступу вночі

Підготовка до наступу вночі проводиться у світлий час, при цьому вивчаються підступи до оборони противника, вибираються напрямок наступу і видимі в темний час орієнтири, визначається порядок подолання загороджень і освітлення місцевості, а також проводиться забезпечення відділення освітлювальними й сигнальними засобами, снарядами і кулями, що трасують.

У ході наступу поруч із командиром відділення знаходиться солдат із компасом, який стежить за напрямком наступу і є направляючим, БМП (БТР) діє безпосередньо в лінії відділення або позаду.

2.4.5. Дії відділення в складі бойових груп у наступі

Під час побудови бойового порядку взводу (відділення) необхідно враховувати ймовірний характер дій противника, умови місцевості, можливості своїх підрозділів й інші чинники. У першу чергу потрібно правильно визначити місця і порядок переміщення БМП (БТР), доданих засобів і спішеного особового складу на різних етапах бою – під час висування на рубіж переходу в атаку, у ході атаки та під час дій у глибині. Одноманітності й шаблонності в цьому питанні не може бути. Бойовий порядок повинен своєчасно змінюватися відповідно до обстановки.

Склад бойових груп у наступі (варіанти):

1-а група – старший стрілець; два стрільці;

2-а група – командир відділення, кулеметник, гранатометник, помічник гранатометника;

3-я група – механік-водій; навідник-оператор (навідник).

2.4.6. Прийоми та способи дій бойових груп на полі бою

Інтервал між військовослужбовцями бойової групи по фронту – 5 – 6 кроків; кожний стрілець може мати 2 – 3 вогневі позиції (робить декілька коротких черг з однієї позиції, потім змінює її); кожному солдату бойової групи призначаються сектори стрільби – основний і додатковий, які між стрільцями перекриваються (не менше ніж на 15 тисячних), створюючи зону суцільного вогню; висування до рубежу переходу в атаку й переміщення в бою здійснюється на візуальному віддаленні й дальностях, що забезпечують взаємну підтримку вогнем; переміщення на полі бою здійснюються послідовно, спочатку перший стрілець переміщається перебіжками під вогневим прикриттям старшого і другого стрільця на відстань 50 – 100 м. Довжина перебіжки між зупинками для перепочинку залежить від місцевості та вогню противника й у середньому повинна бути 20 – 40 кроків. Після заняття зазначеного рубежу стрілець обладнує перед собою бруствер і готується для ведення вогню; після переміщення першого стрільця (під його і старшого стрільця вогневим прикриттям) на полі бою переміщається другий стрілець, а потім старший стрілець, переміщення повинно бути безсистемним; старший групи через кожні 50 – 100 м уточнює бойове завдання стрільцям або ставить нове.

На кожну бойову групу у відділенні необхідно мати кішку, шнур (2 – 3 на відділення) і вміти їх використовувати для розмінування мін на розтяжках, а також установлених на ґрунті без заглиблення і маскування; ефективно застосовувати багнети для пророоблення проходів у дротових загородженнях противника, виведення з ладу лінії зв'язку й у рукопашному бою.

Особливості дій солдата на полі бою під час виконання бойового завдання проти дрібних груп противника: військовослужбовці зобов'язані прикривати один одного вогнем, і насамперед того, хто просувається першим. Завдання інших у групі – перебуваючи в укритті, вести спостереження за місцевістю і переміщенням свого товариша на глибину видимості й дальності стрільби; негайно відкрити вогонь (не пізніше 1 – 3 с) у разі виявлення противника та знищити його, не даючи йому вести прицільний вогонь по солдату, який просувається вперед. Під час висування (виконання завдання) головний обов'язок кожного солдата – постійне і безупинне спостереження на відстані до 200 м, бути в постійній готовності до відповідних дій у випадку відкриття вогню з боку противника. Після відкриття вогню по виявленому противнику необхідно постійно змінювати вогневу позицію: зробити коротку чергу, відповзти вбік (перекотитися) на 3 – 5 м, зробити ще коротку чергу, а потім перебіжку. Не можна забувати про можливість встановлення мін, розтяжок й інших інженерних боєприпасів на напрямку дій відділення (групи). Перед початком дій не можна поспішати, необхідно уважно роздивитися, вивчити місцевість на відстані 25 – 50 м, визначити свій маршрут просування, а також місце, куди наказано прибути, з обов'язковим урахуванням можливості прикриття від вогню противника.

У бойовій групі заздалегідь повинні бути обговорені засоби й порядок спільних дій, а також порядок взаємодії в бою. Після заняття чергового укриття негайно здійснюється спостереження за полем бою, необхідно бути в постійній готовності до вогневого прикриття переміщення інших військовослужбовців бойової групи. За можливості подальшого переміщення необхідно подати їм заздалегідь установлений сигнал на пересування до наступного рубежу, а надалі – умовними сигналами уточняти завдання і новий кидок. Але в будь-якому випадку під час виконання завдання одним військовослужбовцем інші його прикривають. Це – закон ближнього бою.

Не можна залишати товаришів на полі бою, а також без дозволу командира своє місце в бою; при пораненні вжити необхідних заходів само і взаємодопомоги та продовжувати виконання завдання. Якщо буде наказано відправлятися до медичного пункту, то взяти із собою особисту зброю. У разі неможливості висуватися до медичного пункту відповзти в укриття зі зброєю та чекати санітарів.

Стежити за витратою боєприпасів і заправкою бойової машини пальним. 25% боєкомплекту та пального, яке носиться (возиться в бойовій машині), повинні бути недоторканні – це “НЗ”, який не входить у розрахунок під час виконання завдання. Швидко вживати заходів до відновлення пошкодженого озброєння і військової техніки.

Танк, який підтримує відділення, на полі бою просувається безпосередньо в бойовому порядку відділення, знищуючи протитанкові засоби, кулеметні розрахунки й інші вогневі засоби противника, руйнуючи інженерні спорудження. Військовослужбовці своїм вогнем у першу чергу знищують протитанкові засоби противника. Екіпаж танка спочатку веде вогонь по першій траншеї противника, а з підходом до неї на відстань 200 – 250 м переносить вогонь у глибину оборони противника.

2.5. Порядок обладнання вогневої позиції в обороні

На місцевості солдату бажано відшукати природне укриття (канава, вирва від вибуху снаряда або міни, колода тощо), до якого після огляду місцевості довкола треба непомітно перемістити. Місце для окопу необхідно вибирати так, щоб мати достатній огляд та обстріл в заданому секторі й не бути помітним для противника.

До початку обладнання позиції необхідно швидко вивчити місцевість, звернувши особливу увагу на наявність низин, канав, борозен та інших укриттів, які противник може використати для непомітного наближення. Часто солдат, що сховався в тіні чагарнику, може довго залишатися непоміченим на відстані яких-небудь 15 м від ворожого спостерігача. Кожен солдат, який прагне уціліти в бою, має швидко розібратися в тих перевагах, які може надати йому конкретна ділянка місцевості: як сховатися в чагарнику, як можуть захистити його від кулі камінь або колода, як навіть невелика канава дозволяє з відносною безпекою просуватися вперед, як пагорб надає можливість вести точний прицільний вогонь.

Тільки переконавшись у правильності вибору місця, солдат може починати рити окоп для стрільби лежачи. (Окоп – відкрита земляна споруда для ведення вогню стрільцем).

Зброю треба покласти праворуч від себе на відстані простягнутої руки, спрямувавши її стволом у бік противника. Повернувшись на лівий бік, солдат виймає малу саперну лопатку і, тримаючи її за держак обома руками, ударами до себе підрізає дерен, який складає збоку, щоб після риття окопу його можна було використати для маскування бруствера; землю викидає спочатку вперед, потім убік, щоб захистити себе від куль, осколків снарядів, мін. Голову під час роботи треба тримати якомога ближче до землі, але так, щоб можна було спостерігати за противником. Викопавши передню частину окопу на глибину 20 см, солдат пересувається трохи назад і продовжує рити його далі.

Одиночний окоп (рисунок 7) для стрільби з автомата обладнують спершу для стрільби лежачи, потім його поглиблюють для стрільб з коліна та стоячи.

Ширина готового окопу – 60 см, довжина – 170. Якщо противник не проявляє активності, то робота з вдосконалення окопу продовжується: його поглиблюють і роблять придатним для стрільби з коліна або стоячи. Глибина готового окопу: для стрільби лежачи – до 30 см, для стрільби з коліна – до 60 см, для стрільби стоячи (повний профіль) – до 110 см. Окоп для стрільби з автомата стоячи**:** Об’єм вийнятого ґрунту – 1,4 м^3. На улаштування окопу піхотною лопатою необхідно 2,5 люд.год., саперною лопатою – 1,5 люд.год.

Висота бруствера – для кожного ґрунту може бути різною. Бруствер слід робити пологим, щоб він був якнайбільш непомітнішим для противника, його ущільнюють (вдаряючи лопатою) та маскують дерном, травою або гіллям. Бійницю для стрільби влаштовують з сектором обстрілу не більше 60 градусів. У боковому схилі окопу обладнують нішу для боєприпасів.

За сприятливих умов коли противник поводиться пасивно, за вказівкою командира відділення або самостійно одиночні окопи з’єднуються між собою в позицію на відділення, яка доводиться до повного профілю. Із цією метою солдат, не виходячи з окопу, відриває сполучний хід до свого сусіда зліва. Послідовність роботи така ж, як і при ритті одиночного окопу.

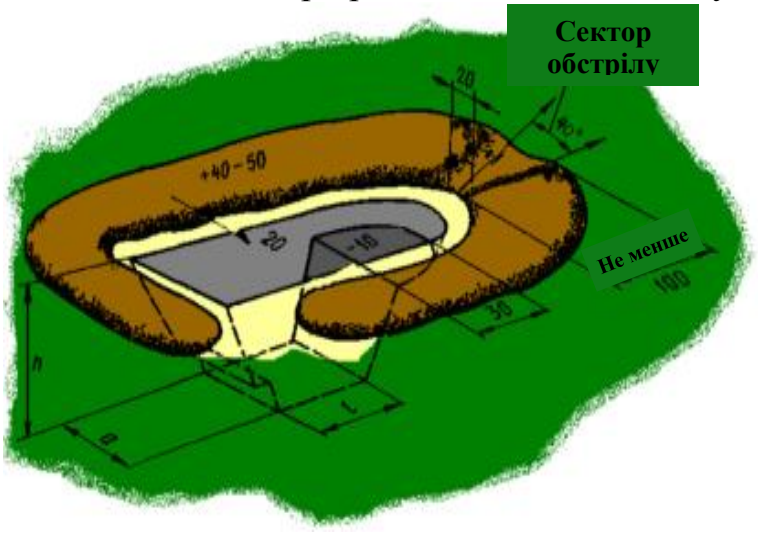

Рисунок 7 – окоп для стрільби з автомата стоячи.

Під час виконання нормативів, пов'язаних з розробкою мерзлих і твердих ґрунтів як вручну, так і з застосуванням вибухових речовин і засобів механізації, час, збільшується в 3 рази, а скельних ґрунтів – у 5 разів.

У зимових умовах при глибині снігового покрову 80 см і більше окопи та укриття можуть обладнуватись із снігу. В цьому випадку час на виконання нормативів по відношенню до вказаного скорочується у 1,5 – 2 рази.

Крім того, слід передбачити ведення нічного бою і підготувати автомат без нічного прицілу для ведення вогню у темряві. Для автомата робиться в бруствері жолобок з таким розрахунком, щоб покладений у нього автомат був наведений точно у вказаному командиром напрямку. Краї жолобка утрамбовують і обкладають дерном. Кілочки–обмежувачі забивають попарно біля цівки і приклада автомата. За можливості кілочки замінюють рогатками.

2.6. Спостереження у бою, визначення відстані до цілі, цілевказання та корегування вогню у бою

Спостереження повинно бути організовано в усіх умовах обстановки всіма підрозділами та ведеться безперервно і є основним способом розвідки.

Спостереження дає можливість добувати відомості про пересування військ противника; розташування підрозділів і вогневих засобів в обороні противника; розташування та характер оборонних споруд і загороджень противника; характер поводження противника в обороні; розташування командних і спостережних пунктів противника; зосередження піхоти і танків противника для атаки й інші відомості, що визначають характер бойової діяльності противника.

Командир відділення може вести спостереження залежно від обстановки і рельєфу місцевості з бойової машини або поза нею. Зовні БМП (БТР) він займає зручний пункт, з якого веде спостереження . Вночі, крім того, заглушивши двигун, прислухається до звуків, щоб на слух визначити наявність противника. Особовий склад відділення повинен уважно стежити за своїм командиром і бути завжди в готовності негайно надати йому допомогу. Займаючи пункт спостереження (рисунок 8), необхідно діяти приховано, а також завжди пам'ятати, що противник теж маскується й веде спостереження і що ознаки, за якими ми встановлюємо наявність противника, знайомі йому. Якщо до пункту спостереження не можна приховано підійти на техніці, то потрібно, спішившись, висуватися пішки або переповзанням. Досягнувши укриття, командир відділення має уникати різких рухів, голову піднімати повільно, залишаючи плечі й руки за укриттям.

Особливо уважно й ретельно потрібно оглядати всі підозрілі місця, де може укритися противник: яри, лощини, ліси, кущі тощо.

В окремих випадках особовий склад відділення може призначатися для ведення розвідки спостереженням на спостережному посту.

Спостережний пост – це призначена група військовослужбовців, що виконує завдання розвідки спостереженням з місця, обладнаного в інженерному відношенні.

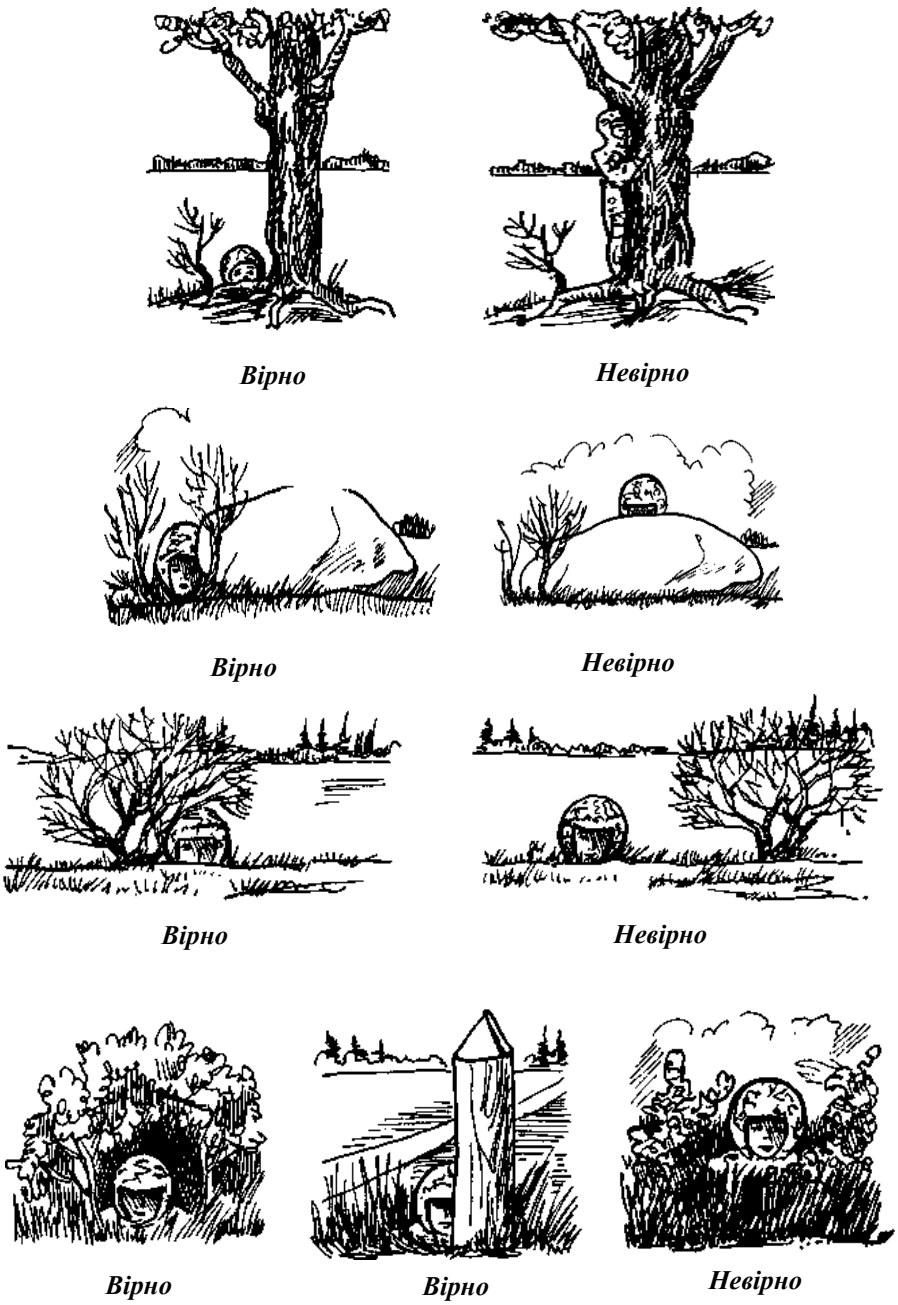

Рисунок 8 – вибір місця спостереження.

Спостережний пост, як правило, обладнується в обороні й під час підготовки наступу. На марші, у ході наступального бою, під час виходу з бою і відходу в підрозділах призначаються спостерігачі, які безперервно ведуть спостереження за противником і положенням своїх військ. Кількість спостерігачів і спостережних постів у підрозділі залежить від умов обстановки і завдання, яке виконується цим підрозділом. Так, в обороні та в період підготовки до наступу зазвичай призначаються: у відділенні – 1, у взводі – 1 – 2 спостерігачі. При розташуванні підрозділів у районах зосередження (на місці) спостереження ведеться також пішими дозорами (патрулями) і секретами.

До складу спостережного поста призначаються два – три спостерігачі з найбільш підготовлених для цього солдатів і сержантів, один з них

призначається старшим. Особовий склад забезпечується приладами спостереження, великомасштабною кодованою картою або схемою місцевості, журналом спостереження, компасом, ліхтарем, годинником, засобами зв'язку й подачі сигналів оповіщення, а спостерігач – приладами спостереження. Для роботи вночі спостережні пости (спостерігачі) забезпечуються приладами нічного бачення, засобами освітлення місцевості, радіолокаційною станцією наземної розвідки.

Для зручності спостереження (рисунок 9) необхідно розділити сектор (смугу) спостереження на зони: ближню, середню та дальню, позначаючи їх умовними лініями по місцевих предметах (орієнтирах).

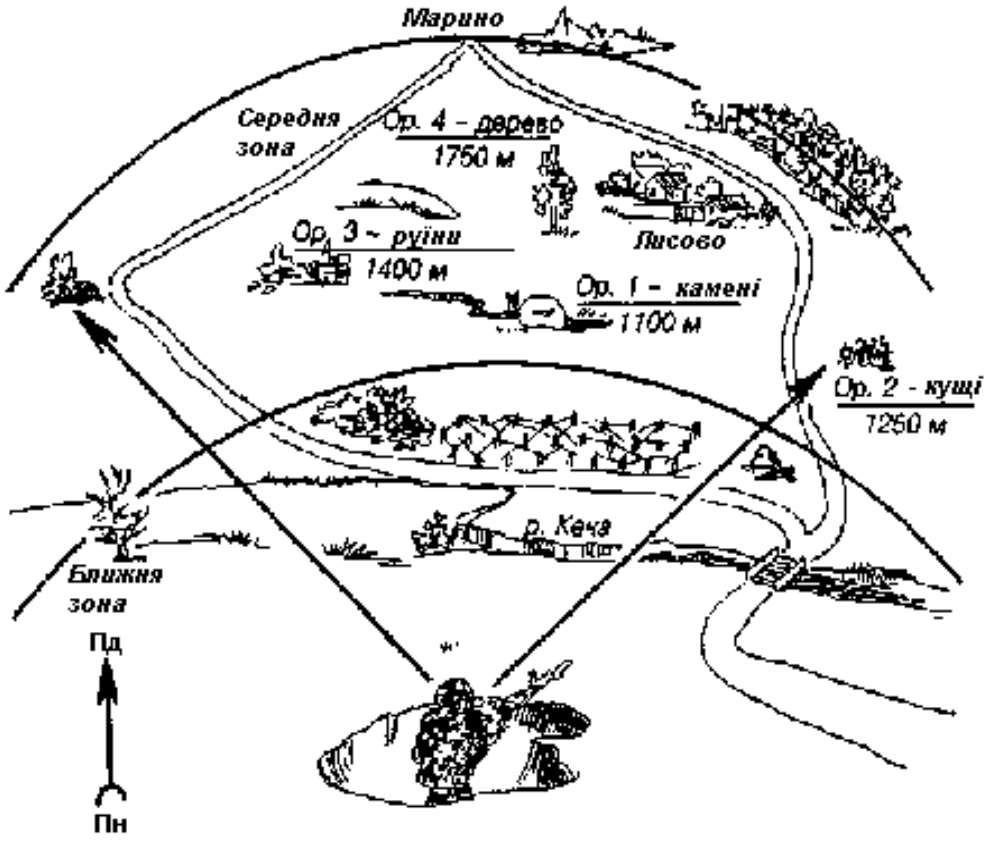

Рисунок 9 – поділ сектора (смуги) спостереження на зони.

Ближня зона включає ділянку місцевості в межах бачення неозброєним оком дрібних предметів, об'єктів і цілей. Середня зона намічається в межах бачення місцевих предметів, що виділяються. Дальня зона охоплює решту простору до межі бачення.

Після швидкого огляду місцевості детальне її вивчення проводиться за допомогою бінокля одним із наведених нижче способів.

Перший спосіб. Спочатку оглядаються дороги, що йдуть у напрямку руху, потім поперечні дороги, околиці населених пунктів, кущі, узлісся, сади, виходи з лощин і ярів тощо.

Другий спосіб. Спочатку оглядається ближня зона в межах до 400 м, потім середня – від 400 м до 800 м і, нарешті, дальня зона – у межах видимості.

У більшості випадків попереду спостережного поста будуть знаходитися елементи рельєфу місцевості, населені пункти, ліс та інші місцеві предмети, що ускладнюють спостереження за визначеними ділянками і створюють зони невидимості. Тому необхідно точно виявляти ці зони, а потім визначати, з якого місця ці ділянки можна оглядати. У цих умовах командир підрозділу повинен організувати взаємодію між сусідніми постами.

Місце для спостереження залежно від наявного часу та наявності будівельного матеріалу може бути обладнане у вигляді відкритого окопу або окопу з протиосколковим ерекриттям і оглядовою щілиною.

Зв'язок зі спостережним постом організується розпорядженням і засобами командира підрозділу.

Схема місцевості являє собою найпростіше креслення, на якому позначається місце спостережного поста, орієнтири, сектори спостереження, характерні риси рельєфу та деякі найбільш важливі місцеві предмети.

У журнал спостереження записуються всі відомості про противника та робиться відмітка про те, кому вони повідомлені (таблиця 1).

Таблиця 1

Форма запису в журнал спостереження

Час спостереження	Де і що помічено	Кому і коли повідомлено
28.03.06 15.30	Орієнтир № 4 вправо 5 дальше 200, група противника проводить інженерні роботи	капітану Гулько А.А 15.32
28.03.06 16.20	Орієнтир № 2 вліво 2 ближче 100, танк противника в окопі	капітану Гулько А.А 16.22

Спостережний пост виконує завдання до встановленого командиром терміну або до зміни його іншим складом спостережного поста. У першому випадку старший спостерігач доповідає командиру про виконання поставленого завдання і тільки з його дозволу припиняє спостереження. У другому випадку спостережний пост припиняє спостереження після зміни його іншим складом спостережного поста.

При діях відділення як у пішому порядку, так і на БМП (БТР) цілевказівка в більшості випадків здійснюється: від орієнтирів (місцевих предметів); від напрямку руху машини; трасуючими кулями і снарядами; сигнальними засобами, що випускаються в напрямку цілі. Крім того, цілевказівка можлива наведенням зброї (приладу) у ціль, а також розірваннями гранат під час стрільби з гармати БМП.

Цілевказівки від орієнтирів (місцевих предметів) і напрямку руху машини голосом здійснюються в такій формі: "Орієнтир перший, зліва 40, далі 200 – протитанкова гармата".

Дальність до цілі визначається: окомірно; по кутовому розміру (розмірах) цілі; за допомогою електронно-оптичних далекомірів.

Окомірно визначення дальності до цілі проводиться: її порівнянням із відомою дальністю до орієнтира (місцевого предмета); по відрізках місцевості, що добре збереглися у зоровій пам'яті; по ступеню видимості й величині цілі, що здається, а також шляхом сполучення двох останніх прийомів.

Дальність до цілі по її кутовому розміру визначається під час стрільби з місця і з зупинки. Для цього використовуються шкали сітки оптичного прицілу або приладу спостереження, а також прицільні пристосування стрілецької зброї.

Визначення дальності за допомогою прицільних пристосувань стрілецької зброї проводиться порівнянням видимих розмірів цілі з розміром мушки, що криє, або прорізу прицілу. Зброя в цьому випадку утримується в прийнятому положенні для стрільби. Наприклад, якщо під час стрільби з автомата

АКМ видима ширина кулемета (0,75 м) дорівнює ширині мушки, то дальність до цілі 250 м; якщо кулемет здається у 2 рази вужчий за мушку, дальність до нього 500 м. Аналогічно можна використовувати і проріз прицілу зброї.

Напрямок руху цілі визначається окомірно по її курсовому куту (куту між напрямком руху цілі та напрямком стрільби). Він може бути фронтальним, косим або фланговим. Фронтальний – це рух цілі на того, хто стріляє (або від нього), під курсовими кутами від 0^0 до 30^0 (або від 150^0 до 180^0). Косим рухом вважається такий, при якому ціль переміщується під курсовими кутами від 30^0 до 60^0 (або від 120^0 до 150^0). За фланговий рух береться такий, при якому ціль рухається під курсовими кутами від 60^0 до 120^0.

Швидкість руху цілі визначається окомірно.

Вибір способу ведення вогню залежить від умов обстановки та стрільби. Стрільба по рухомих цілях ведеться двома методами (засобами): супроводом або очікуванням.

Під час стрільби методом супроводу той, хто стріляє, ураховуючи табличне упередження, супроводжує переміщенням зброї рух цілі; у момент правильної наводки відкриває вогонь, продовжуючи супроводжувати ціль. Цей метод частіше застосовується тоді, коли ціль рухається з постійною швидкістю.

Під час стрільби методом очікування той, хто стріляє, прицілюється в точку, обрану на шляху руху цілі, і відкриває вогонь із підходом цілі до цієї точки на розмір необхідного упередження або безпосередньо до неї (якщо упередження враховано за допомогою цілика кулемета або шляхом вибору бічної прицільної марки оптичного прицілу).

Під час стрільби по живій силі противника з будь-якого автомата (кулемета) поправку напрямку на фланговий рух машини можна також враховувати виносом точки прицілювання на число фігур, рівне числу сотень метрів до цілі.

Спостереження за результатами стрільби ведеться для визначення моменту ураження цілі, а у випадку промаху – для оцінки відхилення куль (гранат) від цілі.

Ураження цілі оцінюється за результатами, що явно спостерігаються: ціль припинила вогонь або рух, зруйнована, горить тощо.

Про промахи судять за відхиленням місць падіння куль (трас, вибухів гранат) від цілі по напрямку і по дальності (або по висоті).

Розміри відхилення куль (гранат) вимірюються в тисячних або фігурах цілі від її центру до центру групування трас або рикошетів (траси, рикошету, хмари вибуху гранати).

Розміри перельотів або недольотів куль (гранат) від цілі вимірюються: по дальності – у метрах; по висоті – у фігурах цілі (звичайно коли ціль відносно висока і величина відхилення не перевищує двох фігур).

Результати спостереження за стрільбою доповідаються в порядку відповідно до таблиці 2: напрямок і величина бічного відхилення; знак і розмір відхилення по дальності (висоті).

Таблиця 2

Приклади доповідей за результатами спостереження за стрільбою

Спостереження	Доповідь
Попадання в ціль	“Ціль”
Відхилення по напрямку: вправо одна фігура вліво чотири тисячних	 “Вправо одна фігура” “Вліво чотири”
Відхилення по дальності: недоліт (переліт) 100 м	 “Недоліт (переліт) 100”

Корегування стрільби – це введення у вихідні установки змін із таким розрахунком, щоб забезпечити максимальну можливість влучення в ціль наступною чергою (пострілом).

Невеликі величини коректур (звичайно не більше двох фігур цілі) враховуються зміною точки прицілювання одночасно по висоті й бічному напрямку. При цьому точка прицілювання виноситься в бік, протилежний відхиленню куль (гранат) від цілі.

Якщо розміри коректур значні, то корегування стрільби проводиться: по дальності – зміною установки прицілу; по напрямку – вибором нової установки цілика (нової прицільної марки).

2.7. Прийоми та способи пересування особового складу на полі бою в наступі

У всіх видах боїв основою бойових дій є пересування. Залежно від характеру місцевості, умов, обстановки і вогневих дій противника солдат, перебуваючи у пішому строю, може пересуватися:

кроком (бігом);

перебіганням;

переповзанням.

Прискорений крок або біг (на повний зріст або пригинаючись) застосовується для подолання ділянок місцевості, недоступної для спостереження і вогню противника. Темп прискореної ходьби – у середньому 130 – 140 кроків за 1 хв, довжина кроку – 80 – 90 см.

Щоб подовжити крок, треба швидше і дужче розгинати ту ногу, що позаду, і більше виносити другу ногу стегном уперед. Оскільки тривале пересування прискореним кроком дуже стомлює, при швидкісному пересуванні доцільно чергувати ходьбу і біг. У такий спосіб солдат рухається і в ході атаки, тримаючи зброю в положенні готовності до негайного відкриття вогню. Ходьба пригинаючись застосовується для прихованого пересування місцевістю з невисокими укриттями (низькі кущі, висока трава, канава тощо). Потрібно зігнути ноги в колінах, податися корпусом уперед, дивитися перед собою і рухатися нешироким кроком. Усі рухи виконуються вільно, без напруження.

Залежно від обстановки, рельєфу місцевості та вогню противника солдат може переповзати:

по-пластунському: лягти на землю, правою рукою взяти зброю за ремінь біля верхньої антабки і покласти її на передпліччя правої руки; підтягти праву (або ліву) ногу і водночас просунути ліву (праву) руку якомога далі, відштовхуючись зігнутою ногою, пересунутися вперед, підтягнути другу ногу, висунути другу руку і продовжувати рухатися так само, притискуючи до себе зброю;

напівкарачки: стати на коліна і, спираючись на передпліччя або кисті рук, підняти зігнуту праву (ліву) ногу до грудей, водночас ліву (праву) руку просунути вперед; просунути тіло вперед до повного випрямлення правої (лівої) ноги, водночас підтягнувши другу зігнуту ногу, і, просуваючи вперед другу руку, продовжувати рух; зброю тримати: при опорі на передпліччя – так само, як і при переповзанні по-пластунському; при опорі на кисті рук – у правій руці;

на боці: лягти на лівий бік, підтягти вперед ліву ногу і зігнути в коліні, спертися на передпліччя лівої руки, каблуком правої ноги впертися в землю якомога ближче до себе; розгинаючи праву ногу, просунути тіло вперед; не змінюючи положення, продовжувати рух; зброю тримати правою рукою, поклавши її на стегно лівої ноги.

В основі індивідуальних дій при вогневих контактах у місті лежить так зване “лівостороннє правило”. Суть його полягає в тому, що людині – правші (таких людей близько 95%) зручніше і швидше вдаються всі дії, пов'язані з поворотом вліво (у лівші – вправо). Зручніше і швидше стріляти в умовах, коли треба рухатися або розвертатися вліво (проти годинникової стрілки) і набагато важче і менш результативніше – з розворотом вправо. Віддача пістолетів майже всіх систем “кидає” зброю вліво – вгору (по циферблату на 10 – 11 годин). У бойовій обстановці, стріляючи з автомата з правого плеча (з пістолета – з правої руки), необхідно використовувати будь-які укриття (камінь, стовпи, кути будівель тощо). Укриття в такому випадку повинно знаходитися зліва, закриваючи корпус і велику частину голови. У такому випадку для зустрічного вогню залишаються відкритими руки, плече і менша частина голови. Якщо

укриття розташоване праворуч, доведеться стріляти з лівого плеча, це незвично і незручно, але військовослужбовець буде в укритті. Необхідно намагатися так організувати вогневий контакт, щоб можливі укриття противника були праворуч, а ваші – ліворуч від військовослужбовця. Для цього постійно намагатися (якщо це можливо по обстановці) "закручувати" поле бою, переміщаючись вліво від себе. Наприклад: противник знаходиться в будівлі і стріляє з вікна і, якщо військовослужбовець наближаєтеся до нього (перебіжками від укриття до укриття, під вогневим прикриттям товаришів) з правої від противника сторони, тобто огинає будівлю проти годинникової стрілки, перевагу буде мати автоматник, а не противник.

Методика переміщення підрозділу в бою ґрунтується на одному принципі або методі: спочатку придуши, а потім біжи, або "один прикриває – інший біжить". Цей спосіб нагадує ходьбу, при якій одна нога фіксується на ґрунті, а інша переміщається. Тому цей метод іноді називають "методом однієї ноги на землі".

2.7.1. Переміщення в "двійці"

Порядок переміщення в двійках (рисунок 10) методом "одна нога на землі" самоочевидний.

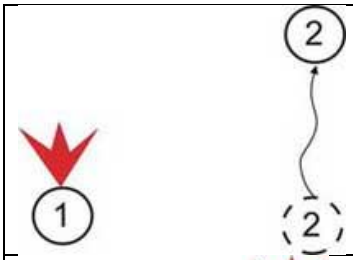
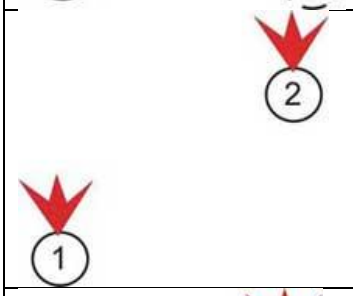
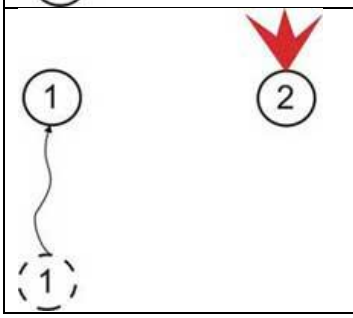
	<u>Перша фаза</u> – №1 прикриває, №2 переміщається
	<u>Друга фаза</u> – №2 заліг, зробив прицільний постріл або чергу і крикнув №1 про готовність прикривати його переміщення
	<u>Третя фаза</u> – №2 прикриває, №1 переміщається

Рисунок 10 – порядок переміщення в двійках.

Потрібно лише відзначити, що при роботі в "двійці" солдат, який відкриває вогонь, повинен криком, наприклад, "тримаю" або "крию", або

іншим способом повідомляти про готовність прикрити вогнем переміщення напарника. Це необхідно робити, оскільки не завжди навіть всередині “двійки” може підтримуватися візуальний контакт, а в гуркоті бою не завжди можливо відрізнити вогонь свого напарника від вогню іншого солдата.

Поширена помилка – повідомляти напарникові про те, що готовий його прикривати, відразу ж після того, як закінчив переміщення, а сам ще не встиг зайняти стрілецьку позицію. У наслідку напарник припиняє свій вогонь до того, як другий член “двійки” почне його вести, оскільки потрібен якийсь час, щоб зайняти зручну для ведення вогню позицію. Для боротьби з цією помилкою треба відпрацювати наступний прийом. Солдат спочатку повинен зробити один постріл (чергу) і лише потім повідомити напарникові про свою готовність прикривати його вогнем. Тобто переміщення розбивається на фази: фаза ведення вогню одним солдатом змінюється фазою ведення вогню двома солдатами.

2.7.2. Переміщення в “трійці”

Організація переміщення в “трійках” трохи інша. Тут можливі варіанти:

а) Варіант №1 – “Роги” (рисунок 11)**:**

“Трійка” просто розбивається на дві підгрупи, що складаються з двох і одного солдата, і вони працюють так само, як працюють в “двійці”, – одна група біжить – інша прикриває. Тут можлива наступна рекомендація: вперед завжди висувається один солдат, а двоє підтягуються до нього. Це робиться для того, щоб двоє біжать попереду одного не перекривали йому сектор обстрілу. Один двом, відразу обидва сектора обстрілу не перекриє, а двоє одному можуть.

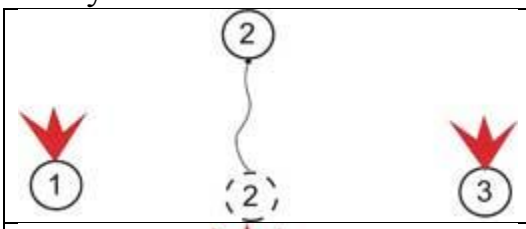
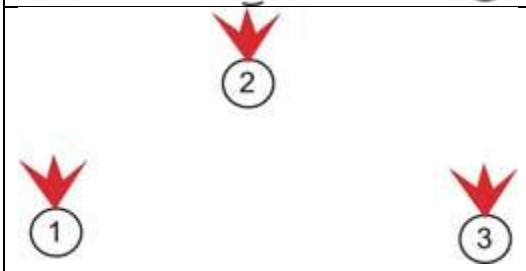
	<u>Перша фаза</u> – №1 і №3 прикривають, №2 переміщається
	<u>Друга фаза</u> – №2 заліг, зробив прицільний постріл або чергу і крикнув напарникам про готовність прикривати їх переміщення
	<u>Третя фаза</u> – №2 прикриває, №1 та №3 переміщаються

Рисунок 11 – переміщення в “трійках” (варіант “Роги”).

б) Варіант №2 – “Два – один” (рисунок 12)**:**

Застосовується послідовне пересування: двоє стріляють – один біжить.

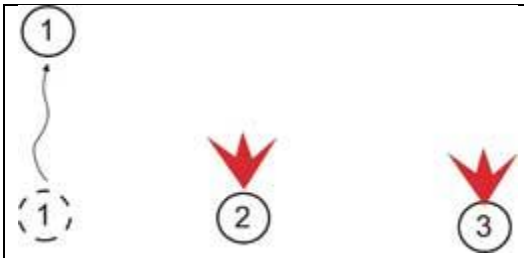
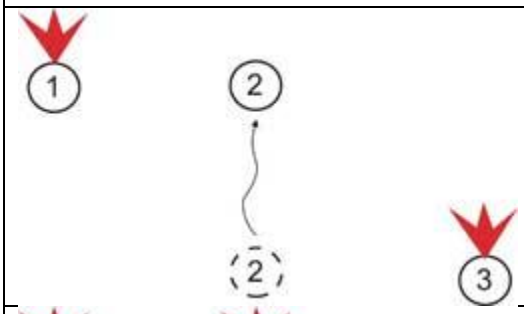
	<u>Перша фаза</u> – №2 та №3 прикривають, №1 переміщається
	<u>Друга фаза</u> – №1 заліг, відкрив вогонь, почав переміщення №2, №3 на місці
	<u>Третя фаза</u> – №1 і №2 прикривають, №3 переміщається

Рисунок 12 – переміщення в “трійках” (варіант “Два – один”).

Деякі фахівці пропонують переміщатися без суворої послідовності − хто після кого схоплюється і змінює позицію, за для того, щоб у противника не було можливості вгадати, хто з членів “трійки” буде переміщатися наступним. Дана пропозиція позитивна, але велика ймовірність виникнення плутанини, і на наш погляд більш прийнятний почерговий спосіб, але зі зміною першого, що переміщається.

Наприклад:

1. Біжить №1, а №2 та №3 прикривають.
2. Переміщається №2, №1, а №3 на прикритті.
3. Вперед йде №3 під прикриттям №1 та № 2.

Перший етап закінчився, вся група перемістилася вперед.

Початок другого етапу починається з руху вперед вже №2, потім №1 закінчується переміщенням №3.

Третій етап починає №3, потім №1, завершує №2 тощо.

Можливі варіанти, коли в кожному підрозділі бажано напрацювати щось своє, але головна умова простота і зрозумілість, тобто, не виникло плутанини в бою.

в) Варіант №3 – “Півходу” (рисунок 13)**:**

Більш складним варіантом організації переміщення в трійках є наступний спосіб: один солдат схоплюється і починає переміщення, проробляє половину шляху, в цей момент схоплюється інший солдат і починає переміщення, в цей момент перший солдат вже заліг і відкриває вогонь, а третій все ще веде вогонь зі своєї початкової позиції.

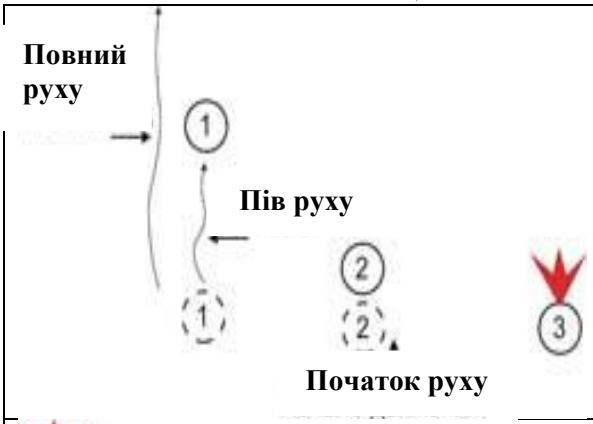
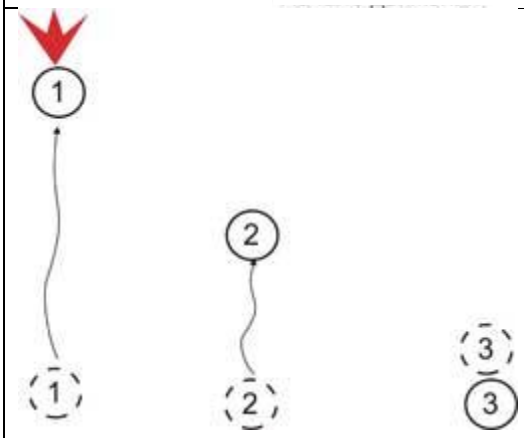
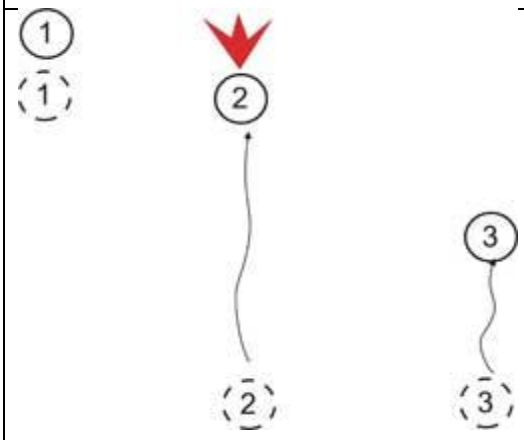
	<u>Перша фаза</u> – № 1 схоплюється і починає переміщення, проробляє половину шляху, в цей момент схоплюється № 2 і починає переміщення, а третій все ще веде вогонь зі своєї первісної позиції.
	<u>Друга фаза</u> – № 1 заліг, відкрив вогонь, № 2 проробляє половину шляху, схоплюється № 3
	<u>Третя фаза</u> – № 2 досягає наміченої ним точки і залягає, схоплюється № 1, № 3 проробляє половину шляху

Рисунок 13 – переміщення в “трійках” (варіант “ Півходу ”).

Як тільки другий солдат проробляє половину шляху, схоплюється третій солдат. Після того, як другий солдат досягає наміченої ним точки і залягає, схоплюється перший солдат і так далі. При цьому способі два солдати біжать, а один стріляє, причому між солдатами, що пересуваються зберігається півходу. Звичайно,що цей метод найбільш складний, бо є найбільша ймовірність

“збитися з ритму”. Не радимо використовувати цей спосіб звичайним підрозділам з солдатами строкової служби. Цей варіант може підійти групам працюючим спільно багато років, так як він вимагає великої злагодженості всередині **“**трійки**”.**

Кожен з цих методів має свої позитивні і негативні сторони. Перший – найбільш простий і тому надійний спосіб, його можливо використовувати для пересування солдатів, обслуговуючих один вид зброї, скажімо, кулеметник і його підношувач боєприпасів, але при його виконанні виникає момент, коли один прикриває двох. Другий спосіб з точки зору прикриття кращий, так як в будь-який момент часу двоє прикривають пересування одного, але він самий повільний з трьох. Третій спосіб найшвидший, але страждає прикриття.

При діях у групах можна заздалегідь встановити, хто стріляє одиночними пострілами, а хто веде вогонь чергами. Так можна домогтися ведення прицільного вогню хоча б частиною солдатів, при помірній дії на них вогню чергами.

Для пересування в “двійках” і “трійках” не слід жорстко прив'язуватися до системи заздалегідь встановлених груп і номерів всередині бойових груп. У непередбачуваній обстановці бою будь хто, опинившись поряд, може стати членом бойової групи.

За інших рівних умов використання “трійок” краще, так як витягувати пораненого удвох легше, а якщо це відбувається під вогнем, то один зможе здійснювати прикриття, а інший перетягувати пораненого. Крім того, використання “трійок” дозволяє об'єднувати в одній групі ветеранів, солдатів середнього терміну служби і новачків.

2.7.3. Переміщення по одному

При переміщеннях по одному не обов'язково, щоб одразу після скоєння перебіжки одним солдатом, починав перебігати інший. По обстановці можлива і наступна техніка. Один солдат під прикриттям іншого (інших) долає 50 – 100 метрів трьома – чотирма перебіжками, окопується, починає стріляти, і тільки після цього починає рух наступний солдат. Можливо, що весь особовий склад відділення або навіть взводу на черговий рубіж буде виводитися таким чином по одному. У такому випадку рекомендується першим направляти на черговий рубіж найбільш підготовленого і фізично розвиненого солдата в групі, а останніми виводяться кулеметники, зв'язківці, снайпери і командири.

Якщо зближення здійснюється в повільному темпі, то солдати, що підтримують вогнем пересування інших, повинні вести підтримку вогнем різноманітно, змінюючи бойові позиції, однак, пам'ятаючи, що при зміні позиції щільність вогню всього підрозділу падає.

2.7.4. Переміщення всіх наступаючих

У радянській тактиці перевага віддавалася більш примітивному способу, а саме пересуванню бігом всієї маси піхоти. Справа в тому, що солдат під вогнем може від страху просто не відірватися від землі після чергового переміщення. Заляже один – зляже і інший. Якщо підрозділ заляже, противник своїм мінометним вогнем може вигнати його на свої кулемети, не давши відійти назад. У разі якщо при пересуванні перекатами солдати заляжуть, то командиру нічого іншого не залишиться, як піднімати людей на повний зріст і бігти на позицію противника. Залеглих під вогнем піхотинців командиру підняти в атаку дуже важко. Тому при використанні пересування “двійками” і “трійками” слід реалістично оцінювати настрій і підготовку солдатів. Крім того, цей спосіб набагато повільніше, ніж біг. Спроба воювати “розумніше” може обернутися зривом атаки.

Найкращий спосіб переміщення – пересування від укриття до укриття. Солдату рекомендується перед переходом в атаку продумати можливий шлях, який йому доведеться подолати при зближенні з противником, при цьому прокласти на полі уявну доріжку, намітивши на ній місця зупинок для перепочинку. Якщо весь шлях так розмітити неможливо, то потрібно заздалегідь спланувати шляхи хоча б найближчих декількох перебіжок.

Падати краще не за укриття, а поруч з ним і потім заповзати за нього, або перед вчиненням перебіжки відповзати від укриття. Краще робити і те, і інше. Залишати укриття потрібно іншим шляхом, в порівнянні з тим, яким укриття було зайнято. Все це робиться для того, щоб ворог не міг визначити: звідки почне рух піхотинець, а відповідно не міг би заздалегідь навести в цю точку свою зброю.

Замість переповзання можна використовувати перекочування, але при перекочування велика ймовірність задерти стовбур або зігнути ногу в коліні і тим самим демаскувати себе. Відповзати за інших рівних умов потрібно вправо від себе, оскільки при стрільбі з автоматичної зброї чергами постріли йдуть вліво – вгору від того, по кому стріляють.

Втім, якщо висота рослинного покриву невелика або якусь ділянку місцевості не має укриттів від куль, а укритий тільки від спостереження, або позиція противника вже дуже близька, слід завмирати після падіння і особливо уникати рухів головою, які добре помітні.

Якщо з якихось причин віддана команда зупинитися, то не слід повністю припиняти рух в тому місці, де застало таке розпорядження, а потрібно зайняти найближче укриття, зручне для можливого ведення вогню і подальшого пересування.

Використовувати принцип “від укриття до укриття” потрібно в розумних межах. Не слід його використовувати при несподіваному попаданні під вогонь противника. У такій ситуації і 10 метрів пробігти не вийде. Потрібно відразу падати.

Не слід, в пошуках безпеки, користуватися занадто очевидними і легко доступними укриттями. Властивість таких укриттів “притягувати” солдатів свідомо. У таких місцях часто відбувається “скупчення” солдатів. Ворог може добре пристріляти їх або замінувати, і (замість захисту) вони стануть мішенями. Солдати противника насамперед прострілюють найбільш очевидні укриття, які вони називають “гніздами для ворожих снарядів”. Противник може спеціально обладнати такі місця, щоб заманити і знищити в них атакуючих.

Наприклад:

Ворог може викопати цілі лінії траншей з нормальним бруствером з боку атакуючих і вирити бруствером з боку своєї оборонної позиції. Піхота, захопивши таку траншею, методично обстрілюється противником або (при близькому розташуванні іншої траншеї) закидається гранатами: отже у атакуючого запас гранат обмежений, а оборонятися можливо лише завдяки завчасному накопиченню їх у великій кількості.

Простіший варіант тієї ж пастки – насипати купки землі і “висаджати” кущі на певній відстані від своїх позицій. Знищення атакуючих набагато полегшується, так як точно відома відстань до місць, де вони спробують сховатися.

Нарешті, при достатньому зближенні з противником, укриттів від вогню, як правило, не залишається і доводиться використовувати короткі перебіжки в якості засобу, що утрудняє прицілювання противнику.

2.7.5. Фактор часу

Якщо до наступного укриття далеко, то вступає в силу інший фактор – час, який необхідний для подолання відкритої ділянки місцевості. Якщо відстань а, відповідно, і час на перебіжку тривалий, то противник зможе почати і, головне, скорегувати свій прицільний вогонь по солдату, що пересувається. Час, що витрачається солдатом на переміщення, залежить від щільності та ефективності вогню противника. Як правило, з наближенням до позиції противника, його вогонь стає сильнішим і ефективнішим. Тому, чим ближче до ворога, тим коротше і швидше повинно відбуватись переміщення. Якщо на дистанції 700 – 800 метрів довжина переміщення може бути 40 – 50 кроків (подолані за 30 секунд), а на відстані 400 – 500 метрів – 15 – 20 кроків, то в залежності від близькості від ворога або під його інтенсивним вогнем, вона повинна складати 5 кроків.

Вважається, що за 3 секунди, які необхідні для короткої перебіжки, противник не встигне зробити прицільний постріл. Звичайному солдату для в прицільного пострілу потрібно близько 5 секунд.

Якщо противник веде прицільний вогонь, то потрібно переміщатися, не даючи йому пристрілятися. У такій ситуації просто впасти на рівному місці означає перетворитися в чітку мішень і загинути.

Перебуваючи під наглядом противника перед здійсненням перебіжки потрібно прораховувати, скільки можливо пробігти до першого прицільного

пострілу противника: потрібно умовно скласти час, який буде необхідний противнику, щоб зрозуміти, чи почав солдат перебіжку і скільки йому буде потрібно часу, щоб скинути зброю, потім прицілитись, зробити постріл, а також враховувати, скільки часу куля ворога буде летіти до місця знаходження солдата (куля долає відстань не миттєво) отриманий результат слід порівняти зі швидкістю перебіжки. Таким чином можна приблизно оцінити відстань відносно безпечною перебіжки. Взагалі, прорахунок часу реакції противника на власні дії – прийом, який доцільно використовувати в різних ситуаціях.

Наочною вправою, що дозволяє навчатися солдатам відчути розумну дальність переміщення, є навчальна атака однієї групи солдатів на іншу. При цьому ті, хто обороняється, повинні за час переміщення атакуючих встигнути в них прицілитися. Потім ролі міняються. Щоб вірно обирати відстань для переміщення необхідно врахувати наявність укриттів і “прорахувати” час, коли той, хто перебігає, буде відкритий для вогню противника. Якщо наступне укриття розташоване занадто далеко, то не слід у що б то не стало намагатися добігти до нього за одну перебіжку. Це може коштувати життя.

2.8. Особливості ведення бою при здійсненні маршу у разі засідки противника

Марш – організоване пересування підрозділів у колонах по дорогах і колонних шляхах із метою виходу в призначений район або на зазначений рубіж у встановлений час, у повному складі та в готовності до виконання бойового завдання. Він може відбуватися в передбаченні вступу в бій або поза загрозою зустрічі з противником. Як правило, марш проводиться вночі або в інших умовах обмеженої видимості. У ході бойових дій і в тилу своїх військ він може проводитися і вдень.

Дистанції між машинами під час здійснення маршу у звичайних умовах становлять 25 – 50 м. Під час здійснення маршу на відкритій місцевості в умовах загрози застосування противником високоточної зброї і системи дистанційного мінування дистанції можуть бути: між взводами – 300 – 400 м, між бойовими машинами – 100 – 150 м.

Управління на марші командир відділення здійснює встановленими сигналами, командами, звертаючи особливу увагу на сигнали, які передаються командиром взводу, і на дії механіка-водія (водія).

У ході маршу механік-водій (водій) веде БМП (БТР) тільки по правому боці дороги, дотримуючись встановленої швидкості руху, дистанції та заходів безпеки. У разі вимушеної зупинки він відводить БМП (БТР) на праве узбіччя, доповідає командиру відділення й усуває несправність. Після усунення несправності відділення продовжує марш, приєднуючись до колони, яка проходить. Своє місце в похідному порядку взводу воно займає на привалі. Обгін колон під час руху забороняється.

Уночі механік-водій (водій) веде БМП (БТР) із використанням приладів нічного бачення або світломаскувальних пристроїв, а під час руху по ділянках місцевості, які проглядаються противником, та світлої ночі – із повністю

вимкненим світлом і приладами нічного бачення.

Перевали, ущелини, гірські проходи і каньйони відділення долає безупинно й на максимальній швидкості.

На привалах механік-водій (водій) зупиняє БМП (БТР) на правому узбіччі не ближче 10 м від попередньої машини або на дистанції, установленій командиром взводу. За командою командира відділення особовий склад виходить із БМП (БТР) і розташовується для відпочинку праворуч від дороги. Спостерігач і черговий кулеметник залишаються в БМП (БТР). Механік-водій (водій) робить контрольний огляд машини і, якщо необхідно, разом із призначеними йому на допомогу солдатами усуває виявлені несправності.

За сигналом оповіщення про повітряного противника відділення продовжує рух. Люки в БМП (БТР), крім люків, із яких буде вестися вогонь, зачиняються. Особовий склад перекладає протигази в положення “напоготові”. Напад повітряного противника відбивається за командою командира відділення. Під час здійснення маршу в пішому порядку відділення за командою командира займає найближче укриття і зосередженим вогнем знищує літаки, що низько летять, і вертольоти противника.

Під час руху організовується кругове, безперервне спостереження за місцевістю з метою не допустити раптовий напад противника.

Командир відділення визначає порядок спостереження за сигналами командира взводу. Весь особовий склад спостерігає в указаних секторах. Для зручності спостереження і докладного огляду місцевості весь сектор спостереження розбивається на ближню (до 100 – 150 м) і дальню (до 300 – 350 м) зони. Як правило, противник, який знаходиться в засідці, відкриває вогонь по невеличкому підрозділу з відстані до 100 м. Про виявлення вогневих засобів особовий склад негайно доповідає командиру.

Механік-водій (водій) уважно спостерігає за дорогою, обстановкою на маршруті (до 50 м), станом дорожнього покриття, діями перед машиною, стежить за командами і сигналами.

Решта особового складу веде спостереження в зазначених секторах: один – справа і вперед до 100 – 150 м, другий – у цьому ж напрямку до 300 – 350 м, третій – справа і назад до 100 – 150 м, четвертий – у тому ж напрямку до 300 – 350 м. Аналогічно ведеться спостереження і з лівого борту. Один із військовослужбовців спостерігає за машиною, що йде позаду, і сигналами, які подаються. Навідник-оператор веде спостереження в зазначеному секторі та додатково за вказівкою командира з використанням штатних приладів спостереження. Командир відділення веде спостереження в круговому секторі, стежить за сигналами командира взводу, приймаючи доповіді про обстановку, і постійно уточнює завдання підлеглим.

При нападі на колону десант спішується, у складі бойових груп займає кругову оборону та, прикриваючись бронею бойової техніки, відбиває напад.

Перш за, все необхідно визначити – звідки ведеться вогонь, і виявити вогневі засоби противника. На наявність вогневої точки можуть вказувати хитання гілок чагарнику, пилюка та спалахи пострілів.

Командир підрозділу (групи), визначивши місце, звідки ведеться найбільш інтенсивна стрільба, зосереджує по ньому вогонь усіх засобів. З метою забезпечення найбільш ефективного вогневого ураження, автоматники повинні вести вогонь з ГП-25 так, щоб гранати розривалися в чагарниках (кущах) над головами противника.

2.8.1. Варіанти дій при зустрічі з противником

Перший – противник відкрив вогонь з відстані менш ніж 35 м, і кидок гранати можливий.

У випадку відкриття противником вогню з відстані менше 35 м частина підрозділу перебуває під сильним зосередженим вогнем з близької відстані. Без додаткової команди ця частина підрозділу відповідає вогнем зброї, поставленої на максимальний темп стрільби, у напрямку засідки. Друга частина підрозділу поза зоною ураження відкриває вогонь у напрямку позицій засідки, прикриваючи атаку.

Другий – противник відкрив вогонь з далекої відстані, що перевищує 35 м.

Якщо противник відкрив вогонь з відстані, що перевищує кидок гранати (більше 35 м), і частина підрозділу потрапила в зону ураження, то вона залягає, ставить димову завісу гранатами та відповідає вогнем у напрямку засідки. Друга частина підрозділу атакує засідку з флангу або тилу вогнем та маневром. Якщо весь підрозділ потрапив у засідку, він повинен атакувати її, прикрившись димовими гранатами.

УВАГА! *Зосереджений вогонь в напрямку вогневої позиції противника може вивести зі строю його ключові вогневі точки, знищити командний склад, визвати розгубленість (паніку) серед особового складу противника, вимушеного виконувати обов'язки вбитих, і таким чином зірвати план проведення засідки. Використовуючи димову завісу в результаті розриву гранат частина підрозділу, який знаходився в зоні ураження, атакує засідку. Рахується що невмілі оборонні дії підрозділу, який потрапляє в добре організовану засідку, може привести до повного знищення особового складу.*

Під час нападу противника із засідки екіпажі бойових машин відкривають вогонь, встановлюють аерозольну завісу, забезпечуючи вихід із зони ураження озброєння, військової техніки, спішування особового складу і відбиття нападу.

Під час ведення вогню в русі необхідно робити поправки шляхом виносу точки прицілювання у протилежний до напрямку руху цілі бік. Під час ведення вогню з правого борту точку прицілювання виносити праворуч від цілі, а з лівого – ліворуч від цілі. По рухомих цілях вогонь ведеться з невеличким (на 0,5 ширини мушки) упередженням, а на дальність 150 – 300 м узагалі без упередження. Під час стрільби в лісі, населеному пункті можливий сильний рикошет.

Не потрібно розстрілювати весь боєкомплект відразу, вогонь вести короткими чергами лише по виявлених цілях. За командою старшого командира піхота переходить до переслідування, оточення і полонення

(знищення) противника.

Визначивши місце в бойовому порядку противника, звідки ведеться найбільш інтенсивний вогонь (через 10 – 15 с йому буде необхідно перезарядити зброю), завдати удару. Вогонь усіх вогневих засобів зосереджують на цій ділянці. Навідники-оператори (навідники кулеметів БТР), кулеметники, гранатометники інтенсивним вогнем пробивають пролом у бойовому порядку противника. Автоматники з ГП-25 ведуть вогонь у цьому ж напрямку так, щоб гранати рвалися над головами противника, що забезпечує велику вражаючу здатність. Атака здійснюється слідом за киданням своїх гранат. У разі необхідності застосовуються димові шашки або димові гранати.

2.9. Особливості виконання завдань в охороні (в секреті, патрулі, блок-посту)

Сторожовий пост виставляється на найбільш імовірному напрямку дій противника. У нічний час і в інших умовах обмеженої видимості у взводі організовується підслуховування і ведеться спостереження із використанням приладів нічного бачення в пасивному режимі. Для огляду місцевості між позиціями відділень, на відкриті фланги взводу висилаються парні патрульні, а на приховані підступи, у тому числі й удень, для своєчасного виявлення противника виставляються секрети і встановлюються сигнальні міни.

У патруль виділяється два солдати, один з яких призначається старшим. Патрульні несуть службу вночі або в установлений період часу безперервно: одна пара змінює іншу.

Секрет виставляється від сторожової застави на відстані до 400 м у складі бойової групи (2 – 3 солдати, один з яких призначається старшим).

Під час постановки завдань вказується:

завдання, позиції відділення, смуги і додаткові сектори обстрілу, основні і запасні вогневі позиції БМП (БТР), їх основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції;

патрулям – маршрут руху, завдання, порядок несення служби, дій у разі виявлення противника і пропуск;

секретам – склад, завдання, місце, порядок несення служби, підтримання зв’язку і пропуск;

сторожовому посту – склад, завдання, місце обладнання позицій, вогневі позиції БМП (БТР, танків) на них, основні і додаткові сектори обстрілу з кожної, порядок відходу.

Особовий склад сторожової застави, розташовуючись на позиціях в умовах відсутності противника, веде спостереження та удосконалює інженерне обладнання позицій.

Для огляду місцевості, перевірки пильності несення служби сторожовими постами, а також для зв’язку із сусідніми підрозділами сторожової охорони можуть висилатися дозорні. Спостереження за сигналами сторожових постів і застав здійснюється призначеними для цього спостерігачами. Удень за умов доброї видимості половині особового складу застави дозволяється відпочивати (спати). Уночі та в інших умовах обмеженої видимості весь особовий склад

застави не спить і перебуває в повній бойовій готовності.

Патрульні, виділені від сторожової охорони, переміщуються зазначеним маршрутом і ретельно оглядають місцевість. Поодиноких солдатів противника вони захоплюють у полон або знищують. У разі виявлення групи противника старший патруля негайно доповідає про це командиру взводу та організує спостереження за її діями.

Секрет приховано займає та обладнує зазначене місце і веде безперервне спостереження за противником і місцевістю. Старший секрету встановлює порядок спостереження, підтримує постійну бойову готовність секрету і зв’язок із командиром, який його виставив. Секрет несе службу беззмінно протягом дня або ночі, приховано, нічим себе не виявляючи. Він нікого не затримує і не опитує. Про появу поодиноких солдатів (цивільних осіб) і груп противника старший секрету доповідає командиру, який виставив секрет. У разі нападу противника на секрет він відкриває вогонь і відходить, продовжуючи вести спостереження. Після закінчення несення служби або за командою (сигналом) командира, який виставив секрет, особовий склад повертається на сторожову заставу.

Сторожовий пост несе службу, як правило, протягом доби. Поодиноких солдатів противника сторожовий пост захоплює в полон або знищує і доповідає про це командиру, який виставив пост. Під час наступу сил противника, що переважають, сторожовий пост негайно вступає в бій і стійко утримує зайняту позицію до наказу на відхід.

Патруль призначається для своєчасного виявлення противника і розвідки місцевості. Воно діє на видаленні, що забезпечує спостереження за його діями і підтримку вогнем.

Солдат у складі патруля може діяти на бойовій машині піхоти (бронетранспортері) або в пішому порядку, взимку – на лижах. Він виконує завдання спостереженням на ходу і з коротких зупинок.

При веденні розвідки далеко від противника на бойовій машині, коли зустріч з ним мало ймовірна, патруль рухається зазвичай дорогою з максимальною швидкістю, а в районі можливої зустрічі з противником – поза доріг, приховано, стрибками від одного зручного для спостереження пункту до іншого.

Якщо розвідка будь-якого об'єкта утруднена, командир висилає піших патрульних (двох – трьох солдатів), призначаючи одного з них старшим, машина розташовується в укритті. Що залишилися в машині солдати ведуть спостереження за навколишньою місцевістю і діями патрульних в готовності підтримати їх вогнем.

Огляд місцевості і місцевих предметів на шляху руху патрульні виробляють так: висунувшись ближче до місцевого предмету, вони спочатку оглядають його з зовнішнього боку, прагнучи виявити, чи не сховався за ним або всередині нього супротивник. Не виявивши ознак, що вказують на присутність противника, патрульні підходять до місцевого предмету, оглядають його і попереду лежачу місцевість. При цьому старший патрульний, рухаючись трохи позаду свого патрульного, повинен бути готовий підтримати його

вогнем, в той же час він безперервно підтримує зоровий зв'язок з командиром відділення. Переконавшись, що супротивника немає, старший патрульний подає командиру відділення сигнал “Шлях вільний”. Патрульні залишаються на місці і продовжують спостереження до прибуття командира відділення. Отримавши від командира відділення наступний пункт спостереження, патрульні в такій же послідовності продовжують рух до нового пункту для спостереження. При огляді місцевих предметів патрульні довго не затримуються на одному місці.

Якщо патрульні зустрінуть підготовлений до оборони ділянка місцевості і виявлять окопи, траншеї, дротяні і мінні загородження, то вони насамперед повинні з'ясувати, обороняються Чи загородження противником, зайняті Чи військами окопи і траншеї, встановити сили противника, глибину і характер його оборони. Можливо, що спостереженням не вдасться виявити наявність противника в окопах. У цьому випадку патрульні можуть почати деякі демонстративні дії, наприклад створити шум у дротяного загородження, з тим, щоб викликати вогонь противника або в крайньому випадку обстріляти загородження в декількох місцях. Якщо загородження не охороняється, потрібно відшукати обхід (прохід) або проробити прохід в загороді, після чого продовжувати рух по заданому маршруту, при цьому обов'язково позначити прохід.

У встановлений час особовий склад блокпосту (контрольно-перепускного пункту) (далі – БП (КПП) приступає до несення служби з перевірки транспортних засобів, перевезення вантажів і людей. Зони огляду і очікування повинні бути позначені білими смугами (спеціальними щитами) або дорожніми конусами.

Осіб та транспортні засоби які долають блокпост перевіряють для встановлення ідентичності документів і запобігання перенесення або провезення через блокпост заборонених засобів (предметів). Перевірку дозволяється проводити різними способами (перевірка документів, обшук людей та техніки).

Особи, які перетинають блокпост, пред’являють документи, що засвідчують особу. Зразки документів, що дозволяють в’їзд у вказані зони, повинні знаходитися на БП (КПП). При перевірці місцевого населення проводиться обов’язкова його реєстрація. При цьому в книгу реєстрації заносяться наступні дані: час, повне ім’я, маршрут руху.

При перевірці місцевого населення перш за все перевіряються підозрілі особи, які мають незвичайний одяг, ведуть себе неадекватно. Огляд людей здійснюється шляхом обшуку. Проведення особистого огляду група огляду повинна здійснювати прогладжуванням по одягу, а не поплескуванням. Окрема увага приділяється нижнім частинам тіла. Обов’язковими для перевірки є головні убори, черевики, широкі штани, багаж. Перш за все перевіряються підозрілі особи, які мають незвичайний одяг та ведуть себе неадекватно. При проведенні обшуку доцільно використовувати металошукачі (датчики), які виявляють металеві предмети.

Жінки оглядаються тільки військовослужбовцями жінками, у випадку коли їх немає – тільки технічними засобами в спеціально відведеному для цього

приміщенні. Процедуру обшуку жінок і священнослужителів командир повинен обговорити з місцевою владою. Якщо в того, кого обшукують, знайдена зброя, боєприпаси, вибухові речовини, вони конфіскуються, а сама людина підлягає затриманню, допиту і передачі відповідним органам (СБУ, міліції тощо).

При перевірці транспортних засобів здійснюється паспортний контроль водія та пасажирів та документи на транспортний засіб водія, особлива увага приділяється автомобілям, в яких знаходиться одна людина. Транспортні засоби підлягають повному обшуку на предмет перевезення зброї та вибухових речовин. При значному русі можна перевіряти тільки кожний третій автомобіль, автомобілі тільки одного типу чи ті, які рухаються в одному напрямку.

Автомобілі для огляду допускаються на територію блокпосту по одному. Поки перший на черзі автомобіль оглядається, інші з виключеними двигунами, очікують огляду на відстані не ближче 50 м, під спостереженням підгрупи прикриття блокпосту. За сигналом автомобіля, який перевіряється, або знаком руки військовослужбовця групи огляду, водій наступного транспортного засобу запускає двигун, повільно під'їжджає до зони огляду, пред'являє (пред'являють) посвідчення особи та документи на транспортний засіб. Перш ніж відійти від автомобіля, водій повинен відкрити всі двері, капот і багажник.

Під час огляду автомобіля водій і пасажири знаходяться в зоні очікування, що розташовується не ближче 5 метрів від автомобіля, що перевіряється. Ця зона також знаходиться під спостереженням підгрупи охорони.

При перевірці автомобіля в якому знаходиться значна кількість людей, персонал блокпосту пропонує всім вийти з машини. Проводить огляд кожної людини і відводить їх у бік, не ближче 10 м від машини, після цього проводиться огляд транспортного засобу на наявність зброї та вибухових пристроїв.

Послідовність огляду транспортних засобів:

двигун (звертається увага на електричні дроти, за допомогою дзеркала оглядаються важкодоступні місця);

пасажирський салон (обшукуються сонцезахисні щитки, спинки сидінь, під сиділлями і килимками, кишені у дверцятах, магнітофон, речова скринька, при цьому не торкаються перемикачів або інших підозрілих предметів, при виявленні останніх викликається фахівець);

багажник (перевіряється весь багажник, у тому числі, місце кріплення запасного колеса, звертається увага на клунки, конверти, газети);

шасі (оглядаються бампери, колісні ковпаки та обода, застосовується інспекційне дзеркало для огляду під машиною); вантаж (для перевірки вантажу застосовують металеві стержні).

Перевірені транспортні засоби та водії реєструються у журналі реєстрації, де вказується: час, коли пройшов огляд транспортний засіб, прізвище водія, колір, марка машини, номерний знак, напрямок руху, пункт призначення тощо. У випадку, коли люди пересуваються без автомобілів, а наприклад, на гужовому транспорті, робиться спеціальна відмітка з зазначенням кількості

худоби.

При виявленні зброї, боєприпасів, вибухових речовин й інших заборонених предметів начальник (командир) блокпосту негайно здійснює доповідь черговому КСП підрозділу та діє у відповідності до його вказівок, у присутності водія і групи огляду вилучає заборонені предмети, складає акт із розписами присутніх та фотографує на фоні транспортного засобу затриманих осіб (таким чином щоб було видно номерний знак транспортного засобу) та викладені заборонені предмети перед затриманими особами. Вилучене по акту передається командиру підрозділу, від якого виставлено блокпост або відповідним органам (СБУ, міліція) і записується в "Журнал обліку затриманого автотранспорту і вилученої зброї, боєприпасів, вибухових речовин й інших заборонених предметів".

Затримані особи за першої нагоди передаються у місцеві правоохоронні чи інші відповідні органи.

Під час несення служби на БП (КПП) можуть мати місце серйозні ситуації.

Найбільшу загрозу можуть являти собою:

обстріли зі стрілецької зброї або обстріли з закритих вогневих позицій із застосуванням (мінометів, реактивних снарядів (ракет)) що запускаються з імпровізованих пускових установок тощо;

застосування противником імпровізованих саморобних пристроїв, транспортних засобів начинених вибухівкою або самогубців;

блокування блокпосту місцевим населенням з подальшим нападом на блокпост озброєних осіб (переважно блокування здійснюється протягом світлого часу доби з застосуванням психологічного тиску на особовий склад блокпосту та раптовий напад на блокпост з за спин мирного населення в настанням сутінків або темряви, в таких випадках місцеве населення діє в повній змові з банд-формуваннями);

збір розвідувальної інформації цивільними мешканцями про склад, озброєння, розташування, порядок несення на блокпосту. Збір зазначеної інформації здійснюється шляхом ведення спостереження з відстаней, фотографуванням під час перетину блокпосту, особистим спілкуванням тощо., зазначена інформація використовується для планування нападів на блокпости.

Особовий склад, який задіяний для несення служби на БП (КПП), має право застосовувати силу і відкривати вогонь у наступних випадках та ситуаціях:

в умовах оборони від збройного нападу;

коли безпека особового складу блокпосту під загрозою (існує пряма загроза життю та здоров'ю);

у випадках спроб арештувати, поранити або захопити особовий склад БП (КПП) або ОіВТ;

при намаганнях зупинити або перешкодити виконувати свої обов'язки особовим складом який виконує завдання на БП (КПП);

при спробах викрасти або знищити техніку, обладнання БП (КПП).

Характер служби на БП (КПП) вимагає тривалого перебування на об'єкті, коли необхідно мати вільні руки для подачі сигналів, перевірки документів,

огляду машин і обшуку людей і одночасно бути готовим до застосування зброї. Командир (начальник) блокпосту повинен навчати особовий склад правильному носінню та застосуванню зброї. Вона повинна знаходитися в положенні, що забезпечує її швидке застосування, і в той же час люди, що перевіряються, не повинні мати можливості блокувати застосування зброї.

Якщо при наближенні до БП (КПП) чи об'єкту, що охороняється, транспортний засіб не зупиняється за наказом (сигналом, знаком), дозволяється застосування зброї для його зупинення.

Порядок застосування сили:

командир (начальник) БП (КПП) через мегафон або голосом чи знаком руки подає команду зупинитись, а особовий склад блокпосту готує зброю до застосування;

розгортається "килим цвяхів", призначений для пошкодження шин;

персонал блокпосту займає позиції для оборони;

по засобах зв'язку викликається допомога резервної групи;

якщо автомобіль не зупиняється, робиться попереджувальний постріл у землю перед автомобілем, наступний постріл здійснюється по колесах, у двигун, фари (необхідно по можливості уникати ураження людей).

Для затримання людей застосовується наступна процедура:

командир (начальник) БП (КПП) через мегафон або голосом чи знаком руки подає команду зупинитись, та попереджає що буде застосовано зброю, а особовий склад блокпосту готує зброю до застосування;

персонал блокпосту займає позиції для оборони;

по засобах зв'язку викликається допомога резервної групи;

робиться попереджувальний постріл в повітря далі у землю перед ними;

постріл по ногах.

Застосування зброї повинно припинитись, як тільки попередження виконано або ситуація нормалізувалась.

Весь особовий склад повинен знати правила застосування сили (зброї), які розроблені та затверджені вищим командуванням на час проведення операції.

Правила застосування сили повинні бути роздруковані в вигляді кишенькової картки та видані всьому особовому складу, зазначені картки повинні носитись особовим складом постійно.

2.10. Особливості ведення бою у місті

Основні принципи бою в населеному пункті мало чим відрізняються від загальних принципів бою.

Головні особливості:

короткі відстані, на яких ведеться бій;

велика кількість просторів, що не прострілюються;

значна кількість різноманітних схованок;

зручність обстрілу всього, що знаходиться на вулицях.

Біля 90% цілей знаходиться на відстані не більше як 50 метрів, і лише 5% – на відстанях, що перевищують 100 метрів. Як правило, середня дальність до цілей близько 35 метрів.

При боях на коротких дистанціях фактор смерті від кульового поранення перестає грати вирішальну роль. Навіть смертельно поранений солдат може деякий час вести бій. Наприклад, навіть при враженні в серце людина може прожити 8 – 10 секунд. Повноцінну миттєву нейтралізацію дає лише постріл у голову. У цьому випадку, крім поранення противник отримає ще й нокаут, з якого вже вийти не зможе. Але голова – усе ж таки замала ціль навіть для ближнього бою. Тому рекомендується спочатку все ж таки вразити противника у верхню частину тіла, а потім, за можливості, поцілити в голову.

У бою на короткі дистанції зростає ефективність стрільби довгими чергами. Розліт куль при автоматичній стрільбі компенсується короткими відстанями до цілі. На довгих дистанціях, на відміну від коротких, вже четверта куля з черги гарантовано пролітає повз ціль.

На коротких дистанціях треба стріляти навскидку, тобто, цілячись, але не через прицільний пристрій, а поверх нього.

До стрільби від стегна примушує короткий час контакту, коли важливо хто вистрелить першим. При цьому прицілюються дулом зброї в область пряжки поясного ременя противника.

Оскільки при автоматичній стрільбі зброя смикається вправо вгору, то цілитись доцільно в нижній лівий (від стрільця) кут тулуба людини, при цьому вірогідність попадання при стрільбі чергами зростає.

З 25 метрів і більше треба вести прицільну стрільбу, вогонь навскидку має сенс на відстані з 12 до 25 м і лише на зовсім коротких відстанях – до 5 метрів треба вести вогонь від стегна.

Метод частих одиночних пострілів ефективний для стрільби по противнику, що знаходиться в сусідній будівлі, на вулиці. У середині приміщення ефективніший автоматичний вогонь. Проте, якщо особовий склад підрозділу домовиться стріляти одиночними, то це може послужити допоміжним фактором відрізняти своїх від чужих.

В умовах боїв у місті зростає також захисна функція бронежилета. У місті стрілець знаходиться зазвичай у вертикальному положенні, пересувається на невеликі відстані. Це дозволяє з більшим комфортом носити бронежилет та навіть одягати під нього прокладку у вигляді ватника з відірваними рукавами, або щось подібне, що пом'якшує ударну силу кулі.

При бойових діях у місті проявляється так зване “лівостороннє правило”. Суть його в тому, що правшам, яких переважно більше, зручніше повертатися зі зброєю в руках ліворуч і незручно праворуч. Тому, при рівних умовах, бій треба закручувати за годинниковою стрілкою, наліво від себе.

Якщо той, хто обороняється, стріляє з вікна будинку, то йому зручніше знаходитись в правому (від нападника) нижньому куті вікна. У цій позиції оборонець максимально захищений стіною будинку. Тому нападнику рекомендується прострілювати саме цей кут, як місце найвигіднішого знаходження противника. Якщо нападник буде наближатись зліва від цього

вікна, то тому, хто обороняється, доведеться стріляти з лівої руки, що незручно, або висовуватись з вікна. Лівостороннє правило також стверджує, що з-за захисного укриття (каміння, дерево, машини тощо) противник швидше за все буде виходити в бік своєї зброї, тобто праворуч від себе. Заздалегідь узявши упередження, тобто, прицілившись в порожнє місце по ходу можливого руху, підвищується вірогідність знищення противника, який виходить з укриття.

У місті краще всього пересуватися не зовні, а всередині будівель, пробиваючи отвори для проходу між стінами. При пересуванні краще не користуватися вулицями, а йти дворами, городами або підземними комунікаціями. Вуличний бій треба вести так, щоб вулиці залишались порожніми.

Якщо ситуація вимагає пересуватись саме по вулиці, то краще робити це по обидва її боки. Відступати від цього правила можна, хіба що, вночі, коли доцільніше пересуватися в затінку будинків по одній стороні вулиці. При пересуванні містом дотримуються загального принципу – коротких перебіжок від укриття до укриття. Пересуватися слід групами, за принципом приставного кроку. У першій групі автоматники, в другій кулеметники та гранатометники.

Штурмова група повинна складатися з двох частин – одна легка, що активно діє попереду, друга – вогнева підтримка позаду.

Стрільці, що йдуть по одній стороні вулиці повинні контролювати верхні поверхи протилежної сторони та нижні на своїй. Потрібно уникати перебіжок з однієї сторони вулиці на другу, бо в цей момент стрілець найбільш уразлива мішень.

Подібні правила використовуються і для бронетехніки. Широкими вулицям бронетехніка рухається парами, змійкою (в шаховому порядку) протилежними сторонам вулиці. Гармати та кулемети направлені в різні сторони. Піхота прикриває бронетехніку від вогню з верхніх поверхів протилежної сторони вулиці, йде під прикриттям її броні, тобто між бронетехнікою та будинками по “своїй” стороні вулиці.

Вікна перших поверхів та підвальних приміщень небезпечні для стрільця, що йде повз них. В першому випадку стрілець може бути уражений в голову, в другому в ноги пострілами зсередини приміщення. Тому повз вікна перших поверхів потрібно проходити пригнувшись та переступати або перестрибувати простір вікон підвальних приміщень.

Обстеження та обстріл місцевості за рогом краще всього проводити, лежачи (висовування голови на рівні пліч, стоячи – занадто очевидне й очікуване рішення – противник, швидше за все, буде цілитись саме в це місце).

Через паркани та подібні перепони краще всього переповзати, перекочуючись через них, не піднімаючи тулуб поверх паркану, щоб зменшити свій силует.

Зачищати будівлі зручніше зверху вниз ніж навпаки. Противник загнаний на верхній поверх відчуває свою приреченість, тому б'ється з більшим завзяттям, як загнаний в кут звір. Противник, якого витісняють з гори вниз, більш схильний відступити, покинувши будівлю, для чого йому треба буде перейти через відкритий простір двору, який може прострілюватись.

Для проникнення на верхні поверхи підрозділи, що штурмують, повинні мати драбини (бажано складні). За їхньої відсутності можна зробити “сходинки” з автоматів.

Двоє стрільців стають обличчям один до одного, один автомат кладуть на плечі, другий тримають на рівні пояса. Третій стрілець забирається по цих сходинках. Після чого нижній автомат переміщають від поясу вгору на витягнуті руки, утворюючи тим самим третю сходинку. З неї вже можна влізти у вікно другого поверху.

При зачистці будівель доцільно прориватись одразу на верхній поверх, а вже звідти починати зачистку згори вниз.

Підходити до будинку слід зі сторони сонця, воно сліпить противника та заважає вести прицільний вогонь.

Зруйновані та прогорілі бетонні споруди зручніші для оборони, ніж цілі. Їм важче завдати подальші руйнування і цим вони зручні для облаштування оборонних позицій.

Грізна зброя при боях у місті – ручні гранати. Перед закиданням гранати у вікно, за можливості, потрібно відпустити чеку, відрахувати дві секунди (“і раз, і два”) і лише після цього закинути її в приміщення. Перед вибухом, щоб зменшити дію вибухової хвилі, рот треба відкривати. Перед входом у приміщення, гранатами слід закидати й вікна, розташовані над дверима, щоб не дати можливості з цих вікон кидати гранати в стрільців розташованих під стіною біля цих дверей. Кидаючи гранату вгору цілитись потрібно у верхній край вікна, бо в польоті граната зменшує свою швидкість, і потроху відхиляється вниз. Треба мати на увазі, що можна промахнутись, граната може відскочити назад, тому повинен бути план укриття від гранати, що відскочила.

При захопленні будівлі та її зачистці бажано мати вогневу підтримку бойової групи ззовні, яка ізолювала б будинок та знищувала противника у вікнах. Ривок до будинку робить група гранатометників під прикриттям шквального вогню групи вогневої підтримки, прориваються під вікна будівлі – у мертвий простір – та закидають пройми вікон та дверей. Захоплені приміщення слід відмічати – простирадлами, яскравими шматками тканини, щоб стрільці зовнішньої групи підтримки могли уявляти, де свої, а де ворог.

Противник дізнається про захоплення будинку по припиненню вогню. Відразу після цього він буде намагатися здійснити вогневий наліт на втрачений ним будинок, квартал, щоб знищити як можна більше нападників. Тому доки проводиться реорганізація, евакуація поранених, бажано імітувати продовження бою, використовуючи трофейну зброю.

Перед заходом у приміщення, яке не підлягало зачистці, краще кинути туди гранату. Разом з тим, необхідно враховувати, що противник для протидії може залишити в кімнаті гранату з витягнутою чекою, помістивши її в склянку. Коли вибухає граната нападників, склянка розбивається під дією вибухової хвилі, і, коли нападники проникають в кімнату, відбувається вибух гранати залишеної оборонцями.

Коротку зброю краще тримати біля стегна. Зброю, що тримають у витягнутих руках, противник може легко вихопити.

Барикади краще обходити, а не розбирати, бо вони можуть бути заміновані. За крайньої необхідності, їх краще розстріляти з гранатомета, або розтягнути “кішками”.

Також можна і треба влаштовувати міні – пастки. Наприклад, на прикопану в землю гранату з уже витягнутою чекою кладеться магазин від автомата. При підйомі магазина граната вибухає.

Якщо трапилось раптове, неочікуване зіткнення з противником, не можна тікати – розстріляють у спину. Під час руху необхідно відкрити вогонь по групі противника, пересуваючись вліво від себе (щоб максимально ускладнити противнику розворот зброї), ні в якому разі не зупиняючись, не приділяючи особливої уваги прицілюванню, одночасно шукаючи укриття для перезарядки зброї.

При влаштуванні оборони в населених пунктах треба враховувати – у кімнатах посилюється ефект від вибуху гранат та снарядів за рахунок замкненого простору та вторинних вражаючих елементів – уламків меблів, дзеркал, скла. Усе, що може бути відкинуте вибуховою хвилею треба прибрати. Якщо є можливість – треба в підлозі видовбати лунку для відкидання гранат. Шафи наповнені піском можна використовувати як надійний захист від куль та гранат, з цією ж метою можна використовувати книжки, але книги добре горять.

На внутрішній стіні, протилежній від тієї, де пробиті амбразури, можна закріпити матрац, що значно зменшить ризик втрат від рикошету куль та уламків, що перелітають через амбразуру всередину приміщення. При веденні стрільби з вікна рекомендується вести вогонь з глибини приміщення (1,5 метра від вікна), при цьому бажано з тіньової частини, за спиною повинно знаходитись щось темне – на такому фоні фігура стрільця не виділяється. Крім того, не видно порохових газів та спалахів пострілу. Вікна бажано завішувати сіткою задля запобігання закидання гранат, в окремих випадках можна використовувати товсту поліетиленову плівку.

При стрільбі з гранатомета потрібно одразу залишати кімнату – клуби порохових газів та від гранати добре помітні та провокують ворога відкрити вогонь по цій кімнаті. Якщо відстань до задньої стіни менше 5 метрів, то ударна хвиля може уразити стрільця.

При стрільбі в помешканнях бажано використовувати беруші. Облаштовуючи позицію, звертають увагу на місця, які найймовірніше займе атакуючий противник (придорожні канави, паркани), і замінувати їх, або приготуватись вести по ним вогонь.

Для мобільної оборони населених пунктів формуються групи по 4 – 5 чоловік – гранатометник, снайпер, кулеметник, автоматники, що підносять боєприпаси.

При русі в темряві слід уникати освітлених місць або ж перетинати їх ривком, як можна швидше. У практиці неодноразові випадки, коли відірвався від основної групи військовослужбовець несподівано для себе стикається з групою противника. Фраза “потрапив у халепу” здавна пішла від такої саме ситуації. Назад бігти не можна – розстріл в спину. Природною, натренованої

реакцією має стати наступний алгоритм: одночасно з відкриттям вогню стріляйте з того, що у вас є, стріляйте не цілячись в бік противника якомога частіше і швидше, одночасно швидко здійснювати переміщення вперед до супротивника і вправо від нього. Тобто напрям руху має бути вліво від вас. Члени групи противника змушені будуть повертатися для стрільби зліва направо, направляючи зброю в спини один одному, представляючи собою групову мішень. При різкому маневрі, наблизившись до супротивника, на ходу необхідно розстрілювати ціль "від живота", не цілячись.

Перші секунди бою стрільба ведеться без рахування патронів, поки стріляєте, боковим зором намічається щілина (укриття), де можна буде сховатися і перезарядитися.

Непоодинокі випадки, коли військовослужбовці раптово потрапляють на вулиці, парку, на проїжджій частині дороги в обстановку, коли починається раптова стрілянина, незрозуміло, хто, куди, по кому стріляє, де свої, де чужі. У такому випадку треба рухатися. Стояти не можна. Рух здійснюється від укриття до укриття. Не можна давати противнику пристрілятися, переміщаючись вліво, змушуючи противника розгортатися для стрільби вправо і підставлятися для свого вогню. За можливості необхідно поставити його проти сонця, здійснювати перебіжки і вести вогонь, не даючи противнику стріляти прицільно і взагалі підняти голову. Якщо військовослужбовець залишився беззбройним, від прямого вогню необхідно різко вліво від себе, пригнувшись, зигзагами, перекатами в падінні відійти до найближчого укриття.

Для підходу до будівлі або іншому об'єкту, який необхідно захопити, використовується прийом, який полягає у наступному: автоматники просуваються до об'єкта по вулиці, з обох сторін, уздовж стін на відстані 6 – 7 метрів один від одного, кидками від укриття до укриття. Під час їх просування кулеметник (або кулеметники), що залишився позаду, підтримує і прикриває підрозділ вогнем, стріляючи на поразку (якщо це виходить), але в основному веде загороджувальний швидкий вогонь короткими чергами, за всіма з'являтимуться цілям, по всіх місцях, звідки помічений вогонь супротивника (горища, підвали, вікна будинків тощо). Гранатометник працює поряд з кулеметником і знищує укріплення і небезпечні вогневі засоби противника, кулеметні гнізда і снайперів, які стріляють переважно з глибини житлових приміщень.

Коли підрозділ просунувся вперед на 60 – 70 метрів, заліг або сховався за укриттями і відкрив вогонь, підтягується група прикриття – кулеметник і гранатометник. Автоматники ведуть вогонь по цілях, розташованих на протилежному боці вулиці, не забуваючи контролювати обстановку ззаду себе.

Група прикриття також не повинна втрачати пильність – противник може з'явитися і в тилу. При штурмовому захопленні об'єкта (опорного пункту супротивника) наближатися до нього слід при вогневій підтримці групи прикриття, яка під час штурму веде загороджувальний вогонь по вогневих точках противника на об'єкті атаки та іншим вогневим точкам противника. Якщо є можливість, наближатися до об'єкта краще з боку сонця – воно завадить противнику вести прицільний вогонь. Враховуючи що з яких вікон ведеться

вогонь, наближатися до об'єкта краще з правої від стріляючого противника сторони. Вхідні двері на об'єкт розбиваються з гранатомета групи прикриття або ручними гранатами. Якщо є танк, то краще проломити стіну на першому поверсі і відразу ж атакувати через цей пролом, так як вхідні двері та інші явні точки проникнення на об'єкт можуть бути заміновані.

3. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

3.1. Заходи безпеки під час поводження зі зброєю та боєприпасами (засобами імітації), проведення стрільб

Кожний військовослужбовець повинен беззаперечно та точно виконувати всі правила та вимоги безпеки під час стрільби. Особовий склад, який не засвоїв правила та вимоги безпеки, до стрільби та її обслуговування не допускається.

Заходи безпеки під час поводження зі зброєю та боєприпасами (засобами імітації та сигнальними засобами):

отримав зброю – перевірити, чи не заряджена вона;

при поводженні зі зброєю – не направляти ствол у бік людей, не цілитися в іншого й не допускати, щоб цілилися в тебе;

будь-яку зброю вважати зарядженою доти, доки сам її не перевіриш і не розрядиш її;

розрядив зброю – поводься з нею як із зарядженою;

при взводі курка (при відведенні затвора назад) ствол зброї направляй тільки до цілі або вгору під кутом 45 – 60 градусів в безпечному напрямку (не слід направляти ствол зброї у бік поверхонь, які можуть спровокувати рикошет, наприклад: бетонна підлога, стеля, стіни, тощо);

у всіх випадках не накладай палець на спусковий гачок до тих пір, доки не буде необхідності у відкритті вогню;

перед навчальною стрільбою, виходом на завдання насухо протри канал ствола, перевір, чи немає в стволі сторонніх предметів, переконайся у справності зброї та спорядження до неї.

Стрільба негайно припиняється за командою керівника або самостійно кожним військовослужбовцем (екіпажом), який стріляє, у разі:

появи людей, тварин і машин на мішеневому полі, низьколітних апаратів, вертольотів над районом стрільби;

падіння снарядів (гранат) за межами безпечної зони або поблизу бліндажа, у якому перебувають люди, та втрати зв’язку з бліндажем;

доповіді або подання встановленого сигналу з поста оточення про небезпеку продовження стрільби;

підняття білого прапора (ВСП, ліхтарів) на командному пункті;

виникнення пожежі на мішеневому полі та на території полігона;

втрати орієнтування тими, хто стріляє;

недотриманні кута безпеки (не менше 30°) або безпечної відстані (половина відстані в правий (лівий) бік від відстані того, хто стріляє позаду, до того хто попереду) під час стрільби бойовими групами;

недотриманні кута безпеки праворуч і ліворуч від сектора ведення вогню, визначеного для кожного зразка зброї відповідними Керівництвами та Настановами під час стрільби в проміжки та з-за флангів своїх підрозділів.

Під час виконання вправи бойовою ручною гранатою з БМ (БТР), у пішому порядку слід дотримуватися таких вимог безпеки:

гранати та запали видавати тим, хто навчається, безпосередньо перед виконанням вправи;

особам, які не навчені поводженню з гранатами, бойові гранати видавати забороняється;

заряджати гранату (вставляти запал) дозволяється лише перед її метанням;

переносити бойові гранати та запали тільки в гранатних сумках, при цьому запал повинен бути загорнутий у папір або дрантя;

не дозволяється розбирати бойові гранати та усувати в них несправності;

оберігати гранати та запали від сильних поштовхів, ударів, вогню, бруду та вологості.

Категорично забороняється:

заряджати зброю бойовими та холостими набоями, а також бойовими та інертними гранатами до сигналу “Вогонь” (команди керівника, командира);

направляти зброю на людей, у бік або в тил стрільбища незалежно від того, заряджена вона чи ні;

відкривати та вести вогонь: з несправної зброї, несправними боєприпасами або боєприпасами, які не передбачені таблицями стрільби для цієї системи; за межі небезпечних напрямків стрільби; при піднятому білому прапорі на командному (дільничному) пункті та укриттях (бліндажах): по бліндажах, незалежно від того, перебувають у них люди чи ні, а також по інших спорудах (вишках, тригонометричних пунктах та декоративному обладнанню); після утикання гармати у ґрунт або перешкоду; під час перебування людей на БМ або попереду них; у разі незачинених люків БМ, а також втрати зв’язку з керівником стрільби;

перебувати людям та розміщувати боєприпаси, горючі й вибухові речовини позаду ручних протитанкових (станкових) протитанкових гранатометів (гранат) (далі – РПГ та СПГ) у секторі 90° та ближче 30 м, позаду реактивного піхотного вогнемета (далі – РПВ) у секторі 90° та ближче 45 м;

упирати казенний зріз ствола гранатомета, вогнемета в будь-які предмети або у ґрунт; використовувати гранати (контейнери з пострілами), які мають зовнішні пошкодження;

знімати запобіжний ковпачок з головної частини підривника бойової гранати під час стрільби у дощ та сильний сніг;

розташовувати під час стрільби з окопу казенний зріз ствола РПГ ближче 2 м, СПГ – 7 м, РПВ – 3 м від задньої стінки окопу (під час стрільби з приміщення – 6 (1) м до задньої (бокової) стіни та його об’ємі не менше 45 м3);

проводити стрільбу з автомата з приладом для беззвучної та безполуменевої стрільби (далі – ПБС) звичайними патронами;

вмикати далекомір (приціл), що випромінюють квантову (лазерну) енергію, для вимірювання відстані до особового складу і техніки своїх військ, людей і тварин;

торкатися снарядів, мін, бомб, вибухових речовин, які не розірвалися, та предметів імітаційного обладнання.

При поводженні з пострілами необхідно дотримуватися наступних правил обережності:

не допускати падіння пострілів (Постріл, що впав з висоти до 3 м, можна транспортувати до місця знищення будь-яким видом транспорту зі швидкістю не більш 15 км/год, а постріл, що впав з висоти більш 3 м, підлягає знищенню на місці падіння);

перевозити і переносити постріли тільки в укупорці чи в коробках для пострілів;

зберігати постріли на вогневій позиції влітку в тіні, захищаючи їх від дії сонячних променів;

оберігати постріли від вологи;

розкривати укупорку з пострілами тільки перед спорядженням стрічки;

не застосовувати для стрільби постріли, що мають хитавицю гранати в гільзі, зелений наліт на капсулі, тріщини на гільзі, вм'ятини й ушкоджену мембрану.

3.2. Відповідальність за викрадення, привласнення військовослужбовцем зброї та бойових припасів або інших бойових речовин, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

Кримінальний кодекс України стаття 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем:

1. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Ті самі дії, вчинені військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли істотну шкоду, – караються позбавленням волі на строк від п’яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк від п’яти до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою

заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

3.3. Тактико-технічні характеристики основних зразків озброєння

Основні тактико-технічні характеристики зразків озброєння наведено в таблиці 3 – 8.

Таблиця 3

Тактико-технічні характеристики стрілецької зброї (рисунок 14)

.

Характеристики	**АК-74 АКС-74**	**РПК (РПКС)**	**АКМ**	**ПКТ**	**ПКМ (ПКС)**	**СВД**
Калібр (мм)	5,45	5,45	7,62	7,62	7,62	7,62
Прицільна дальність (м)	1000	1000	1000	1500	1500	1300 – 1200
Найбільша ефектив. вогню до (м)	500	600	400	1000	1000	800
Дальність прямого пострілу(м): по грудній – по ростовій –	 440 625	 460 640	 350 525	 440 670	 430 640	 430 640
Темп стрільби (п/хв)	600	600	600	700-800	650	–
Бойова скоростр: чергою одиночний	 100 40	 150 50	 100 40	 250	 250	 30
Вага (кг)	3,5 *	5,46 *	3,6 *	10,5	9	4,3
Стрільба чергами Короткими – довгими –	 до 5 до 10	 до 5 до 15	 до 5 до 10	 до 10 до 30	 до 10 до 30	 –
Вага магаз./коробки емкість –	300 г 30 шт	460 г 45 шт	30	9,4 кг 250 шт	100/4 200/8	210 г 10 шт
Боєкомплект	180 носим 450 всього	450	120 носим 300 всього	2000	600 носим 2000 всего	50
Кількість нарізів	4	4	4	4	4	4
Початкова швидкість кулі (м/с)	900	960	715	855	825	830
Дальність вбивчої сили кулі	1350	1350	1500	3800	3800	3800
Максим. дальність польоту кулі	3150	3150	3000	3800	3800	–
Вага патронів (гр)	10,2	10,2	16,2	21,8	21,8	21,8
Вага кулі (гр)	3,4	3,4	7,9	9,6	9,6	9,6

Таблиця 4

Тактико-технічні характеристики стрілецької зброї (рисунок 14)

Характеристики	ПМ	АПС	ГП-25	АГС-17	СПГ-9
Калібр (мм)	9	9	40	30	73
Прицільна дальність (м)	50	200	400	1730	1300 – 4500
Найбільша ефектив. вогню до (м)	50	50	400	–	–
Дальність прямого пострілу(м): по грудній – по ростовій –	–	–	-	–	Н=2 м ПГ 800 ОГ 345
Темп стрільби (п/хв)	–	–		350 – 400	6
Бойова скоростр: чергою одиночний	30	80 40		–	6
Вага (кг)	810 гр	1220 гр		31	50,5
Стрільба чергами Короткими – довгими –	–	–		до 5 до 10	–
Вага магаз./коробки емкість –	8	8		14,5 кг 29 шт	–
Боєкомплект	16	16		135	6
Кількість нарізів	4	4	12		–
Початкова швидкість кулі (м/с)	315	340		185	435 – 700
Дальність вбивчої сили кулі	350	350		1750	1300 – 4500
Максим. дальність польоту кулі	–	–		1750	1300 – 4500
Вага патронів (гр)	10	10		350	–
Вага кулі (гр)	6,1	6,1		–	–

Таблиця 5

Тактико-технічні характеристики протитанкових гранатометів та реактивних протитанкових гранат (рисунок 14)

Найменування (марка) зразка	Калібр гранатомета, мм	Калібр гранати, ПГ-7, мм	Довжина РПГ-7 (РПГ-7Д), мм	Мак. швидкість гранати, м/с	Маса РПГ з прицілом, кг	Маса гранати ПГ-7В, кг	Бойова скорострільність, п/хв	Дальність прицільна м	Дальність прямого пострілу Н=2м, м	Боєкомплект, шт
РПГ-7 (РПГ-7Д)	40	85	950 (960/630)	300	6,3 (6,7)	2,2	4 – 6	500	330	5

АК-74 з ГП-25

РПК-74

ПКМ

СВД з ПСО

ПКТ

РПГ-7 з ПГО-7В

РПГ-7Д

АГС-17

СПГ-9

Рисунок 14 – основні види стрілецької зброї.

.

Таблиця 6

Тактико-технічні характеристики реактивних протитанкових гранат

Характеристики	РПГ-18	РПГ-22	РПГ-26
Боєприпаси, що застосовується	Каліберна граната з кумулятивною бойовою частиною та реактивним двигуном		Те ж, з тандемною БЧ
Тип пускового приладу	Одноразового застосування		
	Дві розсувні труби	Труба з насадком	Однотрубна
Калібр, мм	64	72,5	72,5
Довжина в похідному/бойовому положенні, мм	705/1050	755/850	770
Маса РПГ в зборі, кг	2,6	2,7	2,9
Маса гранати, кг	1,4	1,5	1,8
Початкова швидкість, м/с	114	133	144
Дальність стрільби, м: – прицільна – прямого пострілу	 200 135	 250 160	 250 170
Час переводу в бойове положення, с		До 10	
Броня, що пробивається, мм, мм	300	400	440

Таблиця 7

Тактико-технічні характеристики осколочних гранат (РГ-42, РГД-5, Ф-1, РГО, РГН) та кумулятивної гранати (РКГ-3, РКГ-3е)

(рисунок 15)

Найменування (марка) зразка	Призначення (ураження)	Радіус розльоту вбивчих осколків, м	Маса спорядженої гранати, гр	Час горіння запальника, с	Дальність середня кидка, м
Ф-1	живої сили	200	600	3,2 – 4,2	35 – 45
РГД-5	живої сили	25	310	3,2 – 4,2	40 – 50
РГО	живої сили	150	530	3,3 – 4,3	20 – 40
РГН	живої сили	24	310	3,3 – 4,3	25 – 45
РГ-42	живої сили	25	0,420	3,2 – 4,2	30 – 40
РКГ-3 РКГ-3 Е	броньованої техніки, оборонних споруд.	–	1070	–	15 – 20

РГД-5 **Ф-1** **РГН** **РГО** **РГ-42** **РКГ-3**

Рисунок 15 – гранати.

Таблиця 8

Пробивна здатність кулі зі стальним сердечником

Найменування перешкоди	Дальність ПС 5.45мм	Дальність ЛПС 7.62	Глибина проникання, см
Каска (сталевий шолом)	800	1700	—
Бруствер з втрамбованого снігу	400	800	50 – 60
Земляна перешкода вільно насипаної земляної породи	300	1000	25 – 30
Сухий сосновий брус 20х20 см,	400	1200	20
Цегляна кладка	100	200	10 - 12

3.4. Можливі затримки, які можуть виникати при стрільбі зі стрілецької зброї та способи їх усунення

Затримки та їх характеристики	Причина затримки	Спосіб усунення
Затримки при стрільбі з автомата (кулемета, СВД) та способи їх усунення		
Утикання набою Набій кулею ткнувся в казенній зріз ствола, рухомі частини зупинилися у середньому положенні	Несправність магазину (погнутість загинів бокових стінок)	Утримуючи ручку затворної рами, вийняти набій, що ткнувся, і продовжити стрільбу. При повторній затримки замінити магазин
Невиймання гільзи Гільза у набійнику, черговий набій впирається в нього кулею, рухомі частини зупинилися у середньому положенні	1. Брудний набій або забруднення набійника 2. Забруднення чи несправність викидача або його пружини	Відвести ручку затворної рами і утримуючи її у задньому положенні відокремити магазин і вийняти набій, що ткнувся, вийняти затвором чи шомполом гільзу із набійника. Продовжувати стрільбу. При повторенні затримки прочистити набійник і набої. Оглянути і прочистити від бруду викидач і продовжувати стрільбу. При несправності викидача автомат (кулемет, СВД) відправити до ремонтної майстерні.
Прихоплення чи невідбиття гільзи Гільзу не викинута із ствольної коробки, вона залишилась в ній попереду затвору або дослана затвором назад у набійник	1. Забруднення частин, що труться газових шляхів або набійника. 2. Забруднення чи несправність викидача.	Відвести ручку затворної рами назад, викинути гільзу і продовжити стрільбу. При повторенні затримки почистити газові шляхи, частини що труться і набійник; частини що труться змастити. При несправності викидача автомат (кулемет, СВД) відправити до ремонтної майстерні.

Затримки та їх характеристики	Причина затримки	Спосіб усунення
Недоходження затворної рами у переднє положення автомата (кулемета)	Зламана повертальна пружина автомата (кулемета)	Замінити пружину автомата (кулемета). У бойовій обстановці передню частину пружини повернути заправленим кінцем назад і продовжувати стрільбу.
Затримки при стрільбі з РПГ-7 (РПГ-7Д, РПГ-7Н, РПГ-7ДН, РПГ-7В) та способи їх усунення		
Осічка	1. Не повністю досланий постріл в канал ствола гранатомета 2. Несправності капсуля-запалювача. 3. Зношений або зламаний бойок 4. Не енергійний удар бойка по капсулю-запалювачу	Дослати постріл до упору в виріз на дульній частині ствола гранатомета Замінити гранату Замінити бойок на запасний Прочистити ударно-спусковий та бойковий механізм. Змінити мастило
Постріл не входить в канал ствола	Забруднений ствол (рештки картонної гільзи, пороховий нагар)	Прочистити ствол
Гранатомет РПГ-7Д (РПГ-7ДН) не знімається із запобіжника	Не повністю повернутий патрубок відносно труби і застібка (виступ важеля) не зайшла за торець секторного виступу патрубка	Повернути патрубок до заходження застібки, якщо патрубок туго повертається, почистити місце з'єднання труби і патрубка від бруду та нагару
Затримки при стрільбі з АГС-17 та способи їх усунення		
Непросування пострілу в приймачі при заряджанні чи при стрільбі	1. Неповний відвід затвора в заднє положення при заряджанні. 2. Нерізке відпускання рукоятки перезарядження при заряджанні. 3. Неповний відхід затвора внаслідок забруднення рухливих частин. 4. Неподання пострілу через збільшений крок стрічки (розтягання ланки стрічки).	Перезарядити гранатомет і продовжувати стрільбу. При повторенні затримки відкрити приймач, відокремити стрічку, видалити недосланий постріл зарядити гранатомет і продовжувати стрільбу.
Пропуск подачі пострілу. Затвор у передньому положенні, пострілу не відбулося	Випадання пострілу, поданого до вхідного вікна ствольної коробки, з ланки стрічки	Перезарядити гранатомет і продовжувати стрільбу.
Осічка. Затвор у передньому положенні, пострілу не відбулося	1. Недостатній вихід бійка, зв'язаний з не доходженням затвора в переднє положення. 2. Забруднення гранато-мета. 3. Несправність пост-рілу. 4. Несправність бійка	Перезарядити гранатомет і продовжувати стрільбу. При несправності бійка відправити гранатомет у ремонтну майстерню
Затримки при стрільбі з ГП-25 та способи їх усунення		
Осічка	1. Постріл неповному обсязі досланий в канал ствола 2. Ударник забруднений	Дослати постріл до упору в казенник (повинен бути чутний клац фіксатора). Натиснути на спуск Прочистити ударник
Туге входження пострілу в канал ствола гранатомета	1. Канал ствола гранатомета або постріл забруднений 2. Деформація пострілу	Протерти канал ствола і постріл Замінити постріл

Затримки та їх характеристики	Причина затримки	Спосіб усунення
Туге витягування пострілу з каналу ствола	Деформація пострілу	Витягти постріл, б'ючи по екстрактору рукояткою багнет-ножа автомата. Замінити постріл

3.5. Підготовка стрілецької зброї та боєприпасів до бою. Догляд за зброєю

Для підготовки зброї до стрільби необхідно:

здійснити чищення, оглянути зброю у розібраному вигляді і змастити її;

оглянути зброю у зібраному вигляді;

оглянути магазини автомата (ручного кулемета, СВД), стрічку для набоїв та коробку для стрічки кулемета (АГС-17);

оглянути оптичний (нічний) приціл та при необхідності провести їх вивірку, підзарядити АКБ прицілу та протерти стікла;

Безпосередньо перед стрільбою:

прочистити насухо канал ствола, оглянути набої (гранати) і спорядити ними магазини (стрічку, покласти споряджені стрічки у коробки) а для РПГ оглянути гранати та порохові заряди, покласти їх до сумок.

Якщо автомат (кулемет, СВД) довгий час знаходились на морозі то перед їх заряджанням декілька разів вручну енергійно відтягнути назад і просунути вперед затворну раму.

При огляді набоїв автомата (кулемета, СВД) перевірити:

чи нема на гільзах іржі і пом'ятостей, чи не хитається куля в дульці гільзи;

чи нема на капсулі зеленого нальоту і чи не виступає капсуль вище поверхні дна гільзи;

чи нема серед бойових набоїв навчальних.

Якщо набої запилились, забруднились, покрилися невеликим зеленим нальотом або іржею, їх необхідно обтерти сухим чистим ганчір'ям. Обтирати набої промасленою ганчіркою і споряджати набоями магазини занадто змащеними всередині, забороняється.

При огляді пострілів до РПГ перевірити, чи нема зовнішніх пошкоджень на підривнику, головній частині гранати, сопловому блоці, трубі реактивного двигуна і пороховому заряду. Постріли, що мають зовнішні пошкодження, застосувати до стрільби забороняється.

При огляді пострілів до АГС-17 перевірити, чи немає зовнішніх ушкоджень, іржі, прим’ятостей на підривниках, головних частинах гранат, гільзах; чи не хитаються гранати в дульцях гільз; чи немає на капсулях зеленого нальоту і тріщин, чи не виступають капсулі вище поверхні дна гільз; чи немає серед бойових пострілів навчальних. Постріли, що мають зовнішні ушкодження, особливо ушкодження мембран, застосовувати для стрільби забороняється. Несправні постріли здаються на склад. Якщо постріли запилилися і забруднилися, їх необхідно обтерти сухим чистим ганчір’ям.

Зброя повинна утримуватися в повній справності і бути готовою до застосування. Це досягається своєчасною та умілою чисткою, змащенням і правильним зберіганням зброї.

3.6.Боєприпаси (набої, постріли).

На рисунку 16, 17 показані набої до автомату Калашнікова, а на рисунку 18 – до кулемета Калашнікова та СВД.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Умовні познаки:
1 – зі звичайною кулею (5,45 ПС); 2, 6 – з бронебійними кулями (5,45 БП; 5,45 БС). Головна частина або пасок кулі чорного кольору; 3 – з кулею підвищеної потужності (5,45 ПП); 4 – з кулею що має знижену рикошетну здатність (5,45 ПРС); 5 – з бронебійною кулею високої якості, відповідає штатному набою (7Н6), але виготовлений з підвищеною точністю; 7 – з трасуючою кулею (5,45 Т). З бронебійно-трасуючою кулею (5,45 БТ). Головна частина кулі зеленого кольору; 8 – з кулею зі зменшеною швидкістю(5,45 УС). Головна частина кулі чорна з зеленим паском; 9, 10 – холостий; 11 –навчальний (5,45 УЧ).

Рисунок 16 – модифікація набоїв 5,45х39 мм до автомату Калашнікова.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Умовні познаки:
1, 3 – зі звичайною кулею (7,62 ПС); 2, 11 – Патрон з кулею зі зниженою рикошетною здатністю – 7,62 ПРС. Відмінного забарвлення куля не має (інколи пасок пурпурний), але на денці гільзи разом з номером заводу і роком виготовлення є таврування “ПРС”; 4, 5 – з бронебійно-запалювальними (7,62 БЗ) та запалювальними (7,62 З); 6 – з трасуючою кулею Т-45 (7,62 Т-45). Головна частина куль всіх трасуючих патронів пофарбована в зелений колір; 7 – зі зменшеною швидкістю кулі (7,62 УС). Головна частина кулі – чорна з зеленим паском; 8 – з бронебійною кулею (7,62 БП). Головна частина кулі – чорна; 9 – холостий; 10 – навчальний (7,62УЧ). Використовується для навчання прийомам заряджання та спорядження магазинів.

Рисунок 17 – модифікація набоїв 7,62х39 мм до автомату Калашнікова.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Умовні познаки:

1, 2 – зі звичайною кулею зі сталевим сердечником – 7,62 ЛПС (ЛПС – легка куля зі сталевим сердечником); 3 – з бронебійною кулею – 7,62 СНБ (РНБ – снайперський з бронебійною кулею); 4,5 – з бронебійно-запальною кулею – 7,62 Б-32. Головна частина кулі бронебійно-запального набоя чорна з червоним паском; 6 – з пристрілювально-запальною кулею – 7,62 ПЗ (ПЗ – пристрілювально-запальна) призначений для пристрілки цілей (по дальності і напрямку). Головна частина кулі забарвлюється в червоний колір; 7 – з кулею підвищеної потужності – 7,62 ПП; 9 – з бронебійно-трасуючею кулею – 7,62 БТ; 10 – з модернізованою трасуючею кулею Т-46М. Головна частина кулі зелена; 11 – навчальний (7,62 УЧ); 12 – холостий.

Рисунок 18 – модифікація набоїв 7,62х54 мм до кулемета Калашнікова та СВД.

Таблиця 9

Модифікація пострілів до РПГ-7

Найменування (марка) зразка	**ПГ-7ВМ**	**ПГ-7ВЛ**	**ПГ-7ВР**	**ТБГ-7В**	**ОГ-7В**
Калібр БЧ, мм	85	93	65/105	105	40
Вага, кг	2,2	2,6	4,5	4,5	2
Ефективна дальність, м	500	500	200	200	350
Бронепробиття, мм	260	500	динамичний захист + > 600	–	–

Таблиця 10

Модифікація пострілів до ГП-25

Вид		**Характеристика**
ВОГ-25	**ВОГ-25П**	
		Для стрільби з підствольного гранатомета застосовуються постріли осколкової дії ВОГ-25 (7П17) та підстрибуючою осколкової дії ВОГ-25П (7П24 підстрибує на висоту від 50 до 150 см), забезпеченими головним детонатором миттєвої дії з самоліквідатором.

Таблиця 11

Модифікація пострілів до АГС-17

Вид	Характеристика
ВОГ — 17М 	ВОГ-17 з детонатором миттєвої дії — одна з перших, тепер вже застарілих, модифікацій осколкових гранат. У 1971 році постріл ВОГ-17А був модифікований детонатором з пристроєм самоліквідації (отримав назву ВОГ — 17М). Підривник зводиться на відстані 10 – 60 м від дульного зрізу гранатомета, що забезпечує додаткову безпеку при стрільбі. Гранати ВОГ-17А і ВОГ-17М в бойовому спорядженні пофарбовані в чорний колір.

3.7. Перевірка стрілецької зброї та приведення її до нормального бою

3.7.1. Перевірка бою стрілецької зброї

Перевірка бою стрілецької зброї і приведення його до нормального бою здійснюється стрільбою згідно “Зведеної таблиці для приведення зброї до нормального бою” (таблиця 12).

Стрільба ведеться по перевірочній мішені (рисунок 19) (або по чорному прямокутнику розміром 35 см по висоті і 25 см по ширині), укріпленій на білому щиті висотою і шириною 0,5 м.

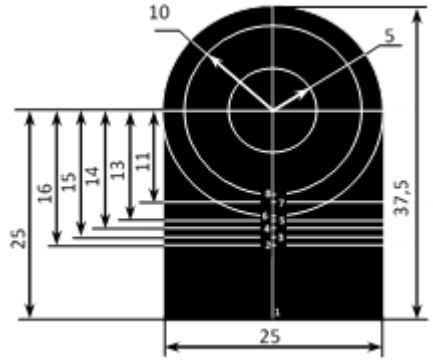
	Лінії для перевірки: 1 – зброя, що використовує набій зр. 1943 р.; 2 – снайперські гвинтівки; 3 – кулемети, що використовують гвинтівковий набій; 4 – станкові кулемети під час використання набоїв з кулею зр. 1930 р.; 5 – станкові кулемети під час використання набоїв з кулею зр. 1908 р. та 5,45 мм автомата Калашникова; 6 – пістолети та револьвери; 7 – 12,7 мм великокаліберний кулемет; 8 – 5,45 мм ручний кулемет Калашникова.

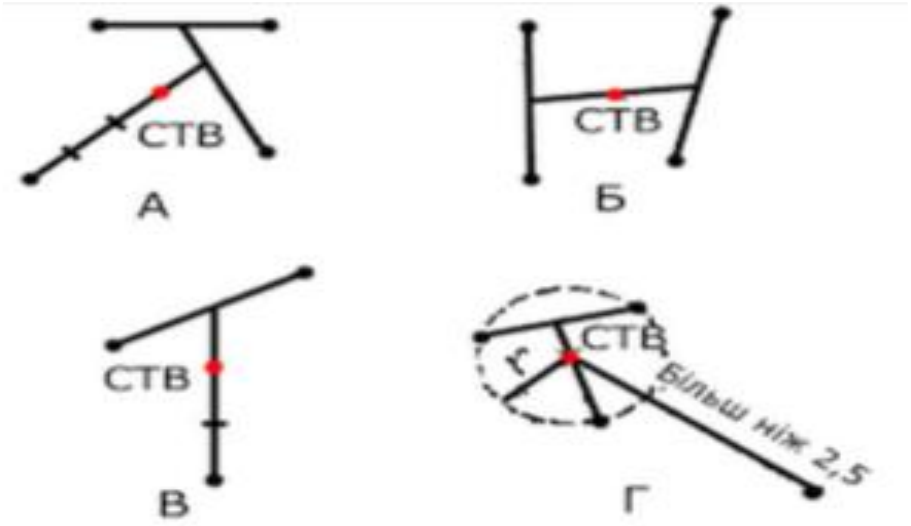
Рисунок 19 – перевірочна мішень.

При стрільбі по перевірочній мішені точкою прицілювання служить середина нижнього краю мішені, відрізаної при стрільбі із 5,45 мм автомата по п'ятій горизонтальній лінії; за контрольну точку (нормальне положення середньої точки влучення) приймається центр кругів. При стрільбі по чорному прямокутнику точкою прицілювання служить середина нижнього краю

прямокутника; положення контрольної точки відмічається по прямовисній лінії вище точки прицілювання при стрільбі із автомата АК-74 на відстані 13 см. Точка прицілювання повинна знаходитися приблизно на рівні очей стріляючого.

Кучність бою визнається нормальною, якщо всі чотири пробоїни або три (при одній, що відірвалася) вміщуються в коло діаметром 15 см для автомата та РПК, 8 см для СВД (згідно "Зведеної таблиці для приведення зброї до нормального бою"). Якщо кучність розміщення пробоїн не задовольняє дані вимоги то стрільба повторюється. При повторному незадовільному результаті стрільби зброю відправити до ремонтної майстерні для усунення причин розкидання куль.

Якщо кучність розташування пробоїн буде признана нормальною, то командир визначає середню точку влучення (рисунок 20) і її розміщення відносно контрольної точки.

Умовні познаки:
а, б – по чотирьом пробоїнам; в – по трьом пробоїнам.

Рисунок 20 – визначення середньої точки влучення.

Для визначення середньої точки влучення по чотирьом пробоїнам потрібно:

з'єднати прямою лінією дві найближчі пробоїни і відстань між ними розділити навпіл;

отриману точку з'єднати із третьою пробоїною і відстань між ними розділити на три рівні частини;

точку ділення найближчу до двох перших пробоїн, з'єднати із четвертою пробоїною і відстань між ними розділити на чотири рівні частини.

Точка ділення, найближча до перших трьох пробоїн і буде середньою точкою влучення чотирьох пробоїн.

Середню точку влучення можна визначити також наступним способом з'єднати пробоїни попарно, потім з'єднати середини обох прямих і отриману лінію розділити навпіл; точка ділення і буде середньою точкою влучення.

Якщо всі чотири пробоїни не поміщуються в коло діаметром 15 см для автомата (згідно “Зведеної таблиці для приведення зброї до нормального бою”) то середню точку влучення дозволяється визначити по трьох більш гучно розташованим пробоїнам за умови, що четверта пробоїна віддалена від середньої точки влучення трьох пробоїн більше ніж на 2,5 радіуса кола, яке вміщує ці три пробоїни.

Для визначення середньої точки влучення по трьом пробоїнам потрібно:

з'єднати прямою лінією дві найближчі пробоїни і відстань між ними розділити навпіл;

отриману точку з'єднати з третьою пробоїною і відстань між ними розділити на три рівні частини.

Точка ділення, що є найближчою до перших двох пробоїн і буде середньою точкою влучення (рисунок в).

При нормальному бою автоматам та кулемета середня точна влучення повинна співпадати з контрольною точкою або відхилятися від неї у будь-якому напрямкові не більше ніж на 5 см (для СВД – 3 см) тобто вона повинна не виходити за межі малого кола перевірочної мішені.

3.7.2. Приведення зброї до нормального бою

Якщо при стрільбі одиночними пострілами середня точка влучення відхилилась від контрольної в будь-який бік більше ніж відстань згідно “Зведеної таблиці для приведення зброї до нормального бою” для автомата та РПК на 5 см (для СВД – 3 см), то згідно цього здійснюються зміна положення мушки по мнемонічному правилу “Куля мушку водить”.

Це означає що:

якщо середня точка влучення розташована нижче контрольної точки, мушку необхідно угвинтити;

якщо середня точка влучення розташована вище контрольної точки, мушку необхідно вигвинтити;

якщо середня точка влучення розташована лівіше контрольної точки, запобіжник мушки необхідно пересунути вліво;

якщо середня точка влучення розташована правіше контрольної точки, запобіжник мушки необхідно пересунути вправо.

Правильність переміщення мушки перевіряється повторною стрільбою.

Якщо під час автоматичної стрільби середня точка влучення відхилилася від контрольної більше, ніж на 5 см для автомату та РПК на 5 см (для СВД – 3 см), то після огляду зброї і перевірки її установки стрільбу необхідно повторити. Якщо в результаті повторної стрільби середня точка влучення все ж відхиляється більше, ніж на 5 см для автомату та РПК на 5 см (для СВД – 3 см), то потрібно змінити положення мушки. Після зміни положення мушки стрільба повторюється. Після приведення зброї до нормального бою стара мітка на полозку мушки забивається, а замість неї набивається нова.

Останній результат стрільби під час приведення до нормального бою поодинокими пострілами (автоматичним вогнем) заноситься в картку якісного стану автомата (кулемета, гвинтівки).

Таблиця 12

Зведена таблиця для приведення зброї до нормального бою

Вид зброї, прицілу	Дальність (м)		Приціл	Кількість набоїв		Перевищення контрольної точки над точкою прицілювання (см)	Припустиме відхилення середньої точки влучення від контрольної точки (см)	Габарит кучності бою		Відхилення середньої точки влучення при переміщенні мушки, повороті маховичка (см)	
	стрільби	вивірки		одиночним вогнем	автоматичним вогнем			одиночним вогнем	автоматичним вогнем	по висоті	по напрямку
5,45-мм АК-74	100	–	3	4	–	13	5	15	–	1 оберт–20	1-мм – 26
НСПУ АК-74	100	100	4	4	–	24	5	15	–	1 поділка маховичка – 5	
5,45-мм АКС- 74у	100	–	П	4	–	19	5	15	–	1 мм – 37	1 мм – 37
НСПУ М до АКС-74у	100	100	4	4	–	28	5	15	–	1 поділка маховичка – 5	
5,45-мм РПК-74	100	–	3	4	8	11	5	15	20	1 мм – 18	1 мм – 18
НСПУ до РПК-74	100	100	4	4	8	20	5	15	20	1 поділка маховичка – 5	
7,62-мм АКМ	100	–	3	4	–	25	5	15	–	1 мм–26	1 мм–26
НСП-3 до АКМ	100	100	4	4	–	21	5	15	–	1 поділка маховичка – 25	
7,62-мм ПК, ПКС	100	–	3	4	10	15	5	15	20	1 мм – 15	1 мм – 15
НСП-3 до ПК, ПКС (НСПУ)	100	100	3	4	10	11 (22)	5	15	20	1 поділка маховичка – 5	
7,62-мм СВД	100	–	3	4	–	16	3	8	–	1-мм – 16 1 поділка –10	1-мм – 16 1 поділка –10
ПСО-1 СВД	100	100	3	4	–	14	3	8	–	1 поділка торцевої гайки – 5	
7,62-мм РПК	100	–	3	4	8	25	5	15	20	1 мм – 18	1 мм – 18
НСП-3 до РПК	100	100	4	4	8	21	5	15	20	1 поділка маховичка – 2,5	

3.7.3. Перевірка бою гранатомета ГП-25 та приведення його до нормального бою

Перевірка бою гранатомета й приведення його до нормального бою проводиться з тим автоматом, за яким він закріплений. Стрільба проводиться практичним пострілом з гранатою в інертному спорядженні ВОГ-25ІН однієї партії.

Для перевірки бою необхідно:

встановити щит (рисунок 21) на відстані 100 м від дульного зрізу гранатомета з наклеєної перевірочною мішенню;

підготувати гранатомет до стрільби з положення лежачи, встановити приціл у положення “1”;

прицілитися в середину нижнього обрізу чорного прямокутника контрольної мішені, підвести верхній зріз мушки так, щоб бокові сторони прямокутника були продовженням бокових сторін мушки, і зробити чотири постріли;

по закінченні стрільби по розташуванню пробоїн визначити СТВ, при нормальному бої вона повинна перебувати в межах контрольного кола радіусом 35 см із центром у точці прицілювання (ТП).

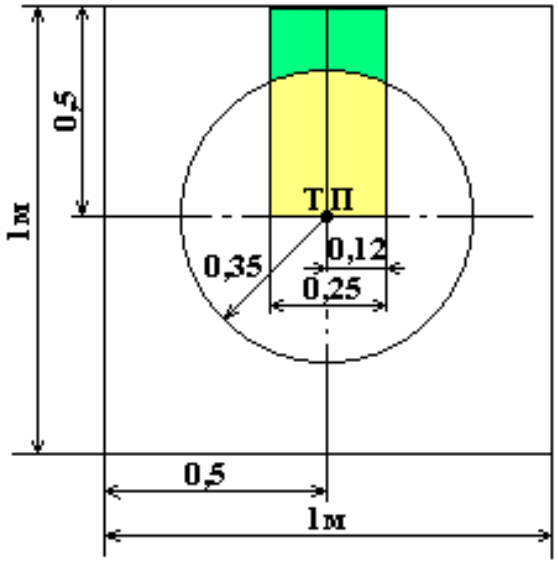

Рисунок 21 – щит для перевірки бою гранатомета.

Якщо СТВ вийшла за межі контрольного кола, то залежно від отриманого відхилення СТВ від ТП проводиться відповідна зміна положення мушки і цілика:

якщо СТВ нижче ТП, мушку потрібно вгвинтити, якщо вище – вигвинтити;

якщо СТВ виявиться лівіше ТП, цілика потрібно змістити – вправо, якщо правіше – уліво, тобто убік, протилежний відхиленню СТВ.

При вгвинчуванні (вигвинчуванні) мушки на один оборот СТВ при стрільбі на 100 м зміщується на 0,75 м вгору (вниз).

При повороті гвинта цілика на один оберт (чотири щиглики), що відповідає зсуву його на одну поділку, тобто при стрільбі на 100 м, СТВ зміщується на 1 м праворуч, якщо гвинт обертати по ходу годинної стрілки (при зсуві цілика праворуч), і ліворуч, якщо гвинт обертати проти ходу годинної стрілки (при зсуві цілика ліворуч).

Правильність переміщення мушки цілика перевіряється повторною стрільбою.

Після одержання задовільного результату попередню відмітку на корпусі прицілу забивають, а замість її набивається нова проти центральної відмітки на цілику.

3.8. Прийоми та правила стрільби

3.8.1. Приготування до стрільби з використанням різноманітних укриттів і місцевих предметів

Підготування до стрільби включає прийняття положення для стрільби і заряджання зброї. Для стрільби із автомата (РПК, ПК, СВД) необхідно обирати таке місце, яке забезпечує найкращій огляд та обстріл, маскування стрільця від спостереження і вогню противника, а також дозволяє зручно виконувати прийоми стрільби. У залежності від обстановки місце для стрільби обирається у траншеї, окопі, воронці від снаряду, канаві, за каменем, пеньком, тощо. У населеному пункті місце для стрільби може бути обране у вікні будівлі, на горищі, у фундаменті будови, тощо. Недоцільно обирати місце для стрільби поблизу окремих місцевих предметів, які виділяються, а також на гребнях висот.

З досвіду АТО, якщо противник попереду, заняття вогневої позиції здійснювати в наступній послідовності:

вибрати будь-яке укриття (ямка, вибоїна, пень, камінь, кущ, дерево), зробити широкий крок в сторону (як правило, вправо – для правці зручніше) та перемістити тіло в цю сторону, після чого маятником (різким уклоном тіла) в іншу сторону та широким кроком трохи вперед зайняти вогневу позицію лежачи шляхом опори на ліву руку (в правій руці тримається зброя в напрямку противника) та одночасним присідання на коліна (необхідна наявність наколінників) або викидом ніг назад та в сторони прийняти положення для стрільби лежачи;

після чого здійснити переміщення в сторону (відповзти в бік), що унеможливлює ведення прицільного вогню противником;

після зайняття вогневої позиції зробити два – три постріли в сторону противника та знову змінити вогневу позицію.

Для приготування до стрільби із за дерева, кута будівлі та інших сховищ прийняти положення для стрільби, притулиться до укриття так, щоб воно захищало стрільця від вогню ворога, зброю утримати так само, як при стрільбі без укриття. При приготування до стрільби із за невеликого укриття (окоп для стрільби лежачи, горбок) розміщуватися позаду укриття.

Для приготування до стрільби із окопу чи траншеї притулитися корпусом до стінки окопу, лікті обох рук сперти в землю, а прилад щільно притисну ти до плеча, при цьому стрільбу можна вести як з упору, так і з руки, або з упиранням магазину на ґрунт.

3.8.2. Порядок прицілювання. Ведення вогню по декільком цілям. Правила стрільби зі стрілецької зброї

Для прицілювання з автомату (РПК, ПК, СВД) потрібно заплющити ліве око, а правим дивитися через проріз прицілу на мушку так, щоб мушка прийшлась посередині прорізу, а вершина її була нарівні з верхніми краями гривки прицільної планки, тобто взяти рівну мушку. Затримуючи дихання на

видиху, переміщенням ліктів, а якщо потрібно, корпусу і ніг, підвести рівну мушку до точки прицілювання одночасно з цим натискаючи на спусковий гачок, першим суглобом вказівного пальця правої руки. При прицілюванні потрібно слідкувати за тим, щоб гривка прицільної планки займала горизонтальне положення.

Вогонь ведеться за наказами або самостійно в залежності від поставленого завдання і обстановки.

Стрільба по декількох цілях:

при швидкісній стрільбі по декількох цілях зручніше починати стрільбу з крайньої правої цілі, розвертаючись по ходу стрільби справа наліво;

при веденні вогню по групі противника, яка рухається фронтально, першою доцільніше вражати ту ціль, яка рухається замикаючою в групі з подальшим перенесенням вогню на цілям, що йдуть попереду. У цьому випадку противник не відразу виявить, що потрапив під ваш вогонь, і ви зможете вразити кілька цілей до того, як противник надасть організований опір. Якщо ж ви перший вразите ціль, що рухається в голові групи, то противник миттєво заляже, розосередиться і відкриє вогонь у відповідь;

якщо перед вами в повний зріст тікають декілька солдатів противника і один залеглий за укриттям і стріляє то, в першу чергу, потрібно знищити того, хто стріляє, не зваблюючись легшою і більшою ціллю;

якщо перед вами декілька цілей то, в першу чергу, потрібно визначити і знищити найважливішу ціль.

3.8.3. Особливості ведення вогню у ночі. Тактико-технічні характеристики засобів спостереження та нічних прицілів.

3.8.3.1. Особливості ведення вогню у ночі по цілі:

яка виявила себе спалахом пострілів, при допомозі люмінесцентних насадок на мушці та прицільній планці, ведеться з установкою прицілу 4 або “П”, довгими чергами. Вогонь відкривається в той момент коли спалах пострілів видимий в центрі люмінесцентної насадки мушки і на гривці прицільної планки;

яка виявила себе звуком, безпосередньо близько від автоматника (кулеметника), ведеться довгими чергами в напрямку автомата (кулемета) по стволу в сторону звуку.

При завчасній підготовці до стрільби вночі з автомату (ручного кулемету, кулемету), без нічних приладів спостереження та люмінесцентних насадок:

в бруствері вирізають жалоб з таким розрахунком, щоб автомат, який поклали в нього, був направлений в межу можливої появи ворога;

полозки ніг сошки кулемету (ручного кулемету), обмежуються кілками, так щоб вони могли робити необхідні повздовжні переміщення;

переміщення автомата (ручного кулемету, кулемета) по боковому напрямку в заданому секторі, обмежується кілками. Кілочки-обмежувачі забивають по два біля цівки і прикладу. По можливості кілочки замінюють рогатками;

положення автомата (ручного кулемету, кулемета) по висоті фіксується шаром дерну (щільного снігу, дошкою з відрізами, тощо), підкладеною під пістолетну рукоятку.

Характер освітлення цілі освітлювальними патронами своєрідний. Швидко переміщаючись у горизонтальному напрямку джерело світла викликає безперервне переміщення в бік цілі зони найбільш яскравого освітлення місцевості. При цьому видимий контур цілі змінюється, з'являються рухливі тіні від місцевих предметів і цілей. Це ускладнює не тільки спостереження, а й наводку зброї при використанні прицільних пристосувань. Час горіння зірчатки одного освітлювального патрона (час висвітлення місцевості) становить 8 – 10 сек для 30-мм і 20 сек для 40-мм освітлювальних патронів. Цього часу зазвичай недостатньо для виявлення і ураження цілі. Тому доцільно для освітлення місцевості проводити пуск двох – трьох освітлювальних патронів так, щоб черговий постріл проводився в момент, коли попередня зірчатка досягне найбільшої висоти.

При стрільбі у темряві в умовах відсутності штучного освітлення місцевості, інколи можуть виникати умови для достатньо надійного ведення вогню зі стрілецької зброї без нічних прицілів. Це можливо у двох випадках:

коли на фоні світлого неба або місцевості видно силуети цілей;

якщо ціль виявляє себе спалахами пострілів.

Стрільбу по силуетах ведуть на близькі відстані, як правило, на дальностях прямого пострілу з постійною установкою прицілу. Здійснювати прицілювання безпосередньо в темний силует цілі без самоосвітлювальних насадок на прицілювальних пристроях немає можливості, тобто прицільна мушка і мірний проріз невидимі на фоні цілі. Щоб здійснити прицілювання, спочатку на світлому фоні поряд з ціллю беруть рівну мушку, а потім, прагнути утримати рівну мушку, перемішують зброю, підводячи лінію прицілювання до середини силуету. Як тільки проріз прицілу і мушка сховаються на темному фоні силуету цілі, слід провести довгу чергу, утримуючи зброю у необхідному напрямку. Якщо траса відхиляється від цілі, то переміщують зброю таким чином, щоб сумістити її з ціллю.

У випадках суцільної темряви роблять так. Приблизно по стволу наводять зброю в ціль та здійснюють коротку чергу пострілів. Спостерігаючи положення трас стосовно цілі, намагаються сумістити ствол зброї із напрямком на ціль, тобто суміщають траси куль із силуетом. Голова військовослужбовця для кращого спостереження за ціллю повинна трохи підніматися так, щоб підборіддя впиралося в перехват прикладу (це допомагає утримувати зброю під час стрільби). Зміна наведення під час відхилення трас здійснюється переміщенням тулуба. Роблячи короткі черги з невеликими інтервалами, можна дуже швидко домогтися суміщення трас із ціллю. Аналогічно діють, якщо з’являється необхідність провести обстріл темного вікна будинку або чагарника, за якими сховалася ціль. В умовах повної темряви ціль може виявити себе спалахами пострілів. Особливо добре помітні автоматичні вогневі засоби, коли вони ведуть безперервний вогонь або декілька черг поспіль. По таких цілях краще за все вести вогонь з використанням самоосвітлювальних

насадок на прицільних пристроях. Вогонь із насадками ведуть короткими чергами, коригуючи його винесенням точки прицілювання.

Нічні приціли є найефективнішим засобом ведення прицільного вогню в умовах повної темряви.

Стрільба з нічними прицілами по цілях, що з'являються та нерухомих ведеться в межах дальності прямого пострілу по грудній цілі. Точкою прицілювання є середина цілі. Коректування вогню здійснюється шляхом винесення точки прицілювання, беручи до уваги відхилення трас куль стосовно цілі. Під час стрільби, коли вітер боковий, необхідно зміщувати точку прицілювання в фігурах цілі або внести поправку на вітер боковим барабанчиком механізму вивірення прицілу в тисячних за тими ж правилами, що і вдень. Уражаючи цілі, які періодично з'являються, необхідно враховувати, що після черги видимість цілі на деякий час погіршується, а потім відновлюється. Тому, щоб не втратити ціль з поля зору прицілу, зброю після черги слід утримувати у заданому напрямку. Вогонь ведуть, як правило, короткими чергами. З нічними прицілами вогонь по рухомих цілях ведуть за тими ж правилами, що і вдень, використовуючи для упередження прицільні марки.

3.8.3.2. ТТХ засобів спостереження та нічних прицілів

Тактико-технічні характеристики засобів спостереження та нічних прицілів наведено в таблиці 13.

Таблиця 13

ТТХ засобів спостереження та нічних прицілів

Найменування приладів	Призначення	Місце встановлення	Дальність видимості, м	Поле зору	Кратність збільшення	Час безперервної роботи без заміни живлення, год	Вага комплекту у бойовому (похідному) положенні, кг
НСП-2 (пасивний)	спостереження прицільна стрільба	АК, РПГ-2, РПД	150 – 250	8°	2,2	до 6	2,4/4,4
НСП-3 (пасивний)	спостереження прицільна стрільба	АКМН, РПКН	250 – 300 (по ростовій фігурі)	6° 42	2,7	1 – 7 залежно від температури	2,7/3,9
НСПУ (пасивний)	спостереження прицільна стрільба	АКМСН-1, АК (АКС) - 74Н, РПКСН-1, СВДН-1, РПКН-1, ПКСН-1, ПКМСН-1, РПГ-7ВН (7ДН)	600 (виявлення танка), 400 (по ростовій фігурі)	5° 40	3,5	2 – 6 залежно від температури	2,2/3,5
ПСО-1	спостереження прицільна стрільба	СВД	1200 – прицільна дальність	6°	4	– (прилад освітлення сітки – до 6)	0,58

Продовження таблиці 13

Найменування приладів	Призначення	Місце встановлення	Дальність видимості, м	Поле зору	Кратність збільшення	Час безперервної роботи без заміни живлення, год	Вага комплекту у бойовому (похідному) положенні, кг
ПГО-7	спостереження прицільна стрільба	РПГ-7 (РПГ-7Д, РПГ-7Н, РПГ-7ДН, РПГ-7В)	500 – прицільна дальність	13°	2,7	– (прилад освітлення сітки – до 6	0,5
ПНВ-17	спостереження прицільна стрільба	АК, АКМ, РПГ	400 – 600	12°	3,5		1,2
БН-1 (пасивний)	спостереження розвідка		400 розпізнання танка	12°	3,2	до 7	1,6/3
БН-2 (пасивний)	спостереження розвідка		до 600 по танку і 300 по ростовій фігурі	110	2,4	до 7	1,8 / 3
БІ-8	виявлення інфрачервоних прожекторів, спостереження нічних і денних умовах		700 і більше	70	8	48	1.62
Б-6, Б-8, Б-12, Б-15	спостереження		до 3% дальності		6, 8, 12, 15		0,6 – 0,9
НПО-1 “Кватер”	спостереження орієнтування на місцевості, робота з документами, забезпечення виконання інженерних і ремонтних робіт		до 125	40	1	6	1

4. ПІДГОТОВКА ЗІ ЗВ’ЯЗКУ

4.1. Тактико-технічні характеристики основних засобів зв’язку у відділенні – взводі – роті

В таблиці 14 наведені основні характеристики засобів зв’язку, які використовуються в ланці відділення – взвод – рота Збройних сил України.

Таблиця 14

Основні характеристики засобів зв'язку

Загальні характеристики	РАДІОСТАЦІЇ						
	MOTOTRBO DP4400	MOTOTRBO DP4800	Kenwood NX-300K3/320E3	Р-005В	Р-002ПП	ХАРРИС - МР	ХАРРИС - RE
Загальний вигляд							
Максимальна кількість каналів	1000	32	512	–	–	–	–
Крок сітки	–	–	–	12,5 кГц., в ППРЧ 25 кГц	12,5 кГц., в ППРЧ 25 кГц	100 Гц	100 Гц
Діапазон робочих температур	від – 30°С до +60°С	від – 30°С до +60°С	від – 30°С до +60°С	від – 40°С до +70°С	від – 40°С до +70°С	від – 40°С до +70°С	від – 40°С до +70°С
Тривалість роботи батареї	7,7 – 17,3 год	7 – 18,1 год	12,5 год	–	–	–	–
Робоча напруга,В	7.5	7.5	7.5	19 – 33	7,2 – 7,4	26	26
Вихідна потужність, Вт				5	2	23 – 30	20 – 22,5
Частотний діапазон, Мгц	136 – 174 (403 – 527 для 4401)	136 – 174 (403 – 527 для 4401)	450 – 520	30 – 110	30 – 110	1,6 – 59,9999	1,6 – 29,9999

4.2. Використання мобільних телефонів в бойових умовах

4.2.1. Правила користування мобільним зв'язком:

вимкніть усі телефони якими користувались на протязі 12 годин і по яким велися перемовини воєнного характеру;

не вимикайте телефон вимикачем, вийміть акумулятор із працюючого у звичайному режимі телефонна, при цьому супротивник не фіксує факт такого виходу із мережі;

використовуйте для ведення службових переговорів телефони випадкових людей;

для ведення особливо важливих переговорів кожний новий дзвінок здійснюйте з нового телефону (нової сім-карти).

Використовуйте “засвічені” телефони для створення хибних цілей:

зберіть “засвічені” телефони (сім-карти) свого підрозділу і розмістіть на місці, де хочете вказати супротивнику хибний рубіж, район зосередження;

не забувайте підзаряджати такі телефони та імітувати переговори по них;

для виділених під це військовослужбовців обладнайте надійне укриття.

Якщо за умовами обстановки необхідно використовувати мобільні телефони для управління військами та озброєнням ніколи не використовуйте СМС повідомлення – супротивник може одночасно пеленгувати тисячі телефонів, комп’ютери якого аналізують всі СМС – повідомлення у мережі, а прослуховувати одночасно може кілька десятків телефонів одночасно.

4.2.2. Найпростіші прийоми маскування переговорів

У супротивника на озброєнні є програми автоматичного смислового аналізу телефонних переговорів, якщо така програма виявляє військові терміни – вона автоматично ставить телефон на контроль і передає усі переговори для аналізу першому вільному оператору.

Але такі програми не досконалі і налаштовані тільки не на багато специфічних слів та термінів.

УВАГА! *Намагайтесь вести переговори на українській мові.*

Не використовуйте військові терміни: “командир”, “танк”, “координати”, “атака”, тощо. Користуйтесь сленговими термінами, переговорними таблицями, на приклад: “Старший”, “велика коробочка”, “місце”, “движуха”.

Під час ведення особистих переговорів із родичами, близькими, співслужбовцями та друзями:

не розповідайте їм своє місце знаходження (населений пункт);

назву підрозділу, завдання підрозділу та ваше особисте, склад підрозділу;

військові звання та прізвища командирів;

наявне озброєння, кількість боєприпасів, розміщення у таборі (на блок посту);

розпорядок дня та інші специфічні демаскуючі фактори за обстановкою.

Намагайтеся переводити теми переговорів на цивільні, які стосуються осіб з якими ви спілкуєтесь, їх родичів і друзів та обговорюйте тільки ті військові новини які вже були висвітлені у засобах масової інформації.

4.3. Порядок та правила ведення переговорів

4.3.1. Порядок ведення переговорів із використанням засобів зв’язку

Основні правила ведення переговорів та використання засобів зв’язку:

Перше і основне правило – взявши в руки радіостанцію чи телефонну трубку, завжди пам’ятайте: противник Вас підслуховує. Типова помилка

недосвідчених користувачів: “В мене сучасна цифрова радіостанція з можливістю скремблеювання (шифрування, кодування і ще там чогось) і я десь чув (хтось говорив), що такі станції не можливо прослуховувати. Тому я можу розмовляти відкрито”.

Завжди використовуйте документи прихованого управління (переговорні таблиці, таблиці позивних, кодувань). Якомога частіше проводьте їх зміну. Пам’ятайте – використання старих ключів, документів прихованого управління в нових районах не припустиме.

Говоріть коротко, стисло і з максимальним змістом. Не “роздумуйте” в ефірі. Перш ніж почати передачу, подумайте і сформулюйте, що саме Ви хочете сказати, далі скоротіть це в кілька разів і лише потім говоріть коротко, чітко і по суті.

Виходьте в ефір тільки за умов крайньої необхідності. Часті, інколи безглузді виходи в ефір збільшують шанси противника на відстеження Вашого місце знаходження.

Дотримуйтесь правил радіообміну: не влазьте без черги, не перебивайте станцію яка передає, акцентуйте закінчення своєї передачі.

Не використовуйте на одній частоті багато кореспондентів, оптимально мати 10 – 12.

Завжди тримайте засоби зв’язку у справному стані. Навчіться правильно ними користуватися. Несправні і погано налаштовані засоби (особливо радіозв’язку) – зло.

УВАГА! *Уміле планування і використання засобів зв’язку – це запорука успішного виконання бойового завдання, а не уміле – шлях до повного провалу.*

4.3.2. Правила ведення переговорів по технічним засобам зв’язку

Правильне використання технічних засобів зв’язку полягає в суворому виконанні вимог статутів, наказів, директив, порадників, керівництв, інструкцій і правил з питань експлуатації цих за собів.

Правильне використання технічних засобів зв’язку досягається:

високим рівнем підготовки особового складу у питаннях організації і забезпечення безпеки зв’язку;

твердим знанням і суворим виконанням особовим складом вимог щодо прихованого управління військами, встановлених режимів роботи та норм технічної експлуатації засобів зв’язку;

проведенням постійної роботи щодо виховання в особового складу особистої відповідальності за зберігання технічних засобів зв’язку.

В збройних силах, в усіх ланках управління, в повсякденних умовах і на навчаннях дозволяється передавати:

умовні сигнали оповіщення про радіоактивне, хімічне і бактеріологічне зараження;

попередження про небезпечні явища природи і необхідні міри по забезпеченню безпеки особового складу і техніки;

донесення про напад реального противника і висадку його повітряних і морських десантів;

команди по питаннях негайного надання допомоги населенню, літакам та кораблям, які зазнали аварії;

команди і донесення, запити і відповіді, пов’язані з встановленням зв’язку, його забезпеченнями з регулюванням і настроюванням каналів зв’язку;

бойові умовні сигнали, встановлені для підйому військ за тривогою, умовні сигнали для перевірки постійної готовності системи управління військами і для переводу військ в різні ступені бойової готовності при однократному використанні;

сигнали для оповіщення військ про створення противником перешкод роботі наших радіоелектронних засобів.

В Сухопутних військах дозволяється передача інформації:

команди і доповіді по управлінню підрозділами на марші, в бою і приведенні розвідки з використанням позивних, орієнтирів кодованої карти і умовних сигналів;

цілевказання і орієнтири на місцевості при веденні стрільб;

команди при управлінні вогнем в ході бою, діями розвідувальних груп, рухом колон на марші, при форсуванні водних перешкод;

команди по цілевказанню і взаємодії частин і підрозділів з авіацією при використанні кодованих карт;

в повсякденних умовах дозволені переговори із старшими груп, які виділені для виконання завдань по боротьбі з паводками, господарчими і іншими роботами, якщо вони не несуть секретного характеру.

4.3.3. Особливості використання для передачі інформації каналів засекреченого зв’язку

До засобів зв’язку відносяться: апаратура засекречування, кодувальні машини та шифри. За їх допомогою організовується засекречений, шифрований і кодований зв’язок.

Передача цілком таємної, таємної інформації і ведення переговорів дозволяється по всіх каналах зв’язку з використанням апаратури засекречування гарантованої стійкості.

Передача цілком таємної, таємної інформації і ведення цілком таємних і таємних телефонних переговорів дозволяється з використанням апаратури гарантованої стійкості при умові:

суворого виконання вимог режиму таємності;

обмеження кола осіб, що працюють з передаваємою інформацією;

виконання спеціальних вимог по розміщенню, монтажу апаратури ЗАЗ і обладнання, що з нею працює;

наявності захисту абонентської кабельної мережі, телефонної, телеграфної та іншої кінцевої апаратури і обладнання.

Характер і ступінь таємності відомостей, дозволених для передачі по конкретних типах апаратури ЗАЗ тимчасової стійкості, визначаються

директивами ГШ по узгодженню із СБУ виходячи із ступеню стійкості апаратури ЗАЗ.

Всі службові переговори по встановленню зв’язку повинні вести тільки по переговорним таблицям, передбаченими правилами користування апаратурою ЗАЗ. В переговорні таблиці з дозволу начальника зв’язку ЗС України можуть вноситись додаткові нетаємні команди, необхідні при експлуатації апаратури.

Застосовувати відкритий текст або будь-які інші команди при встановленні засекреченого зв’язку заборонено.

4.3.4. Відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю

Посадові особи і громадяни винні у порушенні обов'язків щодо збереження державної таємниці, розголошенні державної таємниці, недотриманні обмежень щодо передачі державної таємниці, несуть відповідальність згідно з законодавством.

Стаття 422. ККУ: Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, за відсутності ознак державної зради – карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

4.3.5. Безпека зв’язку

При сучасному високому технічному оснащенні армій розвинених держав засобами радіоелектронної боротьби важливе значення набуває така властивість зв’язку, як її безпека.

Безпека характеризує спроможність зв’язку забезпечити зберігання в таємниці від противника змісту переданих (прийнятих) повідомлень і протистояти введенню хибної інформації.

В оперативній ланці управління інформація з управління військами повинна передаватися з гарантованою стійкістю засекречування, а в тактичній ланці, де інформація старіє значно швидше, вона може передаватися і з тимчасовою стійкістю засекречування, зберігаючи високу оперативність управління.

Для передавання повідомлень відкритими каналами зв’язку повинні використовуватися засоби попереднього шифрування й кодування, а в тактичній ланці управління – з використанням документів прихованого управління військами. Ці ж засоби служать і для приховування від обслуговуючого особового складу змісту документів які передаються відкритими каналами зв’язку.

Введення хибної інформації тими чи іншими діями противника може бути виключено, якщо зв’язок буде володіти відповідною імітостійкістю. Під імітостійкістю слід розуміти здатність зв’язку протистояти введенню в лінію зв’язку й передаванню по ній повідомлень хибної інформації та нав’язування неправильних режимів роботи засобів зв’язку. Показником імітостійкості буде

імовірність введення противником хибної інформації.

Основними організаційними й технічними заходами досягнення необхідної безпеки зв’язку є:

застосування засекречуючої апаратури зв’язку й дотримання правил її експлуатації;

попереднє шифрування й кодування інформації;

використання таблиць позивних і документів прихованого управління військами;

обмеження кола осіб, які допускаються до ведення переговорів дозволеними до використання незасекреченими каналами зв’язку;

застосування ефективних способів паролювання й апаратури імітозахисту;

перевірка справжності одержаних повідомлень методом зворотної передачі прийнятого тексту;

суворе дотримання правил установлення зв’язку й ведення переговорів;

виконання вимог режиму секретності під час обробки й збереження інформації в автоматизованих системах управління на вузлах, станціях і апаратних зв’язку.

5. ВІЙСЬКОВА ТОПОГРАФІЯ

5.1. Способи орієнтування карти

5.1.1. Орієнтування карти по лінії місцевості

По лінії місцевості (рисунок 22) карту повертають у горизонтальній площині так, щоб лінія умовного знаку місцевого предмета (дороги) на карті, співпала з напрямком самого предмета на місцевості, а зображення всіх об’єктів, розміщених праворуч та ліворуч від нього, знаходилися б з того ж боку, що й на місцевості.

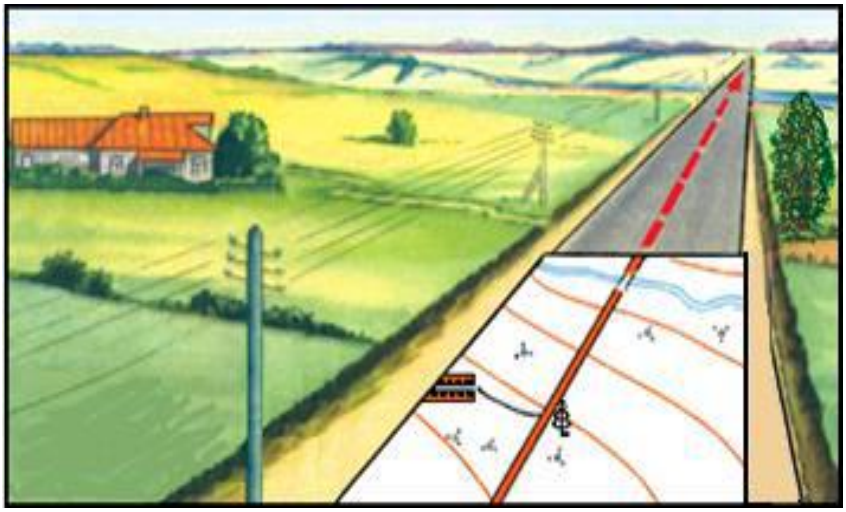

Рисунок 22 – орієнтування карти по лінії місцевості.

5.1.2. Орієнтування карти за напрямком на орієнтир

За напрямком на орієнтир (рисунок 23) карту повертають у горизонтальній площині так, щоб напрямок з відомої точки стояння на орієнтир співпав з відповідним напрямком на місцевості.

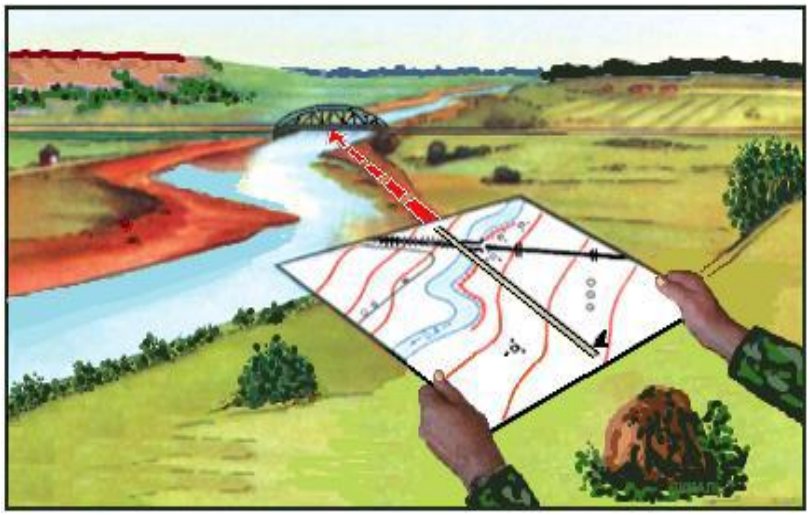

Рисунок 23 – орієнтування карти за напрямком на орієнтир.

Для точнішого орієнтування карти до цих точок прикладають візирну лінійку і по ній візують на орієнтир.

5.1.3. Орієнтування карти за компасом

Компас встановлюють на бокову рамку карти так, щоб нуль компаса був направлений на північ (рисунок 24). Далі компас разом з картою повертають у горизонтальній площині доти, поки стрілка компаса не вкаже величину магнітного схилення для даного аркуша карти.

Якщо компас прикласти не до бокової рамки, а до вертикальної лінії кілометрової сітки – стрілка компаса повинна показати величину поправки напряму для даного аркуша карти

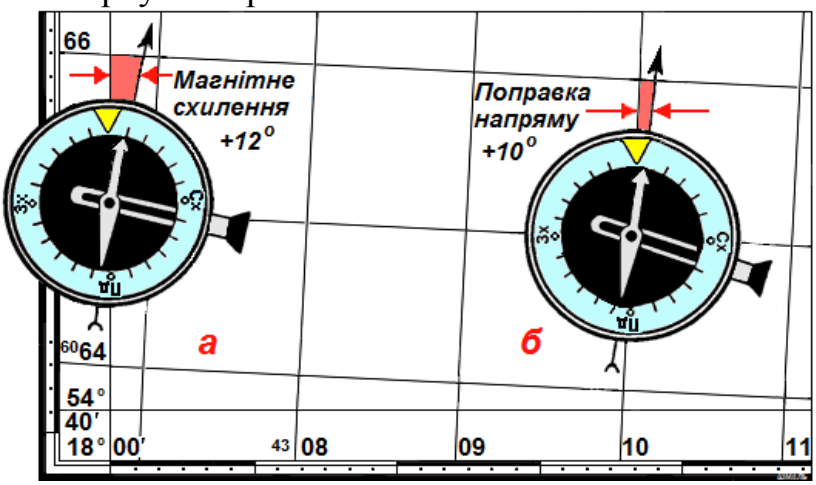

Рисунок 24 – орієнтування карти за допомогою компаса.

5.2. Способи визначення точки стояння

5.2.1. Визначення точки стояння окомірно за найближчими орієнтирами

Точку стояння визначають на місцевості, коли точка стояння знаходиться поблизу об’єктів, які зображено на карті (рисунок 25), відносно яких її орієнтують, намічають 2 – 3 найближчі орієнтири, визначають окомірно відстань і, враховуючи напрямки, наносять точку стояння на карту.

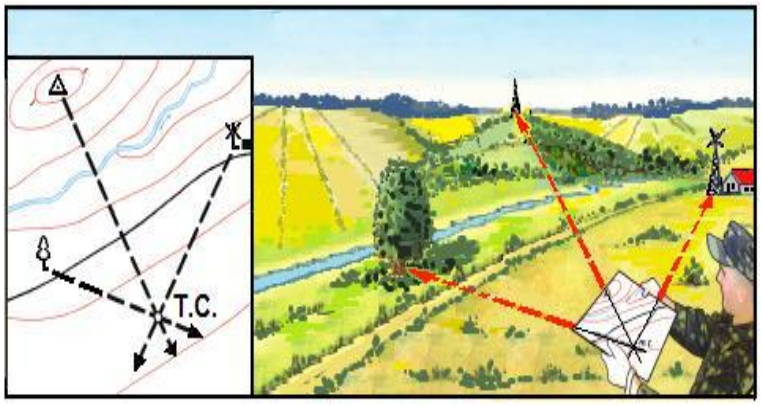

Рисунок 25 – визначення точки стояння за найближчими орієнтирами.

5.2.2. Визначення точки стояння способом перпендикуляра

Спосіб перпендикуляра застосовують на лінійному орієнтирі (дорозі, лінії зв’язку, лісосмузі тощо). Помічають на карті орієнтир, який видно з точки стояння під прямим кутом до лінійного орієнтира, і, опускаючи від зображення цього предмета на лінійний орієнтир перпендикуляр, визначають точку стояння на карті (рисунок 26).

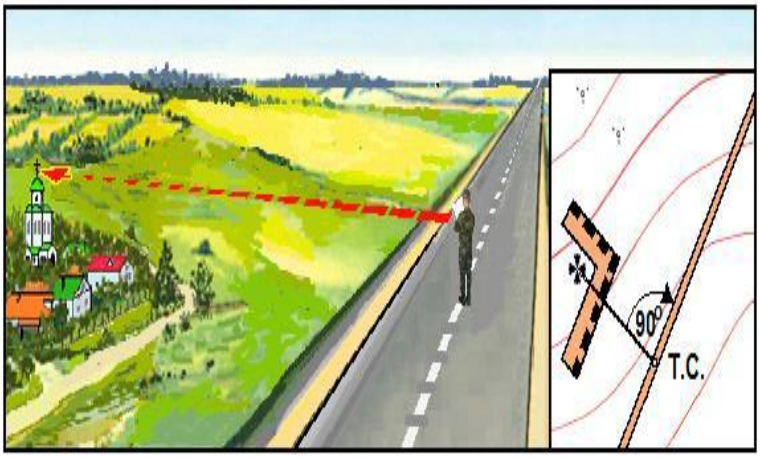

Рисунок 26 – визначення точки стояння способом перпендикуляра.

5.2.3. Визначення точки стояння за створом і лінійним орієнтиром

Знаходячись на лінійному орієнтирі та в створі з двома точковими орієнтирами (рисунок 27), проводять на карті пряму через умовні знаки цих орієнтирів до перетину з лінійним орієнтиром. Точка перетину створної лінії та

лінійного орієнтира і буде точкою стояння.

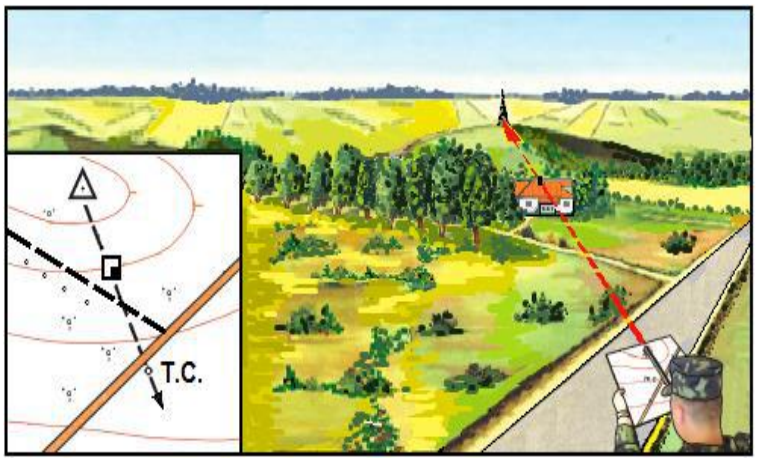

Рисунок 27 – визначення точки стояння за створом і лінійним орієнтиром.

5.2.4. Визначення точки стояння за створом і боковим орієнтиром

Карту орієнтують за лінією створу, прикладають візирну лінійку до умовного знака бокового орієнтира (окремого дерева) (рисунок 28), після чого візують на нього і проводять за допомогою лінійки пряму до перетину з лінією створу, на перетині яких і буде точка стояння.

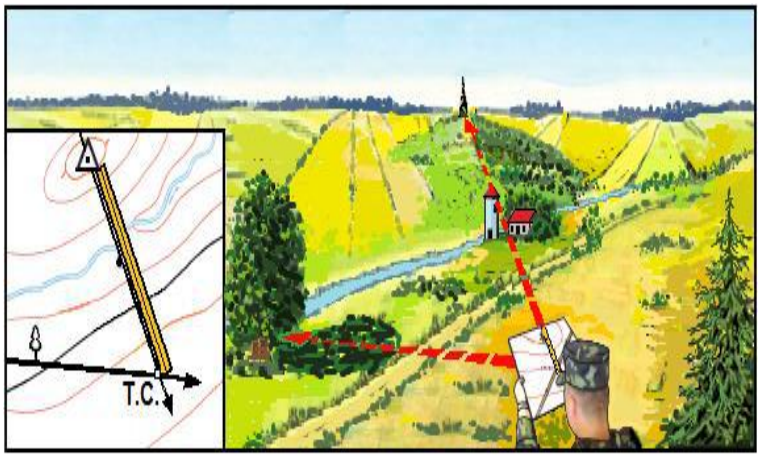

Рисунок 28 – визначення точки стояння за створом і боковим орієнтиром.

5.2.5. Визначення точки стояння зворотньою засічкою

Карту орієнтують за компасом, прикладають візирну лінійку до умовного знака одного з орієнтирів на карті і направляють її в бік того ж орієнтира, а потім проводять лінію від орієнтира на себе (рисунок 29). Не порушуючи орієнтування карти, так само проводять напрями від другого і третього орієнтирів. Перетин напрямів трьох орієнтирів, як правило, утворює трикутник похибок, центр якого і буде точкою стояння. Якщо сторона трикутника похибок більша за 2 мм, тоді засічку повторюють.

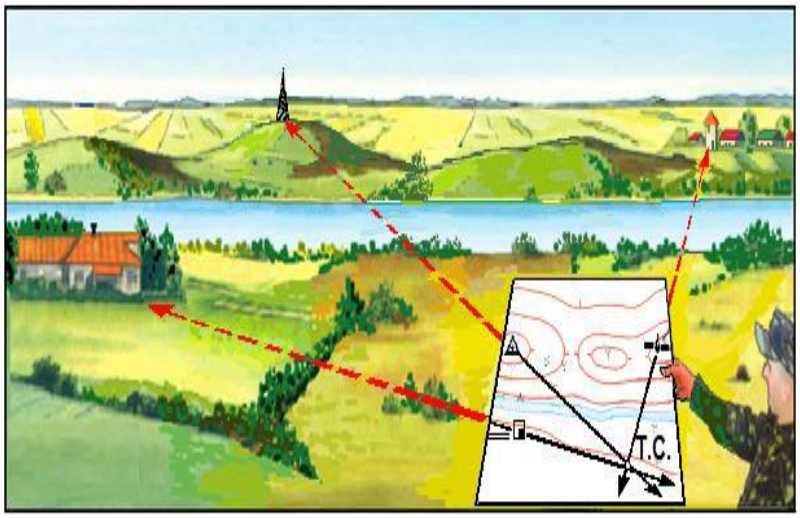

Рисунок 29 – визначення точки стояння зворотньою засічкою.

5.2.6. Визначення точки стояння способом Болотова

Спосіб Болотова застосовують тоді, коли карту неможливо орієнтувати за компасом (у машині, в районі магнітних аномалій).

Аркуш прозорого паперу (кальку, пластик) закріплюють на планшеті, у центрі якого намічають точку і від неї візують на три – чотири віддалених орієнтири, проводячи напрями від себе (рисунок 30).

Потім кальку накладають на карту так, щоб накреслені на ній напрямки проходили через умовні знаки орієнтирів, на які вони проведені. Всі напрямки сполучають з відповідними умовними знаками орієнтирів і переносять на карту точку стояння.

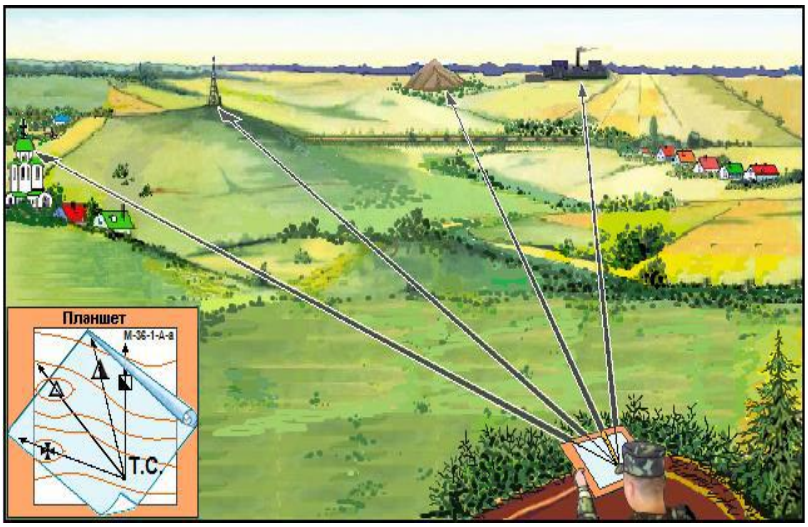

Рисунок 30 – визначення точки стояння способом Болотова.

Основне правило визначення точки стояння – орієнтуйся за віддаленими орієнтирами, визначайся за найближчими.

5.3. Звірення карти з місцевістю

Звірення карти з місцевістю – заключний етап орієнтування, на якому вивчають місцевість, виявляють відповідність карти місцевості та уточнюють наявність об’єктів, показаних на карті.

Щоб знайти на карті об’єкт, який є на місцевості, уявно або за допомогою лінійки проводять лінію з точки стояння на об’єкт і за напрямком цієї лінії знаходять умовний знак об’єкта, який шукають, або ж переконуються, що об’єкт на карті не показаний. Для більш точного визначення напрямів визначають магнітний азимут, обчислюють дирекційний кут, за яким проводять напрямок на карті.

Для визначення на місцевості об’єкта, показаного на карті, уявно або за допомогою лінійки візують по лінії від точки стояння до умовного знака об’єкта, і в цьому напрямку, з урахуванням відстані, знаходять об’єкт на місцевості.

5.4. Орієнтування на місцевості без карти

Сутність орієнтування на місцевості без карти полягає у розпізнанні місцевості за її характерними ознаками та орієнтирами, визначенні свого місцезнаходження і необхідних об’єктів відносно сторін горизонту, місцевих предметів (орієнтирів), розташування своїх військ і військ противника, а також у знаходженні та визначенні потрібного напрямку руху чи дії (рисунок 31).

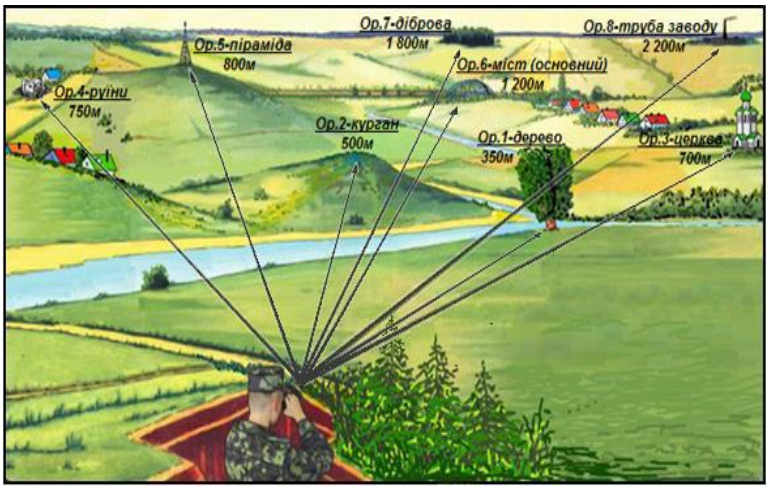

Рисунок 31 – орієнтування на місцевості без карти.

5.5. Способи визначення сторін горизонту

Сторони горизонту взаємопов’язані між собою і якщо відомий хоча б один із них, наприклад, на північ, то в протилежному напряму буде південь, праворуч – схід, а ліворуч – захід.

Сторони горизонту залежно від обставин, що склалися визначають за компасом, за небесними світилами та за різними ознаками місцевих предметів.

5.5.1. Компас і користування ним

У Сухопутних військах широко застосовується компас Адріанова (рисунок 32), який зображено на рисунку нижче, у якого шкала оцифрована за ходом годинникової стрілки з ціною поділки 3°, які зростають за ходом годинникової стрілки, а поділки шкали кутоміра в тисячних зростають проти ходу годинникової стрілки (ціна поділки в тисячних складає 0 – 50). Шкала нанесена на корпус і є нерухомою, повертається лише візирний пристрій (цілик і мушка).

Умовні позначки:

1 – корпус; 2 – шкала (лімб); 3 – магнітна стрілка; 4 – візирний пристрій (мушка і цілик); 5 – покажчик відліків; 6 – гальмо.

Рисунок 32 – компас Адріанова.

Для перевірки компас встановлюють горизонтально на який-небудь предмет і відпускають гальмо. Запам’ятовують відлік за кінцем стрілки і металевим предметом відводять стрілку в сторону. Металевий предмет забирають–стрілка повинна вказати попередній відлік. Якщо відлік відрізняється більше ніж на одну поділку– компас несправний (розмагнічена стрілка або затуплена голка).

Не рекомендується працювати з компасом під час грози, поблизу ліній електропередач з проводами високої напруги і поблизу металевих предметів. Від машини необхідно відходити на 10 – 15 м, від танка – на 30 – 40 м.

5.5.2. Визначення сторін горизонту компасом

Мушку візирного пристрою ставлять на 0° (північ), а компас – горизонтально, як це зображено на рисунку 33. Відпускають гальмо і повертають компас так, щоб північний кінець стрілки збігся з 0° і, не змінюючи положення компаса, візуванням через цілик і мушку (цілик до себе, мушка від себе) запам’ятовують віддалений орієнтир, який вказує напрямок на північ (0°), у протилежному напряму – південь (180°), праворуч – схід (90°), а ліворуч – захід (270°). Це і є магнітні азимути на сторони горизонту.

Магнітний азимут (Ам) – горизонтальний кут від північного напрямку стрілки компаса до напрямку на орієнтир (ціль); вимірюється за ходом годинникової стрілки від 0° до 360°.

Визначення магнітного азимута компасом. Стати обличчям до орієнтира. Відпустити гальмо і тримати компас горизонтально.

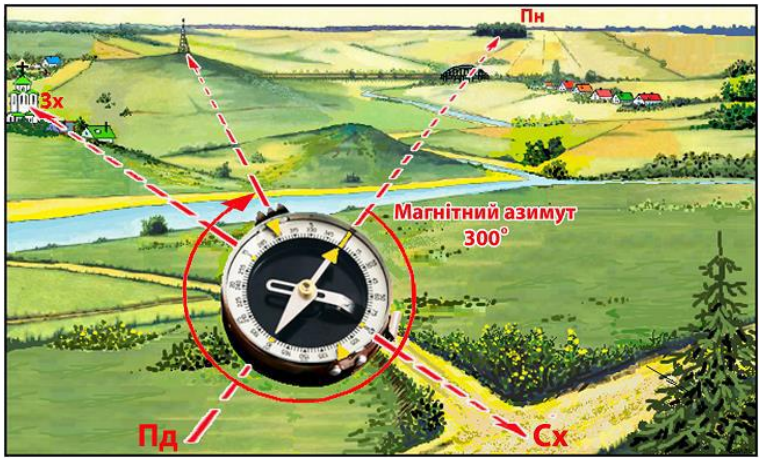

Рисунок 33 – визначення напрямків (магнітних азимутів) компасом.

Поворотом корпусу компаса сумістити північний кінець стрілки з 0°. Утримуючи стрілку на нулі, повернути візирний пристрій так, щоб крізь цілик і мушку бачити орієнтир. Зняти відлік за шкалою біля мушки. На рисунку 33 магнітний азимут на орієнтир становить 300°.

Щоб визначити зворотний азимут (азимут повернення), необхідно від визначеного магнітного азимута відняти 180°, а якщо його значення менше 180°, то додати 180°. На рисунку 33 зворотний азимут (азимут повернення) становить 120°.

Визначення напряму компасом за відомим магнітним азимутом. Відпустити гальмо. Мушкою візирного пристрою встановити відлік заданого азимуту, наприклад, 300° і повернутися разом із компасом так, щоб північний кінець стрілки збігся з нульовим відліком і, утримуючи кінець стрілки на 0°, крізь цілик і мушку вибрати якомога дальній орієнтир (на рисунку – вишка).

5.5.3. Визначення сторін горизонту за Сонцем

При відсутності компаса або в районах магнітних аномалій сторони горизонту визначають за положенням Сонця. У Північній півкулі Сонце сходить влітку на північному сході, а заходить на північному заході. Тільки двічі на рік Сонце сходить на сході та заходить на заході – в дні весняного (21 березня) та осіннього рівнодення (23 вересня).

Прийнято вважати, що Сонце у визначений час доби знаходиться на сторонах горизонту відповідно до таблиці 15

Таблиця 15

Сторіни горизонту за часом по Сонцю

Сторона горизонту	**Декретний час**	
	Взимку (з 1.X по 31.III)	**Влітку** (з 1.IV по 30.IX)
Схід	7:00	8:00
Південь	13:00	14:00
Захід	19:00	20:00

5.5.4. Визначення сторін горизонту за Сонцем і годинником

Знаючи, що Сонце здійснює по небосхилу свій видимий шлях зі сходу на захід за ходом годинникової стрілки зі швидкістю 15° за годину, можна визначити сторони горизонту за Сонцем і годинником у будь-який час дня. Для визначення сторін горизонту за Сонцем і годинником використовують декілька способів.

а) Перший спосіб (рисунок 34**).** На аркуші паперу замальовують коло і ділять на 24 частини. Рисочку зверху позначають цифрою 14, знизу – 2, праворуч – 20, ліворуч – 8, а відносно цих цифр підписують інші цифри циферблату
(від 1 до 24), в результаті чого ми отримаємо астрономічний циферблат для визначення сторін горизонту влітку (для визначення сторін горизонту взимку циферблат необхідно підписати – 13, 1, 19 і 7 відповідно).

У напрямку від центра кола вверх до цифри 14 (взимку – 13) наносять стрілку і підписують „Південь”. Другу стрілку накреслюють у напрямку на час спостереження і направляють на Сонце. При такому положенні стрілки на Сонце попередньо нанесена стрілка на „Південь” вкаже відповідний напрямок. На рисунку нижче показано визначення сторін горизонту за сонячним компасом (влітку) о 10:00. Такий компас використовують і вночі, коли видно повний Місяць і вважають, що це не Місяць, а Сонце і наводять відповідну цифру циферблату денного часу, тобто о 22:00 – 10:00, о 23:00 – 11:00 тощо.

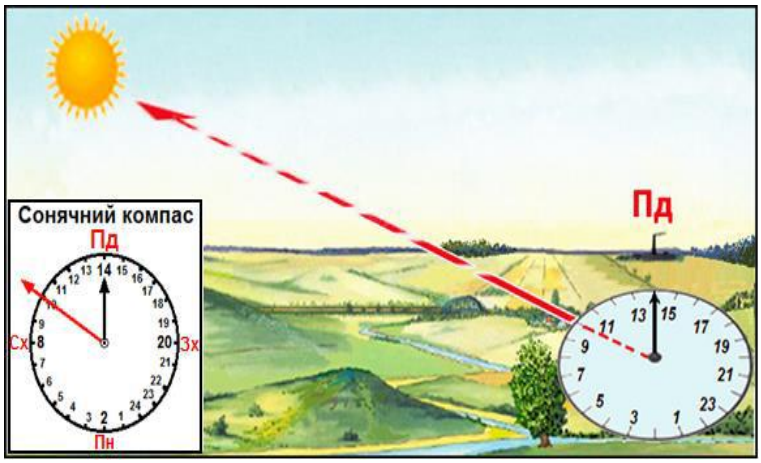
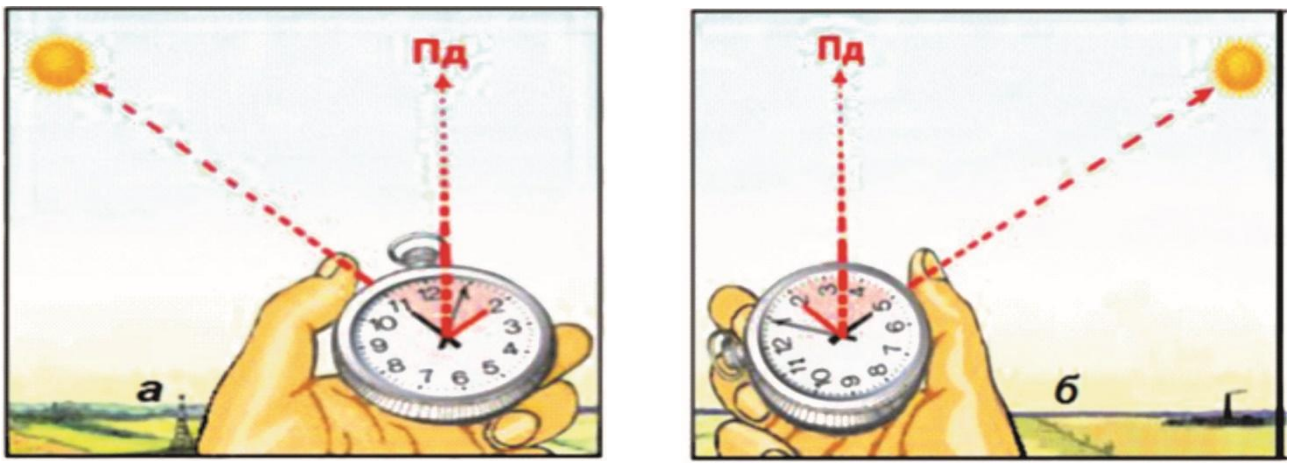

Рисунок 34 – визначення напрямків сторін горизонту за сонячним компасом.

б) Другий спосіб (рисунок 35). Годинну стрілку циферблату годинника наводять на Сонце, а потім її спрямовують у цьому напрямку на віддалений орієнтир (положення хвилинної стрілки при цьому не враховується). Кут між годинною стрілкою та напрямком на цифру 2 (взимку – на цифру 1) на циферблаті годинника ділять навпіл – це і буде напрямок на південь влітку.

До півдня ділять навпіл ту дугу (кут), яку годинна стрілка має пройти до 14 (13) години (рисунок 35а), а після півдня – ту дугу (кут), яку вона пройшла після 14 (13) години (рисунок 35б).

За відсутності годинника з циферблатом, його замальовують на папері (відповідно до циферблату годинника) і напрямок годинної стрілки на момент визначення.

Умовні познаки:
а – до полудня; б – після полудня.

Рисунок 35 – визначення сторін горизонту за Сонцем і годинником влітку.

в) Третій спосіб (рисунок 36). Пам’ятаючи, що Сонце проходить по небосхилу 15° за годину і влітку буде знаходитись у напрямку на південь о 14:00. Наприклад, влітку для визначення сторін горизонту об 11:00 необхідно стати лівим боком з витягнутою рукою у напрямку Сонця (у цей час Сонце не дійшло до півдня на кут у 45°), а правою рукою по відношенню до лівої встановити кут у 90°, який поділити навпіл, тобто відняти 45. Це і буде напрямок на південь.

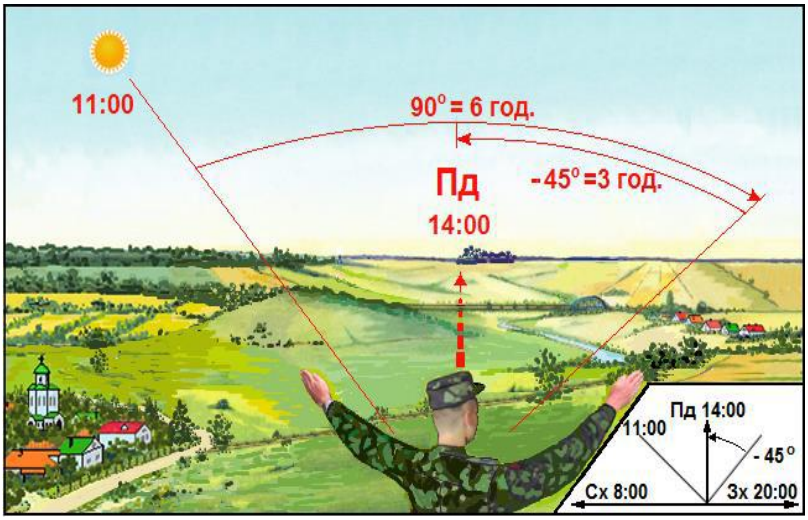

Рисунок 36 – визначення сторін горизонту за положенням рук.

Якщо необхідно визначити сторони горизонту після обіду, наприклад: о 17:00 (влітку Сонце з 14:00 до 17:00 пройшло по небосхилу кут у 45°), треба стати правим боком з витягнутою рукою у напрямку Сонця, лівою – встановити кут у 90°, який теж необхідно поділити навпіл, напрямок якого вкаже на південь.

Спосіб використовують за складних умов орієнтування і при цьому напрямок руху необхідно визначати досить часто і в обмежений час (у розвідці, при здійсненні стрімкого маневру, виконанні спеціальних завдань тощо).

5.5.5. Визначення сторін горизонту за Місяцем

Визначення сторін горизонту за Місяцем визначають більш точно, коли видно весь його диск. Повний Місяць у будь-який час знаходиться в стороні, протилежній від Сонця. Різниця в часі їх місцезнаходження складає 12 годин. Ця різниця на циферблаті годинника невидима, оскільки о 2:00 та о 14:00 влітку (о 1:00 та 13:00 взимку) годинна стрілка буде знаходитися на одному місці. Тому сторони горизонту визначають так само, як і за Сонцем.

Визначення сторін горизонту за Місяцем і годинником згідно з рисунком 37.

Рисунок 37 – визначення сторін горизонту за Сонцем і годинником влітку.

Якщо Місяць неповний, потрібно визначити кількість “видимих” годин (повний Місяць знаходиться в протилежній стороні від Сонця і різниця складає 12 годин) і знак (+ або –). До часу спостереження треба додати (відняти) кількість “видимих” годин і отримати той час, коли на місці Місяця знаходилося б (буде знаходитись) Сонце. Спрямувавши на видиму частину Місяця вирахувану цифру циферблату годинника, потрібно вважати, що це не Місяць, а Сонце, і визначити напрям на південь.

Наприклад, час спостереження 22:00 (на циферблаті годинника – 10:00). Видима частина складає половину диска Місяця, тобто 6 годин. Отже, Сонце буде знаходитись у тому напрямі, де в даний час знаходиться Місяць, о 16:00 (10:00+6:00=16:00), тобто циферблат годинника покаже 4:00. Спрямовуємо цифру 4:00 годинника на Місяць, а кут між цифрами 4:00 і 2 (взимку – 1) ділимо навпіл, звідки знаходимо напрямок на південь. Щоб не помилитися, коли брати суму, а коли різницю – показано на рисунку 37.

5.5.6. Визначення сторін горизонту за Полярною зіркою

Вночі на безхмарному небі її легко знайти за сузір'єм Великої Ведмедиці. Крізь дві крайні зірки ковша Великої Ведмедиці потрібно подумки провести пряму лінію і відкласти п'ять відрізків, що дорівнюють відстані між крайніми зірками ковша. У кінці п'ятого відрізка буде знаходитися Полярна зірка Малої Ведмедиці (рисунок 38). Точність визначення напряму за Полярною зіркою складає 2 – 3°.

Рисунок 38 – визначення сторін горизонту за Полярною зіркою.

5.5.7. Визначення сторін горизонту за різними ознаками місцевих предметів

Визначення сторін горизонту за різними ознаками місцевих предметів менш надійні, ніж попередні, тому користуються ними за відсутності компаса, у районах магнітних аномалій, за відсутності небесних світил та за умов обмеженої видимості (дощ, туман тощо).

Більшість ознак, як правило, обумовлені розміщенням місцевих предметів по відношенню до сторін горизонту (рисунок 39), а саме:

вівтарі православних церков звернені на схід, а головні входи – на захід, вівтарі ж католицьких церков (костьолів) звернені на захід;

припіднятий кінець нижньої (нахиленої) поперечини хреста церкви звернений на північ;

відстань між кільцями на пеньках окремих зрізаних дерев більша у напрямку на південь;

взимку бурульки на дахах будинків частіше бувають більшими та довшими з південної сторони;

сніг швидше розтає на південних схилах; внаслідок цього на снігу утворюються зазублини – шипи, які направлені на південь;

влітку ягоди і фрукти скоріше дозрівають (червоніють, жовтіють) з південної сторони;

пофарбовані будівлі та паркани з південної сторони вицвітають більше і мають світліший колір;

на деревах хвойних порід смола рясніше накопичується з південної сторони;

просіки в лісових масивах частіше прорубуються за лінією північ – південь або захід – схід, лісові квартали нумеруються з заходу на схід.

При цьому необхідно зазначити, що деякі з цих ознак не завжди відповідають дійсним напрямкам на сторони горизонту.

Рисунок 39 – визначення сторін горизонту за різними ознаками місцевих предметів (стрілками показано напрямок на північ**).**

5.6. Вибір та використання орієнтирів

Сутність орієнтування на місцевості без карти полягає у розпізнанні місцевості за її характерними ознаками та орієнтирами, визначенні свого місцезнаходження і необхідних об’єктів відносно сторін горизонту, місцевих предметів (орієнтирів), розташування своїх військ і військ противника, а також у знаходженні та визначенні потрібного напрямку руху чи дії.

Для орієнтування на місцевості без карти треба вміти:

а) знаходити напрями на сторони горизонту;

б) визначати азимути (напрями) руху;

в) вибирати і призначати орієнтири;

г) визначати відстані до місцевих предметів (цілей, орієнтирів).

Орієнтирами називають характерні і добре помітні на місцевості природні та штучні предмети і форми рельєфу, відносно яких визначають розташування інших об’єктів, своє місцезнаходження та напрямок руху чи дії під час орієнтування. Орієнтири поділяються на площинні, лінійні і точкові.

Площинні орієнтири – місцеві предмети, які займають великі площі (населені пункти, ліси, сади, озера, чагарники, болота).

Лінійні орієнтири – значні за протяжністю місцеві предмети і форми рельєфу при їх незначній ширині, які використовують для дотримання напрямку руху (дороги, лінії електропередач і зв’язку, річки, канали, лісосмуги, яри, вимоїни тощо).

Точкові орієнтири – місцеві предмети, які є надійними орієнтирами для визначення свого місцезнаходження, указання цілей, сектора вогню та спостереження (телевежі, ретранслятори, вітряки, димарі промислових підприємств, церкви, вишки, перехрестя доріг, окремі дерева, ями, кургани та інші об’єкти).

Орієнтири обирають рівномірно за фронтом і глибиною; їх нумерують справа наліво і за відстанню від себе в бік противника.

Кожному орієнтирові для зручності запам’ятання, крім номера, надається умовна назва, яка відповідає його зовнішнім характерним ознакам, наприклад, “Лиса гора”, “Жовтий обрив”, “Будинок з червоним дахом”, “Зламане дерево” тощо.

Номери і назви орієнтирів, які призначені старшим начальником, змінювати забороняється, при необхідності призначаються додаткові орієнтири. Один із орієнтирів призначається основним.

За орієнтирами командир підрозділу ставить завдання підлеглим, наприклад, спостерігачу: Спостерігати в секторі: праворуч орієнтир вісім – “Труба заводу”, ліворуч орієнтир чотири – “Руїни”, або кулеметнику: Сектор вогню: праворуч орієнтир два – “Курган”, ліворуч орієнтир чотири – “Руїни” (рисунок 40).

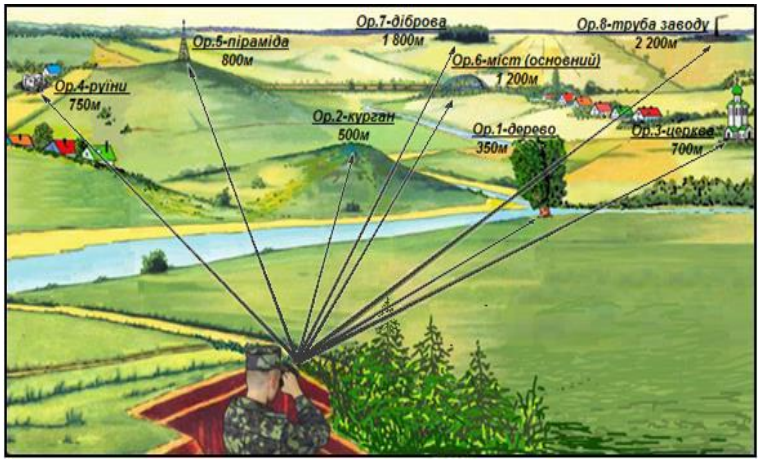

Рисунок 40 – вибір та використання орієнтирів на місцевості.

5.7. Цілевказівка від орієнтира, за азимутом та дальності до цілі

Цілевказання – коротке і достатньо точне сказання місцезнаходження цілі,яке може проводитись як безпосередньо на місцевості, так і за картою чи аерофотозйомок. Уміння швидко і правильно указувати цілі, орієнтири та інші об’єкти на місцевості має важливе значення для управління підрозділом і вогнем у бою. Місце знаходження цілей на місцевості указують, дотримуючись установлених правил, коротко, ясно і точно. При цілевказанні, той хто передає, і той, хто приймає, повинні мати однакове кодування об’єктів місцевості.

Цілевказання на місцевості найчастіше виконується від орієнтира, за азимутом і відстанню до цілі та іншими способами. Спосіб цілевказання залежить від обстановки, що склалася, і застосовується з метою швидкого і точної вказівки місцезнаходження цілі.

Цілевказання від орієнтира – найпоширеніший спосіб. Спочатку називають найближчий до цілі орієнтир, а потім кут між напрямом на орієнтир і напрямом на ціль у тисячних і відстань від орієнтира до цілі в метрах, наприклад: “Орієнтир п’ятий, ліворуч двадцять, далі триста – БМП”.

Малопомітні цілі указують послідовно – спочатку називають добре помітний орієнтир, а потім від цього орієнтира ціль, наприклад: “Орієнтир другий, праворуч двадцять – руїни, далі двісті – зламане дерево, ліворуч – гармата”.

Цілевказання за азимутом і відстанню до цілі. Цей спосіб використовується найчастіше на місцевості з малою кількістю орієнтирів. Азимут напряму на ціль визначають компасом у градусах, а відстань до неї – за допомогою приладів спостереження або окомірно в метрах. Одержані дані передають голосом або засобами зв’язку, наприклад: “Азимут сто три, відстань чотириста – бронетранспортер”.

При цілевказанні від напрямку руху указують відстань у метрах спочатку за напрямком руху, а потім від напрямку руху до цілі, наприклад: “Прямо сімсот, ліворуч двісті – зенітна гармата”.

При цілевказанні за азимутальним покажчиком (баштовим кутоміром) приціл суміщають з ціллю, зчитують з азимутального покажчика кут у тисячних і доповідають напрямок на ціль,її найменування і відстань, наприклад: “Тридцять нуль – нуль, танк на узліссі, вісімсот”.

Цілевказання наведенням гармати на ціль застосовується тоді, коли той, хто передає, і той, хто отримує цілевказання, знаходяться поруч, наприклад, у танку. В цьому випадку гармату направляють на ціль і указують найменування цілі і відстань до неї в метрах, наприклад: “Танк в окопі, п’ятсот”.

Цілевказання димовими снарядами (мінами) застосовують, як правило, в артилерії, у тих випадках, коли необхідно указати ціль декільком батареям, при цьому інші способи ненадійні або їх застосування неможливе. Положення цілі указують відносно розриву димового снаряда або міни.

При цілевказанні трасуючими кулями (снарядами) і сигнальними ракетами завчасно встановлюють порядок і тривалість чи кількість черг або колір ракет, а для прийому цілеуказання назначають спостерігачів,які доповідають про поданий сигнал.

5.8. Способи визначення відстаней на місцевості

5.8.1. Визначення відстаней окомірно

Окомірно – простий і швидкий спосіб визначення відстаней, але його точність залежить від величини відстані, що визначається, умов спостереження і досвіду спостерігача. У досвідченого спостерігача помилка у визначенні відстані 1км складає 10 – 15%, у недосвідченого – 30 – 50%. При збільшені відстані збільшується і помилка. Тому уміння впевнено і швидко визначати відстані до цілей противника – важлива вимога ведення сучасного динамічного бою.

При визначенні відстані необхідно пам’ятати наступне: великі та чіткі предмети здаються завжди ближчими; при спостереженні вгору здається, що предмети ближче, а вниз – далі. Якщо між спостерігачем і предметом немає інших об’єктів, здається, що він ближче, якщо є – далі; при спостереженні через водні простори, лощини та інші пониження рельєфу відстані здаються меншими; при спостереженні в ясний сонячний день предмети здаються ближчими, ніж при спостереженні при похмурій погоді та в сутінках. Предмети яскравих кольорів (червоного, жовтого, білого) здаються ближчими, ніж предмети темних кольорів (чорного, синього, сірого). Група людей здається завжди ближче, ніж одна людина на такій же відстані; людина, що лежить здається далі, ніж людина, що стоїть; на рівній та одноманітній місцевості (в лузі, полі, на снігу) предмети здаються ближчими. Відстані вимірюють, порівнюючи з даними відповідно до таблиці 16.

Таблиця 16

Ознаки видимості	**Відстань, м**
Видно будинки сільського типу	5
Розрізняються вікна в будинках	4
Видно окремі будинки, димарі на покрівлі будинків	3
Видно окремих людей	2
Танк можна відрізнити від автомобіля, видно стовпи ліній зв’язку	1500
Видно стволи гармат, стовбури дерев у лісі	1000
Помітні рухи рук та ніг людини	700
Видно башту танка, помітно рух гусениць	500
Видно ручний кулемет, колір одягу, овал обличчя	250
Видно черепицю на покрівлях будинків, дріт на кілках	200
Видно подробиці зброї солдат	150
Видно риси обличчя, руки, деталі стрілецької зброї	100
Видно очі у виді крапок	70
Видно білки очей	20

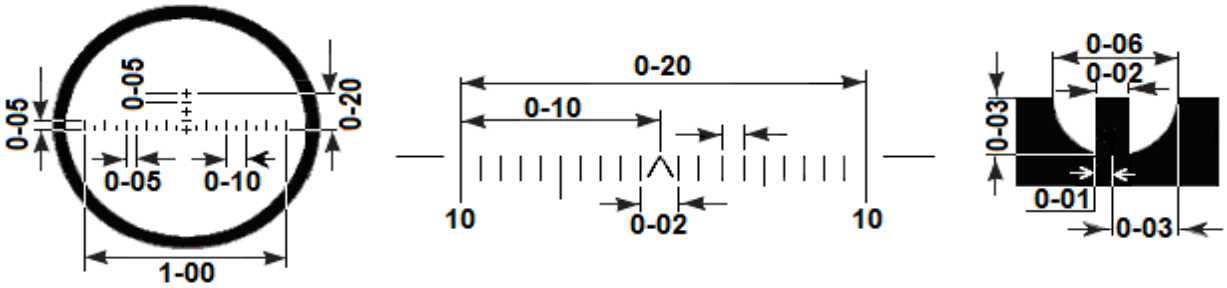
5.8.2. Вимірювання відстані кроками

Рахунок ведуть парами кроків. Для точних результатів треба пройти відрізок у 100 м і розділити на отриманий середній результат, наприклад: при вимірюванні відстані отримаємо 54 та 56 пар кроків. Середнє число пар кроків 55. Довжина пари кроків буде: 100 м : 55 = 1,8 м.

5.8.3. Визначення відстані за кутовими розмірами предметів

Спосіб використовується, коли відомі лінійні розміри віддаленого предмета, до якого вимірюють відстань.

Кутові розміри предметів у тисячних вимірюють за допомогою бінокля, приладів спостереження і прицілювання тощо, як зображено на рисунку 41 та 42.

Шкала бінокля, перископа | Шкала бокових поправок оптичного прицілу ПСО-1 | Приціл автомата, кулемета

Рисунок 41 – визначення відстані за допомогою бінокля та прицілу автомата.

Під час виміру кутів у тисячних називають і записують число сотень, потім число десятків і одиниць тисячних. Якщо сотень і десятків немає – називають і записують нулі. Наприклад, величини кутів у тисячних 343, 52 і 2 записуються як 3 – 43, 0 – 52 і 0 – 02, а вказуються “три, сорок три”, “нуль, п’ятдесят дві” та “нуль, нуль дві”.

Рисунок 42 – визначення відстані за шкалою бінокля.

Із залежності між кутовими та лінійними величинами, відстань (дистанцію) до предметів у метрах визначають за формулою:

$$D = \frac{B}{K} \times 1000,$$

де В – висота (ширина) предмета, м; К – кутова величина предмета в тисячних.

Приклад №1:

Спостерігач в бінокль помітив висування противника на край села. Визначити відстань до противника (рисунок вище).

Рішення до прикладу №1:

Кутовий розмір сільського будинку, що спостерігається в бінокль, дорівнює двом малим поділкам сітки бінокля (0 – 10), його висота 6 м. Відстань до противника – 600 м.

Таким чином, знаючи величину приладів спостереження (прицілювання) у тисячних та розміри цілей противника, наприклад, танка (довжина, ширина або висота) і місцевих предметів (будинок, стовп тощо), поблизу яких знаходиться противник, можна швидко і з достатньою точністю визначати відстань за кутовими величинами.

Приклад №2:

Солдат противника в окопі закривається однією малою поділкою шкали горизонтальних поправок ПСО-1, як на малюнку 43. Визначити відстань до цілі.

Рішення до прикладу №2:

Ширина солдата в плечах дорівнює 50 см, його кутова величина 0 – 01. Відстань до цілі – 500 м. Якби та ж сама ціль закривалась двома малими поділками прицілу ПСО-1 – відстань була б 250 м.

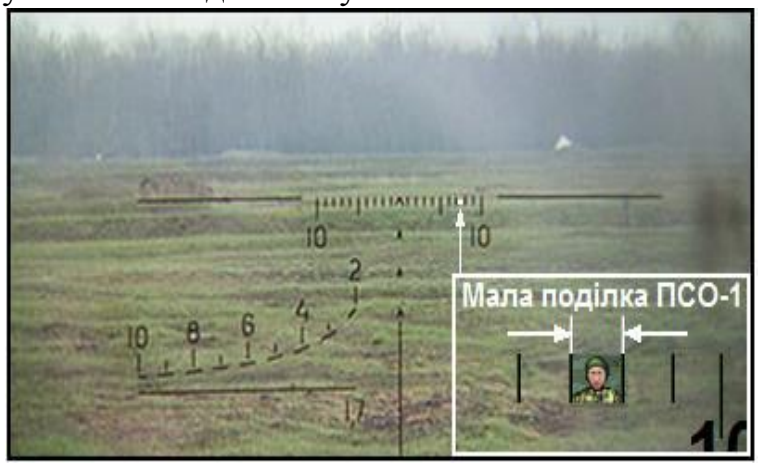

Рисунок 43 – визначення відстані за шкалою ПСО-1.

Приклад №3:

Солдат противника під час атаки у повний зріст закривається по висоті великою вертикальною поділкою (рискою) сітки бінокля. Визначити відстань до цілі.

Рішення до прикладу №3:

Зріст солдата у середньому 1,7 м, кутова величина великої вертикальної риски бінокля – 0 – 05. Відстань до цілі – 340 м. Якби та ж сама ціль закривалась малою вертикальною поділкою (рискою) сітки бінокля – відстань була б 680 м.

Приклад №4:

Піхота противника під прикриттям танків веде наступ. Визначити відстань до противника, якщо танк по ширині закривається мушкою автомату.

Рішення до прикладу №4:

Ширина танка – 3м, кутова величина мушки автомату 0 – 02. Відстань до цілі – 1 500 м. Якби та ж сама ціль знаходилась у прорізі прицілу автомата – відстань була б 500 м.

5.8.4. Визначення відстані за лінійними розмірами предметів

Лінійкою на відстані 50 см від очей, вимірюють у міліметрах висоту предмета, що спостерігається (ртсунок 44). Висоту предмета в сантиметрах ділять на кількість міліметрів на лінійці, що закривають предмет; результат множать на постійне число 5 і отримують відстань до предмета в метрах.

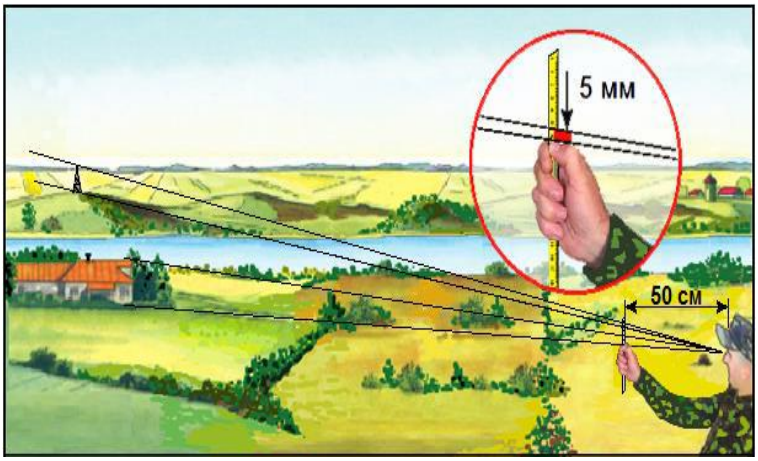

Рисунок 44 – визначення відстані за лінійними розмірами предметів.

Наприклад:

Сільський будинок висотою 6 м затуляє на лінійці відрізок 10 мм, а вишка висотою 20 м – 5 мм. Отже, відстань до будинку – 300 м, до вишки – 2 000 м.

Для впевненого використання у бойовій практиці цього способу необхідно знати розміри деяких місцевих предметів, бойової техніки противника та інші. Наприклад, легко запам’ятати, що середній зріст людини – 1,7 м. Відстань між стовпами лінії зв’язку – 60 м, висота яких 6 м. Такої ж висоти і будинки сільського типу, а один поверх багатоповерхівки – 3 м. Висота вантажного автомобіля – 2,5 м; така ж висота і у танка, а його довжина та ширина – 6 м і 3 м відповідно.

Таким чином, якщо вогнева точка противника знаходиться на даху багатоповерхівки, один поверх якої закривається 6 мм на лінійці, то відстань до цілі буде 250 м, а якщо противник веде мінометний обстріл з позиції поруч із сільським будинком, який закривається 5 мм на лінійці, то відстань відповідатиме 600 м.

5.8.5. Визначення відстані за співвідношенням швидкості звуку і світла

Звук розповсюджується у просторі зі швидкістю 330 м/с, або 1 км за 3 с, а світло – практично миттєво. Таким чином, відстань у кілометрах до місця, де пролунав постріл, дорівнює числу секунд, які пройшли від моменту спалаху до моменту, коли був почутий звук пострілу, поділеному на 3.

Наприклад:

Спостерігач почув звук пострілу через 9 с. після спалаху гармати. Відстань місця спалаху: D = 9 : 3 = 3 км.

5.8.6. Визначення відстані на слух

Безвітряної ночі нормальний слух людини джерело шуму почує на відстані відповідно до таблиці 17.

Таблиця. 17

Джерело шуму	**Відстань, м**
Кроки людини	40
Тріск зламаної гілки	80
Неголосна розмова, кашель, заряджання зброї	100
Стук сокири	300
Падіння зрубаних дерев	600
Рух автомобіля по шосе	800
Поодинокі постріли з автомату	2000 – 3000
Стрільба чергами, рух танків (рев моторів)	3000 – 4000
Гарматна стрільба	10000 – 15000

5.8.7. Визначення відстані побудовою трикутника на місцевості

Цей метод застосовується для визначення ширини непрохідних ділянок місцевості (боліт, мінних полів). На рисунку 45 показано визначення ширини річки побудовою рівнобедреного трикутника, у якого катети рівні, тобто ширина річки АВ дорівнює довжині катета АС.

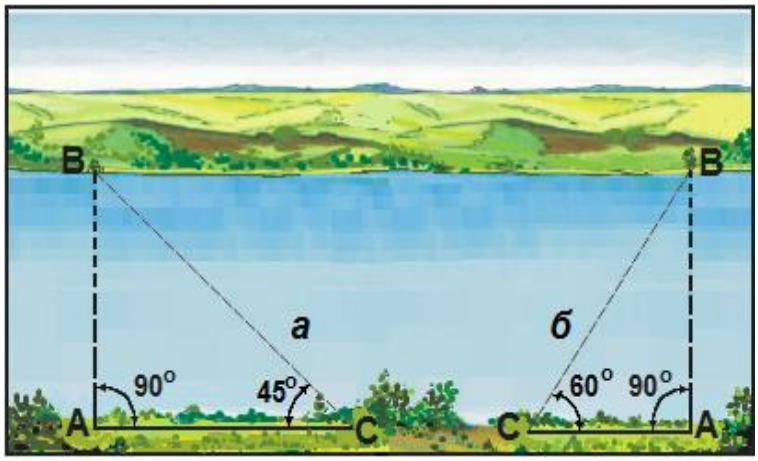

Рисунок 45 – визначення відстані побудовою трикутника на місцевості.

Точку А вибирають так, щоб з неї було видно орієнтир (точка В) на протилежному березі і при цьому була можливість вздовж берега виміряти відстань, що дорівнює ширині ріки. Точку С визначають методом наближення, вимірюючи кут АСВ, який дорівнює 45°.

Інший варіант цього способу показаний на рисунку б. Точку С обирають так, щоб кут АСВ дорівнював 60° (тангенс кута 30° = 1/2). Отже, ширина річки дорівнює подвоєному значенню відстані АС.

В обох випадках кут при точці А повинен дорівнювати 90°.

6. ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА

6.1. Основні принципи надання домедичної допомоги в умовах бойових дій

6.1.1. Основні принципи домедичної допомоги:

при кровотечі з магістральних судин кінцівок (стегнова, плечова) поранений гине до 2 хв (локалізація рани – ділянка плеча (пахвова ямка) або стегна (пахова ділянка)). Причина смерті – швидка втрата значної кількості крові;

при кровотечі із судин шиї (сонна артерія, яремна вена) смерть настає теж до 2 хв (локалізація рани – ділянка шиї). Причини смерті – швидка втрата значної кількості крові, засмоктування повітря в крупні вени і закупорка ним судин;

при кровотечі із судин голови поранений може загинути від декількох секунд до однієї години (локалізація рани – волосиста частина голови). Причини смерті – швидка втрата значної кількості крові, засмоктування повітря в крупні вени і закупорка ним судин;

при зовнішній артеріальній кровотечі з ран передпліччя, гомілки чи тулуба смерть може настати до однієї години. Причини смерті – швидка втрата значної кількості крові, розвиток шоку;

при виникненні непрохідності верхніх дихальних шляхів через западання язика за умов втрати свідомості (травма голови, шок) в положенні на спині поранений гине до 5 хв. Причина смерті – зупинка серця внаслідок недостатнього надходження кисню;

при раптовій зупинці серця внаслідок ударної хвилі, закритої травми грудної клітки, сильного стресу смерть настає через 5 хв. Причини смерті – зупинка діяльності серця і, як результат, припинення транспортування кисню до клітин;

при проникаючому пораненні грудної клітки смерть настає від 10 – 15 хв. до однієї години (локалізація рани – ділянка грудної клітки). Причини смерті – виключення легені з боку поранення з акту дихання, втрата значної кількості крові.

6.1.2. Місця надання домедичної допомоги під час ведення бойових дій:

безпосередньо в секторі обстрілу – зоні прямого обстрілу зі значним ризиком отримання кульового чи іншого поранення;

в укритті – місці захищеному від прямого вогню противника елементами природного (пагорби, схили) чи штучного походження (стіни, будинки, захисні інженерні конструкції).

6.1.3. Об’єм домедичної допомоги:

в секторі обстрілу: переведення з положення на спині в положення на животі; тимчасова зупинка зовнішньої кровотечі (шия, кінцівки);

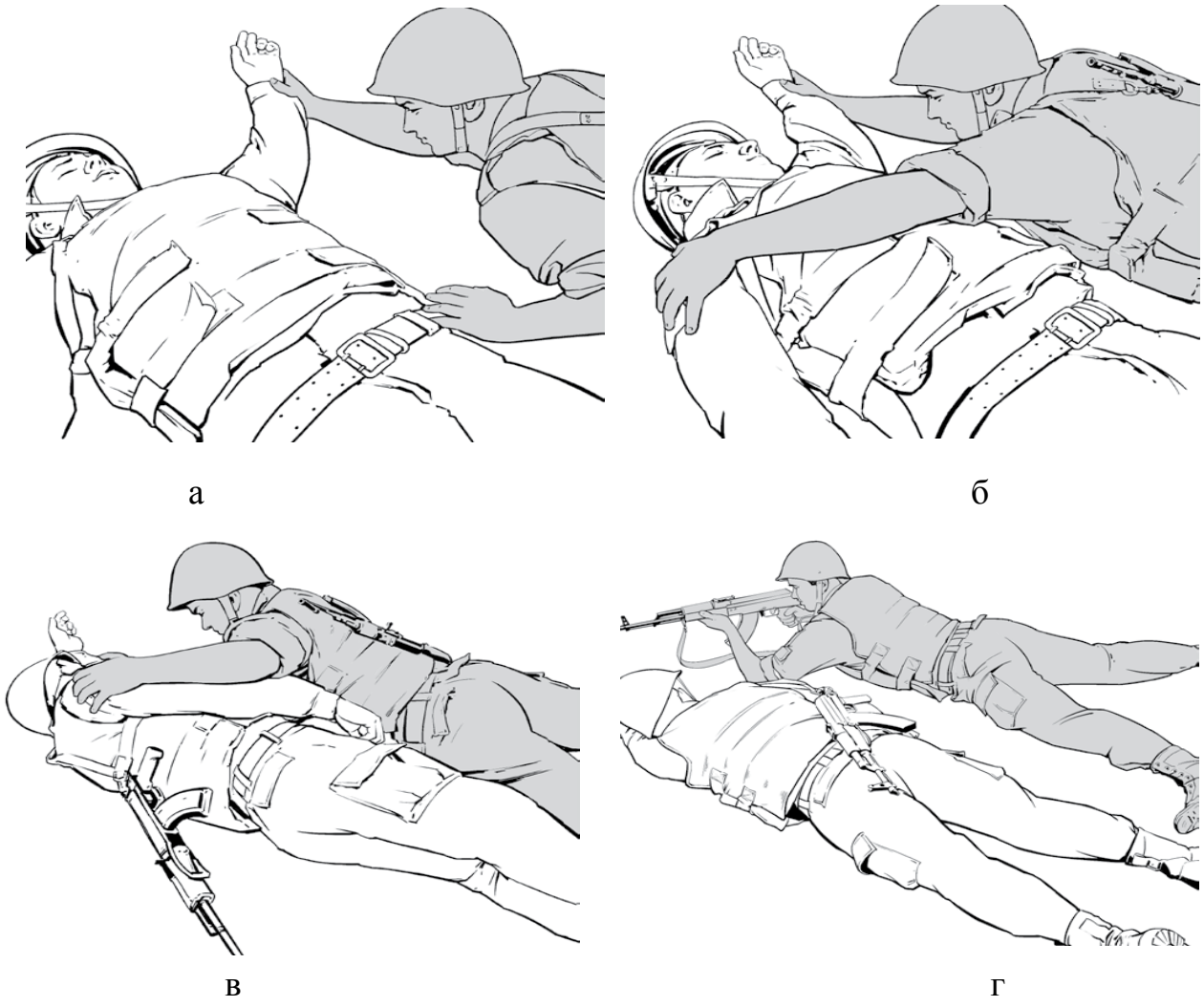
в укритті: первинний огляд пораненого (визначення ознак життя), швидке обстеження з ніг до голови (пошук наявних пошкоджень), при необхідності – тимчасова зупинка кровотечі (голова, тулуб), серцево-легенева реанімація, накладання пов’язок на рани кінцівки і тулуба, фіксація переломів та шийного відділу хребта, підготовка до транспортування пораненого в безпечну зону.

6.2. Надання домедичної допомоги в секторі обстрілу (знеболювання, зупинка кровотечі)

6.2.1. Переведення пораненого в положення на боці (животі)

Крок 1. Руку пораненого, яка ближче до Вас, розташуйте вздовж його тулуба в направленні догори (рисунок 46 а).

Крок 2. Щільно притиснувшись до землі, захопить пораненого за плечо, що далі від Вас (рисунок 46 б).

а б в г

Рисунок 46 – переведення пораненого в положення на боці (животі).

Крок 3. Різким рухом на себе поверніть пораненного на бік (живіт) (рисунок 46 в).

Крок 4. Залишивши пораненого в положенні на боці (животі), продовжуйте виконувати бойове завдання, якщо немає змоги транспортувати його в сектор укриття (рисунок 46 г).

6.2.2. Зупинка зовнішьої кровотечі з рани шиї

Крок 1. Притисніть пальцями рану на шиї або безпосередньо, або через комір (рисунок 47а).

Крок 2. Притискуючи пальцями рану, одночасно накладіть на неї бинт або серветку або подушечку перев'язувального пакету (якщо є можливість, туго затампонуйте рану) (рисунок 47б).

Кроки 3 та 4. Зафіксуйте валик (бинт, перев'язувальний пакет, або ватно-марлеву подушечку) джгутом чи іншим бинтом. Джгут слід провести під протилежною рукою, при цьому руку при можливості слід підняти догори та завести за голову пораненного (рисунок 47в та 47г).

Крок 5. Переведіть пораненого в положення на животі (рисунок 47д).

Особливості:

зупинка кровотечі в такий спосіб все ж є недостатньо ефективною;

при фіксації бинта виникає необхідність виконувати додаткові дії (повертання пораненого), що збільшує ризик потрапити під вогонь противника;

зупинка кровотечі при локалізації рани в ділянці шиї є оптимальною з використанням спеціального бинта чи засобу, який зупиняє кровотечу (гемостатичного засобу – Celox©, Guik Clot©, серветки з фурагіном тощо);

при наявності шолома зупинку кровотечі з рани голови не проводять, оскільки його зняття є небезпечним.

6.2.3. Зупинка зовнішньої кровотечі з рани тулуба

У секторі обстрілу зупинку кровотечі з рани тулуба не проводять, якщо з цією метою необхідно знімати захисні елементи одягу пораненого.

У тому випадку, коли рана на тулубі доступна без знімання захисних елементів одягу (бронежилет), використайте гемостатичні засоби або звичайний перев'язувальний пакет, туго тампонуючи рану марлею.

Потім переведіть пораненого в положення на животі.

УВАГА! *Пам'ятайте, що при кульових і осколочних пораненням крім вхідного може бути вихідний отвір, в ділянці якого, як правило, пошкодження тканин більші.*

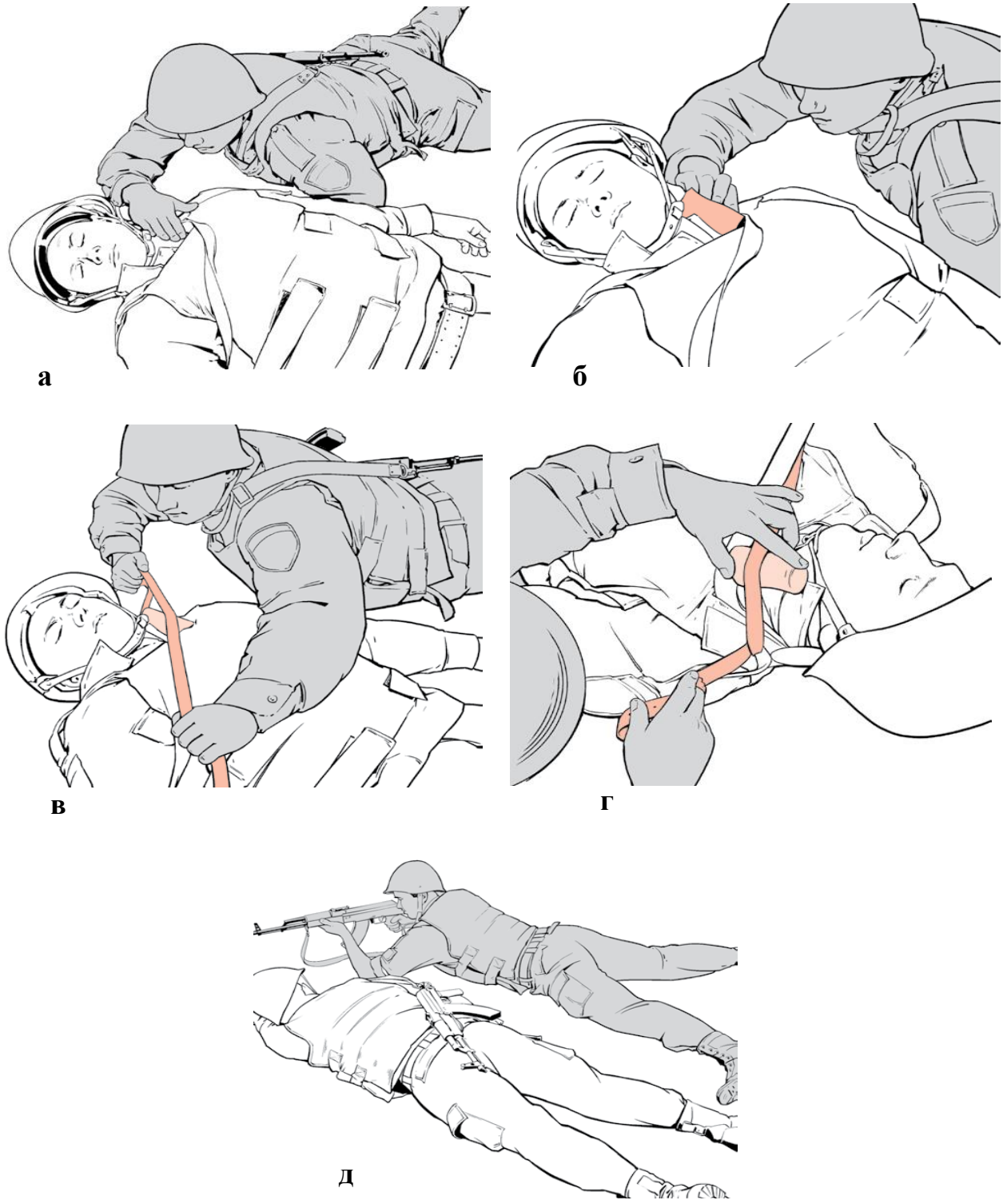

Рисунок 47 – зупинка зовнішьої кровотечі з рани шиї.

6.2.4. Зупинка кровотечі з рани верхньої кінцівки (взаємодопомога)

Крок 1.Покладіть руку пораненого на своє плече (рисунок 48а).

Крок 2. Накладіть кровоспинний джгут на плече, здійснюючи максимальний тиск та закріпіть його (рисунок 48б).

Крок 3. Якщо поранений без свідомості, переведіть його в положення на животі.

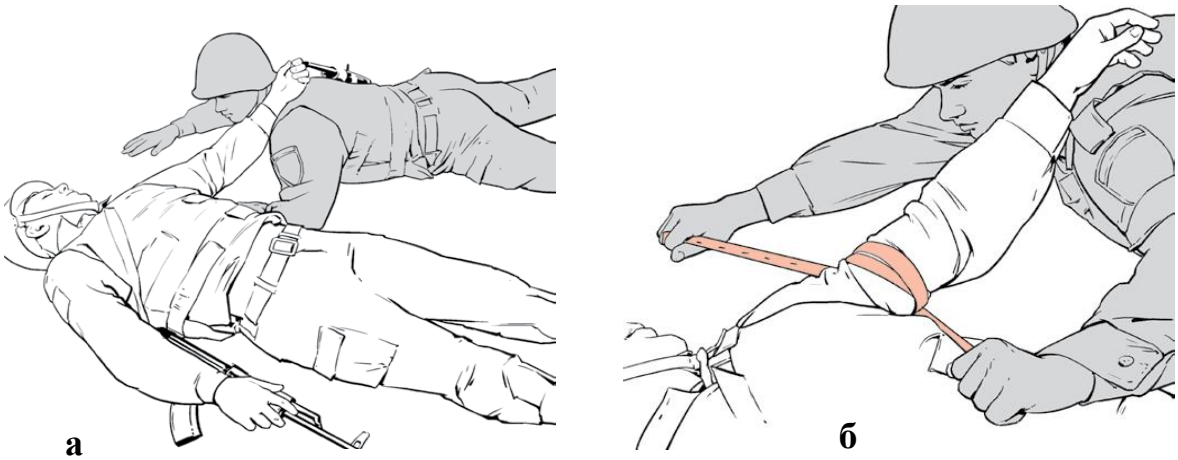

Рисунок 48 – зупинка зовнішьої кровотечі з рани верхньої кінцівки.

Особливості:

якщо поранення локалізоване безпосередньо на плечі, накладіть джгут вище рани;

перший оберт джгута повинен бути здійснений з максимальним тиском – він фактично повинен зупинити кровотечу, наступні оберти є фіксуючими;

поранену ногу чи руку необхідно розміщувати на плечі таким чином, щоб вона була прикриттям від потенційного вогню ворога;

при можливості в секторі обстрілу краще використовувати джгути в модифікації, що спеціально для цього розроблені.

6.2.5. Зупинка кровотечі з рани нижньої кінцівки (взаємодопомога)

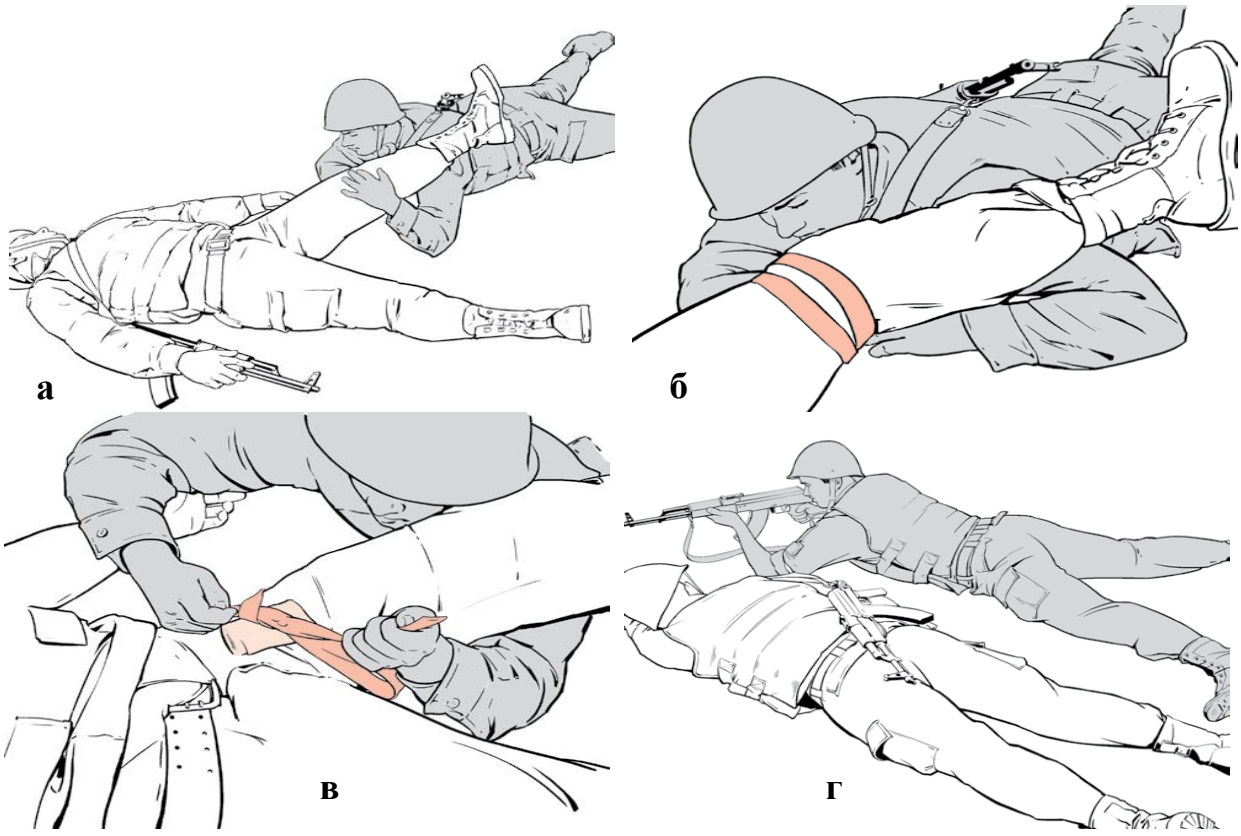

Рисунок 49 – зупинка зовнішьої кровотечі з рани нижньої кінцівки.

Крок 1. Покладіть ногу пораненого на своє плече (рисунок 49а).

Крок 2. Накладіть кровоспинний джгут на стегно, здійснюючи максимальний тиск (рисунок 49б).

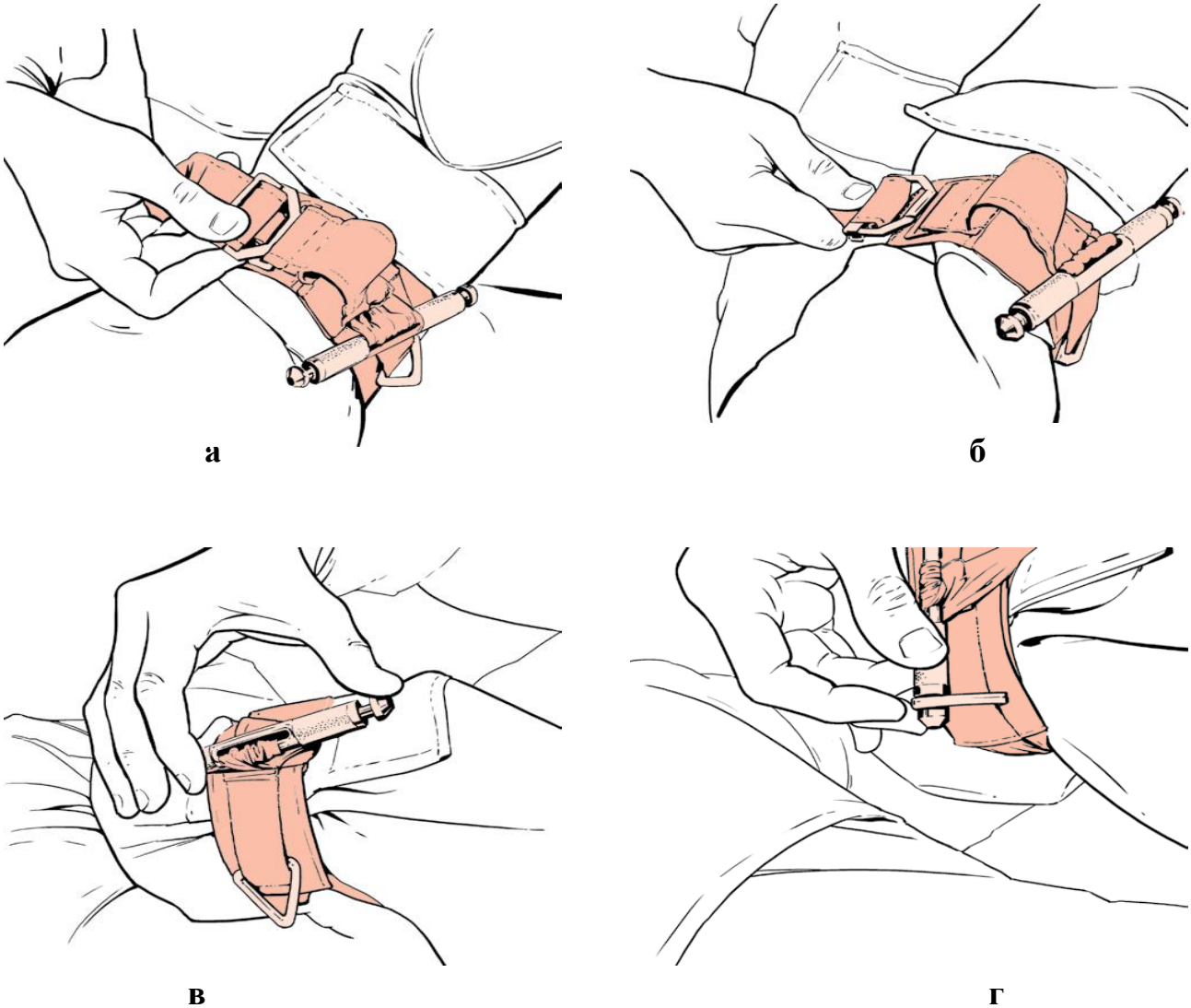
Крок 3. Якщо поранення локалізоване в паховій ділянці накладіть на місце поранення валик, зафіксувавши його джгутом (рисунок 49в).

Крок 4. Якщо поранений без свідомості, переведіть його в положення на животі (рисунок 49г).

6.2.6. Зупинка кровотечі за допомогою спеціальних джгутів (самодопомога)

Крок 1. Розмістіть джгут на руці чи нозі вище рани (рисунок 50а).

Крок 2. Затягніть лямку джгута (рисунок 50б).

а **б** **в** **г**

Рисунок 50 – зупинка кровотечі за допомогою спеціальних джгутів.

Крок 3. За допомогою закрутки здійснюйте тиск до повної зупинки кровотечі з рани (рисунок 50в).

Крок 4. Зафіксуйте закрутку за допомогою фіксуючої лямки (рисунок 50г).

Особливості:

техніка накладання такого типу джгута є однаковим на верхню та нижню кінцівки;

якщо є сумніви у локалізації рани, накладайте джгут максимально високо.

6.2.7. Основні правила накладання джгута

Ви повинні вміти використовувати джгут, що є у Вашій аптечці.

Джгут не можна розміщувати на дні аптечки, він повинен бути легкодоступним для виймання.

При масивній кровотечі джгут необхідно накласти максимально швидко, за можливості накладіть собі джгут самостійно, не очікуючи сторонньої допомоги.

Накладайте джгут тільки при кровотечі, що є небезпечною для життя.

Не потрібно знімати чи розрізати одяг для накладання джгута, накладайте його поверх одягу, однак впевніться, що він вище рани.

Накладаючи джгут, здійснюйте максимальний тиск до повної зупинки кровотечі з рани.

При необхідності (кровотеча триває) накладіть ще один джгут поверх або вище накладеного.

Не накладайте джгута безпосередньо на коліно та лікоть.

Не накладайте джгута в місці розташування накладних кишень, заповнених речами.

Не послаблюйте джгута з метою відновлення кровопостачання кінцівки.

Не рекомендується використовувати джгут повторно чи той, який зберігали неналежним чином.

По можливості, слід залишити інформацію про час накладання джгута, запис можна робити любими підручними засобами (записка під джгут, напис на лобі пораненого.

При можливості спочатку використовуйте джгут пораненого, а не свій.

6.3. Транспортування (евакуація) пораненого в сектор укриття

6.3.1. Транспортування пораненого однією особою в положенні лежачи

Крок 1. Захопіть своєю рукою плече пораненого, що далі від Вас, та ногою – його гомілку. При цьому щільно притуліться до пораненного (рисунок 51а).

Крок 2. Різким рухом переверніться разом із пораненим на спину (рисунок 51б).

Крок 3. Своєю правою рукою утримуйте лямку бронежилета пораненого та його зброю (рисунок 51в). Дозволяє вести розсіяний вогонь в бік ворога за допомогою зброї пораненого.

Крок 4. Транспортуйте пораненого в сектор укриття, відштовхуючись від землі правою ногою та лівою рукою або лівою ногою і правою рукою (рисунок 51г). При транспортуванні Ви максимально захищені.

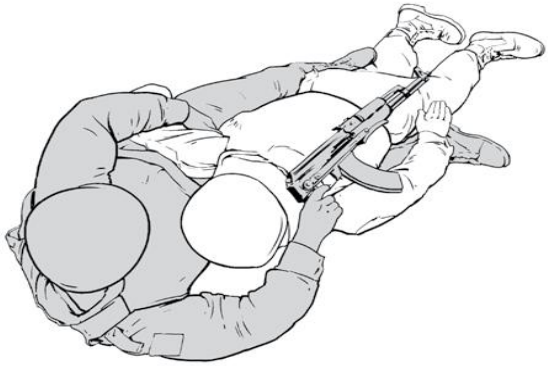
Крок 5. В безпосередній близькості до укриття Вас та пораненого може затягнути за укріплення ще один боєць, використовуючи для цього лямки Вашого бронежилета (рисунок 51д). У такому випадку Ви повинні утримувати пораненого, не здійснюючи жодних рухів.

а

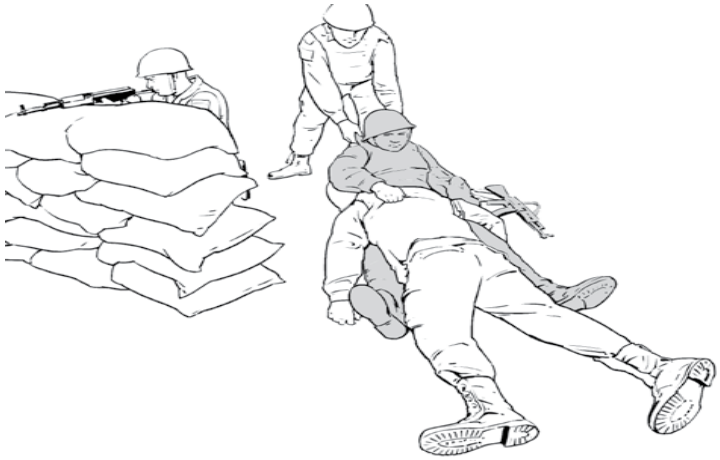
б

в

г

д

Рисунок 51 – транспортування пораненого однією особою в положенні лежачи.

6.3.2. Транспортування пораненого в положенні стоячи

Варіант №1. Лівою рукою захопіть лямку бронежилета пораненого та підніміть його головний кінець на 15 градусів, правою рукою утримуйте свою зброю, зігніть свої ноги в колінах. Транспортуйте пораненного (рисунок 52 а).

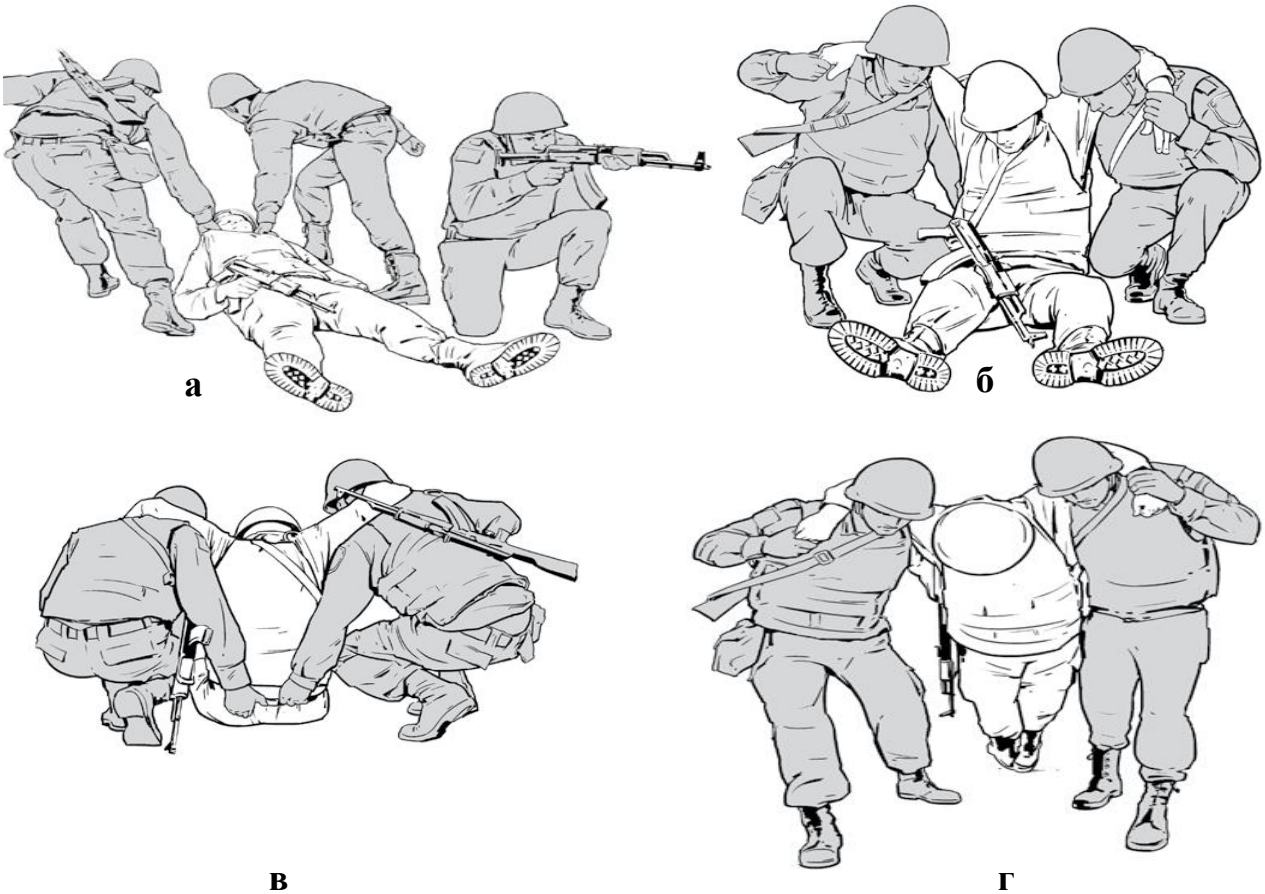
Варіант №2. У тому випадку, коли інші бійці можуть прикрити Вас вогнем, необхідно тягнути за обидві лямки бронежилета пораненого в напівзігнутому положення (рисунок 52 б).

а **б**

Рисунок 52 – транспортування пораненого однією особою в положенні стоячи.

6.3.3. Транспортування пораненого двома особами

а **б**

в **г**

Рисунок 53 – транспортування пораненого двома особами.

Варіант №1. Пораненого транспортують два бійці, тягнучи за лямки бронежилета, при цьому необхідно, за можливості, прикривати їх вогнем (рисунок 53 а).

Варіант №2.

Крок 1. Заведіть руки пораненого собі на плечі (рисунок 53 б).

Крок 2. Руками фіксуйте його за пояс (рисунок 53в).

Крок 3. Підніміть пораненого і транспортуйте його в сектор укриття.

Недолік – може викликати посилення больових відчуттів у пораненного (рисунок 53 г).

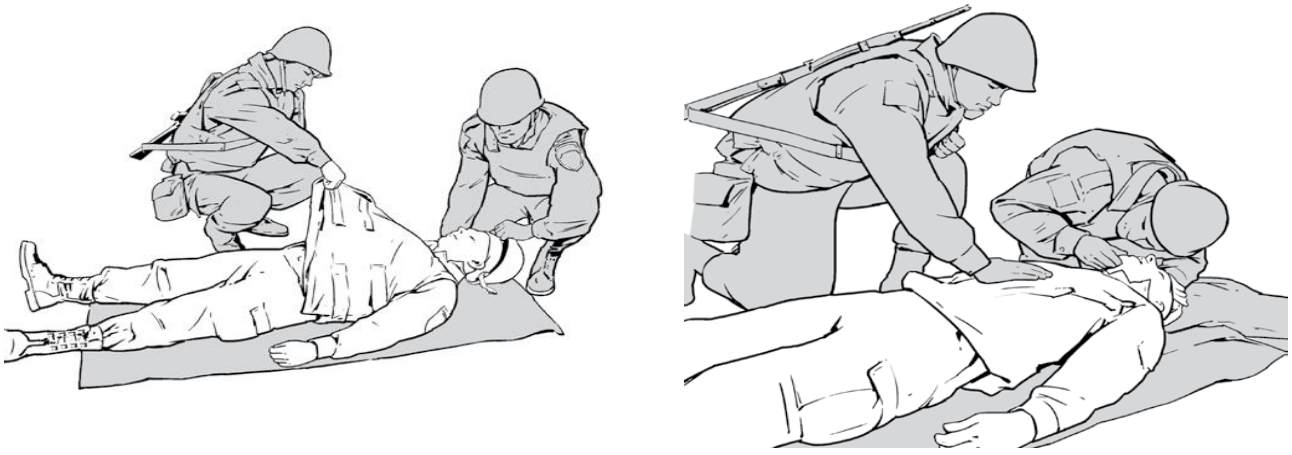
6.4. Надання допомоги в секторі укриття

6.4.1. Первинний огляд пораненого, визначення ознак життя

Крок 1. У секторі укриття з пораненого слід зняти захисні елементи.

Це потрібно робити швидко та злагоджено: перший з бійців знімає шолом, одночасно другий знімає бронежилет (рисунок 54 а).

Крок 2. Після зняття захисних елементів перший боєць перевіряє наявність свідомості, запитуючи: “Ти мене чуєш? Тобі потрібна допомога?”. У випадку відсутності відповіді (поранений непритомний) він перевіряє дихання, другий швидко оглядає з голови до ніг: голову, шию, грудну клітку, живіт, верхні та нижні кінцівки, спину (рисунок 54 б).

а **б**

Рисунок 54 – транспортування пораненого двома особами.

Крок 3. Надайте допомогу відповідно до виявлених пошкоджень:

якщо не дихає – виконайте серцево-легеневу реанімацію;

при наявності зовнішньої кровотечі – застосуйте засоби для її зупинки;

при наявності ран, опіків – накладіть пов’язки;

при наявності рани грудної клітки – накладіть пов’язку;

при наявності проникаючого поранення грудної клітки, коли з рані чутно, як виходить повітря, або виходить кровава піна – необхідно закрити отвір матеріалом, який не пропускає повітря (зовнішня упаковка індивідуального перев‘язувального пакету, клейонка, целофан);

при наявності стороннього предмета в рані – зафіксуйте його в рані;
при переломах – фіксація переломів.

Крок 4. Усім непритомним пораненим, яким надано домедичну допомогу, очікуючи подальшого перенесення в медичний пункт, надайте стабільне положення на боці, щоб вони не задихнулися від западання язика.

Поранених у свідомості, але зі зміною поведінки (психіки), необхідно терміново роззброїти, оскільки існує загроза неадекватного застосування ними зброї та поранення інших бійців. Причинами зміни поведінки (психіки) можуть бути: черепно-мозкова травма; шок; гіпоксія; використання наркотичних знеболювальних засобів; психоемоційний стрес.

6.4.2. Найбільш характерні ознаки психологічних розладів

Найбільш характерними ознаками психологічних розладів є:
безглуздий і хаотичний руховий неспокій;
відчуття виснаженості та нереальності навколишніх подій;
емоційна віддаленість від оточення;
почуття провини;
ворожі дії щодо людей, які оточують;
неадекватне сприйняття (ігнорування) наявних пошкоджень.

6.4.3. Проведення серцево-легеневої реанімації

Серцево-легеневу реанімацію (далі – СЛР) проводять відповідно до загальних правил і розпочинають відразу після констатації відсутності дихання. Спочатку здійснюють 30 натискань на грудну клітку, потім 2 вдихання в тіло пораненого. Глибина натискань на грудну клітку становить не менше 5 см, частота – не менше 100 за хвилину. Змінювати бійця, що проводить натиснення на грудну клітку слід кожні 2 хв.

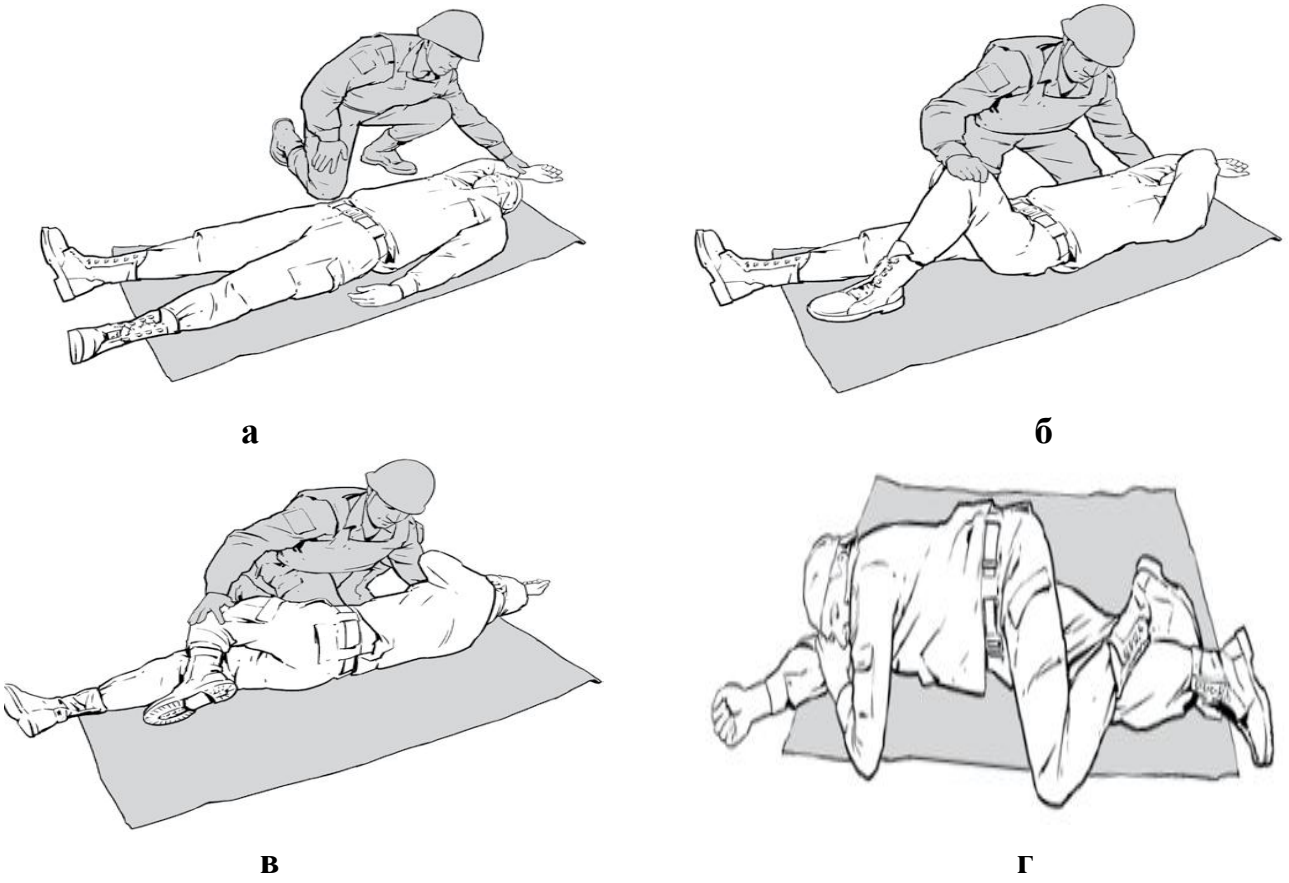
Проводити СЛР слід за відсутності в пораненного несумісних із життям травм: відкритої рани голови з витіканням мозкової речовини; відкритої рваної рани грудної клітки з пошкодженням внутрішніх органів (легені, серце); травматичних ампутацій кінцівок без зупинки кровотечі (накладання джгута) в секторі обстрілу; опіків III – IV ступенів (великі, напружені або розкриті пухирі з рідким чи желеподібним вмістом насичено – жовтого (кров’янистого) кольору або обвуглення) шкіри обличчя та більшої частини тулуба.

Проводити СЛР слід виключно за умови, коли це не заважає виконанню тактичної задачі та відсутня небезпека для бійців, що надають допомогу. В секторі обстрілу проводити СЛР заборонено. При проникаючих пораненнях успіх при проведенні СЛР вкрай низький.

6.4.4. Переведення пораненого в стабільне положення

Крок 1. Руку пораненого, яка ближче до Вас, розташуйте вздовж його тулуба (рисунок 55 а).

Крок 2. Іншу руку пораненого зігніть у ліктьовому суглобі та заведіть тильний бік її долоні під його щоку, зігніть ногу пораненого, що далі від Вас, у колінному суглобі під прямим кутом (рисунок 55 б).

а **б**

в **г**

Рисунок 55 – переведення пораненого в стабільне положення.

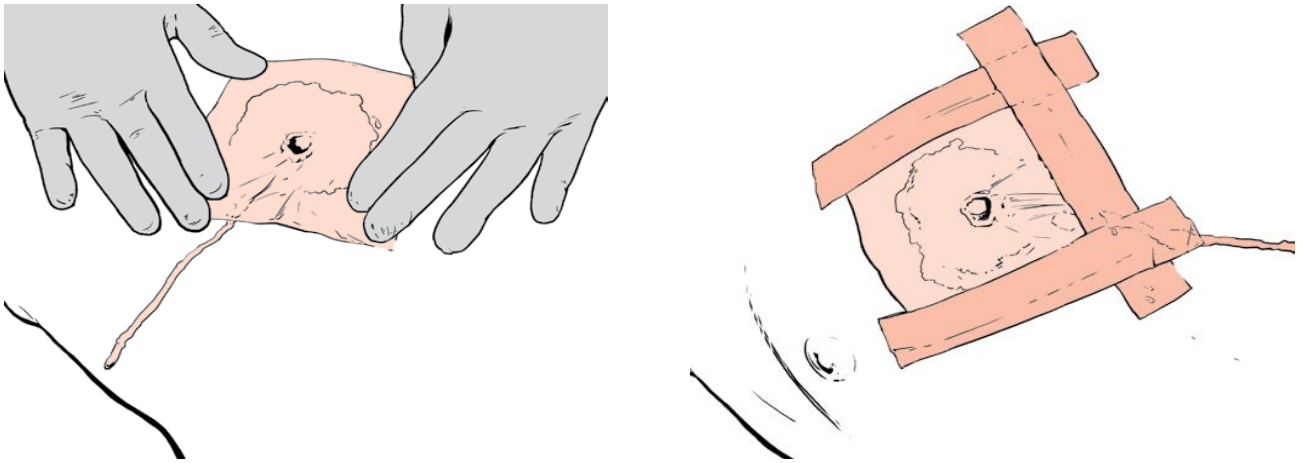
Крок 3. Притискаючи долоню пораненого щільно до його щоки, використайте зігнуту в коліні ногу як важіль і поверніть тіло пораненого на бік обличчям до себе (рисунок 55 в).

Крок 4. Кінцевий вигляд пораненого, який перебуває у стабільному положенні (рисунок 55 г).

6.4.5. Накладання пов′язки на грудну клітку

Крок 1. При проникаючому пораненні розріжте одяг, накладіть на рану матеріал, що не пропускає повітря (зовнішня упаковка індивідуального перев‘язувального пакету, клейонка, целофан, прорезинена тканина) (рисунок 56 а).

Крок 2. Зафіксуйте матеріал з трьох боків лейкопластиром. Накладіть зверху звичайну пов’язку (рисунок 56 б).

а **б**

Рисунок 56 – накладання пов′язки на грудну клітку**.**

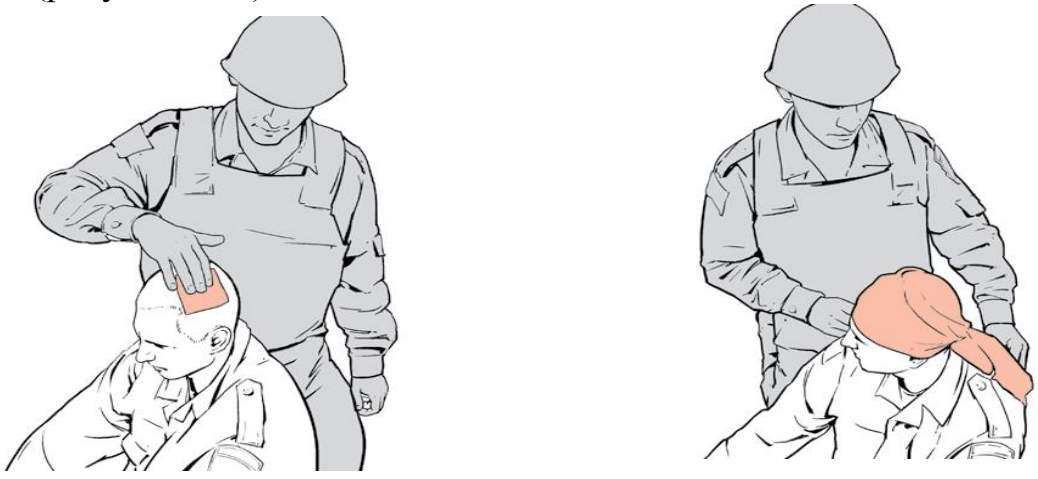
6.4.6. Накладання джгута на кінцівки

Джгут на кінцівки накладають у випадку якщо не булла здійснена зупинка кровотечі в зоні обстрілу або при триваючій кровотечі (дивись правила накладання джгута). При цьому на джгуті або у спеціальному секторі пов’язки записують час накладання джгута. Усі поранені із накладеним джгутом з безпечного сектора повинні евакуюватися в першу чергу.

6.4.7. Накладання пов′язки на голову

Крок 1. Накладіть на рану серветку (рисунок 57 а).

Крок 2. Зафіксуйте серветку косинкою (сітчастим бинтом). Можна накласти пов’язку на рану голови за допомогою спеціальних перев’язувальних пакетів (рисунок 57 б).

а **б**

Рисунок 57 – накладання пов′язки на голову**.**

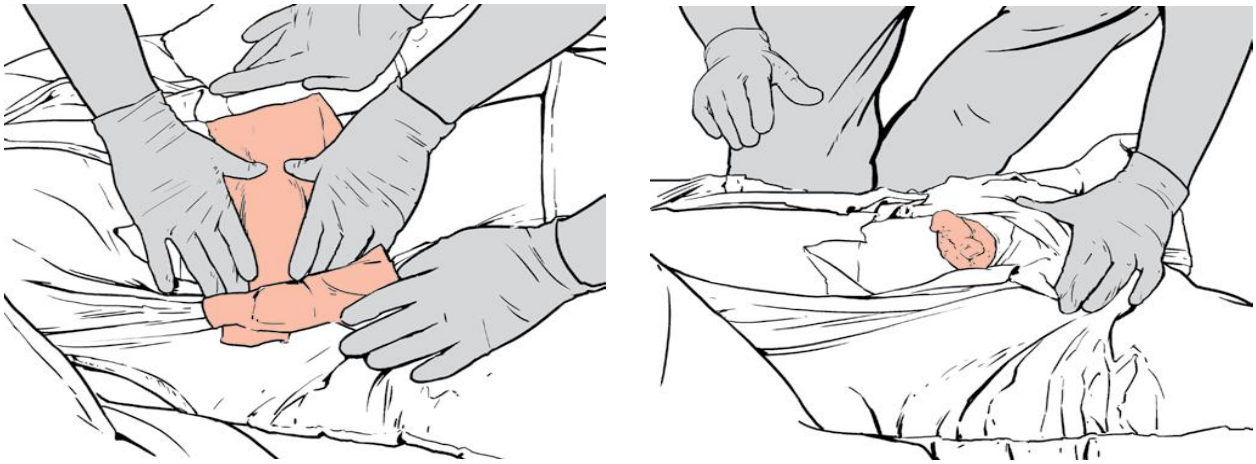
6.4.8. Накладання пов′язки на живіт

Рана з наявністю внутрішніх органів:

Крок 1. Накладіть на рану чисту стерильну серветку, не здійснюючи тиску безпосередньо на рану (рисунок 58 а).

Крок 2. Зафіксуйте серветку лейкопластиром, бинтом або косинкою.

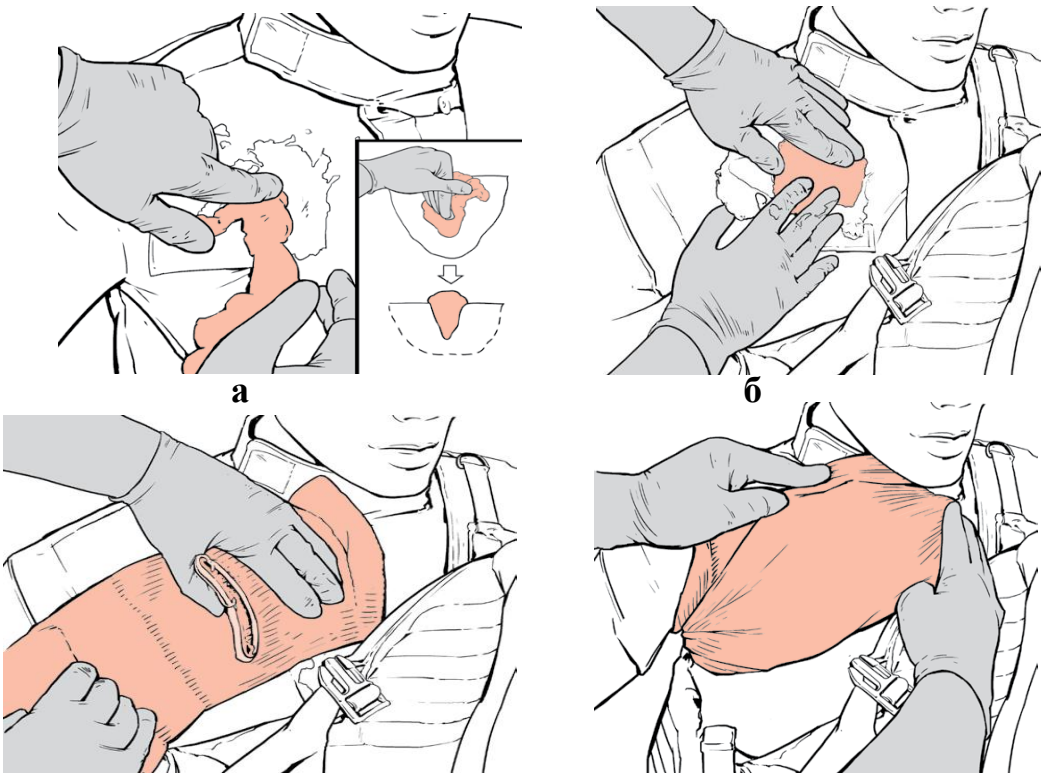
На рану без випадіння внутрішніх органів можна накласти пов’язку за допомогою спеціальних перев’язувальних пакетів (рисунок 58 б).

а **б**

Рисунок 58 – накладання пов′язки на живіт**.**

6.4.9. Зупинка кровотечі з рани тулуба за допомогою гемостатичних засобів

а **б**

в **г**

Рисунок 59 – зупинка кровотечі з рани тулуба**.**

Крок 1. Туго затампонуйте рану серветкою з гемостатиком (рисунок 59 а). При відсутності гемостатичних засобів тампонувати рану можна стерильною серветкою**.**

Крок 2. Здійснюйте тиск на рану протягом 2 – 3 хв. (рисунок 59 б).

Крок 3. Накладіть на рану чисту стерильну серветку (рисунок 59 в).

Крок 3. Зафіксуйте серветку (рисунок 59 г)**.**

Якщо поранений без свідомості, переведіть його в стабільне положення. Як правило, цю маніпуляцію слід виконувати в безпечній зоні (сектор укриття), в секторі обстрілу її при необхідно використовувати як самодопомогу.

6.4.10. Зупинка кровотечі з рани кінцівки за допомогою спеціальних перев′язувальних пакетів

Крок 1. Накладіть потовщену частину пакета безпосередньо на рану (рисунок 60 а).

Крок 2. Заведіть полотно бинта у фіксуючий елемент (рисунок 60 б).

Крок 3. Максимально натягнувши бинт (рисунок 60 в), продовжуйте накладати пов’язку в протилежному напрямку (рисунок 60 г)**.**

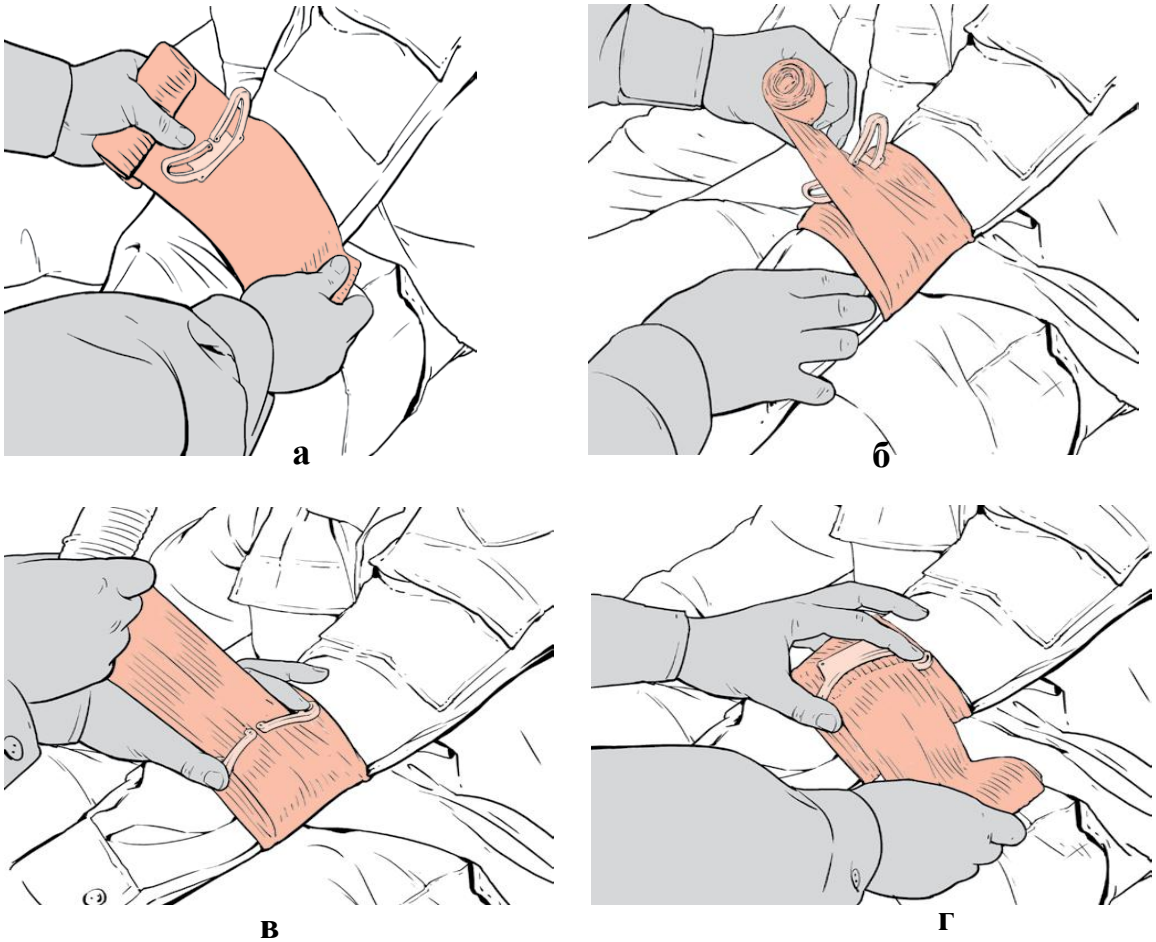

Рисунок 60 – зупинка кровотечі за допомогою спеціальних перев′язувальних пакетів**.**

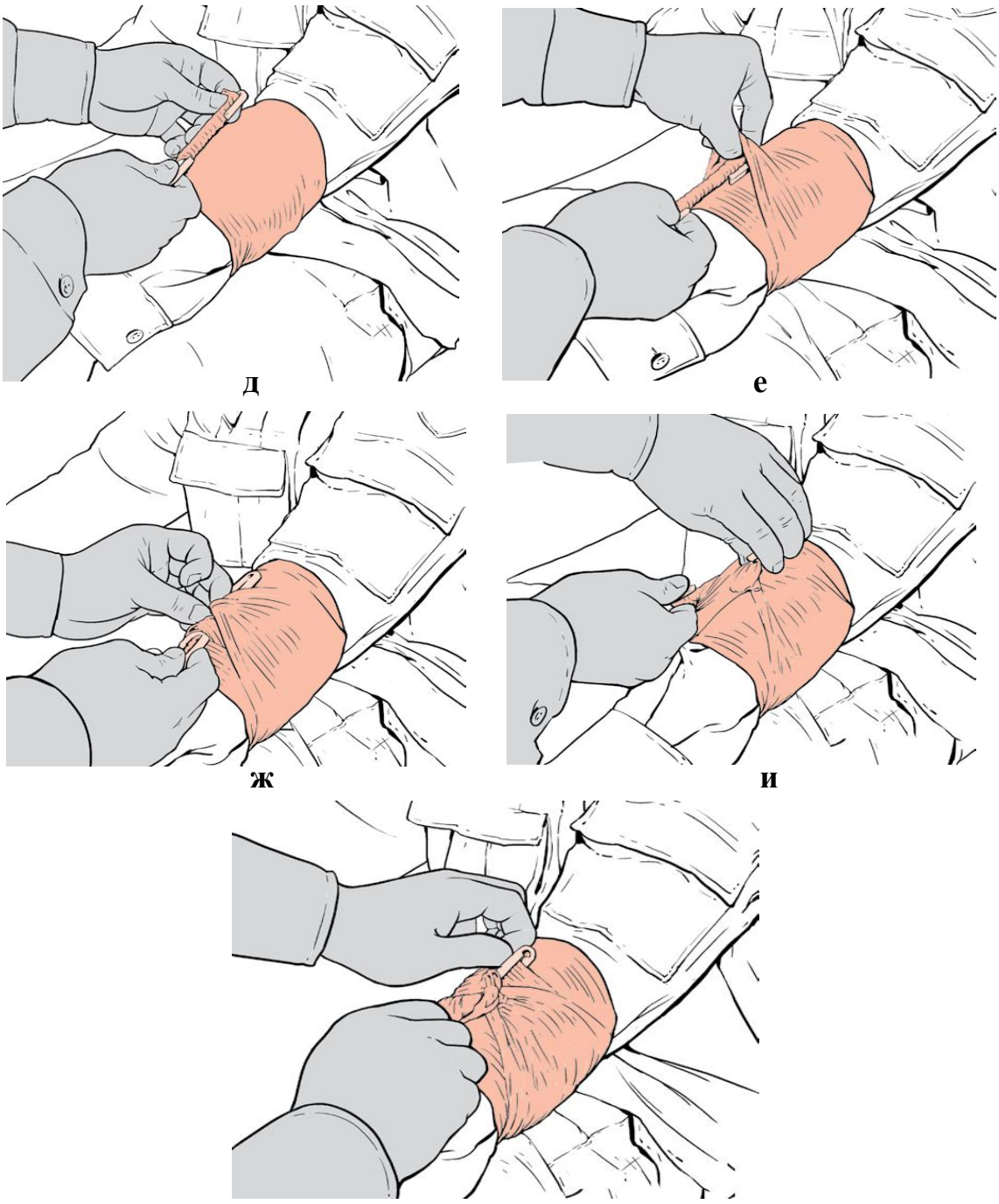

Рисунок 60 продовження – зупинка кровотечі за допомогою спеціальних перев′язувальних пакетів**.**

Крок 4. Якщо кровотеча з рани не зупиняється, заведіть фіксуючий елемент бинта за останній його оберт (рисунок 60д та 60е).

Крок 5. Здійснюйте його закручування до припинення кровотечі (рисунок 60ж та 60и).

Крок 6. Закріпіть фіксуючий елемент до країв бинта за допомогою затискачів, що розміщені на його кінцях (рисунок 60к).

Крок 7. Якщо поранений без свідомості, переведіть його в стабільне положення

Особливість:

В деяких варіантах спеціальних перев’язувальних пакетів відсутній фіксуючий елемент. Перев’язувальний пакет можна використовувати при різній локалізації поранення (голова, грудна клітка, живіт, кінцівки).

Стандартний індивідуальний перев‘язувальний пакет вітчизняного виробництва має дві ватномарлеві подушечки, одна з яких не фіксована до бинта, що дозволяє перев‘язувати наскрізне поранення кінцівок або тулуба (на вхідний та вихідний отвір рани одночасно).

Прорезинена упаковка індивідуального перев‘язувального пакету стерильна з внутрішньої сторони та може застосовуватися для перев‘язок при великих пораненнях живота з випадінням внутрішніх органів та проникаючих пораненнях грудної клітини.

7. ВИЖИВАННЯ СОЛДАТА У РІЗНОМАНІТНИХ УМОВАХ

7.1. Мінна безпека

7.1.1. Заходи безпеки в ході виконання завдань в районах з вибухонебезпечними предметами та у разі виявлення вибухонебезпечних предметів

При діях в районах з вибухонебезпечними предметами кожен військовослужбовець повинен вміти:

розпізнавати міни та вибухонебезпечні предмети (далі – ВНП);

подавати команди (сигнали) при виявлені мін та вибухонебезпечних предметів і практично діяти за ними;

пророблювати та позначати проходи для виходу з замінованої ділянки місцевості;

позначати на місцевості виявлені міни та ВНП альтернативними засобами;

проводити маркування замінованої ділянки місцевості, в тому числі альтернативними засобами;

дотримуватись заходів безпеки при поводженні на місцевості, що має мінну небезпеку;

надавати першу медичну допомогу;

знати демаскуючі ознаки мін та вибухонебезпечних предметів.

При діях на місцевост з вибухонебезпечними предметами заборонено:

допускати скупчення особового складу під час виконання завдань;

викручувати підривники з артилерійських снарядів, мінометних мін, гранат, авіабомб та інших боєприпасів, що не вибухнули;

ходити поза проходами і по неперевіреній місцевості;

зсувати з місця або забирати дротяні та інші невибухові загородження;

вилучати або випалювати вибухову речовину з боєприпасів, що не вибухнули або неповністю вибухнули;

розташовувати особовий склад поблизу складів боєприпасів або зібраних під час розмінування мін та інших вибухонебезпечних предметів;

використовувати не за призначенням вибухові речовини і засоби підривання, боєприпаси, запалювальні та освітлювальні суміші тощо;

розпалювати вогнища на ділянках місцевості, що підлягають розмінуванню;

приносити в розташування підрозділів будь-які ВНП.

7.1.2. Попереджувальні знаки небезпечних районів

7.1.2.1. Мінні маркувальні знаки

Для забезпечення видимості цивільним населенням, при позначені мінних полів та небезпечних ділянок використовуються наступні знаки:

Розмір і форма: трикутник або квадрат розміром не менше ніж 28 см на 20 см для трикутника, та з сторонами не менше ніж 25 см для квадрата;

Колір: червоний;

Символ: символ небезпеки – череп та дві кістки;

ЗАПАМЯТАЙТЕ! *Мова: на знаку повинно бути слово "МІНИ" на одній з шести офіційних мов ООН (англійська, арабська, іспанська, китайська, російська і французька) і на мові поширеній в даному районі (рисунок 61);*

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ! *Встановлення: мінні знаки встановлюються кругом міного поля або небезпечного району з інтервалом 15 м, причому сторона з написом повинна бути обернена до очищеної/безпечної зони, а біла або чиста сторона – до неочищеної/небезпечної зони.*

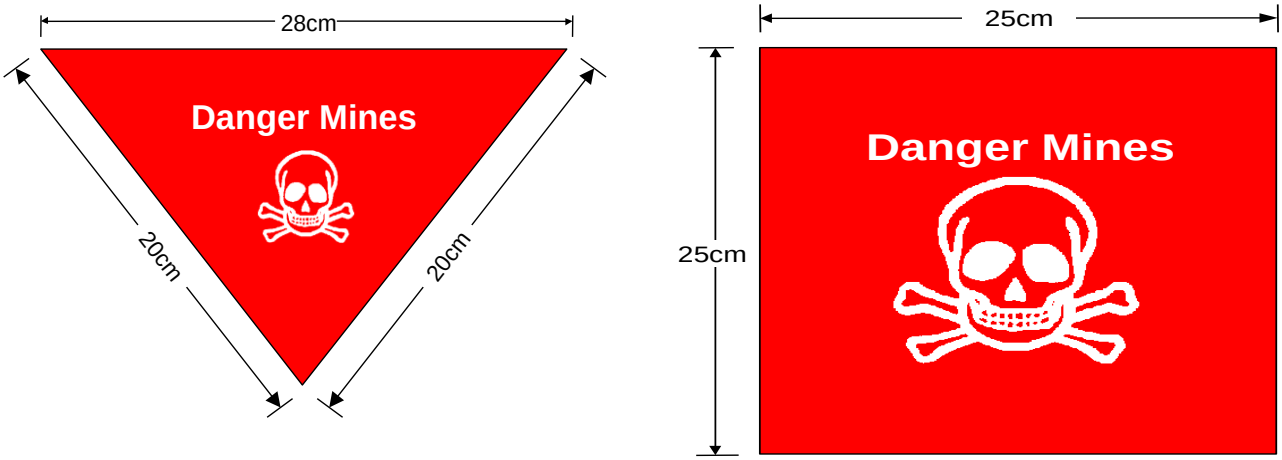

Рисунок 61 – знаки позначеня мінних полів та небезпечних ділянок.

7.1.2.2. Системи маркування небезпечних районів

Маркування розбивається по категоріях на три рівні:

1. Термінове маркування.
2. Напівпустинне маркування.

3. Постійне маркування.

Термінове маркування підозрюваних мінних ділянок звичайно робиться відразу, щоб забезпечити візуальне попередження про наявність мін. До його складу входить, попереджувальна стрічка з написом “МІНИ”, та віхи встановлені з інтервалом 15м. Термінове маркування повинне чітко проглядатися з відстані не менше 30 метрів, і зберігатися в такому виді протягом 6 місяців.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ! *Напівпустинне маркування більш розповсюджений тип маркування, що огороджує небезпечну ділянку. При цьому типі маркування використовується стандартний знак “МІНИ”, що ясно вказує на небезпеку. До його складу входять віхи встановлені з інтервалом 15 м та дві нитки капронового шнура натягнутого між ними на висоті 0,25 м та 1,25 м Таке маркування повинне зберігатися від 6 місяців до 1 року.*

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ! *Постійне маркування встановлюється на ділянках, де неможливо проводити операції по очищенню в найближчому майбутньому. Маркування повинно бути фізичним і візуальним бар'єром для пересування людей і тварин. Воно складається з металевих стойок, колючого дроту і попереджувальних знаків “МІНИ”.*

Цей тип маркування повинен зберігатися до 5 років.

7.1.2.3. Альтернативні знаки маркування, що використовує місцеве населення

а

б

в

г

Рисунок 62 – альтернативні способи маркування.

Альтернативний спосіб маркування, такий як палиці, встановлені навхрест, кам'яні стовпи, тощо, повинні завжди прийматися в розрахунок, як форма маркування.

Це часто робиться людьми, що не мають можливості зробити прийняті знаки.

До альтернативних способів маркування відносяться:

фарба, або яскрава стрічка нанесена на дерева або скелястий ґрунт (рисунок 62а);

кам’яні стовпи або купи каміння (рисунок 62б);

палиці, встановлені навхрест (рисунок 62в);

прокопані канави, відсипані піском смуги (рисунок 62г);

інші знаки перешкоди.

При виконанні завдань в небезпечних районах всі знаки, що викликають сумнів , необхідно розглядати як попередження про небезпеку.

7.1.3. Демаскуючі ознаки районів, що становлять мінну небезпеку

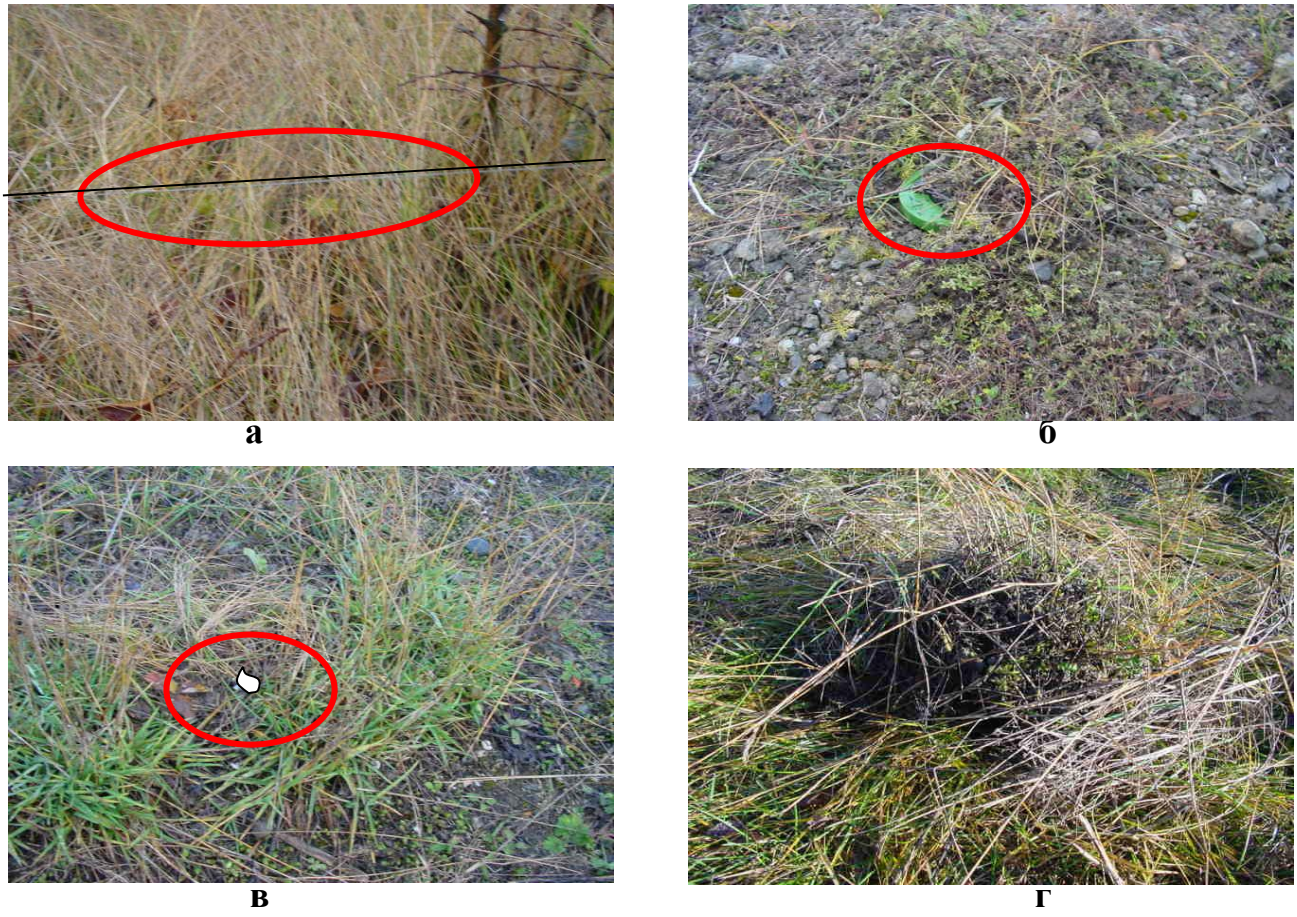

Рисунок 63 – альтернативні способи маркування.

Демаскуючими ознаками районів, що становлять мінну небезпеку є:

наявність дротяних розтяжок (рисунок 63а);

часткове оголення корпусу міни (рисунок 63б);

наявність тари або запобіжних чек (рисунок 63в);

горбки або відмінність маскувального шару від іншого фону(рисунок 63г) тощо.

7.1.4. Найбільш імовірні місця встановлення мін, мін-пасток та виявлення вибухонебезпечних предметів

Особливу увагу та пильність слід приділяти при відвідувані:
колишніх військових позицій та оборонних укріплень;
контрольних дорожніх пунктів;
місць переправ через водні перешкоди;
залишків військової техніки;
вузьких місць де неможливо обійти або об'їхати перешкоду;
ґрунтових доріг та узбіч доріг з твердим покриттям;
необроблених ділянок землі;
будинків та споруд покинутих місцевими жителями.

7.1.5. Дії підрозділу, що потрапив в замінована зону

При діях підрозділу в районах де може виникнути мінна небезпека, кожен військовослужбовець повинен спостерігати за місцевістю (рисунок 64а) з метою своєчасного виявлення мін, або вибухонебезпечних предметів.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ! *При візуальному виявленні міни (вибухонебезпечного предмету) військовослужбовець, який першим виявив небезпеку (рисунок 64б), повинен подати команду "МІНА!" або "СТІЙ МІНА!" і доповідає командиру підрозділу про тип виявленого вибухонебезпечного предмету.*

а **б**

Рисунок 64 – дії в замінованій зоні.

Командир підрозділу, після отримання доповіді про виявлену міну (вибухонебезпечний предмет), визначає по топографічній карті (рисунок 65а) небезпечний район, позначає його. Доповідає (рисунок 65б) старшому начальнику: координати району, характер небезпеки, тип виявленого вибухонебезпечного предмету, рішення про вихід з небезпечного району та передає заявку на виклик групи розмінування.

а

б

Рисунок 65 – дії командира підрозділу про виявлений вибухонебезпечний предмет.

Після доповіді про виявлену небезпеку, командир підрозділу дає команду особовому складу за допомогою багнета перевірити місцевість на наявність мін навколо себе та в напрямку виходу з небезпечного району (як правило в зворотному напрямку).

При використанні багнета, для перевірки місцевості, необхідно дотримуватись наступних вимог:

кут нахилу багнета – до 30º;

відстань між уколами багнету – 4 – 5 см;

діяти багнетом плавно, без різких поштовхів (рисунок 66).

Рисунок 66 – використання багнета, для перевірки місцевості.

Перевірка місцевості кожним військовослужбовцем здійснюється від себе до попереднього військовослужбовця (рисунок 67) на ширину не менше як 50 см. Перевірений прохід позначається підручними засобами через кожні 50 см.

Позначення проходу може здійснюватися за допомогою:

бинта з перев'язочного пакету;

гілок дерев або кущів;

каміння тощо.

Рисунок 67 – перевірка місцевості військовослужбовцями.

Виявлені міни або ВНП позначаються на місцевості, за допомогою добре видимих альтернативних засобів маркування (камінь, ганчірка, гілка дерева тощо) на відстані не ближче 10 см до міни (ВНП), та про їхнє місцезнаходження доводиться до всього особового складу підрозділу.

Після прорублення суцільного проходу, командир підрозділу дає команду на вихід з замінованої зони. Прохід з безпечної ділянки місцевості закривається та маркується підручним матеріалом (гілки дерев, купи каміння, палки, встановлені навхрест, мітки фарбою на деревах або каміннях, прокопані канави, смуги, відсипані піском).

Прохід з безпечної ділянки місцевості закривається та маркується підручним матеріалом.

У разі підриву, командир підрозділу дає команду своїм підлеглим приступити до розвідки місцевості, щоб зробити прохід до потерпілого, та терміново повідомляє в штаб про нещасний випадок і вказує свої координати. Крім цього місце підриву військовослужбовця він наносить на топографічну карту і вказує час. Після прорублення проходу до потерпілого, необхідно обов'язково перевірити місцевість навколо нього. Після цього йому надається перша медична допомога. В той же час решта особового складу прорублює прохід для виходу в безпечну зону. Після влаштування проходу потерпілого евакуюють в безпечну зону. Командир підрозділу доповідає в штаб про вихід, свої координати і очікує прибуття лікаря для надання потерпілому кваліфікованої медичної допомоги, або при наявності свого транспортного засобу здійснює перевезення потерпілого в найближчий лікувальний заклад.

7.2. Вибір місця розташування для відпочинку, обладнання нічлігу, встановлення намету (шалашу)

7.2.1. Вибір місця розташування для відпочинку

Безпечний, повноцінний відпочинок в польових умовах можливий тільки в обладнаному укритті. Під час вибору місця укриття враховуються такі чинники, як захист від вітру і холоду, близькість палива і води, відсутність

комах, недоступність для хижих тварин і отруйних змій. У той же час, воно має дозволяти вести спостереження за підходами до розташування підрозділів і повітряним простором. Розташування місця відпочинку має охоронятися з усіх боків. Вільне пересування в районі розташування та огляду за його межами суворо забороняється. Для кожного солдата в місці розташування для відпочинку вибирається позиція на випадок відбиття нападу противника. У разі атаки ворога, кожен повинен швидко зайняти свою позицію і знищувати вогнем напад противника.

Місця для відпочинку вибираються, за можливості, на закритій важкодоступній місцевості, куди обмежений доступ противника на транспортних засобах, а також місцевих жителів. Такими місцями можуть бути: ліс, яри, густий чагарник, болотні острови, покинуті шахти, печери тощо (рисунок 68). Однак не завжди умови дозволяють використовувати природні укриття, особливо в степових районах.

Рисунок 68 – приклади місць для відпочинку.

У деяких випадках (зазвичай, в умовах наявності надійних зв'язків із місцевими жителями) місця для відпочинку можуть бути підготовлені в міських та сільських населених пунктах, в районах з великою щільністю населення. Район відпочинку не слід вибирати поблизу тих місцевих предметів, які можуть служити гарним орієнтиром під час нападу противника (окремі висоти, невеликі гаї, узлісся). Місця для відпочинку, які створюються в польових умовах, повинні, як правило, знаходитися на відстані, не ближче добового переходу (25 – 30 км і більше) від місця десантування групи, і від об'єктів супротивника. На такій же відстані від запасних районів повинен розташовуватися основний район для відпочинку. Але, як показує досвід останній збройних конфліктів, з дотриманням конспірації і умілих діях військовослужбовців, райони можуть розташовуватися в безпосередній близькості від об'єктів противника. Для дотримання умов безпеки військовослужбовців райони відпочинку доцільно розміщувати на деякій відстані від місць розташування великих гарнізонів противника, великих доріг, населених пунктів та інших важливих об'єктів. Разом із тим, відстань районів відпочинку від об'єктів противника не повинна ускладнювати активні дії розвідників. У кожному окремому випадку необхідно знайти оптимальну відстань району відпочинку від цих об'єктів, дотримуючись і забезпечення умов прихованості, і виконання завдань розвідниками щодо ведення безперевних активних дій.

7.2.2. Обладнання нічлігу. Встановлення намету

Тип укриття залежить від наявних засобів і наявності часу. Однак, у кожному разі воно повинно вирішувати основну задачу – укривати людей від несприятливих погодних умов і зберігати тепло багаття і тіла людини. У зв'язку з цим, укриття повинно бути невеликим, унеможливлювати потрапляння води і вітру. Необхідно, також, забезпечити відповідну вентиляцію в укритті, щоб не задихнутися від скупчення вуглекислого або чадного газу. Про наявність чадного газу в укритті говорить синюватий колір полум'я на вугіллі багаття, а про скупчення вуглекислого газу – жовтуватий колір полум'я.

За умови короткочасного перебування на одному місці (до 7 – 10 днів) військовослужбовці споруджують найпростіші укриття (курені, навіси, чуми), встановлюють намети, використовують печери. Укриття повинні бути замасковані, забезпечувати швидкий і потайний вихід, у разі виявлення противником.

7.3. Розведення (добування) вогню, обігрів у зимових умовах.

7.3.1. Розведення і добування вогню

Вогонь необхідний для обігріву, сушіння одягу, сигналізації, приготування їжі, очищення води шляхом її кип'ятіння. Час виживання збільшиться чи зменшиться в залежності від вашої здатності розводити вогонь. За наявності сірників ви можете розводити вогонь у будь-яких умовах і в будь-яку погоду. Якщо очікуються дії у віддалених місцевостях, запасайтеся достатньою кількістю сірників, які завжди треба тримати при собі у пакеті, що унеможливлює потрапляння води. Необхідно навчитися якомога довше зберігати полум'я сірника при сильному вітрі.

Маленький вогонь легше розводити і контролювати, ніж великий. Кілька маленьких багать, розведених в холодну погоду навколо вас, дадуть більше тепла, ніж велике багаття. Визначте і чітко обмежте місце розведення вогню, щоб уникнути великої лісової пожежі. Ретельно вибирайте місце для багаття, щоб не загорівся ліс або суха трава. Якщо вогнище доводиться розводити на вологому ґрунті або на снігу, спочатку покладіть прошарок із колод або каменів. Захищайте вогонь від вітру відбивачем. Це дозволить направити тепло в потрібному напрямку.

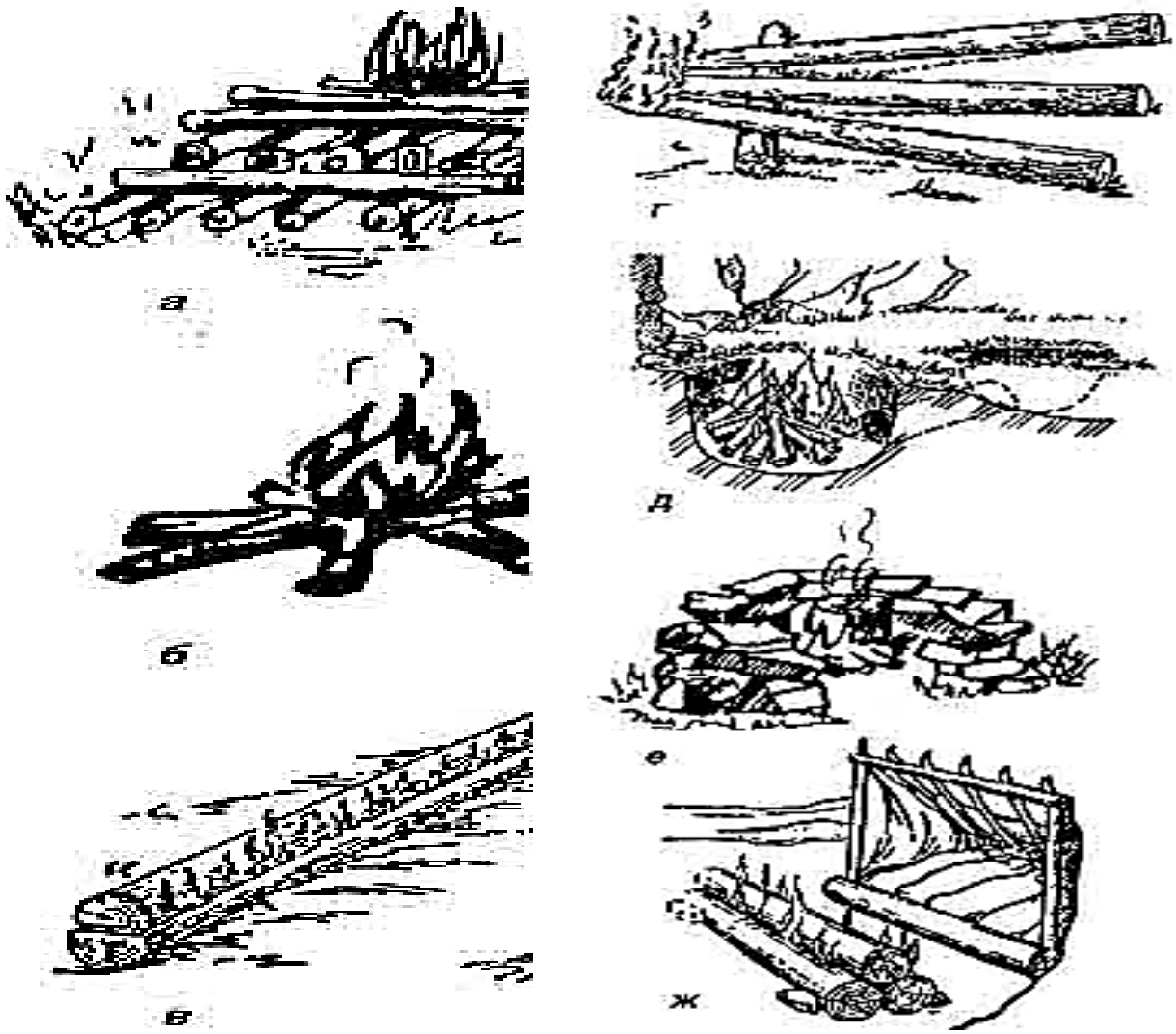
Для різних цілей існують різні способи розведення багаття.

Багаття “колодязь” (поліна, складені зрубом) – дає низьке і широке полум'я (рисунок 69а).

Багаття “зірка” (зі складених кінцями, у вигляді зірки, товстих полін) гарне для тривалого підтримування вогню без постійного підкладання сучків. Таке багаття незамінне вночі: достатньо лише час від часу підсуває поліна до центру (рисунок 69б).

Багаття “тайгове” з двох покладених одне на інше колод горить протягом 9 – 10 годин, потребує незначного догляду і найбільш придатний для пристрою між великих двосторонніх заслонів. Його влаштовують із двох сухих смолистих колод діаметром 25 – 30 см, обтесаних на один кант і глибоко насічених по отиску сокирою. Колоди кладуть одне на одне обтесаними сторонами із прокладкою між ними трісок і стружок та розпалюють по всій довжині; більш товсту колоду кладуть знизу, так як знизу бревно горить швидше (рисунок 69в).

Багаття “мисливське” із трьох колод на підкладці горить 6 – 8 годин без особливого догляду (потрібно лише періодично просувати вперед і зближувати палаючі кінці колод) і придатне для невеликих односторонніх заслонів (рисунок 69г).

Умовні позначки:
а – колодязь; б – зоряний; в – тайговий; г – мисливський; д – ямка; е – вогнище; ж – нодья.

Рисунок 69 – види багать.

Багаття “полінезійське” (“ямка”): його не видно, дає багато вуглю і золи. Для такого багаття виривають яму, обкладають стінки її полінами (або камінням), а на дні розводять вогонь (рисунок 69д). За можливості, місце для

нього слід вибирати під навислою скелею або густою кроною дерева – в цьому випадку він буде непомітний не тільки з боків, але і зверху. За відсутності природного маскування таке вогнище легко прикрити зверху гілками дерев, шматком жерсті. Багаття “ямка” не вимагає великої кількості дров. Щоб дрова в багатті добре горіли і не диміли, поруч треба вирити іншу яму з вузьким каналом до багаття для доступу повітря.

Багаття “вогнище”. В горах, де важко викопати яму, потрібно зробити з каменів вогнище, залишивши з навітряної сторони отвір для припливу повітря (рисунок 69е).

Багаття “нодья” розводять за необхідності тривалого обігріву (рисунок 69ж). Для цього потрібно товсті рівні колоди. Два із них кладуть поруч на землю, роблять в колодах пази, звернені всередину, поміщають між ними розпалювання (найкраще вугілля іншого багаття) і зверху притискають третьою колодою. “Нодья” розгорається поступово, горить жарким полум'ям (і рівно) протягом декількох годин. Жар можна регулювати, розсуваючи або зрушуючи нижні колоди.

В якості палива використовуйте сухостій і висохлі гілки. У багаття кладіть переважно березові, вільхові, соснові і ялинові дрова. Осика, горобина, черемха дають мало жару. Остерігайтеся класти в багаття свіжу хвою: вона дає густий дим.

Правильно регулюйте горіння багаття. Закривайте вугілля від вітру. Підтримка вогню вимагає меншої витрати сил, ніж добування нового. На ніч багаття слід гасити, але, щоб вранці не витрачати часу і сірників на його розведення, засипте вугілля золою. Вранці вони будуть ще тліти, і ви легко роздуєте вогонь.

У мокру погоду сухе паливо ви знайдете під стовбурами повалених дерев. У місцевостях із рідкісною рослинністю, можна використовувати сухі трави як паливо, тваринні жири, а іноді – навіть вугілля, сланцевий дьоготь або торф, які можуть знаходитися на поверхні ґрунту.

Якщо поблизу є уламки літака, що потрапив в аварію, використовуйте суміш бензину і мастила (нафти) в якості палива. Також можуть бути використані і деякі рослини, але ні в якому разі не використовувати отруйні. Для розведення вогню скористайтеся тим, що швидко запалюється, приміром, маленькі бруски сухого дерева, ялинові шишки, кора дерев, хворостинки, листя пальми, засохлі ялинові голки, трави, лишайники, папороті, губчасті нитки гігантського дощовика (гриб), який до того ж є їстівним. Перш ніж намагатися запалити багаття, приготуйте із сухого дерева стружку. Один із найбільш зручних і кращих матеріалів для розведення вогню - гниль висохлих дерев або колод. Гніт можна відшукати навіть в мокру погоду, розчищаючи вологий верхній шар такого дерева ножем, гострою палицею або навіть руками. Папір і бензин стануть в нагоді в якості трута. Навіть у дощ смола ялинових шишок або сухі пні швидко загоряться. Суха кора берези також містить смолисті речовини, які швидко спалахують. Складіть цю суміш для розпалювання шатром або між колодами. Правильно підтримуйте вогонь. Використовуйте свіжозрубані колоди або торець товстої гнилої колоди, щоб вогонь горів повільно. Захищайте червоні вогники від вітру. Покривайте їх попелом і зверху шаром ґрунту. Таким чином, Вам легше буде підтримувати вогонь, ніж розводити його заново.

7.3.2. Розведення вогню без сірників

Перш ніж спробувати запалити вогонь без сірників, приготуйте кілька сухих легкозаймистих матеріалів. Потім укрийте їх від вітру і вологи. Добрими речовинами можуть бути гниль, шматки одягу, мотузка, сухі пальмові листя, дерев'яні стружки і тирса, пташине пір'я, шерстисті ворсинки рослин та інші. Щоб запастися ними на майбутнє, відкладіть частину у пакет, що унеможливлює потрапляння води.

7.3.2.1. Сонце і лінза

Об'єктив фотоапарата, опукла лінза від бінокля або телескопа, нарешті, дзеркало можуть бути використані для фокусування сонячних променів на легкозаймисті речовини.

7.3.2.2. Кремінь і кресало (сталева пластинка)

У разі відсутності сірників, це кращий спосіб швидко запалити сухий трут. Як кременю може служити відповідна сторона сірникової коробки, через яку не потрапляє вода, або твердий шматок каменю. Тримайте кремінь якомога ближче до труту і вдарте їм по сталевому лезу ножа або по якомусь маленькому бруску сталі. Ударяйте так, щоб іскри потрапляли в центр трута. Коли він почне диміти, злегка подуйте на полум'я. Можете додати на губку трохи палива або ж перенести трут на паливо. Якщо не вдасться висікти іскру з першим каменем, пробуйте з іншим (рисунок 70).

Рисунок 70 – варіант добування вогню за допомогою підручних засобів.

7.3.2.3. Тертя дерева об дерево

Враховуючи, що отримання вогню методом тертя досить важко, використовуйте його в якості останнього засобу.

7.3.2.4. Лук і бурав

Зробіть пружний лук, натягнувши його за допомогою шнурка, мотузки або ременя. Використовуйте його для того, щоб прокручувати сухий м'який держак в невеликому отворі, зробленому в сухому, твердому блоці дерева. В результаті отримаєте порошкоподібний чорний пил, в якому, під час подальшого тертя, з'явиться іскра. Підніміть блок і висипте цей порошок на легкозаймисту речовину (трут).

7.3.2.5. Боєприпаси і порох

Приготуйте купу із сухого дерева та іншого займистого матеріалу. Покладіть до її основи, під купу, порох (висипати із декількох патронів). Посипте трохи пороху на обрані вами два камені. Вдарте ними один по одному, ближче до основи трута. Від іскор загоряться порох і трут.

7.3.3. Маскування слідів свого перебування

Найкращими укриттями в середній смузі є замасковані землянки. У цьому зв'язку треба вказати основні помилки, які допускалися під час їх спорудження та під час користування ними, в результаті чого противнику вдавалося виявляти місця розташування військовослужбовців. Виявлення противником укриттів стає можливим тільки в результаті порушення правил конспірації і маскування. Кожне укриття повинно мати (окрім основного входу) не менше одного запасного виходу. Із досвіду збройних конфліктів відомо, що в ряді випадків противнику вдавалося виявити укриття, але знищити військовослужбовців він не міг, так як, використовуючи запасний вихід, їм вдавалося піти з-під удару. Землянка обов'язково повинна мати добре замасковану вентиляцію. Під час розміщення в укритті кожен військовослужбовець повинен суворо дотримуватися встановлених командиром правил користування районом відпочинку, не допускати випадків її демаскування і дотримуватися всіх правил конспірації.

7.3.4. Обігрів у зимових умовах

Виживання в взимку має свої особливості. Головне – захиститися від холоду, тобто уміти швидко і якісно побудувати укриття. Від цього часто залежить ваше життя.

Укриття, побудовані зі снігу, в набагато більшому ступені, чим укриття з традиційного матеріалу (тканини, гілок, ялинового гілля тощо.), захищають людину від ураження холодом.

Часто ночівля в сніговому укритті виявляється навіть кращою за ночівлю біля вогнища. Спорудження укриття вимагає менших витрат сил і часу, чим заготівля великої кількості дров, розведення і багатогодинна підтримка вогнища.

Найбільш зручний для будівництва сніжних укриттів сухий сніг середньої щільності, з рівномірною щільнозернистою структурою, який злегка продавлюється ногою (так би мовити, компромісний між льодом і сніжним пухом). Він легко ріжеться на блоки і цеглу, не розшаровується, не ламається при перенесенні, володіє хорошим зчепленням, не обсипається, не лопається, достатньо легкий і чудово тримає тепло.

При ночівлі в погано побудованому укритті, при загрозі загального переохолодження спати не можна. По можливості треба маленькими порціями їсти цукор і жиро утримуючі продукти, дрібними ковтками пити гарячий чай, в крайньому випадку воду. Треба постійно розтирати частини тіла, що затекли, ворушити пальцями ніг, стопами, рухати плечима, стегнами, по черзі

напружувати різні групи м'язів.

З метою недопущення переохолодження необхідно весь наявний в розпорядженні сухий одяг – штани, білизна, жилети, головні убори тощо – надіти на себе. Вологий одяг, заздалегідь очистивши від снігу і льоду і ретельно викрутити, надіти або накинути його поверх сухої. Мокрі шкарпетки, рукавиці, устілки, шапку викрутити і знову надіти або укласти на плечі для просушування. При цьому треба пам'ятати, що мокрий бавовняний одяг практично не зігріває, шерстяний, навпаки, гріє, наскільки б мокрим не був, теплий одяг з синтетичним наповнювачем зберігає теплоізолюючі властивості у вологому стані і, головне, швидко підсихає, відновлюючи свої початкові властивості. Але це правило можливе лише для закритих від вітру приміщень. На вітрі будь-який вологий одяг (за винятком вітронепроникного) підсилює переохолодження.

Весь верхній одяг слід заправити в брюки під ремінь, розпрямивши по ногах. Капюшон надіти на голову і затягнути тесьомками. Рукави і штанини підв'язати шнурками. Шию і нижню частину обличчя обмотати шарфом або запасним одягом, рушником, шматком тканини. Сухі рукавички, надіти на руки, поверх них можна натягнути вологіші. Черевики розшнурувати, але не знімати. Ноги поверх взуття обмотати, укутати вільним одягом, матеріалом і при можливості засунути в порожній рюкзак.

Особливу увагу слід звернути на руки і ноги, оскільки вони охолоджуються набагато швидше, ніж тіло. Не треба боятися тремтіння, воно не є ознакою втрати теплозахисних властивостей організму, не сигналізує про загрозу замерзання. Навпаки, тремтяча людина виділяє в 3 – 5 разів більше тепла, за рахунок чого зігрівається. Тремтіння – захисна реакція організму на холод. А ось якщо людина не тремтить у відповідь на атаки морозу, це вже небезпечно. В цьому випадку необхідно встати (у тісному, низькому укритті на коліна) і виконати декілька фізичних вправ, щоб розігрітися. Іноді корисно рукави верхнього одягу вивернути всередину, а руки укласти на груди або на стегна по бокам. Щоб виключити мимовільне засипання, слід розповідати один одному історії. В деяких випадках допустимо боротися зі сном, викликаючи больові відчуття, наприклад, покусуючи з боків кінчик вказівного пальця (так званий “відновний центр”) або затискаючи пальцями мочку вуха, кінчик носа. Крім того, треба постійно контролювати стан своїх товаришів. В крайньому випадку, допустимо спати одній людині при підстраховуванні 2 – 3 безсонних товаришів.

Для обігріву укриттів може стати в нагоді звичайна свічка. Стандартна 10 – сантиметрова свічка, що важить трохи більше 30 грамів, здатна горіти більше 3 годин, даючи світло і тепло. У екстремальних умовах краще використовувати стеаринову свічку, оскільки вона міцніше парафіновою, не ламається від ударів і, крім усього іншого, їстівна.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ! *Свічку краще встановлювати усередині порожньої консервної банки або кухля. Дуже важливо, щоб свічка стояла строго вертикально, тоді при горінні біля гніту утворюється поглиблення, де збиратиметься розплавлений стеарин. Тільки в цьому випадку стеарин згоратиме повністю.*

ЗАПАМЯТАЙТЕ! *Треба постійно стежити за безвідходним горінням! Весь невикористаний стеарин або парафін, а також огарки свічок треба акуратно зібрати, розтопити і злити в яку-небудь невелику ємність – банку, кухоль, гільзу від патрона, флакон з відбитою горловиною, стакан, виліплений з металевої фольги, порожню сірникову коробку. Навіть у булці хліба, якщо абсолютно нічого не немає, можна видавити ємкість під стеарин. У середину ємкості заздалегідь встановлюється гніт.*

Як гніт в подібній імпровізованій свічці можна використовувати шматок марлі, бинта, тканини, намотаний на арматуру і утримуючий гніт у вертикальному положенні. Арматура виготовляється з будь-якого обрізка, що є у розпорядженні дроту (зокрема невидимок, шпильок, пружин від авторучок і ін.), з одного боку згорнутої у кільце, створюючи стійку підставу. З тією ж метою можна використовувати голку, увіткнену в плоский шматочок кори, або гілку, заклинену на дні між стінками ємкості. Можна спробувати виготовити свічку традиційної форми.

Декілька бавовняних або шерстяних ниток, скрутити їх джгутом і, тримаючи на вазі усередині будь-якої вузької ємкості, залити розплавленим стеарином. Найзручніше як ємкість – форму використовувати фольгу, згорнуту в трубочку, тонкий кульок з кори, але можна також використовувати фотокасети, хлібний м'якиш, обрізання лижних палиць в місцях звуження тощо.

За тим же принципом неважко, якщо є відповідне пальне, спорудити імпровізовану спиртівку. Спирт (або будь-яку іншу, здатну горіти, спиртову або іншу рідину) треба залити в пляшку, флакон тощо. У пробці ножем прорізати вузький отвір, крізь який пропустити гніт – вузьку смужку тканини. Кінець гніту, що просочився спиртом, підпалити.

Якщо не знайшлося ніякого іншого пального, окрім бензину, то використовувати його можна тільки в суміші з піском. Для цього насипаний в яку-небудь ємність на третину її висоти пісок просочується бензином. У пісок утоплюється скручений з будь-якого підручного матеріалу (бинта, шматочка бавовняної тканини тощо) фітіль. Він змочується бензином і підпалюється. Лампа дає достатнє для обігріву невеликого укриття тепло. Побоюючись можливого спалаху, підпалювати лампу слід за допомогою довгої лучини. За відсутності банки можна просто викопати ямку в землі і насипати туди пісок, який просочити бензином.

Неприпустимо для зігріву приймати алкоголь. Алкоголь може створювати ілюзію зігрівання за рахунок короткочасного збільшення тепловіддачі, але за це доводиться розплачуватися невиправданими тепловтратами, ведучими до швидкого замерзання. Алкоголь провокує психічні зриви, істеричні реакції, неконтрольований сон, приводить до помилкових рішень.

7.4. Способи добування води та її знезараження, добування їжі та способи її приготування

7.4.1. Засоби добування води

Зневоднення організму всього на кілька відсотків веде до порушення його життєдіяльності. Відсутність води протягом доби (особливо в жарких районах) вже негативно позначається на моральному стані людини, знижує його боєздатність, вольові якості, викликає швидку стомлюваність. Втрата організмом великої кількості води небезпечна для життя людини. У жарких районах без води людина може загинути через 5 – 7 доби, а без їжі, за наявності води, людина може жити тривалий час. Навіть у холодних поясах для збереження нормальної працездатності людині потрібно близько 1,5 – 2,5 літрів води на добу.

Не у всіх районах є природні джерела води (ріки, озера, ставки) і не всіма цими джерелами можна користуватися. Треба знати, яким чином і де слід шукати грунтові води. В умовах автономного існування, за умов наявності обмежених запасів води або за умов їх відсутності, забезпечення водою стає проблемою першорядної важливості. Необхідно відшукати вододжерело, очистити, за необхідності воду, від органічних і неорганічних домішок або опріснити її; якщо вона містить велику кількість солей, забезпечити її зберігання.

Природні джерела можна умовно розділити на декілька груп: відкриті водойми (ріки, озера, струмки); грунтові водойми (ключі, джерела, скупчення води в підземних резервуарах); біологічні вододжерела (рослини-водоноси); атмосферна вода (дощ, сніг, роса, опріснений лід). У районах із помірним і холодним кліматом пошук джерел води не становить труднощі. Велика кількість відкритих водойм, сніговий настил дозволяють своєчасно забезпечувати потреби організму у воді, створювати необхідні запаси води для пиття і приготування їжі. Лише в окремих випадках доводиться користуватися природними покажчиками для виходу до джерела води (прокладені тваринами стежки, зазвичай, ведуть до води і вологого грунту низин).

Щоб зібрати дощову воду, необхідно викопати ямку і застелити її великим листям, щоб зібрана вода не вбралася у землю.

Коли йде дощ, необхідно обв'язати тканиною дерево. Вода, що стікає уздовж стовбура, буде затримуватися, і капати в ємність, поставлену внизу.

Воду із ключів і джерел гірських та лісових річок і струмків можна пити сирою, але, перш ніж втамувати спрагу водою із стоячих або слабопроточних водойм, її очищають від домішок і знезаражують.

Створення запасу води доцільно лише в умовах, коли джерела води розташовані на великій відстані один від одного. Зберігати воду можливо в будь-яких ємностях. В умовах обмежених запасів води, особливо в жаркому кліматі, де організм втрачає з потінням багато рідини, зневоднюється, дуже важливо знизити потовиділення. Цього можна досягти, захистивши себе від прямої сонячної радіації за допомогою найпростішого сонцезахисного тенту, обмеживши фізичне навантаження в жарку пору доби, зволожуючи одяг.

7.4.2. Знезараження води

Здобута в польових умовах вода перед вживанням має пройти як мінімум такі етапи: відстоювання, фільтрування та знезараження.

УВАГА! *Набирати воду безпосередньо з озера або болота не можна.*

В декількох метрах від водойми на низькому березі треба викопати ямку, і коли вона наповниться водою, акуратно вичерпати воду 2 – 3 рази. Лише після цього у ямі з'явиться очищена землею вода, до якої можна застосовувати названі етапи.

Її відстоювання дозволить зменшити кількість піску, мулу та інших забруднюючих речовин, а також знизить швидкість засмічення фільтрів під час подальшої фільтрації. Звісно, прозору воду з джерел відстоювати необхідності немає, проте її потрібно пропустити через чисту ганчірку або складену в декілька шарів марлю, щоб позбутися від дрібного сміття чи комашок.

Класичний склад фільтра – це трьох рівневий фільтроелемент, який складається з піску, вугілля та дрібного гравію. Але, залежно від того, що є під руками, і буде залежати складу фільтра (шматки тканини, вата, глинозем, дрібний гравій, трава, пісок і деревне або активоване вугілля). Поєднання можуть бути в самих різних комбінаціях.

Фільтр для очистки води від домішок можна зробити за допомогою нехитрих пристосувань. Для цього потрібно взяти пластикову пляшку (рисунок 71), зрізати в ній дно і всередині пляшки викласти фільтруючий елемент. Потім зробити з підручних матеріалів триногу (гілок товщиною 1.5 – 2 см), на яку підвісити пляшку горловиною вниз на невелику висоту, а під неї поставити ємність для збору відфільтрованої води.

Рисунок 71 – варіант фільтрації води.

Фільтруючий елемент необхідно викладати знизу вгору. Спочатку перекладаємо горлянку пляшки шаром трави (найкраще травою ромашки, яка має бактерицидні властивості). Потім поверх трави насипаємо дрібні камінчики, попередньо очистивши їх від бруду і промивши. Потім кладемо невеликий шар трави, на яку зверху насипаємо вугілля. Знову перекриваємо шаром трави і зверху засипаємо крупним піском або глинистою землею (не беріть дрібний пісок тому, що коли Ви будете лити воду, він буде просочуватися по всьому фільтроелементові і вода на виході буде каламутна). Якщо є тканина, тоді можна додатково шматочки цієї тканини перекласти між шарами камінчиків, вугілля і піску, попередньо виклавши перший її шматочок у горлянку пляшки.

Якщо в аптечці є активоване вугілля, тоді можна його використовувати для фільтрації (одна таблетка активованого вугілля здатна відфільтрувати до 1 л води з ефективністю очищення 80%). Крім цього, можна використовувати вугілля з прогорілого багаття, розбивши його на дрібні шматочки. Бажано, щоб вугілля було з дров листяних порід, тому що хвойні породи надають відфільтрованій воді специфічний смак і запах.

Воді перед фільтрацією необхідно дати протягом деякого часу відстоятися і злити отриманий осад. Потім відстояна вода заливається зверху і, пройшовши крізь фільтроелемент, витікає через трохи відкриту пробку. Щоб вода добре профільтрувалася, її потрібно наливати в поглиблення, зроблене в центрі фільтра, невеликими порціями і вузьким струменем. Тоді вода, вільно протікаючи через всі шари, краще фільтрується і освітлюється. Для більшої надійності процес фільтрування краще повторити 5 – 6 разів. Якщо вода дуже забруднена, тоді пісок необхідно періодично міняти чистішим.

В якості корпусу для фільтра можна використовувати все, що є під руками, починаючи від консервної банки і закінчуючи, коли під рукою немає ніякої ємності, рукавом сорочки, штаниною від брюк або згорнутою кульком футболкою. Саме основне – зробити конус, який буде тримати кілька шарів.

Одним із найпростіших і найнадійніших способів є термічний метод очищення води, який полягає у її кип’ятінні. Час кип’ятіння залежить від ступеня забруднення джерела води. Зокрема, якщо вона набрана із чистого струмка, то кип’ятити її потрібно приблизно 15 хвилин, якщо із забрудненої водойми, то не менше 30 хвилин. Для підсилення знезаражуючого ефекту під час кип’ятіння у воду додають різноманітні гілки дерев та трави.

Наприклад:

молоді гілки хвойних рослин: ялина, ялівець, сосна, кедр (150 – 250 грам на відро; час кипіння – 30 – 35 хвилин);

кора верби, дуба, бука (150 – 250 грам на відро, час кипіння – 40 хвилин);

кам'яний мох (лишайник), а також шкаралупа лісового або волоського горіхів (50 – 75 грам на відро);

польова фіалка або трава перекотиполе (300 грам на відро);

трава календули (150 – 250 грам на відро; кип'ятити близько 30 хвилин);

також можна використовувати листя ромашки, малини, звіробою, чистотілу та інших лікарських рослин-антисептиків;

бактерицидними властивостями володіють також такі гриби, як дощовики та білі гриби, тож їх можна використати замість трав;

якщо Ви не знайшли цих рослин чи грибів, то можна використати для очищення пісок. Спочатку зібрати верхній шар піску і через нього профільтрувати воду. Потім з іншою порцією піску (в розрахунку, щоб він займав 1/10 частину відра) прокип'ятити воду півгодини, постійно збовтуючи пісок з дна;

у випадку неприємного запаху води, додайте під час кипіння деревне вугілля із багаття.

Після того, як Ви достатньо часу прокип’ятите воду, залишіть її відстоюватися ще на 30 хвилин. Потім обережно злийте з води осад.

7.4.3. Способи добування їжі

Одним із найважливіших факторів, що впливають на працездатність військовослужбовця, є правильна організація харчування. Раціональне харчування відновлює витрачену організмом енергію, забезпечує його високу працездатність і підвищує опірність впливу зовнішнього середовища. Головними вимогами до їжі є: висока калорійність, правильне співвідношення в ній білків, жирів, вуглеводів, солей і вітамінів, а також гарна якість продуктів і смачне приготування.

Основною їжею під час виконання завдань у відриві від місць постійної та тимчасової дислокації є армійський повсякденний сухий пайок.

Але під час виконання завдань можливо використовувати інші варіанти добування та приготування їжі. Роглянемо основні питання створення запасу, добування та приготування їжі.

7.4.3.1. Запас харчування

Коли готуєте запас їжі, майте на увазі наступне: якщо з водою труднощів не буде, запасаються тільки сухими калорійними продуктами, що довго зберігаються: цукор, сало, сухарі, м'ясні та рибні консерви, сухофрукти, сушені ягоди, сушене м'ясо. Не беріть напівфабрикати, обходьтесь без кухонних турбот. На добу для нормального харчування потрібно в середньому 0,5 кг сухих продуктів і 2 – 8 л води. В якості аварійного запасу їжі краще тримати кусковий цукор.

7.4.3.2. Добування рослинної їжі

Рослинна їжа містить повний склад поживних речовин. Одні рослини для забезпечення нормальної працездатності можуть постачати організм достатньою кількістю білка, інші – калорійними вуглеводами.

Їстівними є багато рослин, що, зазвичай, не вживаються в їжу. Їстівні листя і молоді пагони: ожина; цикорій; щавель, яснотка біла; їстівне молоде листя: подорожник; смородина чорна; шипшина; липа дрібнолиста; лопух великий; кульбаба; конюшина луговий; снить звичайна мати-й-мачуха; первоцвіт весняний; їстівні коріння, що вживаються сирими: іван-чай, очерет озерний, аїр, лопух великий, пирій повзучий. Їстівні коріння, що вживаються у вигляді борошна: кульбаба, очерет озерний, горець зміїний, горець живородящий, пирій повзучий, рогіз широколистий.

7.4.3.3. Добування тваринної їжі

Зазвичай, не вживаються в їжу, але, тим не менш, їстівними є наступні тварини: жаби (але їх слиз може бути отруйним), змії, равлики, черепашки (тобто молюски, устриці – це теж молюски!). У деяких країнах світу вважають делікатесом коників, гладких гусениць, личинок і лялечок жуків – короїдів, павуків і мурах, равликів. Всі ці комахи, гусениці і личинки не тільки їстівні, але і досить калорійні, оскільки містять поживні речовини та вітаміни. Може настати такий час, коли не буде вибору, і доведеться їсти подібних комах. У цьому випадку врахуйте, що вони будуть набагато смачніше, якщо їх підсушити над вогнем або приготувати в смаженому, тушкованому та печеному вигляді. Їдять, в основному черевце, і груди, видаливши крила, ніжки, голову. Не рекомендується використовувати в їжу волохатих гусениць, дорослих метеликів, жуків, а також земних молюсків, позбавлених раковин.

7.4.3.4. Полювання

Без деяких мисливських навичок, навіть маючи вогнепальну зброю, спроби добути звіра виявляться безуспішними. Секрет успішного полювання полягає в тому, щоб побачити тварину раніше, ніж вона побачить вас. Помічайте ознаки, що говорять про присутність тварини.

Ретельне вивчення слідів і посліду допоможе визначити не тільки різновид і кількість тварин, а й їх розміри, напрям руху.

Щури, миші, кролики і білки легко попадаються в пастки. У цих невеликих ссавців звички постійні, а зона їх проживання обмежена. Знайдіть лаз або хід, покладіть приманку і пастку.

Ряд хитрощів допоможуть збільшити ваші шанси на успіх під час лову пастками.

Щоб зловити звіра, що живе в дуплі дерева, суньте туди коротку роздвоєну палицю і покрутіть її так, щоб на неї могла намотатися шкурка що знаходиться в дуплі тварини. Виймаючи палицю з дупла, тримайте її міцно.

Викурюйте землерийних тварин з їх нір. І як тільки жертва з'явиться, ловіть її петлею, прикріпленою до кінця довгої палиці.

Насадіть на рибальський гачок дрібну рибку і покладіть на березі біля води. Можливо, її схопить птах.

7.4.3.5. Рибна ловля

Ловля риби руками. Цим способом добре користуватися в невеликих річках із обривистими берегами або в дрібних ставках, що утворилися після повені. Опустіть руки в воду і дайте їм звикнути до температури води. Повільно запустіть руки під виступаючий над водою берег, тримаючи їх якомога ближче до дна. Злегка ворушите пальцями, поки не доторкнетеся до риби. Потім обережно наведіть руки по череву риби до тих пір, поки не дійдете до зябер. Схопите її міцно позаду зябер.

Ловля риби в замуленій воді. Невеликі ізольовані водойми, що утворилися після повені, зазвичай, рясніють рибою. Підніміть зо дна мул ногами або палицею, і риба почне шукати чисту воду на поверхні. Тоді викидайте її руками з води на берег або глушіть ударом палиці.

Ловля риби за допомогою зброї. Якщо у вас є достатня кількість боєприпасів, спробуйте стріляти по рибі. Цільтеся трохи нижче риби на глибині не більше 1 м. Вибухом ручної гранати або тротилової шашки у зграю риб, Ви забезпечите себе їжею на кілька днів. Сушіть і зберігайте рибу, якщо не можете з'їсти її всю у свіжому вигляді.

Ловля риби під кригою. Взимку рибу ловлять, роблячи лунки в льоду. Лунку можна зберегти, закривши її гілками чагарнику і, засипавши зверху пухким снігом.

7.4.4. Способи приготування їжі

Приготування їжі в екстремальних умовах вимагає певних вмінь та навичок. Пташину, рибу та дрібних звірів можна готувати на вертелі (на полум'ї та над жаром).

Їжу можна також приготувати під вогнищем. Для цього в землі викопують ямку (можна вивернути з землі камінь) і свіжим листям викладають дно ямки. На дно укладають тушку птиці, м'ясо або рибу і теж накривають або обгортають свіжим листям. Тоді засипають ямку з продуктами шаром піску (1,5 – 2 см). Зверху розпалюють вогнище і дають йому прогоріти. їжа буде готова через
30 – 40 хвилин.

У багатьох випадках, коли втрачається спорядження та продукти харчування, вона втрачає також і посуд для приготування їжі. для кип'ятіння води та готування страви можна приготувати з березової кори. Вогонь повинен охоплювати тільки ту частину посуду, який дотичний до води, із-за такої умови берест не прогорить.

Іжу можна приготувати і в земляній духовці. У піщаному ґрунті необхідно викопати ямку (40 – 45 см) і викласти на дно розпечене каміння. Для запобігання опікам каміння необхідно брати дерев'яними рогачами. Каміння накривають листям і зверху кладуть м'ясо або птицю, накривають листям та засипають піском. Через півтори години страва буде готова.

Після доброго улову риби частину риби можна закоптити. Для цього у березі ріки або у схилі яру риють яму завдовжки 1 метр.

Вихід із ями обкладають квадратами дерну, утворивши комин (шириною 40 см та висотою 40 – 50 см). Випотрошену та підсолену рибу нанизують на дріт або палички та підвішують у комині (рибини не повинні торкатись одна одної). Зверху комин накривають корою або вологою тканиною. При вході в нору розпалюють вогнище, яке повинно весь час тліти. До години риба буде готова. Така риба зберігатиметься до п'яти днів. Таким же способом можна приготувати м'ясо, та на це потрібно витратити значно більше часу – до чотирьох годин.

8. БЕЗПЕКА БОЮ

8.1. Захист від засобів вогневого ураження противника

У бойових діях найважче для психіки – потрапити під масований артилерійський обстріл або під бомбовий удар авіації. Деякі солдати в такій ситуації божеволіють.

Якщо по підрозділу ведеться прицільна стрільба, слід передусім розосередитися.

Якщо декілька снарядів однієї гармати розриваються по різні сторони від позиції, то це, можливо, ведеться пристрілка або має місце розсіювання при стрільбі, тобто наступний снаряд, швидше за все, уразить цю позицію.

Артилерія здійснює ураження цілей з пристрілюванням або без пристрілювання. Пристрілювання цілей здійснюється поодинокими пострілами гармати або залпами батареї. В ході пристрілювання розриви поступово наближаються до цілі до отримання влучення. При отриманні влучення артилерійська (мінометна) батарея (взвод) переходить до стрільби на ураження одним або декількома вогневими нальотами швидким вогнем. Між вогневими нальотами також вводяться коректури. Проміжки між введенням коректур в ході пристрілювання або стрільби на ураження складають до 1 хвилини, що цілком достатньо для укриття особового складу. Під час стрільби на ураження в ході вогневого нальоту має місце розсіювання снарядів. В цьому випадку снаряд не попадає в одну і туж саму воронку.

Під час бомбардування слід прикривати вуха долонями, а рот тримати відкритим – щоб зберегти барабанні перетинки.

Системи залпового реактивного вогню не відрізняються великою точністю, і накривають велику територію. Закономірності тут дуже маловірогідні, і головне – пережити залп, який триває від декількох секунд до декількох десятків секунд (повний залп однієї бойової машини БМ-21 “Град” складає 40 пострілів за 20 секунд). У подальшій паузі є можливість передислокуватися або сховатися трохи краще. Бомбардування артилерії часто не дає підняти голову упродовж тривалого часу, але йому властиве постійне коригування вогню. В цьому випадку правило “снаряд не потрапляє в одну і ту ж воронку двічі” – це чиста правда. До того ж воронки – це завжди відмінне укриття. Авіаудари зазвичай відрізняються невеликою тривалістю, але високою потужністю і точністю. У цій ситуації важливо швидко зорієнтуватися, що насправді є метою нальоту, і діяти виходячи з цього. Основним видом захисту особового складу від вогневого ураження являється інженерне обладнання позиції підрозділу.

8.1.1. Розвідувальні ознаки застосування противником реактивних систем залпового вогню

1. Проліт БПЛА – за 10 – 15 хв до початку ведення вогню.
2. Корегувальники противника на панівних висотах на відстані 2 – 3 км.

3. Уночі видимість пусків – 9 – 11 км.

4. Робота реактивного двигуна ракети спостерігається на висоті 20 – 400 м. Вдень при стрільбі – темні клуби диму в кінці активної траєкторії польоту ракети.

5. Постріли РСЗВ за звуком нагадують хлопки.

6. Вдень у похмуру погоду та вночі можна побачити траси від згоряння реактивного заряду ракет на активній ділянці траєкторії

8.2. Інженерні заходи захисту

8.2.1. Укриття для особового складу

Укриття для особового складу призначені для захисту людей від ураження боєприпасами стрілецької зброї, артилерії, авіації. Залежно від розмірів і ступеня захисту укриття поділяють на відкриту щілину, перекриту щілину, бліндаж, сховища легкого типу.

8.2.1.1. Відкрита щілина (рисунок 72) найпростіше укриття для особового складу. Захищає повністю від вогню стрілецької зброї, осколків снарядів, осколків мінометних мін, осколків авіабомб; захищає частково від ударної хвилі вибуху звичайного боєприпаси. При прямому попаданні снаряда, міни, гранати ступінь захисту 0.

Являє собою відрізок траншеї глибиною 150 см. Може відриватися як самостійне спорудження, так і примкнути до траншеї, окопу для техніки або артилерійської гармати. Якщо щілина влаштовується як самостійне спорудження, то з одного боку під кутом 90 градусів обладнується спуск з поверхні в щілину з п'ятьма – шістьма ступенями.

Ємність щілини не регламентується, але у всіх випадках довжина її не може бути менше 3 метрів і вміщати вона повинна не менше 1/3 чисельності особового складу відділення. Обсяг вийнятого грунту 7 куб. метрів. Трудомісткість 12 чол/год.

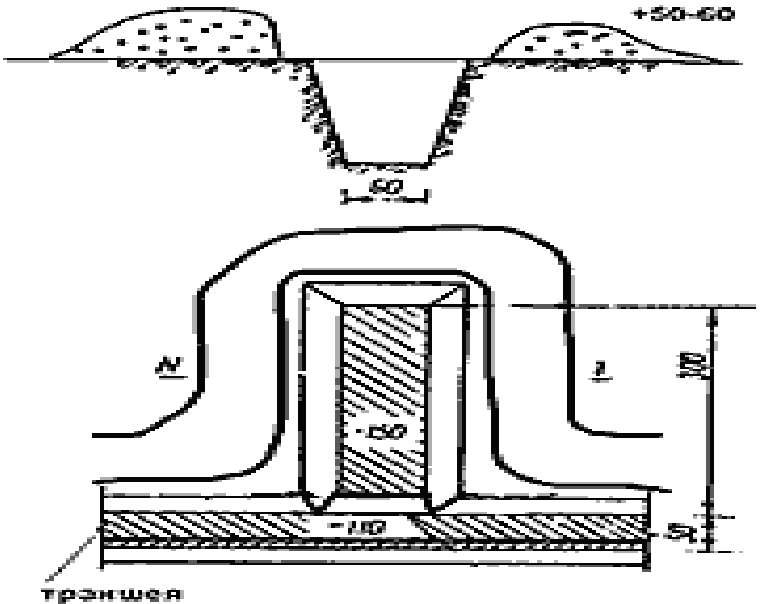

Рисунок 72 – відкрита щілина.

8.2.1.2. Перекрита щілина (рисунок 73) відрізняється від відкритої щілини тим, що має перекриття з жердин або накатника і обсипання грунтом. Захищає повністю від вогню стрілецької зброї, осколків снарядів, осколків мінометних мін, осколків авіабомб; захищає від ударної хвилі вибуху звичайного боєприпаси, захищає від вражаючої дії запалювальної зброї і крапельно-рідких отруйних речовин (типу іприт, люізіт). Захищає повністю при прямому влученні ручних гранат, гранат гранатометів типу ГП-25 (підствольника), АГС-17, снарядів калібром до 45 мм., мінометних мін калібром до 50 мм.

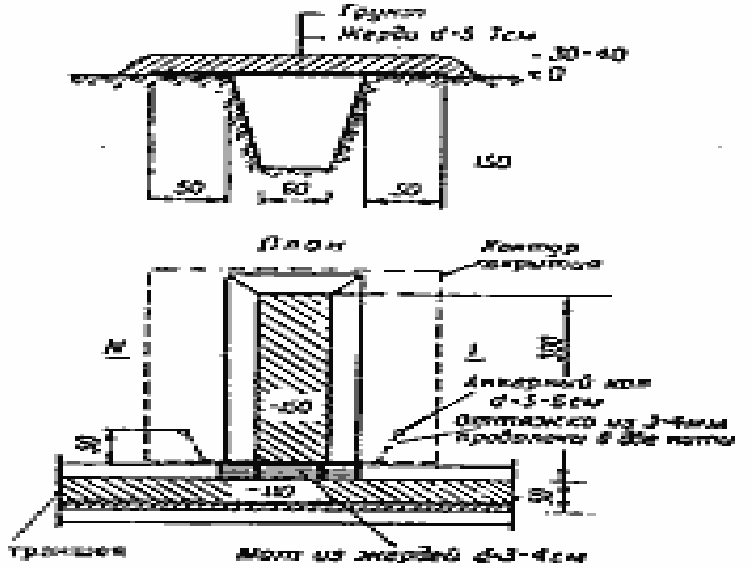

Рисунок 73 – перекрита щілина.

Захисні властивості щілини можна підвищити другим і третім шаром перекриття і збільшення грунтової захисної товщі. У цьому випадку щілину зможе захистити при прямому влученні снарядів калібром до 55 – 76 мм., Мінометних мін калібром до 82 мм., Вражаючі елементи касетних авіабомб. При наявності часу і сил в щілини, призначеної для розміщення екіпажу танка, БТР або БМП влаштовуються нари для однієї людини і встановлюється найпростіша піч. У цьому випадку в щілині може розміщуватися одна людина лежачи і один – два сидячи, і щілина використовується не тільки для укриття, а й для відпочинку особового складу. У ряді сучасних інструкцій з фортифікації таку щілину часто називають “бліндаж на відділення” (в якійсь мірі таку назву правомірно). Обсяг вийнятого ґрунту 13,5 куб.м. Трудомісткість 20 – 28 чол / год. Витрата жердин 0,5 куб.метрів або накатника 2,4 куб.м., дроту фортифікаційного 4 кг.

8.2.1.3. Укриття для особового складу типу бліндаж (рисунок 74) відрізняється від перекритої щілини великими розмірами, більшою місткістю і відповідно великими захисними властивостями.

Бліндаж захищає при прямому влученні снарядів і мін калібром до 122 мм. (При установці детонаторів на осколкову дію). Захищає від вражаючої дії запалювальної зброї і крапельно-рідких отруйних речовин шкірнонаривної дії (типу іприт). При застосуванні противником отруйних речовин нервово-

паралітичної дії особовий склад в бліндажах повинен користуватися тільки протигазами. Захисні властивості бліндажа можна посилювати додатковими шарами перекриття і збільшенням захисної товщі грунту.

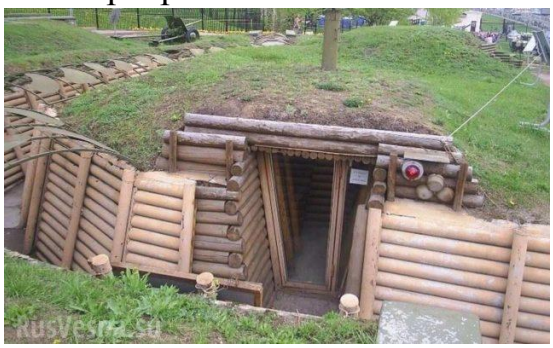

Рисунок 74 – укриття типу бліндаж.

Бліндаж також використовується для відпочинку особового складу, для чого він обладнується нарами, опалювальними пристроями (піч ОПП), а по можливості підводиться і електрику. Бліндаж – це повністю заглиблене спорудження і не призначений для ведення вогню зі стрілецької зброї або артилерійських гармат. Стандартний бліндаж має ємність 8 – 10 чоловік (4 – 6 чол лежачи і 2 людини сидячи).

8.2.1.4. Сховище легкого типу відрізняється від бліндажа значно більшими розмірами (по довжині) ємністю до 10 осіб лежачи або 20 – 25 чол. сидячи. Воно глибше, ніж бліндаж, опускається в ґрунт, має значно більшу ґрунтову захисну товщу, повністю герметизується. Сховище захищає повністю від проникаючої радіації, світлового випромінювання, радіоактивних опадів, отруйних речовин (наявність фільтро-вентиляційного пристрою ФВУ дозволяє особовому складу перебувати в сховище без протигазів та інших засобів захисту), знижує радіус ураження ударною хвилею в 15 – 20 разів. Сховище витримує пряме попадання снарядів калібром до 152 мм. (При установці детонаторів на осколкова дія). Наявність опалювальних приладів (піч ОПП) і примусової вентиляції забезпечує особовому складу комфортні умови для відпочинку. Конструкції сховищ аналогічні конструкціям бліндажів, за винятком наявності додаткового тамбура шлюзового типу, що дозволяє входити і виходити з притулку без порушення герметичності останнього.

Для спорудження сховища потрібно вийняти 120 куб. м. ґрунту. Потрібно 6,8 куб. м. круглого лісу, один комплект ФВУ, один комплект ОПП. Трудовитрати 2,2 маш/год бульдозера і 160 – 220 чол/год.

Остов сховища може збиратися з лісоматеріалу, металевих елементів комплектів ФВС. На озброєнні є готові комплекти металевих кістяків, які швидко збираються сховища типу КВС-У, КВС-А, “Пакет”, КФУ. Такі комплекти дозволяють різко знизити час і трудовитрати на складання сховищ, але вимагають спеціальної підготовки і навченості особового складу.

8.3. Захист особового складу від ураження стрілецької зброї, гранатометів, ручних осколочних гранат та озброєння бойових машин (танків)

Для захисту військовослужбовців від ураження вогнепальної зброї використовують засоби індивідуального захисту. Статистика поранень свідчить про те, що найбільш часті травми військовослужбовці отримує в грудну область і в живіт. До них можна віднести: бронежилети; каски; маски; шоломи; інші засоби.

Таким чином, під засобом індивідуального захисту (далі – ЗІЗ) прийнято розуміти бронезахист періодичного носіння, який використовується для збереження тіла людини від вражаючих засобів в певних умовах. Захист тіла людини – це оберігання голови і шийного відділу, рук і ніг, а також безпосередньо тулуба. ЗІЗ виготовляються у вигляді повсякденного одягу, взуття та шапки, щита, окулярів. Тенденції в розвитку вогнепальної зброї наочно демонструють, що наявність засобів індивідуального захисту, застосування яких можна вважати високоефективним.

До вимог, які пред'являються до сучасних засобів індивідуального захисту, відносяться:

кулестійкість, тобто висока ступінь стійкості до пробиття ЗІЗ;

високі експлуатаційні якості; відсутність осколків вторинного призначення унаслідок проведеного на засіб індивідуального захисту удару;

обмеження по масі бронежилета;

оптимальна площа захисту;

структурні характеристики; зовнішній вигляд;

ергономічність.

8.4. Поради військовослужбовцю по захисту від засобів ураження

Якщо вулична стрільба застала вас в приміщенні, рекомендується вимкнути світло і лягти на підлогу. Якщо стріляють снарядами, намагайтеся, щоб між вами і стріляють виявилося більше стін. Найкраще – сховатися у внутрішньому приміщенні, приміром, у ванній кімнаті, або навіть забратися у ванну. Коли це неможливо, слід не лише лягти, але також прикритися або загородитися предметами, які здатні захистити від осколків і куль (якщо приміщення має бетонні стіни, куля, що влетіла в нього, може кілька разів від них відскочити, перш ніж втратить забійну силу).

Якщо при початку стрільби ви виявилися на вулиці, не потрібно намагатися сховатися за автомобілями або кіосками, оскільки по них стріляють найперше. Автомобіль – дуже слабка перешкода для куль і до того ж має бензобак, який може вибухнути. За відсутності можливості швидко досягти укриття рекомендується просто лягти і не рухатися.

Прийнятним засобом захисту від куль може виявитися бордюр тротуару, ліхтарний стовп, бетонна сміттєва урна, сходинка ганку.

Поки не закінчився бій, не кидайтеся на допомогу пораненим, як би голосно вони не звали, оскільки ви можете самі стати мішенню.

При знаходженні поблизу військових машин, що рухаються, потрібно мати на увазі, що у водіїв броньованих машин ускладнений огляд довколишнього простору, а якщо вони на додаток в шлемофонах, то чий-небудь крик або інший звуковий сигнал ними навряд чи буде почутий.

Не слід піднімати із землі які-небудь знахідки: запальнички, ручки, книги, сумки тощо, оскільки вони можуть виявитися з вибуховими пристроями. Вибуховому пристрою непотрібно бути великим і потужним: досить, якщо вибухом відірве жертві пальці або виб'є око. Не слід також штовхати ногою предмети, що лежать на землі.

8.4.1. Захист особового складу від снайперського вогню

Снайпер знищує вогнем окремих солдатів противника з позицій, місцезнаходження яких противник визначити не може. Сила снайпера не стільки в кількості убитих (звичайний кулемет або гранатомет може знищити набагато більше особового складу), скільки в психологічному тиску на противника. Не знаючи, куди стріляти у відповідь, противник не може скористатися основним способом ліквідації небезпеки в бою – у відповідь вогнем знищити або придушити джерело небезпеки.

Зазвичай снайпер вражає важливі цілі, особливо командирів. Снайпери “вираховують” їх по командній поведінці – за специфічною жестикуляцією, не участі в роботі, по тому, що інші солдати віддають їм честь, наявності командирського зброї, бінокля, по зв’язківцю, який знаходиться поруч тощо.

Щоб уникнути “снайперської” небезпеки, перше, що спадає на думку солдатам під снайперським вогнем, – сховатися, тобто не діяти. А як відомо, своя бездіяльність – це подарунок противнику, чого снайпер і домагається.

8.4.2. Поради з протидії вогневому ураженню від снайперського вогню

Налагодження системи безперервного спостереження за місцевістю навколо своїх позицій негайно після їх заняття. Всі спостереження слід записувати в журнал для подальшого порівняння та виявлення змін в навколишній дійсності (що свідчить про підготовку позицій снайпером або його групою підтримки). Бажано вночі вести спостереження в прилади нічного бачення (або, принаймні здійснювати підслуховування). Однак, потрібно пам’ятати, що через випромінюючі властивості приладів нічного бачення їх дуже добре видно вночі в інший прилад нічного бачення.

Спостереження може виявити появу нових об’єктів – пеньків, куп, горбків, слідів робіт, незвичне хитання трави. Все це ознаки облаштування позиції для снайпера або його помічників. Сліди ці малопомітні. Тому спостерігач повинен поглядом як би пройти пішки кожний клаптик землі, помічаючи всі особливості місцевості. Проходячи поглядом по одному і тому ж місцю по кілька разів, око почне виявляти всі зміни на місцевості, що відбулися з моменту попереднього спостереження. Снайпери знаючи це, намагаються

відразу не використовувати обладнану позицію, поки вона не втратить новизну для спостерігача.

Облаштування своїх позицій і порядок повсякденної життєдіяльності повинні мати контрснайперську спрямованість. Все, що може бути приховане від зовнішнього спостереження, має бути приховане. Причому, не завжди для цього потрібно влаштовувати куленепробивні перепони. Не проникне для візуального спостереження противником маскування (ковдри, фіранки, будівельне сміття, маскувальні сітки) бувають достатніми. Підходити близько до такого маскування небажано, оскільки снайпер може помітити колихання перешкоди або блиск очей у щілинах перепони. Водночас, колихання можна викликати спеціально, щоб “підловити” снайпера.

Для огляду місцевості слід використовувати виготовлені з підручних матеріалів перископи, найпростіший з яких – прикріплене на палицю люстерко.

8.5. Способи боротьби з безпілотними літальними апаратами

Виявлення безпілотного літального апарату (далі – БПЛА) вдень здійснюється візуально або за звуком роботи двигуна. Уночі виявлення БПЛА є складнішим та можливе лише за звуком.

Знищення (нейтралізація) БПЛА можливе:

кулеметним (автоматним) вогнем на відстані до 600 м;

вогнем із снайперської зброї на відстані до 1000 м.

Знищення БПЛА оперативно-тактичної ланки, які мають висоту польоту більшу ніж 500 м та швидкість більшу 100 км/год, можливелише засобами тактичної (армійської авіації) або за допомогою ПЗРК(ЗКУ). Застосування стрілецької зброї по таких цілях ємалоефективним.

Ураження БПЛА зі стрілецької зброї можливе лише за умови його польоту при відносно невеликій швидкості руху. При цьому вогонь зі стрілецької зброї повинен бути зосередженим та щільним.

БПЛА вертольотного типу краще знищувати в момент їх зависання (зниження швидкості). БПЛА, побудовані за класичною літаковою схемою, доцільно обстрілювати в момент здійснення ними аеродинамічних маневрів, особливо в момент розвороту, а також під час здійснення горизонтального стабільного польоту. В останньому випадку доцільно вести масований загороджувальний вогонь перед БПЛА за траєкторією його руху.

Точка прицілювання повинна обиратися з упередженням БПЛА таким чином, щоб забезпечити його ураження в центр фюзеляжу (корпуса).

БПЛА також можна уражати вогнем із зенітних кулеметних установок (за наявності).

У темну пору доби для знищення БПЛА необхідно здійснювати підсвітлення за допомогою потужних ліхтарів або прожекторів.

Візуальний пошук виявленого за звуком БПЛА можливий з потужним ліхтарем. Але треба пам’ятати, що використання ліхтаря демаскує позицію. Тому застосування джерел світла дозволяється лише з дозволу командира, якщо такий був наданий на попередньому інструктажі. Включати ліхтар можна лише тоді, коли ти впевнений, що дійсно знайдеш БПЛА у повітрі. Якщо ні – краще не ризикуй.

Для зменшення ризику викриття позиції вночі, можливо здійснювати підсвітлення БПЛА з точки, розташованої поза межами позиції одним з бійців.

У будь-якому випадку при виявленні БПЛА необхідно негайно доповісти командиру та здійснювати за ним спостереження, далі діяти за вказівкою командира.

Треба пам’ятати, що БПЛА, як правило, оснащені засобами ведення технічної видової розвідки, тому при їх появі необхідно суворо додержуватися усіх правил і вимог тактичного маскування.

Крім того, поява невеликих БПЛА ближньої дії (дальність дії яких обмежена зазвичай дальністю прямої видимості) свідчить про наявність у районі угруповань противника, який намагається здійснити добування розвідувальної інформації про обстановку, стан і розташування військ. Це вимагає підвищення пильності та уваги.

9. ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ВНОЧІ

9.1. Ведення вогню зі стрілецької зброї вночі

9.1.1. Ведення вогню зі стрілецької зброї вночі істотно відрізняється від стрільби вдень.

До особливостей стрільби вночі відносять:

ускладнення в орієнтуванні, спостереженні за полем бою і визначенні відстані до цілі;

складність у використанні зброї та здійсненні прицілювання;

підвищення психологічного навантаження на військовослужбовців, яке може привести до розгубленості і навіть страху у непідготовлених військових.

Бойові дії вночі можуть забезпечуватися спеціальними засобами освітлення місцевості. До них можна віднести:

освітлювальні набої, снаряди і міни, а також освітлювальні авіаційні бомби та прожектори;

запалювальні засоби для створення пожеж на місцевості, що зайнята противником.

9.1.2. Підготовка до стрільби вночі

Особовому складу підрозділу необхідно уважно відслідковувати зміну обрисів орієнтирів та місцевих предметів під час згущення темряви, щоб не втратити орієнтування. Для цього на ніч можуть вибиратися та призначатися додаткові орієнтири, обриси яких розрізнятимуться в темряві, наприклад, на фоні неба. В обороні для позначення напрямку та сектору стрільби можна на відстані 1 – 2 м попереду вогневої позиції виставляти білі кілки, камені та інші предмети. Для спостереження обов’язково необхідно використовувати прилади нічного бачення. Дуже важливо попередньо вивчити місцевість, тобто: запам’ятати форму місцевих предметів та їхнє взаємне розташування у секторі стрільби; відстань до них і рубежі відкриття вогню по противнику. Велике

значення для успішного виконання вогневих завдань вночі має ретельна підготовка зброї та набоїв до стрільби. Необхідно забезпечити безвідмовність роботи автоматики зброї, особливо взимку, коли низькі температури, уважно перевірити правильність спорядження набійних стрічок, магазинів з достатньою кількістю трасуючих куль.

9.1.3. Визначення відстані до цілі вночі

Вночі, як і вдень, точне визначення відстані є необхідною умовою ураження цілей. Однак у зв'язку з особливостями стрільби вночі визначення відстаней у деяких випадках має дещо інше значення. Це пояснюється тим, що у нічних умовах часто ведеться вогонь у відповідному напрямку без використання прицільних пристроїв або вогонь на постійному прицілі. Для таких умов визначення відстаней зводиться до того, щоб визначити, чи знаходиться ціль у межах дійсного вогню даної зброї. Це завдання вночі є першим пунктом прийняття рішення на відкриття вогню. Визначення відстані як вдень, так і вночі здійснюється з використанням траси освітлювального набою та траси куль. Пояснимо ці способи більш детально.

Для кращого освітлення місцевості пуск освітлювального набою здійснюють під кутом 45 – 60º.

Дальність польоту зірчатки для кожного виду освітлювального набою є постійною. На момент затухання зірчатки порівнюють дальність затухання з дальністю до цілі. Якщо зірчатка, маючи дальність польоту 400 м, перелітає за ціль, то ціль знаходиться в межах дальності прямого пострілу по грудній фігурі. У випадку, якщо зірчатка не долітає до цілі, окомірно визначають величину недольоту. Додаючи величину недольоту до дальності польоту зірчатки, отримують дальність до цілі. На рисунку 75 показано принцип визначення дальності до цілі.

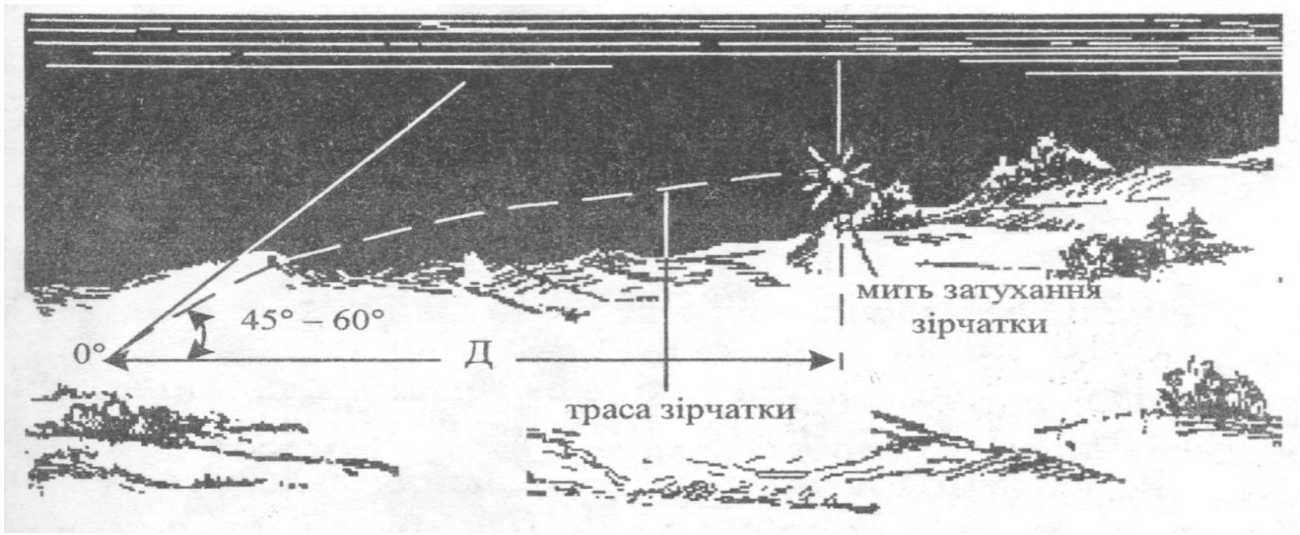

Рисунок 75 – визначення відстані до цілі за дальністю польоту освітлювального патрону.

У випадках, коли стрільба ведеться по освітлених цілях, які знаходяться більш ніж за 40 м від вогневої позиції, відстані можуть визначатися по дальності польоту куль першої черги. Порівнюючи довжину траси куль, як відрізок відстані до цілі, можна судити про відстань до неї. Схематично це судження показано на рисунку 76.

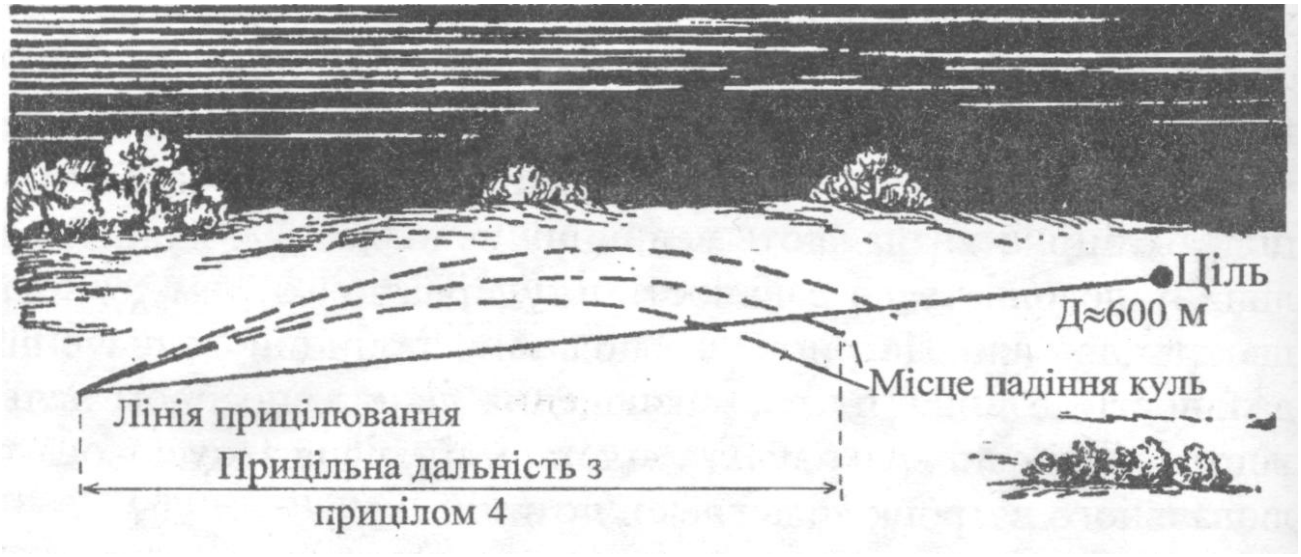

Рисунок 76 – визначення відстані за трасами куль.

Використовуючи нічні приціли для визначення відстаней, ведуть розрахунки за формулою

$$Д = \frac{\ell \cdot 1000}{n},$$

де, ℓ – висота фігури, що здійснює переміщення;

n – кут, під яким бачиться фігура в прицілі.

На сьогодні можуть використовуватися такі нічні приціли: ППН-1; НСП-2; НСП -3; ППН -3; ПГН -1; НСПУ та інші.

Розглянемо, як приклад, визначення дальності до цілі за допомогою нічного прицілу НСП -2. Вигляд зорового поля НСП -2 на рисунку 77.

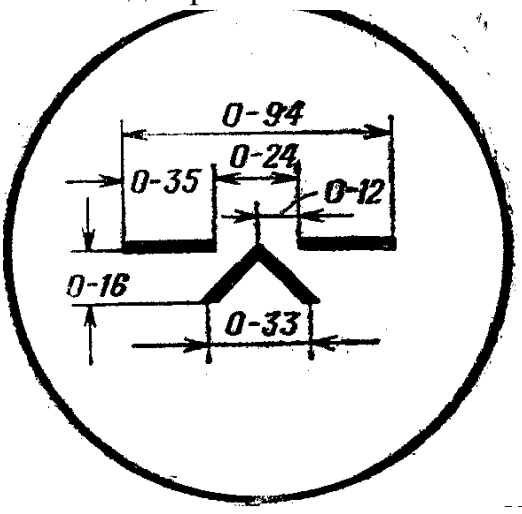

Рисунок 77 – прицільна марка нічного прицілу НСП-2.

Із рисунку 77 видно, що прицільні марки задаються в тисячних, наприклад: відстань від основи кутника до горизонтального штриха визначається кутом, який дорівнює 16 тис. (0 – 16). Знаючи лінійний розмір цілі і кут, під яким його видно, за формулою, що розглянута вище, можна визначити дальність до цілі. Нехай за допомогою НСП-2 виявлена фігура противника, що здійснює переміщення. Висота фігури займає в полі зору сітки прицілу половину відстані між основою кутника і горизонтальним штрихом, тобто вона (фігура) буде відповідати куту, що дорівнює 0 – 08. Середнє значення висоти людини становить 1,5 м. Підставивши отримані дані в формулу визначення дальності до цілі, матимемо:

$$\ddot{A} = \frac{(\ell = 15) \cdot 1000}{(n = 8)} = 187{,}5i \approx 200i .$$

Автоматники і кулеметники, які мають нічні приціли, повинні запам’ятовувати розміри типових цілей в полі зору прицілу на дальності прямого пострілу. Це дозволить їм без будь-яких додаткових розрахунків негайно відкривати вогонь на постійній установці прицілу по цілі.

9.2. Визначення місця цілі та її характеру за звуками та спалахами пострілів

Спалахи від пострілів і від розривів снарядів у темряві розрізняються здалеку. За спалахом спостерігач може засікти вогневу точку. Він бачить спочатку спалах, а через деякий час до нього доноситься звук пострілу. Відомо, що швидкість поширення звуку у багато разів менше швидкості поширення світла. Звук поширюється приблизно зі швидкістю 330 м в секунду. Знаючи це, спостерігач завжди може визначити відстань до того місця, де був зроблений постріл. Для цього він повинен визначити час, що минув з того моменту, як він побачив спалах, до моменту, коли почує звук пострілу. Зазвичай користуються годинниками, засікаючи час по секундної стрілкою при появі спалаху. Якщо у темряві цього зробити не можна, то час між спалахом і звуком визначають відліком. Помітивши спалах, спостерігач починає вести рахунок, подумки промовляючи: “і раз”, “і два”, “і три” тощо. Правильність відліку секунд досягається постійним тренуванням. Якщо спостерігач в проміжку між спалахом і появою звуку нарахував до трьох, це означає, що звук пострілу від вогневої точки до нього пройшов приблизно за 3 секунди. Відстань, яку пройшов звук протягом 3 секунд, дорівнюватиме приблизно 1000 м.

Таким чином, спостерігач, застосувавши цей нескладний спосіб, швидко визначить, що до цілі (вогневої точки), яку він помітив по спалаху пострілу, відстань дорівнюватиме приблизно 1000 м.

Але де ж на місцевості знаходиться ця вогнева точка, як встановити її місцезнаходження?

Щоб більш-менш точно визначити місце виявленої цілі, розвідник повинен позначити віхами її створ або помітити напрямок цілі по місцевих предметах (орієнтирам), розрізняють на місцевості в темряві. З настанням світанку віхи (або місцеві предмети) вкажуть розвіднику напрямок цілі, засічка вночі по спалаху, і допоможуть визначити її місцезнаходження.

9.3. Особливості дій особового складу вночі

9.3.1. Знищення противника прицільним вогнем при освітленні місцевості

Залежно від характеру бойових дій, поставлених завдань та наявності освітлювальних засобів освітлення місцевості може бути безперервним або періодичним.

Безперервне освітлення місцевості, як показує практика, дозволяє вести прицільний вогонь вночі на дальності до 600 м. Однак тактичне призначення цього способу освітлення зазвичай полягає в тому, щоб забезпечити створення необхідної щільності прицільного вогню в межах до 400 м.

Таким чином, в цих умовах основними дальностями стрільби зі стрілецької зброї будуть відстані до 400 м. Освітлення місцевості протягом тривалого часу значно розширює можливості спостереження за полем бою, полегшує виявлення цілей, підвищує точність підготовки даних для стрільби і покращує умови для коректування вогню. В цілому створюються умови, найбільш близькі до денним, і вогонь по цілях ведеться в основному за тими ж правилами, що і вдень. Однак повністю ототожнювати ці умови стрільби з денними не можна. Неминуча нерівномірність освітлення, поява рухомих тіней від місцевих предметів і високих цілей ускладнюють і виявлення цілей, і ведення вогню, особливо по рухомих цілях. За цим в даних умовах вигідно вести вогонь способом вичікування, але з деякими особливостями. В умовах ночі вибрати точку для наведення зброї попереду цілі дуже важко. Тому наводять зброю приблизно на 3 м попереду цілі (узгодивши з шириною фігури цілі) і дають довгу чергу, спостерігаючи за трасами куль. Якщо траси проходять вірно, то переміщують зброю в бік руху цілі. Якщо перші траси виявляться позаду цілі, слід відразу припинити вогонь, знову навести зброю перед цілью з урахуванням отриманого відхилення трас і провести довгу чергу. У тих випадках, коли перші траси куль виявляться попереду цілі, вогонь треба продовжувати, переміщуючи зброю до перетину з цілью траєкторії стрільби. Запропоноване для стрільби початкове випередження у 3 м в межах дальності прямого пострілу приблизно відповідає величині упередження, рекомендованого для стрільби способом вичікування в звичайних умовах.

Практика показує, що навіть при безперервному освітленні місцевості витрата патронів для виконання вогневої задачі зростає у порівнянні зі стрільбою в денних умовах у півтора – два рази.

При періодичному освітленні місцевості у підготовці даних для стрільби і виконанні прийомів ведення вогню потрібно враховувати тактико-технічні дані освітлювальних засобів. Перш за все потрібно знати дальність польоту зірчатки освітлювального патрона, час її горіння і розміри освітлюваної ділянки місцевості.

Найбільш часто при застосуванні у механізованих підрозділах освітлювальні патрони освітлюють місцевість на дальність до 400 м, тобто в межах дальності прямого пострілу по грудній фігурі. Це дозволяє вести вогонь по всіх цілях в освітленій зоні з постійною установкою прицілу.

Характер освітлення цілі освітлювальними патронами своєрідний. Швидко переміщаючись у горизонтальному напрямку джерело світла викликає безперервне переміщення в бік цілі зони найбільш яскравого освітлення місцевості. При цьому видимий контур цілі змінюється, з'являються рухливі тіні від місцевих предметів і цілей. Це ускладнює не тільки спостереження, а й наводку зброї при використанні прицільних пристосувань. Час горіння зірчатки одного освітлювального патрона (час висвітлення місцевості) становить 8 – 10 сек для 30-мм і 20 сек для 40-мм освітлювальних патронів. Цього часу зазвичай недостатньо для виявлення і ураження цілі. Тому доцільно для освітлення місцевості проводити пуск двох – трьох освітлювальних патронів так, щоб черговий постріл проводився в момент, коли попередня зірчатка досягне найбільшої висоти.

Для як найшвидшого виявлення цілі з початком освітлення місцевості треба трохи підняти голову від приклада зброї, щоб збільшити поле зору, і всю увагу зосередити на відшукання цілі, спостерігаючи двома очима. Виявивши ціль, треба швидко поєднати з ціллю мушку, не думаючи спочатку про проріз прицілу. Потім, опускаючи голову вниз, вирівняти мушку в проріз прицілу. Прицілювання потрібно робити швидко, вогонь вести короткими чергами, скорочуючи до мінімуму інтервал між ними; корегування вогню проводити по трасах шляхом виносу точки прицілювання.

Поразка цілі при періодичному освітленні місцевості залежить головним чином від швидкості виконання прийомів стрільби і вмілого коректування вогню самим стрільцем. Щоб забезпечити краще спостереження за трасами куль і за ціллю, ліве око не заплющувати, і стрільбу, і спостереження вести з відкритими очима.

По рухомих цілях стрільба ведеться способом вичікування з використанням тих же прийомів, що і при безперервному освітленні місцевості.

Як при безперервному, так і при періодичному освітленні з автоматів і ручних кулеметів можлива стрільба на ходу (по цілях, що знаходяться в безпосередній близькості від стріляючого). Стрільба ведеться, як правило, з прикладом, притиснутим до боку; добре спостережувані траси дозволяють успішно коректувати вогонь.

При стрільбі у темряві в умовах відсутності штучного освітлення місцевості, інколи можуть виникати умови для достатньо надійного ведення вогню зі стрілецької зброї без нічних прицілів. Це можливо у двох випадках:

коли на фоні світлого неба або місцевості видно силуети цілей;

якщо ціль виявляє себе спалахами пострілів.

Стрільбу по силуетах (рисунок 78) ведуть на близькі відстані, як правило, на дальностях прямого пострілу з постійною установкою прицілу. Здійснювати прицілювання безпосередньо в темний силует цілі без самоосвітлювальних насадок на прицілювальних пристроях немає можливості, тобто прицільна мушка і мірний проріз невидимі на фоні цілі. Щоб здійснити прицілювання, спочатку на світлому фоні поряд з ціллю беруть рівну мушку, а потім, прагнучи утримати рівну мушку, перемішують зброю, підводячи лінію прицілювання до середини силуету. Як тільки проріз прицілу і мушка сховаються на темному

фоні силуету цілі, слід провести довгу чергу, утримуючи зброю у необхідному напрямку. Якщо траса відхиляється від цілі, то переміщують зброю таким чином, щоб сумістити її з ціллю.

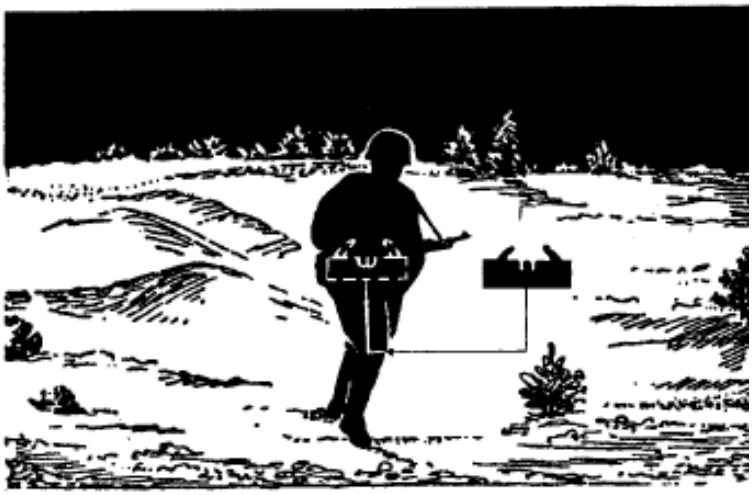

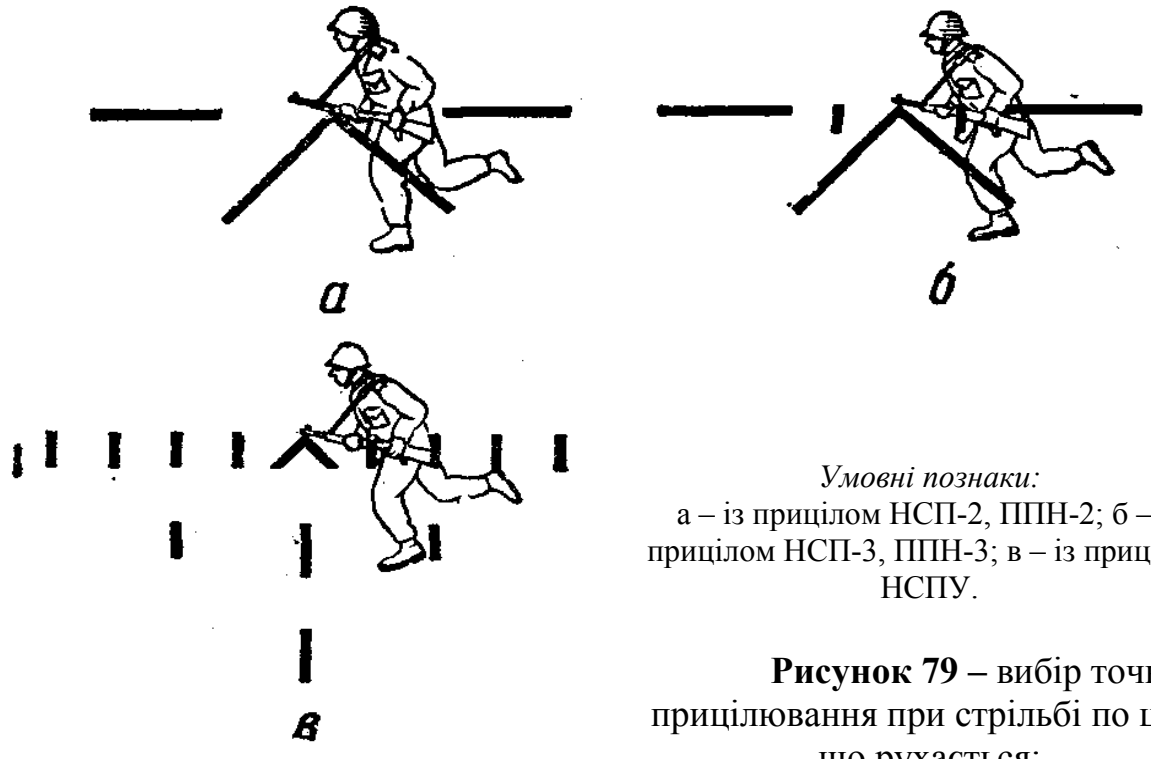
Рисунок 78 – спосіб наведення в силует.

У випадках суцільної темряви роблять так. Приблизно по стволу наводять зброю в ціль та здійснюють коротку чергу пострілів. Спостерігаючи положення трас стосовно цілі, намагаються сумістити ствол зброї із напрямком на ціль, тобто суміщають траси куль із силуетом. Голова військовослужбовця для кращого спостереження за ціллю повинна трохи підніматися так, щоб підборіддя впиралося в перехват прикладу (це допомагає утримувати зброю під час стрільби). Зміна наведення під час відхилення трас здійснюється переміщенням тулуба. Роблячи короткі черги з невеликими інтервалами, можна дуже швидко домогтися суміщення трас із ціллю. Аналогічно діють, якщо з’являється необхідність провести обстріл темного вікна будинку або чагарника, за якими сховалася ціль. В умовах повної темряви ціль може виявити себе спалахами пострілів. Особливо добре помітні автоматичні вогневі засоби, коли вони ведуть безперервний вогонь або декілька черг поспіль. По таких цілях краще за все вести вогонь з використанням самоосвітлювальних насадок на прицільних пристроях. Вогонь із насадками ведуть короткими чергами, коригуючи його винесенням точки прицілювання.

9.3.2. Стрільба з нічними прицілами

Нічні приціли є найефективнішим засобом ведення прицільного вогню в умовах повної темряви. Дальність ведення вогню зі зброї з нічним прицілом залежить головним чином від потужності інфрачервоного прожектора і метеорологічних умов стрільби. В основу функціонування приладу нічного бачення покладений принцип опромінення місцевості (цілі) інфрачервоними променями та уловлювання відбитих променів спеціальним приймачем, який здатний перетворити невидиме інфрачервоне зображення у видиме. Інфрачервоні промені, як і видимі, ослабляються під час проходження через

куряву, туман, дощ, снігопад. Тому дальність спостереження з використанням приладів нічного бачення за складних метеорологічних умов різко знижується. Успішне використання приладів нічного бачення забезпечується тільки за умови достатніх навичок військовослужбовців у роботі з приладами у різних нічних умовах. Для цього військовослужбовці повинні навчитися розрізняти цілі на фоні місцевості, звикнути до особливостей забарвлення зображень місцевих предметів в окулярі приладу. Стрільба з нічними прицілами по цілях, що з'являються та нерухомих ведеться в межах дальності прямого пострілу по грудній цілі. Для цієї дальності здійснюють вивірення прицілу. Якщо район цілей опромінються більш потужними інфрачервоними засобами або є місячне сяйво, можлива стрільба і на більші дальності. Точкою прицілювання є середина цілі. Коректування вогню здійснюється шляхом винесення точки прицілювання, беручи до уваги відхилення трас куль стосовно цілі. Під час стрільби, коли вітер боковий, необхідно зміщувати точку прицілювання в фігурах цілі або внести поправку на вітер боковим барабанчиком механізму вивірення прицілу в тисячних за тими ж правилами, що і вдень. Уражаючи цілі, які періодично з'являються, необхідно враховувати, що після черги видимість цілі на деякий час погіршується, а потім відновлюється. Тому, щоб не втратити ціль з поля зору прицілу, зброю після черги слід утримувати у заданому напрямку. Вогонь ведуть, як правило, короткими чергами. З нічними прицілами вогонь по рухомих цілях ведуть за тими ж правилами, що і вдень, використовуючи для упередження прицільні марки. У межах дальності дії прицілів по рухомих цілях, що мають бокове переміщення зі швидкістю 3 м/с, упередження дорівнює приблизно 4 тисячних. Тому прицілювання слід переміщувати в напрямку руху, як показано на рисунку 79.

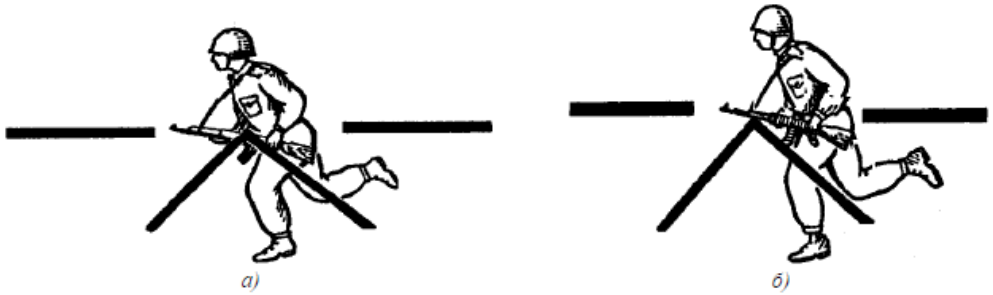

Умовні познаки:
а – із прицілом НСП-2, ППН-2; б – із прицілом НСП-3, ППН-3; в – із прицілом НСПУ.

Рисунок 79 – вибір точки прицілювання при стрільбі по цілі, що рухається:

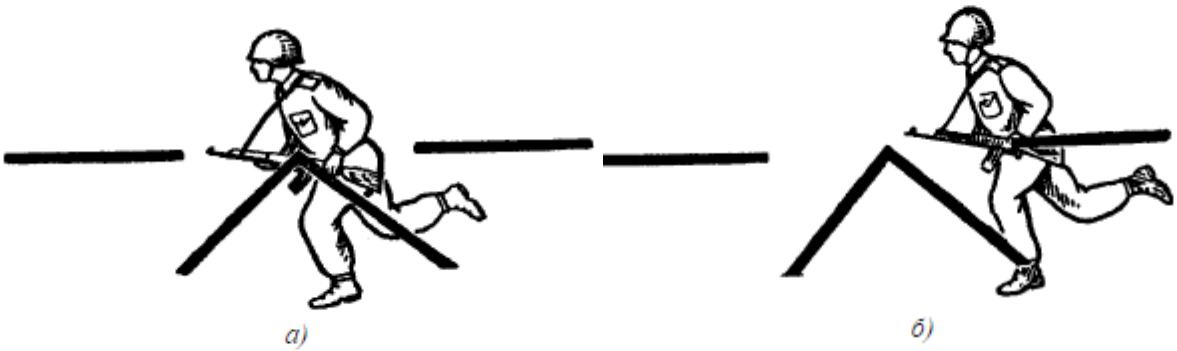
Якщо швидкість переміщення цілі буде більшою або меншою від вказаної (3 м/с), то упередження змінюють за загальними правилами.

Момент відкриття вогню для стрільби способом вичікування визначається не стосовно точки наведення, яка вибирається на місцевості, а стосовно горизонтальних рисок прицілювальної марки, тобто упередження береться в два рази більшим, ніж під час ведення супроводжувального вогню (рисунок 80 та 81).

Умовні познаки:
а – із прицілом НСП-2; б – із прицілом ППН -2.

Рисунок 80 – упередження під час стрільби способом супроводження:

Умовні познаки:
а – із прицілом НСП-2; б – із прицілом ППН -2.

Рисунок 81 – упередження під час стрільби способом вичікування.

З нічними прицілами ефективно вести вогонь по цілях, які викривають себе спалахами пострілів, а також по силуетах цілей за умови достатньої природної нічної освітленості. Ведення вогню в цих умовах може вестись без ввімкнення прожектора нічного прицілу. Під час наведення вершину марки суміщають з місцем спалаху або силуетом цілі, вогонь ведуть короткими чергами зі змінами точок прицілювання згідно із спостереженням трас куль.

9.3.3. Дотримання тиші, прийоми безшумного руху та подолання перешкод вночі

Ходьба безшумно (крадучись) – спосіб пересування, що використовується для скритного підходу до об'єктів противника, при русі в районах, який можливо знаходиться під наглядом противника, і в інших випадках.

Перша вимога до безшумної ходьби – вміння рухатися, не створюючи шуму при постановці ніг на землю та дотримання обережності, щоб уникнути виникнення шуму від зачіпання за гілки. Крок при такій ходьбі коротше звичайного. Нога ставиться на землю легко, обережно. При пересуванні на короткі відстані ногу краще ставити на носок, повільно переносячи масу тіла на всю ступню. При пересуванні на значні відстані нога виноситься на п'яту, а інша нога злегка згинається до положення полуприсяду. Вперед нога повинна ставитися так, щоб можна було відразу ж підняти її, якщо вона потрапила на предмет, що виробляє шум.

Зазвичай шум виробляє п'ята, особливо там, де на землі валяються палиці, сучки, камені тощо.

Пересування по в’язкому грунту викликає додаткову витрату енергії, що витрачається на “витягування” ніг з та на збереження рівноваги. Тому по в’язкому і багнистому грунту треба рухатися короткими кроками, швидко переставляючи ноги, щоб вони не встигали глибоко війти в грунт. Ногу потрібно ставити на всю ступню, рух полегшувати енергійної роботою рук. Бажано вибирати більш тверді ділянки ґрунту, борозни, купини, глинисті виступи. У цих випадках рух невеликими кроками чергується зі стрибками і великими кроками.

Рухаючись по слизькій поверхні (наприклад, по глинистому ґрунті після дощу) ногу слід ставити на всю ступню. Одна рука обов'язково повинна бути вільна, щоб робити нею короткі різкі рухи для збереження рівноваги.

При пересуванні по камінню, щебеню, через руїни будівель в населених пунктах перш ніж наступити потрібно намацати ногою тверду точку опори і поступово переносити на неї вагу тіла. Наступний крок ногою робити тільки після прийняття стійкого положення на першій.

При пересуванні по високій траві рекомендується вище піднімати ноги і ставити їх на землю з носка.

При пересуванні по мілкій воді, щоб не створювати шуму, ногу треба опускати поступово з носка, протягуючи її вперед по воді ковзаючим рухом, як при ходьбі на лижах.

При низькій температурі взимку скрип кроків по снігу чути на 30 – 40 м. У морозну ніч поширення звуків збільшується. Для звукового маскування свого руху потрібно використовувати шуми, викликані стрільбою, пролітаючими літаками, працюючими двигунами, рухом машин та вітер, що дме з боку противника.

У лісі опале листя, гілля, хмиз раз у раз шумлять та потріскують під ногами. Щоб йти без шуму, кроки коротшають, нога ставиться на землю, м'яким рухом. Якщо під ногу потрапить предмет здатний викликати шум, солдат, спираючись на ногу, що має тверду опору, шукає інше місце, куди ступити. Якщо під ногами дуже багато сучків, перш ніж зробити крок треба розворушити їх носком, намацати тверду землю і наступити. Відводячи убік гілки, що перегороджують шлях треба не кидати їх, а притримуючи, повільно повернути в попереднє положення. Тоді вони не будуть шуміти.

Іноді трапляється, що шум солдат носить із собою. Тому перш ніж відправитися на завдання, треба для перевірки пострибати, покувиркатися перекочуючись по землі – з метою перевірки спорядження на “гримучість”. Якщо щось бряжчить і побрязкує, знайти причину шуму і усунути його.

Для подолання невеликих перешкод на шляху руху солдат застосовує різні стрибки. Стрибки у залежності від характеру подоланого перешкоди можуть бути в довжину, з приземленням на одну або на обидві ноги (виконуються з розбігу або з місця), з опорою на перешкоду як однією ногою, так і рукою і ногою і перенесенням тіла боком через перешкоду, наприклад , через повалене дерево, низьку огорожу та ін.

Вилазити з глибоких перешкод (воронка, траншея, яма) необхідно за допомогою упору коліна об край перешкоди, упору руками і ногами об стінки або край перешкоди.

Вповзання в укриття типу воронки проводиться шляхом підповзання до укриття по-пластунськи або на получетвереньках з подальшим послідовним опусканням в неї ніг.

Для пролізання в отвори, щілини необхідно наблизитися до перешкоди поповзом або пригнувшись. Долаючи перешкоду, перенести в нього спочатку одну руку і одну ногу, а потім все тіло.

Підповзання застосовується, коли перешкода має невеликий просвіт над землею (повалене дерево, паркан тощо). Іноді для подолання таких перешкод необхідно підрити частина грунту під ними. Підлізти можна поповзом або низько пригнувшись.

До таких способів як влізання на перешкоди і пролізанння через них, солдати вдаються в тих випадках, коли перешкоди мають значну висоту (паркан, стіна, дерево, крутий обрив). Вони можуть здійснюватися одним солдатом, за допомогою товариша, за допомогою підручних засобів. Найбільш ефективні два останніх прийому.

При подоланні перешкод з грунту можна в якості опори використовувати лопату або ж з її допомогою зробити невеликі заглиблення та упиратися в них, як у своєрідні ступені. Як підручні засоби використовують зброю, жердини, мотузки, саморобні сходи.

10. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

10.1. Основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права

Анексія – протиправне насильницьке приєднання однією державою території або частини території іншої держави або будь-якого простору, що перебуває під контролем чи у спільному користуванні міжнародного співтовариства.

Біженці – особи, які через обґрунтовані побоювання стати жертвами переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходяться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не можуть чи не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

Боєприпаси, що не вибухнули – вибухонебезпечні боєприпаси, в які вставлено запальник, детонатор та які поставлено на звід або в інший спосіб підготовлено до використання й використано у збройному конфлікті. Вони могли бути вистрілені, скинуті, запущені або випущені й повинні були вибухнути, але не вибухнули.

Вибухонебезпечні боєприпаси – звичайні боєприпаси, що містять вибухові речовини, за винятком мін, мін-пасток та інших пристроїв, визначених у Протоколі про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв (Протокол II з поправками, унесеними 03 травня 1996 року), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію.

Військовополонені – комбатанти, які опинились у полоні під час міжнародного збройного конфлікту, незалежно від їхнього стану – здорові, хворі або поранені.

Крім того, до військовополонених належать захоплені противником:

особовий склад ополчень і добровільних загонів;

особи, які на законних підставах прямують за збройними силами, але не входять до їхнього складу (цивільні члени екіпажів військових літальних апаратів, члени робочих команд і служб, на які покладено побутове обслуговування збройних сил тощо) та мають посвідчення особи встановленого зразка, вказаного у правилах застосування норм МГП щодо розпізнавання осіб і об'єктів;

члени екіпажів торгових суден і літаків (вертольотів) цивільної авіації, якщо вони не користуються більшим пільговим режимом згідно з іншими положеннями МГП;

населення неокупованої території, яке стихійно, за власним бажанням озброюється для боротьби з військами, що вторгаються, і яке не встигло сформуватися у регулярні війська (за умови відкритого носіння ним зброї та дотримання норм МГП).

Військовополонені перебувають під владою держави, представники збройних сил якої взяли їх у полон, а не окремих осіб або військових формувань.

Військовий полон є не покаранням, а тимчасовим обмеженням можливості брати участь у бойових діях.

Внутрішньо переміщена особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Військовий об'єкт – будь-який об'єкт, який в силу свого характеру, місцезнаходження, призначення чи використання може бути застосований у воєнних діях та повне або часткове руйнування, захоплення або нейтралізація якого за існуючих в даний момент умов надає певну військову перевагу.

Військовими об'єктами є:

підрозділи збройних сил і організованих збройних формувань (особовий склад, озброєння і військова техніка), за винятком медичних формувань, санітарно-транспортних засобів, духовного персоналу та їхнього майна;

об'єкти (споруди, будинки, позиції, казарми, склади тощо), що використовуються або підготовлені до використання у військових цілях;

інші об'єкти, які за своїм характером, значенням, розташуванням, призначенням або використанням можуть бути використані у воєнних діях і чиє повне або часткове зруйнування, захоплення чи нейтралізація в конкретних умовах обстановки надає явну військову перевагу.

Військові трофеї – захоплене у противника озброєння, військова техніка та інше військове майно, яке може використовуватися стороною, що їх захопила.

Перед тим, як використовувати військові трофеї, з них необхідно зняти емблеми і знаки противника та встановити власні емблеми (знаки). Військові трофеї належать державі, а не окремим військовослужбовцям.

Духовний персонал (як військовий, так і цивільний) – особи, які зайняті виключно виконанням своїх духовних функцій у:

збройних силах сторони, що перебуває в конфлікті;

медичних формуваннях або санітарно-транспортних засобах сторони, що перебуває в конфлікті;

організаціях цивільної оборони сторони, що перебуває в конфлікті.

Жертви збройного конфлікту:

поранені та хворі;

особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата);

безвісно відсутні особи;

загиблі (померлі);

військовополонені або інші особи, свобода яких обмежена у зв'язку зі збройним конфліктом;

цивільні особи, які знаходяться в районі воєнних дій та на окупованій території.

Загиблі (померлі) – особи, які загинули (померли) з причин, пов'язаних із веденням воєнних дій. Останки таких осіб, у тому числі й тих, хто не є

громадянами держави, в якій вони загинули (померли), повинні користуватись повагою. Місця поховання таких осіб утримуються й позначаються таким чином, щоб їх завжди можна було розшукати.

Запалювальна зброя – будь-яка зброя або боєприпаси, які в першу чергу призначені для підпалювання об'єктів або спричинення людям опіків від дії полум'я, тепла або того й іншого разом, які виникають в результаті хімічної реакції речовини, доставленої до цілі.

Запалювальна зброя не включає боєприпаси:

які можуть здійснювати випадкову запалювальну або опікову дію, такі як освітлювальні засоби, трасуючі снаряди, димові або сигнальні системи;

які призначені для комбінованого впливу шляхом проникнення, вибуху або осколками із додатковим запалювальним ефектом, такі як бронебійні снаряди, осколкові снаряди, фугасні бомби та подібні боєприпаси комбінованої дії, запалювальний ефект яких спеціально не призначений викликати опіки у людей, але які використовуються проти військових об'єктів, таких як броньовані машини, літаки й установки або споруди.

Збройна агресія – протиправне застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави.

Збройні сили держави (сторони), яка воює – організовані збройні формування, що знаходяться під командуванням осіб, відповідальних перед цією державою (стороною) за дії своїх підлеглих. Заборонено насильно примушувати громадян держави-противника до участі у воєнних діях проти своєї держави.

Збройні сили підпорядковуються внутрішній дисциплінарній системі, яка забезпечує можливість дотримання норм МГП.

Культурні цінності – об'єкти, що мають велике значення для культурної спадщини народів і відіграють важливу роль у духовному житті людей (пам'ятники архітектури та історії, твори мистецтва, релігійні або світські пам'ятники, археологічні об'єкти, музеї, бібліотеки, архіви, театри тощо).

Напад – акти насильства щодо противника незалежно від того, здійснюються вони під час наступу чи під час оборони.

Об'єкти, які знаходяться під захистом МГП (Напад на такі об'єкти) заборонено:

медичні формування;
санітарно-транспортні засоби;
цивільні об'єкти;
культурні цінності;
особливо небезпечні об'єкти;
об'єкти цивільної оборони;
санітарні зони (місцевості);
місцевості, що не обороняються;
демілітаризовані зони.

Воєнна окупація – тимчасове зайняття збройними силами сторони, що воює, у збройному конфлікті міжнародного характеру частини або всієї території супротивника на період ведення воєнних дій. Воєнна окупація не тягне за собою позбавлення суверенітету окупованої території. Відповідно до положень Гаазьких конвенцій 1907 і 1954 років та Четвертої Женевської конвенції 1949 року держава-окупант повинна вжити всіх заходів для відновлення і забезпечення суспільного порядку й безпеки населення окупованої території, сприяти задоволенню його першочергових потреб, дотриманню прав і основоположних свобод, забезпечувати захист культурних цінностей, у тому числі шляхом організації на окупованій території військових адміністрацій.

Особи, які знаходяться під захистом МГП (напад на таких осіб забороняється):

жертви збройних конфліктів;

медичний і духовний персонал;

парламентери і особи, які їх супроводжують;

персонал цивільної оборони;

персонал, який відповідає за захист і охорону культурних цінностей;

персонал, який бере участь у гуманітарних акціях.

10.2. Заборонені методи і засоби ведення воєнних дій

З метою запобігання зайвим стражданням та невиправданим жертвам серед цивільного населення, заподіянню великого і довгострокового збитку природному середовищу, пов'язаним із воєнними діями, для сторін, що воюють, встановлюються заборони та обмеження у виборі методів і засобів ведення воєнних дій, а саме:

убивати або завдавати поранення цивільним особам;

убивати або завдавати поранення особам, яких визнано чи яких за даних обставин належить визнати особами, які вибули зі строю (hors de combat). Особою, що вибула зі строю, вважається будь-яка особа, яка: перебуває під владою супротивної сторони; зрозуміло виражає намір здатися в полон; непритомна чи яким-небудь іншим чином виведена зі строю внаслідок поранення чи хвороби й тому не здатна оборонятися, за умови, що в будь-якому разі ця особа утримується від ворожих дій і не намагається втекти;

убивати парламентера і осіб, які його супроводжують;

нападати на осіб, які зазнають корабельної аварії або покидають на парашуті літальний апарат, що терпить лихо, і які не чинять ворожих дій (за винятком осіб, які десантуються у складі повітряних десантів);

застосовувати силу, що допускається стосовно осіб, які не мають права на захист від прямих нападів, але у конкретних обставинах перевищує необхідну для досягнення законної військової мети;

примушувати осіб, які знаходяться під захистом МГП, брати участь у воєнних діях;

віддавати наказ “нікого не залишати в живих” або загрожувати ним;

брати заручників;

вводити противника в оману шляхом віроломства;

використовувати не за призначенням розпізнавальні емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця чи Червоного Кристала, міжнародні розпізнавальні знаки цивільної оборони та розпізнавальні знаки культурних цінностей, міжнародний спеціальний знак особливо небезпечних об'єктів, білий прапор парламентера, інші міжнародно визнані знаки і сигнали;

незаконно використовувати розпізнавальну емблему Організації Об'єднаних Націй;

вдаватися до нападів невибіркового характеру, до яких належать напади:

не спрямовані на конкретні військові об'єкти;

при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані на конкретні військові об'єкти; або

при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, як це вимагається згідно з Додатковими протоколами до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, і які у кожному такому випадку вражають військові об'єкти й цивільних осіб або цивільні об'єкти, не розрізняючи їх;

здійснювати напад невибіркового характеру, який може спричинити такі втрати серед цивільного населення та такий збиток цивільним об'єктам, що будуть непорівнянними з досягненням необхідної військової переваги над противником;

здійснювати терор щодо цивільного населення;

використовувати голод серед цивільного населення з метою досягнення воєнних цілей;

знищувати, вивозити або приводити в несправність об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення;

нападати на медичні формування та санітарно-транспортні засоби, які мають належні відмітні емблеми (знаки) і сигнали, хоча відсутність емблем не означає відсутність захисту, що надається таким об'єктам, але ускладнює ідентифікацію таких об'єктів;

здійснювати вогневе ураження населених пунктів, портів, осель, храмів та госпіталів (за умови, коли вони не використовуються у воєнних цілях);

знищувати культурні цінності, історичні пам'ятники, місця відправлень культових обрядів та об'єкти, які складають культурну чи духовну спадщину народів, а також використовувати їх з метою досягнення успіху в бойових діях;

знищувати або захоплювати власність противника та власність цивільного населення, крім випадків, коли такі дії викликані абсолютною військовою необхідністю;

віддавати на розграбування населені пункти або місцевості.

10.3. Пам'ятка військовослужбовця при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань

Відповідно до пункту 8 глави 1 розділу ІІ наказу Міністерства оборони України № 164 від 23.03.2017 року “Про затвердження Інструкції про порядок

виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України” у військовій частині, де проходить службу військовослужбовець виготовляються “Пам'ятки військовослужбовця при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань” розміром 70 х 95 мм. Пам'ятка зберігається у документі, що посвідчує особу військовослужбовця (офіцера, осіб рядового, сержантського і старшинського складу). Контроль за наявністю у військовослужбовця пам'ятки здійснює безпосередній командир (начальник).

ПАМ'ЯТКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ
при виконанні обов'язків військової служби
та спеціальних (бойових) завдань

Лицьовий бік

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ

при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань

ПАМ'ЯТАЙ

Під час збройного конфлікту норм гуманності слід дотримуватись навіть щодо ворога. Ці норми містяться у міжнародному гуманітарному праві (головним чином у чотирьох Женевських конвенціях та Додаткових протоколах до них).

ЗАХИЩЕНІ ОСОБИ:

Щоразу за сприятливої ситуації підбирай всіх поранених і хворих (у тому числі представників ворожої сторони) та піклуйся про них.

Заборонено брати заручників або використовувати “живі щити”.

Заборонено катувати, завдавати тілесні ушкодження, калічити, глумитися над людською гідністю, вчиняти колективні покарання та покарання без належного судового рішення.

ЗАХИЩЕНІ ОБ'ЄКТИ:

Заборонено знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення.

Заборонено грабувати майно цивільного населення.

Заборонено завдавати масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу.

ЗАХИСТ МЕДИЧНИХ МІСІЙ:

Розпізнавальні емблеми Червоного Хреста повинні користуватися повагою за будь-яких обставин. Заборонено вчиняти будь-які дії, спрямовані на применшення поваги та їх захисту.

Медичні установи, персонал, обладнання та санітарно-транспортні засоби мають користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин.

Зворотний бік

Необхідно вжити всіх ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ:

Цивільні об'єкти та цивільні особи не повинні бути об'єктами нападу.

можливих запобіжних заходів при визначенні того, чи є особа або об'єкт цивільними. У разі сумнівів слід вважати, що особа або об'єкт захищені від безпосереднього нападу.

Невибіркові напади заборонені.

Атаки, які ймовірно можуть спричинити випадкові втрати серед цивільного населення або завдати шкоду цивільним об'єктам, не повинні бути надмірними відносно очікуваної конкретної та безпосередньої воєнної переваги.

Заборонено вбивати чи ранити комбатанта (особу зі складу збройних сил, яка бере участь у збройному конфлікті), який перебуває під твоїм контролем, нездатний захистити себе або чітко висловив намір здатися.

Необхідно вжити всіх можливих запобіжних заходів для захисту підконтрольного цивільного населення та цивільних об'єктів від наслідків нападів.

Недотримання будь-якої з перелічених вище вимог може призвести до дисциплінарної або кримінальної відповідальності.

У разі виникнення питань звертайтесь до юридичного радника командира військової частини.

Додаток 1
до Довідника резервіста
(структурний елемент “Основні терміни та визначення”)

ОБОВЯЗКИ РЕЗЕРВІСТА

Резервіст зобов'язаний:

ознайомитися з наказом командира (начальника) військової частини (установи) про зарахування до оперативного резерву під особистий підпис;

прибути в п'ятиденний термін після звільнення у запас до районного (міського) військового комісаріату за місцем проживання (перебування) для постановки на військовий облік;

під час вибуття з військової частини (установи) та при постановці на військовий облік у військовому комісаріаті уточнити порядок своїх дій на випадок його призову під час мобілізації та на особливий період;

у разі змін місця проживання (перебування) або порядку оповіщення повідомити про це відповідного командира (начальника) військової частини (установи) та військового комісара у семиденний термін;

прибути після оповіщення командиром (начальником) військової частини (установи) або військовим комісаром щодо його призову під час мобілізації та особливого періоду, протягом 24 годин до військової частини (установи), в якій він проходить службу у військовому резерві, та діяти за вказівками командира (начальника) військової частини (установи).

Резервіст повинен знати:

тактико-технічні характеристики (вогневі можливості) та матеріальну частину автомата АК-74, гранатомета РПГ-7 (РПГ-18, 22, 26) та ручних гранат РГД-5 (РКГ-3, РГ-42, Ф-1, РГО, РГН);

порядок прийняття положення лежачі, з коліна, стоячи, з ходу, із-за укриття для ведення вогню з автомата АК-74 та гранатомета РПГ-7 (РПГ-18, 22, 26);

порядок призначення вихідних установок (прицілу, точки прицілювання, прицільної марки) та польових (поправка на швидкість та напрямок вітру, рух цілі, температуру повітря) для ведення вогню з автомата АК-74 та гранатомета РПГ-7 (РПГ-18, 22, 26);

сигнали і команди, які подаються в бойовій обстановці та порядок дій за ними;

способи захисту від засобів вогневого ураження противника;

порядок надання першої домедичної допомоги на відкритій місцевості та в укритті;

захисні та маскувальні властивості місцевості та порядок їх використання в ході бою;

порядок дій при виявленні мін та вибухонебезпечних предметів;

способи орієнтування на місцевості.

Резервіст повинен вміти:

впевнено діяти за сигналами оповіщення;

тримати зброю (АК, РПГ) в різних положеннях під час переміщення, швидко змінювати її положення для негайного застосування;

правильно та швидко приймати положення (лежачі, з коліна, стоячи, з ходу, із-за укриття) для ведення вогню з автомату АК-74 та гранатомету РПГ-7 (РПГ-18, 22, 26), враховуючи умови місцевості;

приховано пересуватися на полі бою, вибирати та займати вогневу позицію;

проводити вивірку автомату АК-74 та приводити його до нормального бою, визначати середню точку влучення;

вести влучний вогонь з автомату АК-74 та гранатомету РПГ-7 (РПГ-18, 22, 26) з різних положень (лежачи, з коліна, стоячи, з ходу, із-за укриття, поверх борту автомобіля, через пройми будівель) по живій силі та техніці противника;

готувати ручні гранати РГД-5 (РКГ-3, РГ-42, Ф-1) та влучно метати їх по живій силі та броньованій техніці противника;

здійснювати огляд пораненого та надавати йому першу домедичну допомогу, а також самодопомогу, як на відкритій місцевості, так і в укритті;

вести вогонь з кулеметів (РПК, ПК), пістолетів (ПМ) та автомату з підствольним гранатометом ГП-25;

обладнувати та маскувати одиночний окоп для стрільби;

долати вибухові (заміновані ділянки місцевості) та невибухові (дротяні загородження, завали) інженерні загородження, розрізняти ВНП (саморобні вибухові пристрої);

користуватися засобами зв’язку (радіостанціями DP-4400, DP-4600, DP-4800) та вести радіообмін з кореспондентом;

орієнтуватися на місцевості та рухатися за азимутами.

Додаток 2
до Довідника резервіста
(підрозділ 1.2)

ЖУРНАЛ КОНТРОЛЮ ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ ЗАХОДІВ НАВЧАЛЬНОГО ЗБОРУ

(Заповнюється резервістом на окремих аркушах, наприкінці навчального збору відриваються та здаються в штаб частини).

- - - -

Додаток 3
до Довідника резервіста
(підрозділ 1.2)

Проблемні питання під час проведення навчального збору.
Пропозиції щодо удосконалення проведення навчальних зборів.
(Заповнюється резервістом на окремих аркушах, наприкінці навчального збору відриваються та здаються в штаб частини).

в\зв _____ посада _____
Прізвище та ініціали _____
Проблемні питання під час навчального збору:
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
Пропозиції щодо покращення проведення навчального збору:
_____
_____
_____
_____
_____
_____

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ДЖЕРЕЛ)

1. Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України, затверджене Указом Президента України від 06 квітня 2011 року № 406/2011.

2. Спільний наказ Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 22 лютого 2016 року № 95 “Про затвердження Концепції підготовки Збройних Сил України”.

3. Директива Генерального штабу Збройних Сил України від 24 грудня 2018 року № Д-11 “Про організацію підготовки у Збройних Силах України у 2018 навчальному році”.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 26 червня 2018 року № 236 “Про затвердження Тимчасової настанови з оперативної роботи у Збройних Силах України” (ВКДП 7-00.01).

ДЛЯ ЗАМІТОК

